

Språktradering i Bolsøy

En variasjonslingvistisk analyse med vekt
på familietilhørighet som sosial variabel

Edit Bugge

Avhandling for graden philosophiae doctor (ph.d.)
ved Universitetet i Bergen

2015

Dato for innlevering: 18. desember 2014

Disputasdato: 19. juni 2015

Fagmiljø

Hoveddelen av arbeidet med denne avhandlinga har jeg gjort mens jeg har vært stipendiat i nordisk språkvitenskap ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier (LLE) ved Det humanistiske fakultet, Universitetet i Bergen, mellom september 2008 og august 2013. Av de fem lønna åra som stipendiat har et halvt år vært avsatt til gjennomføring av opplæringsdelen i forskerutdanninga, og to og et halvt år har vært satt av til ph.d.-prosjekt og avhandlingsarbeid. Resten av arbeidstida har vært bundet til anna arbeid ved instituttet. Den avhandlinga som foreligger her er en revisjon av en tidligere versjon. Revisjonen er gjort mens jeg har arbeida ved Høgskolen i Bergen og ved Norskkursa, UiB.

Prosjektet er knytta til Forskergruppa i samfunn og språkending (FORSE).

I stipendperioden har jeg også vært knytta til Forskerskolen i språkvitenskap og filologi ved Universitetet i Bergen. Jeg har hatt stor nytte av lokale, nasjonale og internasjonale forskerkurs ved Universitet i Bergen og ved Københavns Universitet. I tillegg har jeg hatt nytte av tilbakemeldinger på nasjonale og internasjonale konferanser.

Forord

De romsdalingene som jeg har reist rundt og gjort opptak med i arbeidet med denne avhandlinga, er anonymisert i tråd med regelverket fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. Det er ikke slik at alle jeg har snakka med har ønska å være anonyme, og ei slik anonymisering av folk har ikke alltid vært vanlig i norsk dialektforskning. Går vi en fire–fem tiår tilbake, ville de samme medhjelperne vært takka med fullt navn i avhandlinga, som heimelsmenn og heimelskvinner. Med nye krav til personvern er navngitte heimelsfolk blitt *anonyme informanter*, men uten at det skal oppfattes som ei nedgradering av status! Takk for at dere tok dere tid til å bli intervjuet! Takk for praten, takk for nye innsikter, takk for kaffi! Takk også til Kleive skole og Vågsetra barne- og ungdomsskole. Takk til Rolf Bjerkeset og Marit Hovdenak for at jeg fikk bruke opptak fra hovedfagsarbeida deres, og takk for gode innspill på vegen!

Takk til veileder Gunnstein Akselberg for gode faglige diskusjoner og for positivitet og støtte gjennom heile prosjektet! Takk til medveileder Agnete Nesse for nyttige innspill til ulike manusutkast! Takk også til komiteen ved første innlevering av manus, 18. april 2013, for tilbakemelding med nyttige innspill 11. september 2013. Takk til Helge Sandøy for grundige og kritiske kommentarer!

Det er også mange andre som har kommet med gode råd og god hjelp med stort og smått på ulike stadier i prosessen med å skrive denne avhandlinga. Blant disse er Endre Brunstad, Randi Neteland, Christopher Butler, Ann-Kristin Helland Gujord, Nils Gilje, Paul Kerswill, Kolbjørn Slethei, Trond Minde, Rolf Bugge, Ivar Utne, Gjert Kristoffersen, Bente Selback, Ragnhild Anderson, Marte Nordanger, Ragnhild Gotaas Torvik, Elinn Devold Myklebust, Sverre Skarstein, Marie Fossheim, Julie Vevang Silset, Beinta í Jákupsstovu, Torodd Kinn, Jarle Halveg, Mary-Bente Bringslid, Reidunn Hernes, Dennis Preston, Tore Kristiansen, Helge Omdal, Rasmus Slaattelid, Bjørn Austigard, Astrid Faugstad, Paul Meurer, Øystein Reigem, Samantha Smith, Brett Murphy, Niklas Murphy og Johanna Murphy.

«It will be no surprise [...] that the relationship between linguistic variation and the family emerges as a complex one.» (Trudgill 2006: 473).

Innhold

FAGMILJØ	3
FORORD	5
INNHold	7
<i>Figurer.....</i>	<i>15</i>
<i>Tabeller.....</i>	<i>19</i>
<i>Kart.....</i>	<i>21</i>
<i>Transkripsjon.....</i>	<i>23</i>
1. PRESENTASJON AV PH.D.-PROSJEKTET	25
1.1 MÅL OG PROBLEMSTILLING	25
1.2 GEOGRAFISK LOKALITET	27
1.3 EMPIRISK MATERIALE OG METODISK TILNÆRMING	29
1.4 FAMILIEN – MELLOM INDIVID OG SAMFUNN	29
<i>Familien som praksisfellesskap i språksamfunnet.....</i>	<i>33</i>
1.5 <i>MODELLER I AVHANDLINGA</i>	<i>36</i>
1.6 KAPITLENE I AVHANDLINGA.....	37
2. BOLSØY	39
2.1 DET GEOGRAFISKE OMRÅDET FOR UNDERSØKELSEN	42
<i>Grenser mellom bygd og by i Bolsøy og Molde.....</i>	<i>44</i>
<i>Grenser mellom bymål og bygdemål i den nye storkommunen</i>	<i>47</i>

<i>Motsetninger mellom ulike typer romlighet.....</i>	<i>50</i>
2.2 KLEIVE.....	52
2.3 AVSLUTNING.....	55
3. TALEMÅLET OG DE SPRÅKLIGE VARIABLENE.....	57
<i>Vokalsystemet</i>	<i>58</i>
<i>Konsonantsystemet</i>	<i>60</i>
<i>Personlige pronomener.....</i>	<i>61</i>
<i>Bolsøymålet og anna romsdalsmål.....</i>	<i>62</i>
3.1 DE SPRÅKLIGE VARIABLENE.....	64
3.2 VARIABEL 1 OG 2	65
3.3 VARIABEL 3.....	67
3.4 VARIABEL 4.....	68
3.5 ENDRINGSAKSENE TRADISJONELT RURALT – TRADISJONELT URBANT OG TRADISJONELT RURALT – MODERNE RURALT	68
4. DE SOSIALE VARIABLENE.....	71
4.1 FØDELSÅR	71
4.2 KJØNN	72
4.3 BOSTED	73
4.4 FAMILIETILHØRIGHET.....	73
4.5 HYPOTESER KNYTTA TIL DE SOSIALE VARIABLENE.....	75

5. FAMILIEN OG SOSIOLINGVISTIKKEN..... 77

5.1 TVERRFAGLIGE, SPRÅKVITENSKAPELIGE OG SAMFUNNSVITENSKAPELIGE SIDER VED SOSIOLINGVISTIKKEN	77
5.2 HVA ER EN FAMILIE?	80
5.3 SPRÅKTRADERING	82
5.4 SPRÅKSOSIALISERING.....	86
<i>Sosialisering, sosial arv og sosial utjamning</i>	87
5.5 FAMILIEN OG JEVNALDRINGENE: SAMSPILL MELLOM SOSIALISERINGSFAKTORER.....	89
5.6 FORELDREBAKGRUNN SOM UTVALGSKRITERIUM OG SOSIAL VARIABEL I NORSK SOSIOLINGVISTIKK	96
<i>Prinsipp for informantutvalg i norske sosiolingvistiske studier</i>	97
<i>Kriterier for informantutvalg i norske hovedfagsoppgaver om talemåsendring og talemålsvariasjon</i>	98
<i>Er foreldra de viktigste første rollemodellene i den språklige livshistoria til den enkelte språkbrukeren?</i>	104
<i>Samsvar mellom rapportert og registrert foreldrebakgrunn og rapportert og registrert talemål?</i>	106
<i>Familier som sammenlignbare størrelser?</i>	108
5.7 AVSLUTNING	110

6. SAMFUNNSVILKÅR FOR SPRÅKLIG VARIASJON OG SPRÅKENDRING..... 113

6.1 MOBILITET OG GEOLEKTAL IDENTITET I BOLSØY	114
---	-----

<i>Flyttemønster i Bolsøy</i>	115
<i>Familie- og nabokontakt i Bolsøy</i>	123
<i>Språklig sjølrapportering i 2011</i>	127
6.2 FAMILIEN I ENDRING	130
6.3 AVSLUTNING	138
7. METODE SOM GRUNNLAG FOR SPRÅKLIG ANALYSE.....	141
7.1 INNSAMLING AV SPRÅKLIG DATAMATERIALE	141
<i>Intervjugaid</i>	146
7.2 BEARBEIDING AV DET SPRÅKLIGE DATAMATERIALET.....	147
7.3 INTERVJUET SOM SPRÅKLIG RAMME	147
7.4 PRESENTASJON AV DE SEKS FAMILIENE	152
<i>Familie 1</i>	152
<i>Familie 2</i>	154
<i>Familie 3</i>	155
<i>Familie 4</i>	155
<i>Familie 5</i>	155
<i>Familie 6</i>	156
7.5 KORREKSJON OG NORMIDEAL.....	156
<i>Familie 1</i>	157
<i>Familie 2 og 3</i>	161
<i>Familie 4</i>	169

<i>Familie 5</i>	171
<i>Familie 6</i>	172
7.6 VALG AV STATISTISK TESTPROSEDYRE.....	175
<i>Uttesting av statistisk testprosedyre på Berg (2007)og Bugge (2007)</i>	178
8. SPRÅKLIG ANALYSE	187
8.1 SOSIAL VARIABEL FØDSELSÅR.....	188
<i>Variabel 1 og 2</i>	189
<i>Variabel 1+2/By-bygd</i>	192
<i>Variabel 1+2/Trad-mod: /æ/ av <ei> og <øy></i>	193
<i>Variabel 3</i>	195
<i>Variabel 3A: palatal [ɲ] av <nn></i>	197
<i>Variabel 3B: alveolar [n] av <nn></i>	198
<i>Variabel 3C: postalveolar [ɲ] av [ɲ] og [n]</i>	199
<i>Variabel 4</i>	200
<i>Tradisjonsprosent</i>	203
8.2 SOSIAL VARIABEL KJØNN.....	205
8.3 SOSIAL VARIABEL BOSTED	207
8.4 SOSIAL VARIABEL FAMILIETILHØRIGHET	208
<i>Framstilling av de seks familiene i spredningsdiagram: En lagdelt struktur?</i>	209
<i>Variabel 1+2/By-bygd: Bygdemålsvarianter/bymålsvarianter</i> <i>av <ei> og <øy></i>	216

<i>Variabel 1+2/Trad-mod: /æ/ av <ei> og <øy></i>	217
<i>Variabel 3A: palatal [ɲ] av <nn></i>	218
<i>Variabel 3B: alveolar [n] av <nn></i>	219
<i>Variabel 3C: postalveolar [ɲ] av ([n] og [ɲ])</i>	219
<i>Variabel 4: /me:/</i>	220
<i>Oppsummering, hierarkisk multipl lineær regresjonsanalyse</i>	221
8.5 DE SOSIALE VARIABLENE ‘FORELDRES OPPVEKSTSTED’, ‘SØSKENTILHØRIGHET’ OG ‘SØSKENREKKEFØLGE’	224
<i>Foreldres oppvekststed</i>	225
<i>Tvillingpar og søskenpar i elevmaterialet</i>	229
<i>Søskenrekkefølge</i>	231
8.6 OPPSUMMERING KAPITTEL 8	236
<i>Oppsummering sosial variabel fødselsår</i>	236
<i>Oppsummering sosial variabel kjønn</i>	237
<i>Oppsummering sosial variabel bosted</i>	238
<i>Oppsummering sosial variabel familietilhørighet</i>	238
9. OPPSUMMERING OG DISKUSJON	241
9.1 SPRÅKLIG VARIASJON I BOLSØY	243
<i>Språklig variasjon: fødselsår</i>	244
<i>Språklig variasjon: kjønn</i>	249
<i>Språklig variasjon: bosted</i>	250

9.2	ER DET EN SAMVARIASJON MELLOM DEN SOSIALE VARIABLEN FAMILIETILHØRIGHET OG SPRÅKVARIASJON I BOLSØY?.....	250
9.3	BIDRAR DEN SOSIALE VARIABLEN FAMILIETILHØRIGHET TIL EN STØRRE INNSIKT I SPRÅKVARIASJONSMØNSTER OG SPRÅKENDRINGSPROSESSER?.....	252
	<i>Familietilørighet som dekkvariabel?</i>	<i>256</i>
	<i>En sosiolingvistisk utviklingsmodell for Bolsøy?</i>	<i>258</i>
	<i>Avslutning</i>	<i>262</i>
10.	VEDLEGG.....	265
10.1	BREV TIL INFORMANTENE (KLEIVE).....	266
10.2	BREV TIL INFORMANTENE (VÅGSETRA)	267
10.3	KVITTERING FRA NORSK SAMFUNNSVITENSKAPELIG DATATJENESTE AS	268
10.4	SPØRRESKJEMA	269
10.5	INTERVJUGAID	271
10.6	OVERSIKT OVER INFORMANTER, ANTALL ORD, FØDSELSÅR, OPPTAKSÅR OG INTERVJUER I OPPTAKET	272
10.7	OVERSIKT OVER ALLE BELEGG FOR ALLE INFORMANTER, VARIABEL 1	274
10.8	OVERSIKT OVER ALLE BELEGG FOR ALLE INFORMANTER, VARIABEL 2	276
10.9	OVERSIKT OVER ALLE BELEGG FOR ALLE INFORMANTER, VARIABEL 3	278
10.10	OVERSIKT OVER ALLE BELEGG FOR ALLE INFORMANTER, VARIABEL 4	280
10.11	KAROLINE, MÁLFØREPRØVE ETTER INGEBORG HOFF (BEITO 1963).....	282
	<i>Karoline, versjon fra Beito (1963)</i>	<i>282</i>
	<i>Karoline, rekonstruert versjon</i>	<i>286</i>

SUMMARY.....289

11. LITTERATUR.....293

Figurer

Figur 1	Befolkningsutvikling Kleive, 1960–2001	53
Figur 2	Vokalsystemet i bolsøymål, ca. 1900	58
Figur 3	Konsonantsystemet i bolsøymål, ca. 1900	60
Figur 4	Personlige pronomen i bolsøymål, ca. 1900	61
Figur 5	Endringsakse A–B: tradisjonelt bygdemål/moderne bygdemål og endringsakse A/B–C: bygdemål/bymål	68
Figur 6	Labovs sekstrinnsmodell for kjønnsforhold i språkendring nedafra	85
Figur 7	«Barnets samspill med de ulike sosialiseringfaktorer og det innbyrdes forhold mellom disse».	90
Figur 8	Innleveringsår for de 102 oppgavene i kartlegginga	99
Figur 9	Utvalgskriterier for informanter i oppgaver levert ved universiteter og høyskoler i Tromsø, Trondheim, Oslo, Agder og Bergen	100
Figur 10	Utvalgskriterier for informanter i oppgaver levert norske universiteter og høyskoler i Tromsø, Trondheim, Oslo, Agder og Bergen i tidsrommet 1970–2010	102
Figur 11	Nabo- og familiekontakt, etter flyttekategori	126
Figur 12	128 informanter, spørsmål 1e: «Hvilken dialekt snakker du?»	128
Figur 13	Opplysninger om 203 husstandsmedlemmer, gitt av 128 informanter: spørsmål 5: «Om dem du bor sammen med nå»/ «Hvilken dialekt snakker han/hun?»	129
Figur 14	Oversikt over familierelasjonene mellom informantene i de seks familiene i utvalget	145
Figur 15	Forkastingsfeil og godtakingsfeil ved hypotesetesting	177
Figur 16	Spredningsdiagram, leniserte plosiver, 12 informanter fra Grimstad	180
Figur 17	Spredningsdiagram, leniserte plosiver, fire familier fra Grimstad	181
Figur 18	Linjediagram for fødselsår/variabel 1.	190

Figur 19	Linjediagram. Fødselsår / variabel 2.	191
Figur 20	Spredningsdiagram 63 informanter, horisontalt: fødselsår, vertikalt: frekvens variabel 1+2/Trad-mod	193
Figur 21	Spredningsdiagram, horisontalt: fødselsår, vertikalt: Relativ frekvens variant /æ/ hos 63 informanter	194
Figur 22	Linjediagram for fødselsår /variabel 3.	196
Figur 23	Spredningsdiagram, horisontalt: fødselsår, 63 informanter. Vertikalt: frekvens variabel 3A. S-kurve som tolkningsforslag for spredningsdiagram	197
Figur 24	Spredningsdiagram, horisontalt: fødselsår, vertikalt: frekvens variabel 3B	198
Figur 25	Spredningsdiagram, horisontalt: fødselsår, vertikalt: frekvens variabel 3C	199
Figur 26	Gruppegjennomsnitt, horisontalt: fødselsår, vertikalt: frekvens /me:/ i variabel 4	201
Figur 27	Spredningsdiagram for /me:/. Horisontalt: fødselsår 63 informanter, vertikalt: frekvens for /me:/ i variabel 4.	202
Figur 28	Gruppegjennomsnitt tradisjonsprosent, horisontalt: fødselsår, vertikalt: tradisjonsprosent.	204
Figur 29	Spredningsdiagram tradisjonsprosent, horisontalt: fødselsår 63 informanter, vertikalt: tradisjonsprosent.	205
Figur 30	Gruppegjennomsnitt for kvinner og menn i årsbolk 1880–1919 og årsbolk 1980–2005.	206
Figur 31	Gruppegjennomsnitt for informanter bosatt innafor det som i dag er Vågsetra og Kleive skolekrets, i årsbolk 1880–1919 og årsbolk 1980–2005.	207
Figur 32	Spredningsdiagram med inntegna linjer mellom individuelle skåringer hos familiemedlemmer i samme familie. Variabel 1+2/By-bygd	209
Figur 33	Spredningsdiagram med inntegna linjer mellom individuelle skåringer hos familiemedlemmer i samme familie, variabel 2	210

Figur 34	Spredningsdiagram med inntegna linjer mellom individuelle skåringer hos familiemedlemmer i samme familie, variabel 3A	211
Figur 35	Spredningsdiagram med inntegna linjer mellom individuelle skåringer hos familiemedlemmer i samme familie, variabel 3C	212
Figur 36	Spredningsdiagram med inntegna linjer mellom individuelle skåringer hos familiemedlemmer i samme familie, variabel 4	213
Figur 37	Spredningsdiagram med inntegna linjer mellom individuelle skåringer hos familiemedlemmer i samme familie, tradisjonsprosent	214
Figur 38	32 skoleelever gruppert etter foreldres oppveksted, relativ frekvens av 4 språklige variabler	227
Figur 39	32 skoleelever gruppert etter mors oppveksted, relativ frekvens av 4	228
Figur 40	Søskenpar og tvillingpar i elevmaterialet	230
Figur 41	Søskenrekke/tradisjonsprosent	233
Figur 42	Søskenrekke/variabel 1+2/By-bygd	233
Figur 43	Søskenrekke/variabel 3A	234
Figur 44	Søskenrekke/variabel 4	234

Tabeller

Tabell 1	Folkemengde og sammensetning i tettsteder i Molde kommune	42
Tabell 2	Språklige variabler og varianter i den variasjonslingvistiske analysen i denne avhandlinga	64
Tabell 3	Ei forenkla framstilling av realisasjonen av <ei> og <øy> foran konsonant i Romsdal	65
Tabell 4	Familiekontakt i Bolsøy ca. 1990, relativ frekvens	124
Tabell 5	Oversikt over de av informantene som er elever ved Kleive og Vågsetra skole	142
Tabell 6	Oversikt over informantene i de seks familiene i utvalget	144
Tabell 7	Oversikt over informanter fra eldre talemålsopptak	146
Tabell 8	Hierarkisk multipl lineær regresjonsanalyse, lenisering i Grimstad	181
Tabell 9	Hierarkisk multipl lineær regresjonsanalyse, testskår i ordgjenkjenningintervju, Shetland	184
Tabell 10	Frekvens av variabel 1 og 2 i materialet, 63 informanter	189
Tabell 11	Gruppegjennomsnitt for variantene for variabel 1 for 63 informanter i fem årsbolker	190
Tabell 12	Gruppegjennomsnitt for variantene for variabel 2 for 63 informanter i fem årsbolker	191
Tabell 13	Frekvens, varianter i variabel 3	195
Tabell 14	Gruppegjennomsnitt av variantene for variabel 3 for 63 informanter i fem årsbolker	196
Tabell 15	Frekvens, varianter i variabel 4	200
Tabell 16	Gruppegjennomsnitt av variantene for variabel 4 for 63 informanter i fem årsbolker	201
Tabell 17	Gruppegjennomsnitt, tradisjonsprosent, 63 informanter i fem årsbolker	204
Tabell 18	Gruppegjennomsnitt for informanter i Vågsetra og Kleive skolekrets, årsbolkene 1880–1919 og 1980–2005.	208

Tabell	19	Hierarkisk multippel lineær regresjonsanalyse, tradisjonsprosent. Uavhenglige variabler <i>kjønn, fødselsår og familietilhørighet</i>	215
Tabell	20	Hierarkisk multippel lineær regresjonsanalyse, variabel 1+2A	216
Tabell	21	Hierarkisk multippel lineær regresjonsanalyse, variabel 1+2B	217
Tabell	22	Hierarkisk multippel lineær regresjonsanalyse, variabel 3A	218
Tabell	23	Hierarkisk multippel lineær regresjonsanalyse, variabel 3B	219
Tabell	24	Hierarkisk multippel lineær regresjonsanalyse, variabel 3C	220
Tabell	25	Hierarkisk multippel lineær regresjonsanalyse, variabel 4	220
Tabell	26	Oppsummering multippel korrelasjonskoeffisient (r^2) fra multiple hierarkiske lineære regresjonsanalyser med de uavhengige variablene <i>fødselsår, kjønn og familietilhørighet</i> og avhengige språklige variabler fra datasett fra Berg (2007), Bugge (2007) og for seks avhengige språklige testvariabler i det nyinnsamla materialet fra Bolsøy	222
Tabell	27	32 skoleelever etter foreldres oppvekststed	226
Tabell	28	32 skoleelever gruppert etter mors oppvekststed, relativ frekvens av 6 testvariabler	228
Tabell	29	Gjennomsnittlig frekvens, søskenrekkefølge	232

Kart

Kart 1	Kommuneinndeling i Romsdal før 1964	39
Kart 2	Kommuneinndeling i Romsdal etter 1964	39
Kart 3	Bosettingsmønster for Molde kommune	41
Kart 4	Bebyggelsen langs Fannefjorden	49

Transkripsjon

Talemålsmaterialet i dette prosjektet er transkribert etter prinsippa i talemålskorpuset *Talebanken*, og utdraga i denne avhandlinga bygger på dette. Intervjuutdrag i denne avhandlinga står derfor i nynorsk normalortografi. I noen tilfelle er det også brukt IPA for å markere uttale. Personnavn er enten erstatta med fiktive informantnavn eller med @Namn. I tillegg er de følgende prinsippa fulgt:

- < > markerer utenomspråklige trekk, som <*latter*>
- [*uforståeleg*] markerer uforståelige sekvenser
- [] med anna innhold enn *uforståeleg* markerer at innholdet er utydelig, men at innholdet i hakeparentesen er et tolkningsforslag
- « » markerer at informanten gjengir andres tale
- [...] mellom to utdrag markerer at utdraga er henta fra samme intervju, men fra ulike tidsrom i intervjuet

1. Presentasjon av ph.d.-prosjektet

Although sociolinguistics has at least some of its roots in sociology [...], the field has never thoroughly investigated the family. While we certainly do not have to rigorously subscribe to all the methods of other fields, we should have the capacity to detail and explain the effects of the family on linguistic variation. (Hazen 2006: 500).

1.1 Mål og problemstilling

Denne avhandlinga gir en sosiolingvistisk undersøkelse av familien. Hovedmålet i ph.d.-prosjektet mitt er for det første å få innsikt i *hvilken innvirkning familien har på språklig variasjon og kollektiv språktradering i et moderne norsk bygdesamfunn*. Dernest er det et mål å *vurdere hvilken relevans familietilhørighet har som sosial variabel i sosiolingvistikken*. Familietilhørighet innføres her som en sosial variabel som reflekterer familien som praksisfellesskap innafor språksamfunnet. Som utprøvningsområde er det valgt noen vestnorske bygdesamfunn i den østlige delen av det området som tidligere var Bolsøy herred, og som nå er en del av Molde kommune. Molde kommune ligger i Møre og Romsdal i Vest-Norge.

Bolsøy er et geografisk område som fra et språkvitenskapelig ståsted har vært prega av språklig kontinuitet, og som fra et samfunnsgeografisk ståsted har vært prega av liten geografisk mobilitet. Andelen innflyttere i befolkninga er lav, og svært mange barn i Bolsøy vokser opp i familier der begge foreldre er fra bygda eller fra ei av de nærmeste nabobygdene. Dette gir en kontekst der vi skulle kunne vente oss stor grad av kontinuitet i den kollektive traderinga av lokale språkmønster, og det gjør området godt egna for å analysere familiens funksjon i dialektal tradering.

Gjennom ei empirisk utprøving av familietilhørighet som sosial variabel i en kvantitativ analyse av språkvariasjon formidler nye teoretiske innsikter om familiens rolle i dialektal tradering. *Familietilhørighet* introduseres i denne avhandlinga som en ny variabel som er forskjellig fra variabelen *foreldrebakgrunn*, men den empiriske

analysen tester også et teoretisk fundament for en utbredt tradisjon i norsk sosiolingvistik der talemålsinformanter er valgt ut og kategorisert på grunnlag av *foreldrebakgrunn*. Variabelen foreldrebakgrunn har vært operasjonalisert som en binær variabel, der informanter kategoriseres etter foreldres oppvekststed (innflytter / lokal) (Bjørkum 1974, Eskeland 2007, Haugen 1998, Haugen 2004, Hernes 2006, Jensen 1961, Kristoffersen 1980, Papazian 1999, Stokstad 2007, Sævik 2000, Ulset 2002 og Aasmundtveit 2008). I den variasjonslingvistiske analysen i denne avhandlinga er språkbrukerne tildelt *familietilhørighet* på grunnlag av to kriterier: Informanter blir regna for å høre til samme familie dersom de i) sier at de er i nær slekt og ii) bor i samme husstand eller i ulike husstader på tilgrensende hustomter som tidligere har utgjort ei større tomt.

Datamaterialet i ph.d.-prosjektet består av ortografisk transkriberte opptak av intervju med 53 informanter og ekserperte intervju med 10 informanter, til sammen 63 informanter fra bygder i Kleive og Vågsetra skolekretser i Bolsøy. Informantene er født mellom 1880 og 2005, og opptaka er gjort på ulike opptakstidspunkt. Variasjonen i det språklige materialet gir indikasjoner både om synkron variasjon og diakron språkendring i området. Av de 63 informantene hører 27 av informantene til seks familier. Ved å analysere den språklige variasjonen i disse seks familiene spesielt og ved å sammenligne språklig variasjon og tradering på familienivå med språklig variasjon og endring i materialet som heilhet, vil jeg undersøke familiens funksjon i den kollektive språkendringsprosessen.

Som et bakteppe for denne variasjonslingvistiske analysen av forholdet mellom språkvariasjon på familienivå og samfunnsnivå i kapittel 8 vil vi i kapittel 5 og 6 også diskutere hvilken funksjon *familie* og *foreldre* er blitt tillagt i sosiolingvistiske modeller for språklig variasjon og endring. Gjennom en faghistorisk gjennomgang av norske sosiolingvistiske framstillinger av familien og dens funksjon i språktradering og dialektal sosialisering problematiserer prosjektet også sosiolingvistiske forestillinger om familien som sosialt, språklig og normativt fellesskap, og sosiolingvistiske modellers antakelser om familiens rolle for individuell og kollektiv språkvariasjon og språkendring.

På grunnlag av ph.d.-prosjektets hovedmål har prosjektet følgende to problemstillinger:

1. *Er det samvariasjon mellom den sosiale variabelen familietilhørighet og språkvariasjon i Bolsøy?*
2. *Er det grunnlag for å hevde at den sosiale variabelen familietilhørighet bidrar til innsikt i språkvariasjonsmønster og språkendringsprosesser?*

Mens den første av disse problemstillingene er empirisk orientert, reiser den andre en teoretisk diskusjon. Den teoretisk og den empirisk orienterte problemstillinga er avhengige av hverandre fordi den empiriske problemstillinga representerer ei uttesting av et teoretisk fundert spørsmål. Dersom vi finner støtte for en samvariasjon i den empiriske uttestinga, vil det kunne gi ei sannsynliggjøring av en teori om at variabelen familietilhørighet bidrar til innsikt i språkvariasjonsmønster og språkendringsprosesser. Dersom vi ikke finner en samvariasjon i den empiriske uttestinga, vil vi ikke ha støtte for den andre av de to problemstillingene. En mangel på samvariasjon mellom familietilhørighet og språkvariasjon i Bolsøy-materialet, gir likevel ikke grunnlag for å avvise en påstand om at den sosiale variabelen familietilhørighet bidrar til innsikt i språkvariasjonsmønster og språkendringsprosesser, fordi problemstilling 2 forutsetter ikke at familietilhørighet er en nødvendig faktor i variasjonsbeskrivings og endringsforklaringa.

1.2 Geografisk lokalitet

Materialet i avhandlinga er samla inn i den østlige delen av det området som tidligere var Bolsøy herred, og som nå er en del av Molde kommune. Det geografiske området for undersøkelsen er nærmere beskrevet i kapittel 2.

Norske barn og unges dialektale sosialisering er tidligere studert blant anna i Brit Mæhlums studie fra Longyearbyen på Svalbard (Mæhlum 1992). Fra et sosiolingvistisk ståsted utgjør Svalbard et svært heterogent, nærmest kaotisk språkområde. Bolsøy utgjør her en motsats til Longyearbyen. I Bolsøy er andelen

innflyttere i befolkninga lav, og svært mange barn i området vokser opp i familier der begge foreldre også er fra plassen de nå bor på. Som mentale steder er bygdene i Bolsøy nært knytta til folkelige forestillinger om egne, lokale, geografisk avgrensa språkssystem. Fra et språkvitenskapelig ståsted har også området vært prega av språklig kontinuitet, og fra et samfunnsgeografisk ståsted har området vært prega av lav geografisk mobilitet. Dersom Longyearbyen kan beskrives som et demografisk *kaos*, kan bygdene i Bolsøy kanskje beskrives somdemografiske *kosmos*, som en ordna verden. En slik stabilitet skulle kunne gi gode vilkår kontinuitet i kollektiv språktradering av et relativt homogent talemål (se diskusjon i kapittel 6). Bolsøy er derfor godt egna for å analysere familiens funksjon i dialektal tradering i en kontekst der vi kan vente oss stor grad av kontinuitet i lokale språkmønster.

For barn i Bolsøy vil dette si at valg av geolekt og geolektidentitet i større grad er gitt enn det er for Mæhlums informanter på Svalbard. Mæhlum viser at mangelen på en lokal-geolektal norm gjør at informantene hennes utnytter ulike strategier i konstruksjonen av egne idiolekter. Blant anna velger noen av barna en *foreldrestrategi*, der de bruker foreldres dialekt, sjøl om det signaliserer en geografisk tilhørighet til et anna sted enn Svalbard (Mæhlum 1992: 271). Med utgangspunkt i Mæhlum (1992) kunne vi tenke at foreldretalemålets relative innflytelse kan øke i et samfunn som mangler en lokal geolekt.

Avstanden mellom foreldres og barns talemål er også blitt undersøkt i Williams og Kerswills (1999) sosiolingvistiske studie fra den nyetablerte britiske byen Milton Keynes, der de fulgte ei gruppe barn fra de var 4 år gamle til de var 12 år gamle. Ved siste intervju tidspunkt hadde barna omtrent ikke noen saliente trekk fra foreldras talemål i egen språkbruk. Hvordan er det da med de 12 år gamle informantene i mitt materiale fra det språklig og demografisk stabile undersøkelsesområdet i Bolsøy?

1.3 Empirisk materiale og metodisk tilnærming

Materialet i denne avhandlinga består av ortografisk transkriberte opptak av intervju med 53 informanter og ekserpererte intervju med 10 informanter. 32 informanter er tilfeldig utvalgte skoleelever fra Vågsetra og Kleive skole. 10 informanter er tilfeldig utvalgte informanter fra eldre talemålsopptak (Bjerkeset 1976 og Hovdenak 1978). Resten av informantene er ikke-tilfeldig utvalgte medlemmer fra seks familier i det samme geografiske området. Seks av skoleelevene er også medlemmer av de seks familiene. I en variasjonslingvistisk analyse av materialet undersøker jeg hvilken relevans *familietilhørighet* har som sosial variabel for å beskrive strukturen i den interindividuelle variasjonen i realisasjonen av utvalgte språklige variabler i materialet. Gruppen av skoleelever fungerer som ei referansegruppe for den yngste aldersgruppa i de seks familiene, ved å gi et statistisk representativt bilde av den språklige variasjonen hos jevnaldrende språkbrukere i det geografiske området. De 10 informantene som er henta fra eldre talemålsopptak, gir et innblikk i talemålsvariasjonen hos godt voksne språkbrukere i språksamfunnet på 1970-tallet. Dette materialet fungerer som et referansemateriale for de eldste informantene i de seks familiene. Slik har jeg opptak fra to ulike opptakstidspunkt med 40 års mellomrom mellom opptaka. Referansematerialet fra opptaka fra 1970-tallet bidrar sammen med skoleelevmaterialet til å danne et bilde av *kollektiv* språkendring i Bolsøy. Bildet av språkvariasjon og språkendring i materialet som heilhet danner et bakteppe for analysen av endringsmønsteret i de utvalgte seks familiene i materialet.

1.4 Familien – mellom individ og samfunn

Det er flere grunner til at familien er interessant for sosiolingvistikken. For det første er familien antatt å utgjøre ei ramme for barns første språklæring og tidligste språklige sosialisering (jf. 5.4). Mekanismene i språklig tradering utgjør et av kjernespørsmåla i Labovs språkendringsprinsipp (Labov 2001), fordi de tydeliggjør det intrikate samspillet mellom individuell tilegnelse på den ene sida og individuell og kollektiv språkendring på den andre sida innfor et variasjonslingvistisk rammeverk. Hvert barn baserer den tidlige språktilegnelsen på de eldre generasjonenes (hos Labov særlig

mors) språkssystem. Summen av disse individuelle prosessene gir her ei kollektiv språklig tradering, definert hos Labov som «unbroken sequence of native-language acquisition by children» (Labov 2007: 346).

For det andre er familien interessant dersom den, slik sosiologen David Cheal skisserer det, har som en av sine hovedfunksjoner å utøve sosial kontroll over medlemmene (Cheal 2002: 16). I hvilken grad omfatter en slik sosial kontroll også kontroll av språklig praksis? I sosiolingvistikken er familien ofte blitt tillagt en funksjon som en språksosialiseringsagent som står i motsetning til andre språksosialiseringsagenter (f.eks. i Anderson 2005, Hudson 1996, Labov 2001: 415, Roberts og Labov 1995). Forholdet mellom familien og språksamfunnet for øvrig er imidlertid ikke konstant, og vilkåra for dette forholdet vil være ulike i ulike samfunn og til ulike tider. På samme måte vil familiens funksjon og innhold være omskiftelig i tid og rom.

I sosiolingvistikken blir språket studert som et sosialt fenomen. Et av grunnprinsippa i sosiolingvistikken er at talemålet til den enkelte språkbrukeren formes i en sosial kontekst, og at sosiale strukturer i samfunnet gjenspeiles i mønster i den språklige variasjonen. I sosiolingvistisk forskning, og særlig i kvantitativ variasjonslingvistik, har en søkt å finne sosiale avleiringer i den språklige variasjonen uttrykt i ulike samvariasjoner mellom sosiale og språklige variabler.

I William Labovs framstilling av språklig variasjon finnes språkssystemet og språkvariasjonsnormene ikke på individnivå, men på språksamfunnsnivå:

[...] individual behavior can be understood only as a reflection of the grammar of the speech community. Language is not a property of the individual, but of the community. Any description of a language must take the speech community as its object if it is to do justice to the elegance and regularity of linguistic structure (Labov 1989: 52).

I ei slik tilnærming til språklig variasjon blir individet først og fremst interessant som en brikke i språksamfunnet det er en del av. Det er språkbrukerne som bruker språket, men det er *språksamfunnet* som legger føringer for språkbruken, og det er i språksamfunnet at språkssystemet og språknormene utvikles og endres. På samme måte

kan man i den labovske tradisjonen undersøke hvordan sosiale grupper, som for eksempel sosiale klasser, utnytter trekk fra språksamfunnets språkssystem ulikt.

Med den labovske tradisjonen som utgangspunkt kan vi velge å definere *familier* som *undergrupper* («subgroups») i *språksamfunnet*, med utgangspunkt i Kirk Hazens illustrasjon:

Since the family may be seen as an intermediate grouping between the individual and the speech community, the study of family from a variationist perspective investigates the language variation pattern of individuals and compares them to subgroups of the speech community (i.e. families). (Hazen 2006: 501).

Den variasjonslingvistiske analysen i denne avhandlinga forutsetter en slik teoretisk og forståelse av familien, der jeg introduserer *familietilhørighet* som en sosial variabel i studiet av språklig variasjon. Her blir familietilhørighet regna som én av flere sosiale variabler som kan virke inn på måten den individuelle språkbrukeren utnytter det kollektive språkssystemet på.

Tidlig labovsk sosiolingvistikk var influert av et moderne struktursosiologisk samfunnssyn med en forforståelse om stabile sosiale strukturer og kategorier bygd på en stratifiseringsmodell av samfunnet. Sida 1990-tallet har innholdet i og operasjonaliseringa av makrososiale kategorier, som kjønn, alder og sosial klasse, vært et sentralt tema i den internasjonale sosiolingvistiske debatten (om *kjønn*: Cheshire 2002, Eckert 1989, Eckert og McConnel-Ginet 1999, Pedersen 2009, Romaine 1999, om *alder*: Cheshire 2006, Coupland 2001, Eckert 1998, om *sosial klasse*: Milroy 2001). Denne nyorienteringa utfordrer den tidlige, labovske samfunnsmodellen.

Variabelen *familietilhørighet* har ikke vært brukt i norsk sosiolingvistikk, og så vidt jeg veit, har en slik variabel heller ikke vært brukt i sosiolingvistiske studier utafor Norge. Informasjon om informanters *foreldrebakgrunn* har imidlertid vært et vanlig utgangspunkt for informantutvalg, informantfravalg og informantkategorisering i den metodiske tradisjonen i norsk talemålsgransking de siste 40 åra (se kapittel 5.6). Til grunn for denne bruken av foreldrebakgrunn som utvalgsriterium og sosial variabel i

den metodiske tradisjonen i norsk sosiolingvistikkk ligger en antakelse om at det finnes en sammenheng mellom foreldres språkbruk på den ene sida og barns språkbruk på den andre sida, at denne sammenhengen vil gi utslag i en statistisk samvariasjon, og kanskje også en antakelse om at det er mulig å gå ut fra at denne samvariasjonen er konstant og forutsigbar.

Innafor et variasjonslingvistisk paradigme bruker jeg statistiske tester for å avgjøre om det er grunnlag for å hevde at den sosiale variabelen familietilhørighet er relevant for å beskrive den språklige variasjonen i materialet og i populasjonen som informantutvalget er henta fra. Dette blir gjort ved hjelp av nullhypotesesignifikanstester (NHST). Valg av statistiske testprosedyrer blir drøfta i kapittel 7.6. I tillegg til disse tradisjonelle analysene vil jeg legge fram et alternativt mål for hypoteseforkasting, nemlig andrespråkslingvisten Larson-Halls (2010) mål for effektstørrelser. Larson-Hall er blant de som har argumentert for ei økt vektlegging av effektverdi i anvendt statistikk i språkvitenskapen. Denne argumentasjonen framstår hos Larson-Hall som en del av en større kritikk mot en naiv tillit til NHST. Jeg ønsker ikke uten videre å slutte meg til denne kritikken, men velger å bruke Larson-Halls anbefalte framgangsmåte som et supplement i den statistiske analysen.

Statistisk hypotesetesting innebærer et valg mellom feilsannsynligheter der vi forsøker å finne et akseptabelt lavt sannsynlighetsnivå for *både* forkastingsfeil og godtakingsfeil. Mens ei hypoteseforkasting basert på NHST i sosiolingvistikken vil gi en relativt stor risiko for *godtakingsfeil*, altså at vi feilaktig godtar nullhypotesen vår, og dermed *overser* reelle mønster i den sosiolingvistiske variasjonen, vil en bruk av Larson-Halls verdiskala for effekt gi en tilsvarende høg risiko for *forkastingsfeil*, altså at vi feilaktig forkaster en nullhypotese. Der NHST lett kan bidra til at vi ikke oppdager reelle mønster i den sosiolingvistiske variasjonen, vil altså Larson-Halls effektskala like lett bidra til at vi antar at det finnes mønster i den sosiolingvistiske variasjonen som egentlig ikke er der. Avveininga av risikoen for de ulike feiltypane er slik ei *konsekvensvurdering*. Jeg velger å bruke Larson-Halls framgangsmåte som et supplement til tradisjonell NHST for å vise hvordan ulike konsekvensvurderinger og ulike verdiskalaer vil kunne gi ulike fortolkninger av de statistiske testresultata.

Den variasjonslingvistiske analysen forutsetter at familier behandles som sammenlignbare størrelser, som undergrupper i et større språksamfunn (jf. Hazen 2006: 501). Ei slik operasjonalisering av variabelen familietilhørighet forutsetter altså at vi, for anledninga, velger å godta en samfunnsontologi der familien er en objektiv, eller konstant, sosial struktur. Jeg vil imidlertid også argumentere for at ei fornuftig operasjonalisering av familiebegrepet innafor et variasjonslingvistisk paradigme forutsetter ei eksplisering av tidligere implisitte antakelser om familiens ideelle og reelle struktur og funksjon. Som en del av denne diskusjonen vil jeg analysere hvilken rolle familien tillegges i norske sosiolingvistiske og lekfolkelige framstillinger av språklig variasjon og endring.

Familien som praksisfellesskap i språksamfunnet

Ved å innføre variabelen *familietilhørighet* i den variasjonslingvistiske analysen forholder jeg meg til *familien* som en størrelse under den større enheten *språksamfunn* og over den mindre enheten *individ*. I forholdet mellom individ, familie og språksamfunn er studieobjektet i den variasjonslingvistiske analysen den språklige variasjonen i *språksamfunnet*.

Begrepet *språksamfunn* er brukt ulikt i sosiolingvistisk forskingslitteratur (for en diskusjon av begrepet språksamfunn, se blant andre Patrick 2006). *Språksamfunnet* er blitt avgrensa med utgangspunkt blant anna i faktisk forekomst av interaksjon (Bloomfield 1933: 42), på grunnlag av felles lingvistiske trekk (Lyons 1970), på grunnlag av en kombinasjon av interaksjon og felles språklig praksis (Hockett 1958), på grunnlag av geografiske grenser (Kerswill 1994), på grunnlag av felles *normer* for språklig praksis (Labov 1972) eller med utgangspunkt i en subjektiv eller kollektiv *opplevelse* av språklig eller sosialt fellesskap (Hymes 1972). I den siste avgrensinga av språksamfunnet blir språksamfunnet forstått som et fellesskap med en intersubjektiv opplevelse av språklig og sosialt fellesskap, der den subjektive konstruksjonen av gruppefellesskap har konsekvenser for de språklige handlingene våre. Dersom vi

velger, som Le Page og Tabouret-Keller (1985: 181), å gå ut fra at individet styrer den språklige adferden sin etter hvilken gruppe det til enhver tid ønsker å assosieres med, og konstruksjonen av sosiale grupper er basert på individets subjektive og eksplisitt formulerte fortolkninger av egne erfaringer, ville det være et mål å få innblikk nettopp i denne individuelle konstruksjonen av virkeligheten (jf. også Foulkes og Docherty 2006: 431).

Dette gjelder også ei kulturbetinga og individuell avgrensing av *familien* som sosial gruppe, og individuell forståelse av familiens rolle for språklig variasjon og endring. Mi teoretiske tilnærming til språksamfunnet i denne avhandlinga ligger nærmere Labovs (1972), idet jeg velger å forutsette at det finnes et kollektivt overindividuell system for språkvariasjon, der språksamfunnet Bolsøy har felles språknormer og et kollektivt system for hvilke språklige uttrykk som tillegges sosial verdi, og hvilken sosial verdi de språklige uttrykka skal tillegges.

Et relevant teoretisk rammeverk i ei tilnærming til familien som gruppe i det større språksamfunnet vil kunne være forståelsen av sosiolingvistiske *praksisfellesskap* (altså communities of practice, Lave og Wenger 1991, Eckert og McConnell-Ginet 1999, Eckert 2000, Meyerhoff og Strycharz 2013). Praksisfellesskapet defineres som en mindre enhet enn språksamfunnet, som ifølge Meyerhoff og Strycharz vanligvis avgrenses på grunnlag av medlemmenes subjektive opplevelser og egne uttrykk for skillelinjene mellom praksisfellesskapet på den ene sida og andre grupper på den andre sida (Meyerhoff og Strycharz 2013: 428). Slik er praksisfellesskapsbegrepet beslekta med sosiolingvistikkens nettverksstudier (Milroy 1987, Eckert 2000, Meyerhoff og Strychartz 2013, Milroy og Llamas 2013) ved at det er de sosiale kontaktmønstra mellom enkeltindivid i samfunnet som er satt i sentrum. Et viktig skille mellom praksisfellesskapet og det sosiale nettverket ligger i medlemmenes bevissthetsnivå. Praksisfellesskapet er blant anna kjennetegna ved at medlemmene er bevisste på eget gruppedlemskap, mens medlemskapet i et sosialt nettverk ikke forutsetter en slik bevissthet (Meyerhoff og Strycharz 2013: 432). Avgrensinga av familien og operasjonaliseringa av variabelen familietilhørighet i denne avhandlinga ligner på

Meyerhoff og Strycharz praksisfellesskapsdefinisjon idet familiemedlemmenes egne avgrensinger og opplysninger om medlemskap til gruppa er avgjørende for gruppeinndelinga jeg har gjort i analysen min (jf. kap 4.4).

Dersom vi velger å anse familiene i datamaterialet som ulike praksisfellesskap, åpner det for en analyse der hver familie har et felles repertoar av uttrykk og deler normer for språklig praksis innafor gruppa, men der familien som gruppe og hvert familiemedlem som individ samtidig forholder seg til et kollektivt språkssystem og språknormsystem i det større språksamfunnet. Meyerhoff og Strycharz (2013: 433) nevner familien som et mulig praksisfellesskap, men de viser også at familien har noen sider som er utypiske for praksisfellesskapet, knyttet til medlemsskapets frivillighet. Voksne medlemmer har vel en viss mulighet til å gjøre endringer i egne medlemsskap i familier, men for barn er disse mulighetene svært begrensa. Grensene for medlemsskap og ikke-medlemsskap i familien er også avhengig av kulturelle (og juridiske) rammer i samfunnet for øvrig.

Praksisfellesskapsbegrepet er knytta til sosialisering og tradering av sosiale normer (Wenger 1991). Familien kan i et praksisfellesskapsrammeverk betraktes som et fellesskap som både traderer og forhandler språklige praksiser som er spesifikke for den enkelte familien, og som et fellesskap som formidler og omformer kollektive språknormer fra språksamfunnet som familien sjøl er en del av. I en modell for språklig tradering og språklig sosialisering vil familien ha en særskilt posisjon fordi familien står for den første språklige innputten til små barn og fordi familien utgjør intime og intense praksisfellesskap som barn forholder seg til gjennom heile oppveksten. Som vi skal se i kapittel 6.1, tyder kartlegginger av familie- og nabokontakt på at familien er sentral også i voksne og gamle språkbrukeres sosiale nettverk i Bolsøy. Det er dermed en dobbelthet i familiens rolle i språktrading, fordi det slik Foulkes og Docherty beskriver det, ikke bare er mengden av ulik innputt som har konsekvenser for språktilegnelsen, men også individets uttrykte gruppeidentitet (Foulkes og Docherty 2006: 431).

Familier er språklige praksisfellesskap som samtidig er sosiale og økonomiske fellesskap, med omsorg for familiemedlemmene som et av sine hovedmål og

kjærlighet som fundament. Den språklige traderinga fra eldre til yngre generasjoner i familien forholder seg til språknormer og språklige hierarki i språksamfunnet for øvrig, og blant anna gir dette seg utslag i at eldre generasjoner helst vil forsøke å utstyre yngre generasjoner med språklige kunnskaper som vil gi gode muligheter i samfunnet utafør familien. Dette er mekanismer vi kjenner igjen fra språkskiftesituasjoner, der foreldre velger å la være å videreføre kunnskaper i eget morsmål fordi de vurderer det slik at det bedre vil oppfylle familiens mål om omsorg for medlemmene (Aikio og Lindgren 1982, Bull 1996, Huss 1999, Johansen 2009, Junttila 1988, Morris og Jones 2007).

1.5 *Modeller* i avhandlinga

I denne avhandlinga brukes begrepet ‘modell’ på ulike måter. For det første brukes begrepet ‘modell’ om (språk-)vitenskapens billedlige, skjematiske og metaforiske framstillinger av teoretiske prosesser eller fenomen. For det andre brukes begrepet ‘modell’ i kapittel 8 i en statistisk forstand, om estimerte regresjonsmodeller som angir den statistiske samvariasjonen mellom én avhengig variabel og ei rekke uavhengige variabler.

Modellbegrepet brukes i disse to betydningene om forenkla framstillinger av kompliserte og sammensatte fenomen: «et *reduisert virkelighetsbilde*, et bilde som ved å være spesielt fokusert på visse aspekter – men mer eller mindre ignorerer andre – vil gi en idealisert og forenklet beskrivelse av en empirisk kompleks virkelighet.» (Mæhlum 1992: 10).

Vitenskapelige modeller er ulike fagfelts billedlige framstillinger av avgrensa fenomen og prosesser. I avhandlinga vil jeg trekke fram modeller som jeg meiner er brukbare og nyttige for å beskrive visse prosesser innen bestemte teoretiske rammer, og jeg vil trekke fram modeller som har vært brukt for å beskrive lignende prosesser i andre språksamfunn, men som jeg vil argumentere for at er mindre nyttige for å beskrive språkvariasjonen i en moderne norsk virkelighet.

Den statistiske regresjonsmodellen ligger fjernest fra en humanistisk tankegang ved at modellen kalkuleres på grunnlag av matematiske formler med gitte antakelser om virkeligheten og dens systematiske variasjon. Den matematisk-statistiske analysen som modellen er kalkulert på grunnlag av, appliserer med andre ord de samme matematiske formler, og med samme styrke, på alle typer materialer, enten det dreier seg om skolebarns variasjon i bruk av pronomener eller variasjonen i størrelsen på sandkorn i Kalahariørkenen. Innen andre fagfelt enn mitt, med andre problemstillinger og med andre typer materialer, vil regresjonsmodellene estimeres med ønske om *prediksjon*. I mi avhandling brukes regresjonsmodellene som analyseverktøy, der gir en beskrivelse av samvariasjonen mellom gitte variabler i et gitt materiale.

1.6 Kapitlene i avhandlinga

Avhandlinga er delt inn i ni kapitler. Kapittel 1 gir en presentasjon av ph.d.-prosjektet og dets mål og problemstillinger. Kapittel 2 presenterer Bolsøy, det geografiske undersøkelsesstedet i denne avhandlinga. Kapittel 3 gir en oversikt over de språklige variablene i prosjektet. Som utgangspunkt for diskusjonen av de språklige variablene i denne avhandlinga skisserer jeg også fonemsystemet og pronomensystemet i tradisjonelt bolsøymål. Kapittel 4 gir en oversikt over de sosiale variablene i prosjektet: fødselsår, kjønn, bosted og familietilhørighet. Her legger jeg også fram fjorten hypoteser om relasjonen mellom de språklige og de sosiale variablene i analysen i prosjektet. Kapittel 5 diskuterer familien og dens posisjon i sosiolingvistiske teorier om språklig variasjon og endring. Kapittelet inneholder også en presentasjon av informantutvalgsriterier i 102 norske avhandlingar om norske talemål. Denne presentasjonen retter søkelyset mot foreldrebakgrunn som utvalgsriterium og sosial variabel i norsk sosiolingvistik. I kapittel 6 diskuteres noen samfunnsvilkår for språkendring. Kapittelet inneholder også to mindre, empiriske studier av Bolsøy, som begge kan gi oss innblikk i Bolsøy som samfunnstype og som språksamfunn. Den første er en nyanalyse av et datamateriale som Hans-Olav Solli samla inn til ei hovedfagsoppgave fra 1991, og som gir oss et inntrykk av flyttemønster og

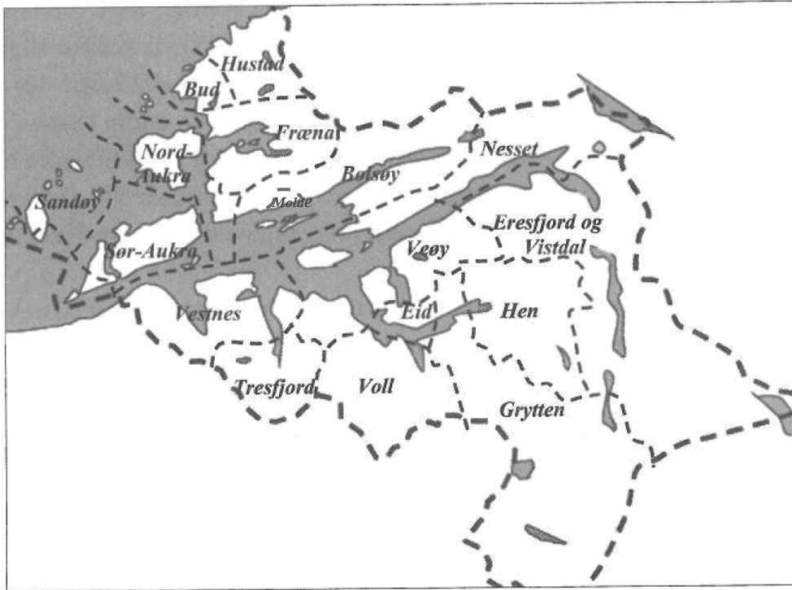
kontaktmønster i ett årskull i Bolsøy. Den andre er ei kvantitativ kartlegging av 128 informanternes sjølrapporterte talemål og morsmål i Bolsøy fra 2011. Sammen gir disse to materiala et innblikk i mobilitet og stedsidentitet i Bolsøy. Kapittel 7 presenterer de 63 informantene i utvalget i den sosiolingvistiske analysen, og presenterer og diskuterer de metodiske sidene ved innsamlingsarbeid og databearbeiding. Kapittel 8 gir oss analyser og resultat fra det språklige datamaterialet, og endelig kommer det i kapittel 9 en samla diskusjon av avhandlingens problemstillinger i lys av de foregående kapitlene.

2. Bolsøy

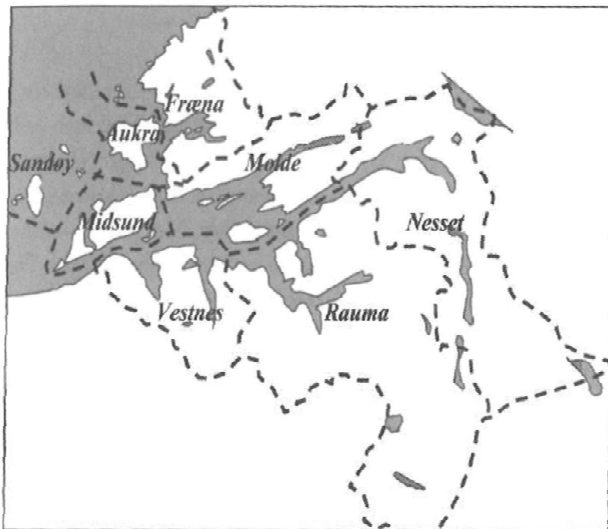
De geografiske grensene for utvalget av informanter og informanthusstander til denne avhandlinga er satt til de østre delene av det som tidligere var Bolsøy herred, og som etter kommunesammenslåinga i 1964 er en del av Molde kommune.

I underkapittel 2.1 i dette kapittelet skisseres det geografiske undersøkelsesstedet i for avhandlinga. I kapittel 2.2 vil jeg trekke fram bygda Kleive, som er det geografiske tyngdepunktet i denne avhandlinga. Kapittelet legger vekt på ei avgrensing av Bolsøy, og diskuterer mentale, språklige og administrative grenser i undersøkelsesområdet. I kapittel 6 diskuteres også Bolsøy i et demografisk perspektiv i kapittel 6, med utgangspunkt i kartlegginger av mobilitet, flyttmønster og kontaktmønster fra 1990-tallet og ei kartlegging av sjølrapporterte talemål og morsmål fra 2011.

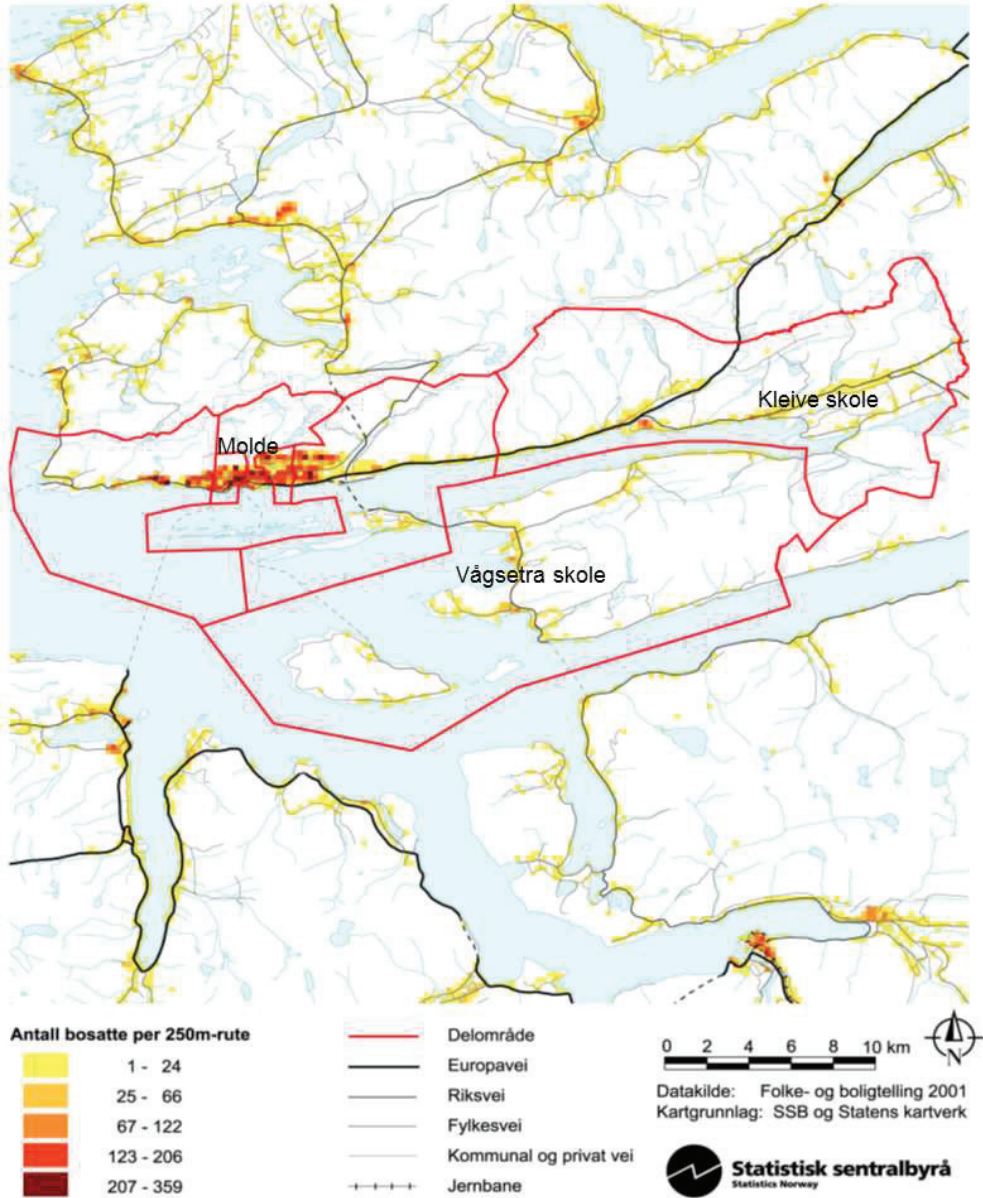
Før kommunesammenslåinga i 1964 falt kommunegrensa mellom Molde og Bolsøy sammen med grensa mellom by- og bygdemål, der Molde bykommune var omkransa av landkommunen Bolsøy (jf. kart 1). I dag utgjør de tradisjonelle bygdemålsområda i dag brorparten av det geografiske området i den nye Molde kommune (jf. kart 2). Samtidig er bosettinga i kommunen i større grad sentrert i og rundt Molde by (jf. kart 3). Sosiale, økonomiske og kulturelle motsetninger mellom Molde by og bygdene rundt står fortsatt sentralt i lokalpolitiske debatter, i lokale medier og i hverdagssamtaler i området. I samtalene med informantene mine ser jeg også at denne motsetninga mellom bygd og by utgjør ei viktig forståelsesramme i beskrivelser av talemålendringer i bygdene rundt byen. I en beskrivelse av undersøkelsesstedet for ph.d.-prosjektet mitt er det derfor være interessant å trekke opp noen geografiske og mentale skillelinjer mellom bygd og by i Molde kommune.

Kart 1. Kommuneinndeling i Romsdal før 1964. Modifisert kart fra Sandøy (2011: 26).

Kart 2. Kommuneinndeling i Romsdal etter 1964. Kart fra Sandøy (2011: 27).

Kart 3. Bosettingsmønster for Molde kommune i 2002. Med unntak av bykjernen i Molde by har Molde kommune en lav befolkningstetthet. Et par bygder skiller seg ut med en befolkningstetthet over 67 bosatte per 250 m-rute.

2.1 Det geografiske området for undersøkelsen

Det geografiske området der informantene i denne avhandlinga er bosatt, ligger i den østlige delen av Molde kommune. Molde kommune er etter kommunesammenslåinga mellom Bolsøy og Molde en ganske stor kommune på 363 km². Statistisk sentralbyrå definerer seks tettsteder i Molde kommune ut fra en tettstedsdefinisjon der et tettsted har mer enn 200 innbyggere innafor et område der det er mindre enn 50 meter mellom hus.¹ Disse seks tettstedene er Molde, Hjelset, Kleive, Hovdenakken, Nesjestranda og Røbekk. I 2012 er tettstedet Torhaug kommet til.² De fem tettstedene utenom Molde, har et samla areal på 3,44 km² og har i 2012 et samla innbyggertall på 2544³ innbyggere. Det geografiske tyngdepunktet i avhandlinga er bygda Kleive, ei bygd innerst i Fannefjorden på 0,78 km² og med 493 innbyggere i 2012.

Tabell 1. Folkemengde og sammensetning i tettsteder i Molde kommune (Kjelde: Statistisk sentralbyrå).

I alt	Alder											
	0-5 år	6-15 år	16-19 år	20-24 år	25-29 år	30-49 år	50-59 år	60-66 år	67-69 år	70-79 år	80 år og over	
I alt	23 876	1 798	3 250	1 271	1 530	1 440	6 720	3 210	1 321	506	1 671	1 159
Bostedsstrøk												
Tettbygde strøk	20 862	1 561	2 833	1 111	1 358	1 284	5 898	2 799	1 109	430	1 453	1 026
Molde	18 363	1 362	2 460	955	1 209	1 165	5 203	2 456	981	387	1 301	884
Hjelset	1 053	81	154	57	66	61	303	171	63	15	60	22
Kleive	530	37	66	41	33	19	127	67	31	10	40	59
Nesjestranda	353	30	57	22	21	18	101	41	14	5	25	19
Røbekk	291	27	41	14	14	12	88	24	14	7	18	32
Hovdenakken	272	24	55	22	15	9	76	40	6	6	9	10
Spredtbygde strøk	2 944	231	413	157	170	151	793	400	212	76	212	129
Uoppgitt	70	6	4	3	2	5	29	11	-	-	6	4

I tabell 1 kommer det fram at det er flere innbyggere i «spredtbygde strøk» utafor Molde by i Molde kommune enn det er i «tettbygde strøk» utafor Molde. Mange av disse innbyggerne i Molde kommune vil nok sjøl meine at de bor på plasser med lokal bygdeidentitet, men fordi store deler av området her har et bosettingsmønster med

¹ <http://www.ssb.no/a/kortnavn/befteft/tab-2012-09-06-01.html>

² Torhaug er et nytt tettsted som har vokst fram etter 2005.

³ 2499 i 2001, jf. tabell 1.

spredt bebyggelse, faller mange bygder og plasser utafør Statistisk sentralbyrås tettstedsdefinisjon.

Informantene som er intervjuet i denne avhandlingen, bor i bygder innafør skolekretsen til Kleive skole og Vågsetra barne- og ungdomsskole. Elevene ved Kleive barneskole begynner på ungdomsskole på Skjevika etter sju års skolegang. Det faktum at praktisk talt alle skoleunger i området går på de kommunale skolene som de sokner til etter geografiske kriterier, gjør at skolesystemet gir et godt utgangspunkt for en dialektstudie av et geografisk avgrensa språksamfunn med et tilfeldig utvalg av informanter. Skolene gir oss tilgang til heile aldersklasser av populasjonen innafør et geografisk område. Slik er det ikke i land uten en enerådende enhetsskole. Samtidig kan vi kanskje spekulere i om skolekretsinnstillinga bidrar til å opprettholde lokale dialektskiller, fordi skolekretsinnstillinga har direkte konsekvenser for de sosiale nettverka og for praksisfellesskapa til skoleungene.

De administrative grensene i det geografiske området for denne undersøkelsen har gått gjennom viktige endringer de siste hundre åra. Når grensene for Molde by gradvis er blitt utvida, har grensejusteringene delvis reflektert eksisterende sosiale, kulturelle og språklige grenser: Bykommunegrensene blei utvida for å favne om eksisterende «bymessig bebyggede områder, som både erhvervsmessig og sosialt er knyttet til byen og beroende av denne» (Olafsen-Holm 1939: 15). Men flytting av administrative grenser har også bidratt til å endre de sosiale og kulturelle skillelinjene i området for eksempel for grensene mellom bymål og bygdemål i det området som nå hører til Molde kommune. I samtaler med informantene i denne avhandlingen er motsetninga mellom *byen* og områda rundt tydelig. Denne opposisjonen blir uttrykt som ei motsetning i kommunen mellom bygdefolk og byfolk, bygdemål og bymål, og delvis også mellom bygdekultur og bykultur.

Grenser mellom bygd og by i Bolsøy og Molde

Administrative grenser og organisatorisk struktur setter merker i det geolektale landskapet. Når de administrative grensene flyttes, endres ofte også dialektgrensene, men det kan ta lang tid, og endringene ser ut til å avhenge av at de strukturelle og administrative vilkåra for kontakt også endres. Eksempel fra Romdal ser vi fra innlemminga av Eidsøra og Søre Midøya i Romsdal fogderi fra henholdsvis Nordmøre og Sunnmøre fogderi. Fossheim (2010) om Søre Midøya og Eidsør (2007) om Eidsøra antyder at dialektgrensene i disse språksamfunna først har endra seg med sammenslåinger av skolekretser, fordi det har hatt konsekvenser for barn og unges sosiale kontaktmønster. Kristiansen (2013) viser imidlertid at Bindal kommune, på grensa mellom Nordland og Nord-Trøndelag foreløpig er et eksempel på en plass i Norge der endringer av administrative grenser ikke ser ut til å ha gitt de ventede endringene i talemålsvariasjonen.

Bygdene i Bolsøy har gjennomlevd ei rekke grenseflyttinger de siste 400 åra. De siste 150 åra har det vært ei rekke endringer i de administrative grensene mellom bygdene i Bolsøy og Molde by. Grensene for Bolsøy er i dag i mindre grad enn tidligere relevante som administrative grenser, og det er uklart i hvilken grad innbyggerne på innsida eller utsida av de gamle kommunegrensene for Bolsøy oppfatter at stedet Bolsøy⁴ er en meningsfull størrelse i lokal identitetsforhandling i dag. Det kan virke som om Bolsøy i dag er en uklar eller irrelevant språklig og sosial enhet. Informantenes utsagn om stedstilhørighet knyttes til gardar, plasser og bygder innafør de gamle herredsgrensene. Det er likevel talende at informantene svært sjelden nevner områdenavnet Bolsøy i diskusjoner om og refleksjoner over språklige, kulturelle, sosiale eller historiske skillelinjer i distriktet. Blant informanter yngre enn 40 år nevnes ikke Bolsøy-navnet i det heile tatt. Det er grunn til å hevde at Bolsøy ikke lenger finnes som sted, fordi Bolsøy i så stor grad synes å ha forsvunnet fra folks bevissthet. Når jeg likevel velger å operere med Bolsøy-navnet i denne avhandlinga, er

⁴ Det gjelder altså herredsnavnet, ikke øynavnet *Bolsøya*.

det for å ha et samlenavn for bygdene østafør byen i Molde kommune, altså for undersøkelsesområdet mitt.

Bolsøy herred og prestegjeld hadde navnet sitt fra Bolsøya i Fannefjorden, ei øy som i eldre tid hadde en sentral plass i området. I 1589 hørte Bolsøy og Kleive til Veøy prestegjeld, men i 1740 blei Bolsøy utskilt fra Veøy som et «aparte pastorat» som favna om «Bolsøy, Molde og Kleive.»⁵ I den norske herredsinndelinga fra 1837 var Bolsøy et eget herred og blei værende det fram til 1964. Denne herredsinndelinga bygde på de gamle prestegjeldene og tinglaga, og for Bolsøy ga dette felles grenser for Bolsøy herred, Bolsøy prestegjeld, Bolsøy lensmannsdistrikt, Bolsøy domssokn og, fram til 1/7 1927, Bolsøy tinglag (Olafsen-Holm 1939: 13). Før grensejusteringene i 1952 hørte 102 gardar under Bolsøy herred (Olafsen-Holm 1948: 17–39).

Molde blei kjøpstad i 1742, og da formannskapslova trådte i kraft i 1837, blei bykommunen oppretta. Med byen og bykulturen vokste det også fram et bymål i Molde. Bymålet i Molde skiller seg markant fra bydemåla rundt byen med hensyn til fonologi, morfologi, syntaks og leksikon. I tillegg til det alminnelige bymålet i Molde har Molde fram til vår tid også hatt et overklasse mål. Helge Sandøys skriver om framveksten av et overklasse mål i Molde at Molde er en småby som har hatt et borgerskap som har vært ivrige etter å posisjonere seg.

Utover 1700-talet var det mange nok overklassefamiliar på Molde til å danne eit sositetsliv. Det blei viktig for dei å halde saman og markere standsforskjellane og dermed maktposisjonen. [...]. Om dette fekk språklege utslag, altså i ein overklassedialekt, veit me ingenting om. Men det er nettopp i siste halvdel av 1700-talet at me kjenner til at det utviklar seg ein slik sositetsdialekt i Oslo, og det kulturfenomenet å la språket vere ein standsmarkør kan sjølvstøtt ha begynt å spreie seg til andre byar. Småbyar kan vere raske til å ta etter for nettopp å kjenne seg mindre småe. (Sandøy 2011: 210.)⁶

⁵ Arkivverket, Riksarkivene og Statsarkivene på nett, <http://arkivverket.no/arkivverket/Bruk-av-arkiv/Slekt/Hovedkilder/Kirkeboeker/Soknehistorikk/Moere-og-Romsdal>

⁶ Om framveksten av Molde bymål og om sosiolektiske skiller i Molde, se også Sandøy (2011), Nødtvedt (1991) og Rød (2014).

Både det vanlige bymålet i Molde og overklasseområdet i Molde har spilt ei rolle som sosiale markører. Som de nærmeste naboene til Molde by er forholdet mellom Bolsøybygdene og Molde et forhold som både preges av naboopposisjon (jf. Larsen 1917) og asymmetri i sosial status.

Mens opposisjonen mellom bygdene og Molde by ofte tematiseres i intervjuene i prosjektet mitt, nevnes ikke en eventuell opposisjon mellom Bolsøybygdene og de andre gamle herredene som Bolsøy grenser mot: Fræna, Nord-Aukra, Sør-Aukra, Vestnes, Veøy, Nesset og Aure.

Det at Molde by har vokst både i størrelse og folketall, har hatt konsekvenser for Bolsøybygdene, for når Molde vokser, minker Bolsøy. Både i 1915 og 1952 blei bygrensene til Molde utvida, og deler av Bolsøy herred blei innlemma i Molde. Ved utvidelsene av bygrensene blei nye områder tatt fra Bolsøy kommune, og argumenta for å innlemme områda var at bybebyggelsen alt hadde est utover bygrensene (Olafsen-Holm 1939: 14). Molde by fortsatte å vokse også etter 1952, og bybebyggelsen spredte seg ut over bygrensene. Fram til kommunesammenslåinga i 1964 ser vi at bygrensene blei utvida for å favne om allerede eksisterende bybebyggelse. Når byen vokser, flyttes grensene for å romme byen. I denne perioden kommer altså byen og byidentiteten først og de administrative grensene etterpå. Etter kommunesammenslåinga i 1964 blir dette forholdet snudd på hodet. Nå er det de administrative grensene som er utvida først, mens de sosiale og kulturelle bygrensene gradvis synes å komme etter. Slik ligger gamle Bolsøy i dag i Molde kommune, men uten at bygdefolket anser seg sjøl som *moldensere*.

Grenser mellom bymål og bygdemål i den nye storkommunen

Grensene for bymålet – og bykulturen – flyttes ifølge informantene mine stadig lenger østover på østsida av byen. Jon Peder Vestad beskriver dialektgrensene mellom by- og bygdemål på østsida av byen på 1970-tallet slik:

Det store dialektkiljet på både Kviltorp- og Bergmo-skolen den tida vil eg seie gjekk mellom dei som kom austafør og vestafør Årøelva, ved flyplassen. Vestafør elva snakka folk stort sett moldedialekt, austafør snakka dei vanlegvis *breitt*. Dette var noko vi var merksame på alt i barneskolen. At klassene på barneskolen i hovudsak blei skilde mellom dei som kom frå Kviltorp, Øvre Berg og Bergmo, og dei som kom frå området frå Lergrovik vest for Årøelva og vidare innover stranda til Lønset (*innafør*), var med på å halde oppe dialektkiljet. På vestsida av byen fanst ei tilsvarande grense mellom by- og bygdemål (Vestad 2006).

På 1970-tallet har bymålet ifølge Vestad hatt en relativt liten geografisk utbredelse i Molde kommune, og bymålet var i stor grad knytta til *bybebyggelsen*. Vestad skriver at det store dialekt skillet mellom by- og bygdemål går langs Årøelva. Årøelva blei brukt som skille for elvene på barneskolen ved at hvert skoletrinn blei skilt i parallellklasser, der elever fra østsida av Årøelva blei samla i én klasse og elever fra vestsida av elva i en annen klasse. I min egen skoletid på Kviltorp barneskole på 1990-tallet var det fortsatt noen skiller mellom ungene i skoleklassene fra vestsida og oss unger i klassene fra østsida av Årøelva. Mens ungene fra vestsida sa *ikke*, sa vi *ikkje*. Men dersom jeg, som Vestad, skulle beskrevet et *stort* dialekt skille for området på 1990-tallet, måtte det gått mellom Kviltorp skolekrets og Hjelset, altså åtte kilometer og seks elver østover langs fjorden til *Sigersetbekken*⁷. Den administrative inndelinga etter elver og bekker er forårsaka av at bosettinga i dette området ligger langs fjorden, mellom fjorden og fjella, og elvene som renner ned i fjorden, deler bosettinga, står merker i en primstav. Elvene er ikke vanskelige å forsere, men ved inndeling av administrative enheter som skolekretser brukes elvene som grensemarkører. Den administrative inndelinga mellom skoleklasser og skolekretser har konsekvenser for

⁷ Sigersetbekken er så liten at den ikke kommer med på kartet. Den renner ned i fjorden mellom Lønset og Mjelve (se kart 4).

barns sosiale kontaktmønster og sosiale nettverk. Slik kan vi beskrive Årøelva som det mest sosialt relevante vassfarete på Vestads tid, fordi elva markerte skillet mellom skoleklasser. Det allerede eksisterende dialektgeografiske skillet mellom unger fra øst og vest kan ha blitt opprettholdt eller ha blitt lagt bedre merke til på grunn av den administrative inndelinga. På 1990-tallet markerte fortsatt Sigersetbekken grensa mellom Hjelset og Kviltorp skolekrets, og den utgjorde dermed et viktig mentalt, sosialt og dialektalt skille for ungene i samtida. Skoleungene fra Kleive i denne avhandlinga setter grensa for bymålet enda lenger øst, til skillet mellom Kleive og Skjevik skolekrets.

Kart 4. Bebyggelsen langs Fannefjorden, fra Molde by i øst til Kleive i vest, og med Vågseter midt på kartet.

Motsetninger mellom ulike typer romlighet

David Britain (2006: 603) skiller mellom tre ulike typer romlighet (*space*) som relevante i sosiolingvistikken, der *stedet* kan analyseres som euklidsk rom (*euclidean space*), sosialt rom (*social space*) og oppfatta rom (*perceived space*). Det euklidske rommet svarer til det Unn Røynealand beskriver som «den naturgeografiske og essensialistiske forståinga av kva ein stad er», der «ein stad per definisjon [er] ei avgrensing i det geografiske rommet som det er mogleg å finne att på eit kart» (Røynealand 2005: 127). Det sosiale rommet og det oppfatta rommet svarer til Milroy og Gordons beskrivelse av stedet som en «cultural, rather than physical entity» (Milroy og Gordon 2003: 134). Det oppfatta rommet ligger nærmest en perseptueldialektologisk stedsforståelse.

Britain hevder at det er det euklidske rommet som er blitt via størst plass i sosiolingvistikken, og at stedet som sosial kategori er lite problematisert i internasjonal sosiolingvistikk (Britain 2006: 603). Den norske dialektologien har tradisjonelt via ganske stor plass til nettopp beskrivelser av de samfunnsgeografiske forholda på steder der det er gjort geolektiske studier, og det er gjort ut fra en dialektologisk forståelse av at det er nær sammenheng mellom sosiale kontaktmønster og språklig utvikling. Mæhlum (1996a) trekker fram denne tradisjonen i eldre talemålsgransking som ett av grunnlaga for norsk sosiolingvistikk, eller som et uttrykk for førsosiolingvistisk tankegang og praksis.

Euklidsk, sosial og oppfatta romlighet er gjensidig avhengige størrelser, og i beskrivelsen min ovafor av undersøkelsesstedet griper de tre romlighetsbegrepa inn i hverandre. Samtidig kan det være motsetninger mellom de tre typene romlighet. I et intervju med informantene Per og Pia, et foreldrepar i en av de seks familiene i utvalget, understreker de to at avstander som er *like* i euklidsk målestokk, kan være *ulike* i målestokker knytta til sosial og oppfatta romlighet. For det første viser Pia til at avstander er blitt mer overkommelige med teknologisk utvikling og økonomisk framgang, for eksempel ved at bilen er lettere tilgjengelig for folk. For det andre viser

Per til at den oppfatta avstanden for byfolk fra Molde for å komme ut på bygda er større enn den oppfatta avstanden for bygdefolk å komme inn til Molde by:

- Per: *Men det er no ikkje noka verdsreise for oss da. Det er no tjue minutt så er du i byen.*
- Pia: *Men eg trur ein annan ting òg som kanskje, sånn som før så hadde du maks ein bil per familie.*
- Edit: *Ja.*
- Per: *I dag har du nesten ein bil per medlem i huset <latter> husstand.*
- Edit: *Ja, ja. Per, i alle fall per medlem med førarkort.*
- Per: *Ja.*
- Edit: *Ja.*
- Per: *Men det er berre at det er, det er kortare for oss å så køyre ut til byen enn frå, eller for moldingane å køyre inn hit. For dei er no ei verdsreise liksom å fare heilt inn på Kleive.*
- Edit: *<latter>*
- Pia: *Det er hvert fall minst dobbelt så langt. <latter>*

Denne avstanden mellom bygd og by blir beskrevet som så stor for byfolket at bygdene utafor byen blir så perifere at de *knappt eksisterer*:

- Pål: *[Dei] skal inn «på landet» da.*
- Edit: *Er det slik fortsatt?*
- Pia: *Ja. Ja, det er det.*
- Per: *Du merkar no godt [med han] som er i lag med søstera hennar.*
- Edit: *Å ja.*
- Per: *Til å begynne med så var det no sånn,*
- Pia: *Hugsar første gongen han var, stakk innom meg på jobb. Så ringde mobiltelefonen hans. Og så seier han: «Nei, no er eg på Kleive», seier han da. Og så sa eg: «Nei, du er ikkje på Kleive. Du er på Skjevika.» [Og så seier han]: «Same det, eg er no iallfall utanfor Røbekk.» <latter>*

Slike fortellinger om byfolket i Molde og deres uvitenhet om og avstandtaking til bygdene rundt er vanlige i Bolsøy. Ved å fortelle disse historiene, og ved å hevde at moldensere tar avstand fra dem, markerer også informantene mine en avstand til byen og til kulturen der. Bruken av preposisjonen «utanfor» i sitatet er også en referanse til forskjeller imellom moldenseres og bygdefolks egenposisjonering i landskapet, der folk ellers langs fjorden oftest orienterer seg etter den gamle sjøvegen når de forteller om de skal reise «innover» eller «utover» i landskapet. (Jmfør «heilt inn på Kleive»

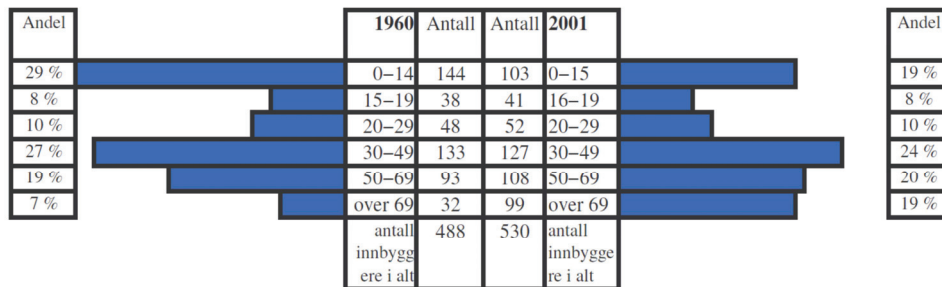
og «ut til byen» hos Per i intervjuet over.) I ett av intervjuene i arbeidet mitt, blir jeg også korrigert av en informant, når jeg bruker preposisjonen «ut» (av byen) om å kjøre «inn» (langs fjorden) til Kleive.

Samtidig er det et reelt kontaktmønster i kommunen, der bygdefolket i større grad er avhengige av å reise *inn og ut til* byen enn byfolket er avhengige av å reise *ut av* byen.

2.2 Kleive

Bygda Kleive er det geografiske tyngdepunktet for informantutvalget i denne avhandlingen. Etter kommunesammenslåinga i 1964 ligger bygda Kleive i Molde kommune. I dag er det en 20 minutters kjøretur fra Kleive til sentrum i Molde by. Viktige arbeidsplasser i bygda er stålproduktfabrikken Brødrene Midthaug, Kleive Betongbygg, skolen, Kleive omsorgssenter og Istad Kraft på Istad, øst for Kleive. Folketallet på Kleive har vært rimelig stabilt de siste tiåra med 488 innbyggere i 1960 og 530 innbyggere i 2001. Til sammenligning har folketallet i nabobygda Hjelset økt drastisk fra 280 innbyggere i 1960 til 1053 innbyggere i 2001. Befolkningsveksten på Hjelset kan delvis være forårsaka av den korte avstanden til Molde by, som kan være i ferd med å gi bygda en forstadsfunksjon. Den kan også være et resultat av en økning i antallet arbeidsplasser i bygda, særlig knytta til Hjelset psykiatriske sjukehus (Bjarnar 2008).

Alderssammensetninga i aldersgruppene mellom 15 og 69 år har også holdt seg stabil på Kleive de siste 40 åra. I den yngste og den eldste aldersgruppa i bygda ser vi imidlertid viktige endringer: Mens 29 % av kleivingene var under 15 år i 1960, var 19 % av kleivingene under 16 år i 2001. 7 % av kleivingene var over 69 år i 1960, i 2001 favna denne aldersgruppa om hver femte innbygger i bygda:

Figur 1. Befolkningsutvikling Kleive, 1960–2001, tall henta fra Statistisk sentralbyrås folketellinger. På venstre side har jeg satt opp andel av innbyggerne i ulike aldersklasser i 1960, på høgre side har jeg satt opp de tilsvarende tallene for 2001. Inndelinga i aldersklasser avspeiler inndelingene i folketellingene.

Økningen i antall innbyggere i den eldste aldersgruppa skyldes delvis den nye sjukeheimen på Kleive, som blei bygd i 1985. Sjukeheimen har 24 plasser, og en del av disse plassene er satt av til eldre fra andre deler av kommunen.⁸ Antallet tilflyttere til bygda i den eldste aldersgruppa, særlig blant innbyggere over 80 år, var neppe særlig høgt før 1985.

Sjølv om folketallet ikke har økt i bygda, har bygda vokst, fordi husstandene er blitt mindre. Antallet privathusholdninger har økt fra 142 i 1960 til 194 i 2001, og for å romme disse nye, små husstandene er mange nye hus blitt bygd i bygda i perioden. Mens det i 1960 bodde gjennomsnittlig 3,4 personer i hver husstand på Kleive, bodde det i 2001 i gjennomsnitt 2,7 personer i hver husstand. Disse endringene er uttrykk for sentrale demografiske endringer i bygda.

I samme periode har det skjedd andre viktige sosiale endringer på Kleive. Både den opplevde og den geografiske avstanden til Molde by er blitt mindre. Det tar kortere tid

⁸ Opplysninger fra Molde kommune, telefonsamtale 27. mai 2010. Kommunen ønsker ikke å offentliggjøre retningslinjene for plassfordeling etter beboers bostedstilhørighet, men oppgir at en andel av de 24 plassene ved Kleive omsorgssenter og sjukeheim er satt av til beboere fra andre grunnkretser i kommunen.

enn før å reise mellom Molde og Kleive i dag, og byen har vokst og rykka nærmere bygdene rundt. En av informantene i familiematerialet i denne avhandlinga, Kjetil, fortalte meg om barndommen og ungdomstida på 1950-tallet og på begynnelsen av 1960-tallet at Molde var en plass han egentlig ikke forholdt seg så mye til:

Kjetil: *Det var det ikkje, men då, då, då var det ikkje råd snart å ta etter heller by eller noko slikt noko, [fordi då] hadde du ikkje, hadde du ikkje den forbindelse. I dag er det berre å setje seg inn i ein bil, så er, fem og tjue minutt, så er du i byen. Men den tida så var det ikkje, var det ikkje slik. Så når me vaks opp, så var det arbeide her heime på garden, det og du, og så kompisar som gjekk på skule i lag med og slikt noko. Elles så såg du no snart ikkje folk lenger unna ifrå.*

Edit: *[uforståeleg]*

Kjetil: *Ja, det var det. Det var ikkje så enkelt å, å komme seg dit då, nei. Og då trong ein ikkje til byen for å kjøpe ditt og datt, det var, hadde ein butikk her attmed, så var det no mykje, laga sjølv òg. Mat og slikt noko det heldt ein seg no med sjølv, veit du. Me hadde no gard, og, sau og gris og høns og kyr og hest og alt som høyrer til.*

Molde by var et irrelevant sentrum for Kjetil, og da han reiste fra bygda, dro han ikke til Molde, han dro *til sjøs*. I dag kan vi hevde at Moldes relevans som sentrum i området er sterkere. Det er flere ting som kleivingene nå trenger å reise til byen for å ordne. Nedleggelse i landbruk og nedleggelse av sentrale tjenester som bank, post, felleskjøp og bakeri gjør at bygda er mindre sjølforsynt i dag enn på 1960-tallet, og det legger føringer for kontaktmønster i bygda. Kleive er ei bygd som er kjent for å ha stor grad av samhold og en sterk lokal identitet. Med en kombinasjon av mange handverksfolk og en effektiv dugnadstradisjon er mange av forsamlingshusa i bygda bygd på dugnad. Det gjelder ifølge informantene både kirka, grendehuset og idrettshallen. Om bygda ikke er sjølforsynt, er det et gjennomgående tema hos de voksne og eldre informantene at bygda i stor grad er *sjølhjulpen*.

2.3 Avslutning

Kapittel 2 har gitt en oversikt over det geografiske underseøkellesstedet for dette ph.d.-prosjektet. Underkapittel 2.1 har skissert det geografiske undersøkelsesstedet i for avhandlinga, med vekt på grensene for Bolsøy og grensene mellom Bolsøy og Molde by. Kapittel 2.2 trakk fram bygda Kleive, som er det geografiske tyngdepunktet i denne avhandlinga. Kapitlet har antyda språklige grenser mellom bygdemål og bymål i kommunen. Kapittel 3 gir en nærmere presentasjon av talemålet i Bolsøy og de språklige variablene i dette ph.d.-prosjektet.

3. Talemålet og de språklige variablene

Som utgangspunkt for diskusjonen av de språklige variablene i denne avhandlinga skisserer jeg her fonemsystemet og pronomensystemet i eldre bolsøymål. Denne skissa er en idealisert form av dette talemålet basert på språket til språkbrukere født rundt 1900, i tillegg til analysene i Bjerkeset (1976) og Hovdenak (1978).

Det er gjort flere grundige undersøkelser av språk og språkvariasjon innafor det geografiske området for dette ph.d.-prosjektet. De viktigste undersøkelsene av dialektvariasjon i nyere tid i Bolsøy er Rolf Bjerkesets hovedfagsavhandling om Bolsøymålet fra 1976 og Marit Hovdenaks hovedfagsavhandling om talemålet i Vågane fra 1978. Løve Stokke skreiv også ei hovedfagsavhandling med språklig materiale fra Bolsøy i 1937. Helge Sandøy har skrevet flere viktige arbeid om romsdalsmålet (for denne avhandlinga er de mest sentrale Sandøy 1976, 1982 og 2011). Av stedsnavnsstudier fra området er Kåre Magne Holsbøvågs *Stadnamn i Molde kommune* (2010) mest sentral.

Viktige talemålsstudier fra andre deler av Romsdal finnes også, blant anna for talemålet i Tresfjord og Vikebukta (Rypdal 1929, Hovde 1978 og Holsbøvåg 1978), talemålet i ytre Romsdal (Farstad 1939), Midøya (Grytten 1973 og Fossheim 2010), Gossa (Løvik 2002), Eikesdalen (Austigard 1974 og Austigard 1995) og Eidsøra (Eidsør 2007). Om Molde bymål skreiv Aud Frøydis Nødtvedt ei hovedfagsoppgave i 1991, og Hild Meland Rød gjorde en oppfølgingsstudie av denne (Rød 2014). Studiene av Molde bymål er interessante for prosjektet mitt fordi Bolsøy i dag ligger innafor Molde kommune, og den korte avstanden til Molde by gjør at vi kan forvente at bygdedialektene i Bolsøy er under språklig press fra bymålet. I gjennomgangen av språksystemet til informanter i Bolsøy født rundt 1900 vil jeg også gjøre greie for hvilke språklige varianter som er observert i det lokale talemålet i Bolsøy i dag, for å gi et bakgrunnteppe for de språklige variablene i dette ph.d.-prosjektet.

Vokalsystemet

	fremre		midtre	bakre
	urunda	runda		
trang	i	y	ʉ	ʊ
halvtrang	e	ø		ɔ
halvåpen	ɛ	œ		
åpen	æ		ɑ	

Figur 2. Vokalsystemet i bolsøymål, ca. 1900.

Diftonger: /œy/, /ai/, /ɛʉ/, /ɔi/, /ɑʊ/, /ɛi/

Romsdal ligger i ytterkanten av det trøndske området for monoftongering av diftongene /ɛi/ og /øʏ/, og en regner med at Romsdal er et av de områda som monoftongeringa spredte seg til sist (Dalen 1971: 40, Sandøy 2011: 229–230). Monoftongeringa av /ɛi/ og /øʏ/ resulterte i to nye fonem i romsdalsmålet, /ɛ/ av /ɛi/ og /œ/ av /øʏ/, det vil si at subs. n. *reir* /rɛ:r/ ≠ *rør* /rœ:r/ (se Bjerkeset 1976: 121–127 for kommutasjonsprøve for monoftonger i Bolsøy). Diftongene /ɛi/ og /øʏ/ finnes dermed tradisjonelt vanligvis bare i utlyd og foran vokal, med unntak av nyere ord som *peis*, *streik* (Hovdenak 1978: 34).

Deler av Romsdal har også hatt delabialisering av fremre vokaler, slik at /y/ er blitt /i/, /œ/ /ɛ/ og /œy/ /ɛi/. Det geografiske området for delabialisering av /y/ og /œy/ i Romsdal er skissert i Sandøy (2011: 35). På 1970-tallet beskriver Hovdenak (1978) og Bjerkeset (1976) sammenfallet mellom de to monoftongerte formene /ɛ/ og /œ/ til /ɛ/ i talemåla i Bolsøy. Bjerkeset skriver om Kleive i 1976 at «Frekvensen var utan tvil høgst i bruken av /æ/⁹ for samandraginga av både *ei* og *øʏ*, og eit system med 10 einingar gjev det rettaste biletet av målbruken i denne bygda» (Bjerkeset 1976: 133).

⁹ Norvegia, Bjerkesets lydtegn /æ/ svarer til /ɛ/ i denne avhandlinga.

Hovdenak skriver om det samme sammenfallet i Vågane i 1978 at

Det finst døme på at /i/ og /y/ fell saman i eitt fonem. Det skjer når /y/ misser rundinga, blir delabialisert. Meir vanleg er det at /ɛ/ og /œ/ fell saman i eitt fonem. Dersom både /y/ og /œ/ blir delabialiserte, blir resultatet eit vokalsystem med 9 fonem, men det mest vanlege er systemet med 11 vokalfonem og delabialisering av /œ/ i somme høve, vil eg tru. (Hovdenak 1978: 33).

Sammenfallet mellom /ɛ/ og /œ/ til /ɛ/ er utbredt i materialet mitt, også hos informantene født på begynnelsen av 1900-tallet, men det er ikke enerådende, heller ikke hos informanter fra det geografiske området som Bjerkeset har kartlagt. I tillegg til dette sammenfallet ser jeg også et nytt vokalskifte hos informantene i materialet mitt som er født etter 1960, fra fellesforma /ɛ/ til /æ/. Fonemet /æ/ finnes allerede i fonemsystemet i talemålet, og den nye utviklinga resulterer i at disse informantene kan ha sammenfallende uttale for former som v. pret. *heitte* /^hæte/ (eldre /^hete/) og subs. f. *hette* /^hæte/, som også hadde [æ] eldre talemål. De kan også ha sammenfall mellom former som v. imp. *hør* /hæ:r/ (eldst /hœ:r/, eldre /hɛ:r/) og subs. m. *hær* /hæ:r/, som også hadde [æ] i eldre mål. Vokalendringa fra (/œ/ til) /ɛ/ til /æ/ er også observert i andre deler av Romsdal og Nordmøre (Austigard 1995, Sandøy 2011: 270).¹⁰ Det eldste belegget på sammenfallet mellom /ɛ/ og /æ/ skal være fra Eid i Rauma (Gjerdset 1982, Sandøy 2011: 270).

¹⁰ Også på Midøya, Marie Fossheim (personlig kommunikasjon).

Konsonantsystemet

	Labial	Alveolar	Postalveolar	Retrofleks	Palatal	Velar/uvular	Glottal
Plosiver	p / b	t / d	ʈ / ɖ	ʈ / ɖ	ç̥ / ʝ̥	k / g	
Frikativer	f / v	s /	ʃ /		ç / j		h /
Nasaler	/ m	/ n	/ ɳ	/ ŋ	/ ɲ	/ ŋ	
Laterale approsimanter		/ l	/ ɭ	ɭ	ʎ̥ / ʎ̥		
Vibranter, tapp, trill		/ r	/ ɽ				
Flapp				/ ɽ			

Figur 3. Konsonantsystemet i bolsøymål, ca. 1900.

Bolsøymålet har fram til i dag hatt et mer komplisert konsonantsystem enn bymålet i Molde, fordi Molde bymål tidlig fikk sammenfall både mellom den retroflekse og postalveolare konsonantrekka og mellom den alveolare og palatale rekka (med unntak sjølsagt av de palatale frikativene). Mange yngre språkbrukere i Bolsøy ser i dag ut til å være på veg mot et fonemsystem som er likt det i Molde bymål. Blant anna har de fleste språkbrukerne født etter 1960 i Bolsøy erstatta de postalveolare formene med retroflekse former, og en del har også erstatta palatalene /ç/, /j/, /ʎ̥ /, /ʎ̥ / og /ɲ/ med ikke-palatale former. Den morfofonologiske regelen for palatalisering av velarer mangler også hos de fleste unge språkbrukerne, og dermed blir /ç̥/ og /ʝ̥/ mindre frekvent.

I Molde bymål varierer bruken av /ɽ/, det gjør den også hos enkelte av de yngste informantene mine (født etter 1990), slik at de produserer en lateral approsimant /l/ der vi skulle vente oss en retrofleks flapp /ɽ/, som i adj. /fliɳk/ og /fɽiɳk/. Noen av disse unge språkbrukerne i materialet mitt har også delvis sammenfall mellom /ç/ og /ʃ/ til /ʃ/, og det er ei utvikling vi finner i mange norske talemål (jf. Haslev 1981, Johannessen 1983, Papazian 1994, Dalbakken 1996, Hannaas 1999, Nornes 2011, Hårstad og Opsahl 2013).

Romsdal ligger innafor det geografiske området for palatalisering av norr. lang *n* og *l*. Alveolar uttale av lang *n* regnes tradisjonelt som en bymålsuttale i området knytta til Molde bymål. Noen forekomster av postalveolar [ɲ] for lang *n* finnes også i Bolsøy, og det er ei utvikling som er belagt i ei rekke norske talemål i palataliseringsområdet fra Romsdal og nordover, blant anna i Haltlebrekke (1976), Elstad (1982), Røynealand (2005) og Neteland (2009), Nesse (2008), Fossheim (2010: 108), Hårstad (2010).

Personlige pronomen

	Entall					Flertall		
	1. pers	2. pers	3. pers			1. pers	2. pers	3. pers
			m.	f.	n.			
Nom	i:	dʉ:	hɑɲ / en, ɲ	hø: / ʊ	de:	me:	de:	dei
Akk	me:	de:	"	"	"	ʊs	ʋdɔkɔ	"
Dativ	"	"	ʋhæno / nɔ	ʋhæna / na	dæ:, di:	"	"	"
Poss.	mɪɲ	dɪɲ	has, as	ʋhæna / na		vɔ:r	ʋdɔkɔ	ʋdæ:ra

Figur 4. Personlige pronomen i bolsøymål, ca. 1900.

Blant yngre språkbrukere i dag er dativformene stort sett ute av bruk. Som et resultat av en avpalataliseringsprosess bruker mange unge språkbrukere forma /han/ for /hɑɲ/ og /min/ og /din/ (sjeldnere: /mi:n/ og /di:n/) for /mɪɲ/ og /dɪɲ/. I tillegg finner vi veksling mellom formene /vi:/ og /me:/, formene /dɛm/ og /dei/ i 3. pers. og vi finner forma /ʋdɔkɔ/ eller /ʋdɔker/ i bruk for både subjektsforma /de:/ og objektsforma /ʋdɔkɔ/, som i /ʃlɔ: dɔkɔ dɔkɔ/ for eldre /ʃlɔ: de dɔkɔ/. Hos de aller yngste finnes også possessivformene /ʋdɔkej/ (for /ʋdɔkɔ/) og /ʋdæmej/ (for /ʋdæ:ra/). Språkbrukere som mangler dativformene, som har avpalataliserte former, og som også har formene /vi:/,

/dɛm/ og /ˈdøker/ (subjektsform og objektsform) og possessivformene /ˈdøkef/ og /ˈdæmɔf/, vil ha et pronomensystem som er likt det tradisjonelle pronomensystemet i Molde bymål¹¹.

Bolsøymålet og anna romsdalsmål

Romsdalsmålet kan deles inn på ulike måter, alt etter hvilke målmerker som legges til grunn. Rolf Bjerkeset (1976) bruker ei tredeling av det romsdalske språkområdet, med utgangspunkt i uttalen av eldre *nd* foran vokal: ytre, som har uttalen subs. n. best. *landet* /ˈlɑne/, midtre (med Bolsøy), som har uttalen *landet* /ˈlane/, og indre strøk, med uttalen *landet* /ˈlande/. Sandøy (2011) skiller mellom fem typer romsdalsk: vestre romsdalsk, søndre romsdalsk, fjordadialekten, ytre romsdalsk og moldedialekten. Vestre romsdalsk omfatter her talemålet i Sandøy, Misund, vestdelen av Vestnes og en liten del av Tresfjorden. Søndre romsdalsk omfatter resten av Vestnes, det meste av Rauma og sørdelen av Nesset (dvs. Eikesdalen). Fjordadialekten omfatter Bolsøy, norddelen av Rauma og norddelen av Nesset. Til ytre romsdalsk hører talemålet i Fræna og Aukra. Som en illustrasjon av denne femdelinga gir Sandøy (2011: 49) den følgende eksempelsetninga, som blant anna illustrerer uttalen av norr. *nd*, ending i ubestemt form flertall av svake hunkjønnsord, bruk av dativ, uttalen av sekundære perfektumpartisipp *være*, uttalen av lang *e* /e:/ foran *r*, i tillegg til leksikalske særtrekk i Molde bymål:

Vestre:	/no 'he: de ɕe ˈvø:re hɛr pø fastlanda pø fʃɛ:re ˈve:ke/
Søndre:	/no 'he: de ɕe ˈvø:re hɛr pø fastlanda pø fʃɛ:re ˈve:kø/
Fjordene:	/no 'he: de ɕe ˈvø:re hɛr pø fastlana pø fʃɛ:re ˈve:kø/
Ytre:	/no 'he: de ɕe ˈvø:re hɛr pø fastlɑnɑ pø fʃɛ:re ˈve:kø/
Molde:	/no 'hɑ:r døkɛr iɕe 'vært hɛr pø fastlane pø fʃɛi:re ˈu:ka/

¹¹ I bymålet har det tradisjonelt også vært veksling mellom /vø:r/ og /ˈvøres/ og ei sosiolektisk veksling mellom *jeg*: /jei/ og /i:/, *meg*: /mei/ og /me:/, *deg*: /dei/ og /de:/, *dere*: /ˈde:re/ og /ˈdøker/, *de*: /di:/ og /dæm/ (og mellomforma /dɛm/?). Mens «gate»-formene i bymålet ser ut til å spre seg til bygdene i Bolsøy i dag, finner jeg ikke de gamle høgstatusformene /jei/, /mei/, /dei/, /ˈdøre/, /ˈde:re/ eller /di:/ hos mine informanter i Bolsøy.

Det er sjølsagt variasjon innafør dialektområda, og denne variasjonen gjør grensene uklare. Hos mine informanter som har vokst opp og er bosatt innafør fjordadialektområdet, finner jeg enkeltbelegg som skulle være typiske både for vestre romsdalsk, søndre romsdalsk, ytre romsdalsk og Moldedialekten.

3.1 De språklige variablene

I den variasjonslingvistiske analysen i dette ph.d.-prosjektet analyserer jeg den intra- og interindividuelle variasjonen i bruken av 4 ulike språklige variabler med til sammen 14 varianter:

Tabell 2. Språklige variabler og varianter i den variasjonslingvistiske analysen i denne avhandlinga.

Variabel	Språklig endringsprosess	Skrift-språklig form	Synkrone varianter i denne avhandlinga	Eksempelord
VAR1	Endring av eldre monoftongert diftong	<ei> / <e>	/ei/	/hei:lt/
			/e/	/he:lt/
			/ɛ/	/hɛ:lt/
			/æ/	/hæ:lt/
VAR2		<øy> / <ø>	/øy/	/ ^h bɾøy:te/
			/ø/	/ ^h bɾø:te/
			/œ/	/ ^h bɾœ:te/
			/ɛ/	/ ^h bɾɛ:te/
			/æ/	/ ^h bɾæ:te/
VAR3	Avpalatalisering av eldre palatal	<nn>	/ɲ/	/ ^h ɲi/
			[n]	/ ^h ini/
			[ɲ]	/ ^h ɲi/
VAR4	Endring av leksikalsk form for personlig pronomen 1. pers. pl.	<vi> / <me>	/vi:/	
			/me:/	

3.2 Variabel 1 og 2

Jeg har valgt å merke følgende varianter i variabel 1 i datasettet mitt: /ei/, /e/, /ɛ/ og /æ/, som i /hei:lt/, /he:lt/, /hɛ:lt/ og /hæ:lt/. For variabel 2 har jeg merka følgende varianter: /øy/, /ø/, /œ/, /ɛ/ og /æ/, som i /brøy:te/, /brø:te/, /brœ:te/, /brɛ:te/ og /bræ:te/. Variabel 1 og 2 blir her framstilt samla av to grunner. For det første er begge variabler uttrykk for den samme språklige endringsprosessen med ei endring av en tidligere monoftongert diftong. For det andre er det tidligere (Bjerkset 1976: 133, Hovdenak 1978: 33) dokumentert et sammenfall mellom variablene i to av variantene: /ɛ/ og /æ/. Variasjonen i variabel 1 og 2 kan framstilles samla i fire system, der system 1–3 reflekterer tre språkhistoriske stadier i dette bygdemålet:

Tabell 3. Ei forenkla framstilling av realisasjonen av <ei> og <øy> foran konsonant i Romsdal.

Eksempelord	System 1. Eldre romsdalsk bygdemål	System 2. Romsdalsk bygdemål, mellomform	System 3. Yngre romsdalsk bygdemål	System 4. Romsdalsk bymål ¹²
<i>heilt</i>	ɛ	ɛ	æ	ei / e
<i>bløyte</i>	œ			øy / ø

Skillelinjene mellom disse systema er sjølsagt ikke vanntette. I intraindividuell variasjon i moderne romsdalske idiolekter kan vi finne tilnærma fri variasjon mellom de ulike systema i tabell 3 (se også kapittel 8, for dokumentasjon av denne variasjonen i materialet mitt).

¹² Variasjonen i bymålet kan beskrives som en sosiolektisk variasjon mellom overklasseformer og vanlige bymålsvarianter.

Ved sida av de lokale formene /ɛ/ og /æ/ for skriftspråklig <ei> og <e> og /œ/, /ɛ/ og /æ/ for skriftspråklig <øy> og <ø> finner vi i talemålsmaterialet i denne avhandlinga variantene /ɛi/ og /e/ for skriftspråklig <ei> og <e> og variantene /øy/ og /ø/ for skriftspråklig <øy> og <ø>.

Inndelinga mellom variabel 1 og 2 er språkstrukturelt bestemt. På grunnlag av de folkelingvistiske intervjua i dette ph.d.-prosjektet kan vi imidlertid også legge opp til en samla analyse av variabel 1 og 2, der det skilles mellom de bymålsnære variantene /ɛi/, /e/, /øy/ og /ø/ (system 4, tabell 3) på den ene sida og former som avviker fra Molde bymål på den andre sida, dvs. /ɛ/, /œ/ og /æ/ (system 1, 2 og 3 i tabell 3). Bygdemålsvariantene /ɛ/ og /æ/ har Romsdal til felles med nordmørsdialektene, og varianten /ɛ/ har Nordmøre og Romsdal til felles med talemåla i Gudbrandsdalen. De bymålsnære variantene i system 4 i tabell 3 er sjølsagt heller ikke særegne for Molde bymål. Formene /ɛi/, /øy/ og /ø/ er dominerende former i Norge, og formene /e/ og /ø/ finner vi igjen både som vanlige bymålsvarianter og som prestisjeformer i sosiolektisk variasjon i svært mange talemålsområder i Norge. Det er også tilfelle for ei rekke av bymålsformene i denne avhandlinga. Med utgangspunkt i samtalene med informantene i denne avhandlinga synes imidlertid den mest relevante todelinga å være knytta til et folkelingvistisk fokus på et klart og sentralt skille mellom by- og bygdemål innafør Molde kommune.

I ei samla framstilling av variabel 1 og 2 vil jeg teste materialet etter ei slik todeling mellom by- og bygdemålsvarianter. Det er ikke teoretisk uproblematisk å blande to ulike datadomenter, altså i sociolingvistiske mønster og folkelingvistiske mønster, slik det gjøres her. Med bakgrunn også i det markerte dialektskillet mellom bygdemål og bymål i kommunen velger jeg likevel å teste om denne inndelinga kan være fruktbar. I tillegg vil jeg rette fokus mot et anna skille i variantgruppa, nemlig det nyere fonemsammenfallet mellom /ɛ/ og /æ/ i romsdalsk bygdemål, det vil si overgangen fra system 2 til system 3 i tabell 3 (jf. også vokalsystemet i figur 2) .

Variabel 1 og 2 er delt inn i fire ulike testvariabler i analysen:

Variabel 1: Endring av monoftongert diftong /ɛ/ av <ei>

Variabel 2: Endring av eldre monoftongert diftong /œ/ av <øy>

Variabel 1+2/By–bygd: Bygdemålsvarianter vs. bymålsvarianter av <ei> og <øy>

Variabel 1+2/Trad–mod: Ny variant /æ/ av <ei> og <øy>

3.3 Variabel 3

Romsdal ligger innafor det geografiske området for palatalisering av norr. *nn*. Alveolar uttale av <nn> regnes som en bymålsuttale i området knytta til Molde bymål. I tillegg er postalveolar [ɲ] av <nn> belagt i ei rekke norske talemål i palataliseringsområdet fra Romsdal og nordover, blant anna i Fossheim (2010: 108), Hårstad (2010), Røynealand (2005) og Neteland (2009).

Jeg har valgt å inkludere tre varianter for <nn> i datasettet: alveolar [n], palatal [ɲ] og en postalveolar [ɲ̥]. Varianten [ɲ] er her kategorisert som ei tradisjonell bygdemålsform, varianten [n] som ei bymålsform og varianten [ɲ̥] som ei moderne bygdemålsform.

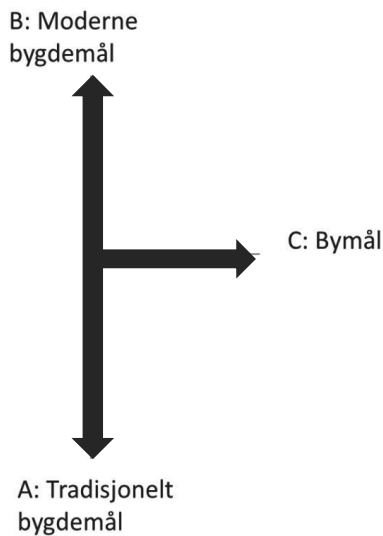
Variabel 3 er delt inn i tre ulike testvariabler i analysen: Variabel 3A gir relativ frekvens av varianten [ɲ] i variabel 3, variabel 3B gir relativ frekvens av varianten [n] i variabel 3, og variabel 3C gir relativ frekvens av varianten [ɲ̥] sammenligna med [ɲ]. Testvariablene er på skalanivå.

3.4 Variabel 4

Variabel 4 har to varianter i datasettet, og forholdet mellom disse måles i variabel 4. Av variantene pron. 3. pers. flt. /vi:/ og /me:/ kan vi regne /me:/ som den tradisjonelle lokale, med utgangspunkt i Bjerkeset (1976) og Hovdenak (1978). Varianten /vi:/ kan regnes som den tradisjonelle bymålsforma, slik også Hovdenak beskriver det (1978).

3.5 Endringsaksene tradisjonelt ruralt – tradisjonelt urbant og tradisjonelt ruralt – moderne ruralt

Gjennom de ulike variablene er den *synkron* variasjonen i de ulike variantgruppene tolka som uttrykk for *diakron* variasjon langs to ulike endringsakser, illustrert i figur 5:

Figur 5. Endringsakse A–B: tradisjonelt bygdemål/moderne bygdemål og endringsakse A/B–C: bygdemål/bymål.

I Variabel 1+2/By–bygd er variabel 1 og 2 slått sammen og deretter redusert til en språklig variabel med én ‘pol’ av bymålstrekk og én ‘motpol’ av bygdemålstrekk. Alle

de ni variantene i variabel 1 og 2 eksisterer i moderne bygdemål, men noen finnes også som tradisjonelle former i Molde bymål, og det er dette skillet som legger grunnlaget for operasjonaliseringa av Variabel 1+2/By-bygd. Variabel 1+2/Trad-mod representerer variasjon mellom én tradisjonell rural variant og én moderne rural variant, der begge varianter skiller seg fra tradisjonelle varianter i Molde bymål. På samme måte velger jeg her å tolke den synkrone variasjonen i variabel 3 som uttrykk for ulike endringsakser, der variabel 3A uttrykker motsetningsforholdet $A \leftrightarrow B/C$ i figur 5, variabel 3B uttrykker motsetningsforholdet $C \leftrightarrow A/B$ i figur 5 og variabel 3C uttrykker motsetningsforholdet $B \leftrightarrow A$ i figur 5. I figuren er bymålet framstilt som en statisk enhet, og det er sjølsagt ei forenkling. For en diskusjon av utviklingstendenser i Molde bymål, se Rød (2014).

4. De sosiale variablene

4.1 Fødselsår

Ett av sosiolingvistikkenes viktige bidrag til språkforskninga har vært studiet av mønstra i den språklige variasjonen. Ved hjelp *apparent-time*-hypotesen (Labov 1963), har man har brukt ei synkron tilnærming til språkvariasjon for å avdekke pågående språkendring. Målet har vært å kartlegge drivkrefter og mekanismer i språkendringsprosesser (Chambers 2009). Sosiolingvistikken har slik søkt å avdekke både synkron språkvariasjon og avdekke sammenhengen mellom den synkrone variasjonen og språklig endring. Dette todelte målet er også et mål for avhandlinga mi, ved at jeg både gir en beskrivelse av den synkrone språkvariasjonen og diskuterer den synkrone variasjonens i relasjon til en språklig endringsprosess.

Når fødselsår regnes som en kontinuerlig variabel i den språklige analysen i kapittel 8, representerer det ei forenkling av materialet som skjuler et viktig skille mellom informantene: Opptaka med informantene i dette ph.d.-prosjektet er gjort med opptil 35 års (og for det eldste materialet: 60 års) mellomrom. Fordi materialet er fra ulike historiske tidsperioder, kunne det ha vært utnytta til en studie av språkendring i *virkelig tid* (Cukor-Avila og Bailey 2013: 239–262). Når jeg ikke har utnytta denne muligheten, er det fordi jeg i det nye materialet ønska å ha informanter i yngre aldersgrupper enn informantene i de eldre opptaka til Bjerkeset (1976) og Hovdenak (1978). Mens informantene i Hovdenak og Bjerkeset er voksne eller gamle på opptakstidspunktet, er hovedvekta av de nye informantene mine 12 år gamle på opptakstidspunktet.

Fordi informantene på opptaka fra 1970-tallet var gamle på opptakstidspunktet og de fleste informantene i de nye opptaka mine fra 2008–2010 var unge på opptakstidspunktet, er det få avvik mellom ei rangering av informantenes *alder ved opptak* og det som registreres som *fødselsår* i analysen. Operasjonaliseringa av variabelen *fødselsår* representerer altså ei sammenskjøting av empiriske materialer med synkron variasjon fra to ulike tidsperioder. Den kontinuerlige variabelen *fødselsår*

tar ikke høyde for eventuelle livsfaseendringer i informantenes språkbruk. Dersom en korrelasjon mellom *fødselsår* og språkvariasjon skal tolkes som en indikasjon på språkendring, må ei slik tolkning gjøres på grunnlag av en forståelse om forholdet mellom den synkrone variasjonen mellom aldersgrupper og hypotesen om språkendring i tilsynelatende tid (*apparent time*, Labov 1994: 41).

4.2 Kjønn

I analysen i denne avhandlinga blir variabelen kjønn operasjonalisert som en binær størrelse. Dette er sjølsagt også ei forenkling som ser bort fra tilnærminger til kjønn som en sosial konstruksjon og som en graduell størrelse (Cheshire 2002, Hårstad og Opsahl 2013).

Et gjennomgående funn i sosiolingvistiske studier har vært at kvinner bruker flere høgstatusformer enn menn (Hudson 1996: 193). Nyere norske sosiolingvistiske arbeid indikerer imidlertid at denne kjønnsforskjellen er minkende i Norge, og det finner også Hild Meland Rød at gjelder for hennes informanter i Molde by (Rød 2014). Når kjønn er tatt med som sosial variabel i den variasjonslingvistiske analysen i denne avhandlinga, regner jeg derfor ikke med at denne variabelen vil være strukturerende for materialet som heilhet. Jeg tror altså ikke at det vil være gjennomgående kjønnsforskjeller med hensyn til de språklige variablene i materialet mitt. Kjønn er likevel en interessant variabel i en analyse som retter hovedfokus mot familiens innvirkning på språklig variasjon og språktradering. I familieforskning er kjønn en sentral kategori (Thorsen 1993). Familiens indre struktur og arbeidsfordelinga mellom familiemedlemmene har tradisjonelt vært nært knytta til kjønn. Familien som institusjon har bidratt til å opprettholde, tradere og forhandle kjønnsroller og maskulinitets- og femininitetsideal. Skrede og Tornes (1983) viser hvordan norske kvinners livsløp og overgang mellom livsfaser fortsatt på 1980-tallet var tett knytta til familieroller: Overgangen fra barn til voksen var fortsatt knytta til overgangen fra datter til mor (eller barnløs kvinne), i motsetning til menns livsløp som kanskje fortsatt i større grad enn kvinners livsløp er knytta til arbeidslivet (Skrede og Tornes 1983).

Arbeidsfordelinga mellom kvinner og menn i familien har fått blant andre William Labov (2001, 2007) til å tilskrive kvinner en viktigere plass enn menn i de kollektive språktraderings- og språkendringsprosessene, fordi han antar at kvinner gjennom sin posisjon som mødre står for hoveddelen av den språklige innputten til små barn.

4.3 Bosted

Informantene i denne studien er bosatt innafor grensene til to ulike og tilgrensende skolekretser: Kleive skole og Vågsetra barne- og ungdomsskole. For å undersøke eventuelle geografiske forskjeller mellom disse to gruppene er bosted definert ut fra skolekrets tatt med som sosial variabel i analysen. I tillegg har jeg registrert andre opplysninger om informantenes og det tidligere bostedet til informantene og familiemedlemmene deres, og jeg tar med disse opplysningene i analyser i kapittel 8.

4.4 Familietilhørighet

Variabelen *familietilørighet* har ikke vært brukt i norsk sosiolingvistik, og så vidt jeg veit, har en slik variabel heller ikke vært brukt i sosiolingvistiske studier utafor Norge. Ei rekke norske talemålsstudier har funnet en statistisk sammenheng mellom unge språkbrukeres bruk av lokale språktrekk på den ene sida og om foreldra deres er innflyttere, på den andre sida (f.eks. Bjørkum 1974, Eskeland 2007, Haugen 1998, Haugen 2004, Hernes 2006, Jensen 1961, Kristoffersen 1980, Papazian 1999, Stokstad 2007, Sævik 2000, Ulset 2002, Aasmundtveit 2008). I andre norske studier er foreldrebakgrunn blitt brukt til å definere informantenes *sosiale bakgrunn* eller *klassetilørighet* (Elseth 1982, Gabrielsen 1991: 66, Goksøyr 1980, Kristoffersen 1980, Sandal 1976, Sævik 2000). Felles for disse studiene er at talemålet til informantenes foreldre ikke er underlagt ei variasjonslingvistisk kartlegging, men at talemålet til foreldra er kategorisert i større kategorier (lokal / ikke-lokal), oftest på grunnlag av ikke-språklige bakgrunnsopplysninger som oppvekststed og gjerne på grunnlag av andrehands opplysninger fra barna.

I den variasjonslingvistiske analysen i kapittel 8 i denne avhandlinga er språkbrukerne tildelt familietilhørighet på grunnlag av to kriterier: Informanter blir regna for å høre til samme familie dersom de i) sier at de er i nær slekt, og ii) bor i samme husstand eller i ulike husstander på tilgrensende hustomter som tidligere har utgjort ei større tomt.

Mens det første kravet tar utgangspunkt i ei lokal kulturell avgrensing av slektskap basert på biologisk og sosialt slektskap, er det andre kravet basert på ei materiell og kulturell avgrensing av familien som husstand. Målet med den materielle avgrensinga er å sannsynliggjøre intersubjektiv interaksjon: Dersom folk bor i samme hus, er det stor sjanse for at de også har eller har hatt regelmessig sosial og språklig kontakt. Personer som informantene forteller at de er i slekt med, men som de ikke bor i samme husstand som, er ikke tatt med i materialet.

Variabelen familietilhørighet skiller seg fra variabelen foreldrebakgrunn ved at variabelen foreldrebakgrunn retter søkelyset mot foreldrenes innflytterstatus, altså om foreldrene er innflyttere eller lokale. Ingen av de seks familiene i denne avhandlinga kan regnes som reine *innflytterfamilier* (jf. presentasjon av familiene i 7.4). Alle skolebarna og alle foreldra i de seks familiene har vokst opp i bygder i Bolsøy. Slik tester variabelen familietilhørighet i denne avhandlinga variasjonen innafør den gruppa som ved bruk av variabelen foreldrebakgrunn blir kategorisert som 'lokale'.

Innafor et variasjonslingvistisk paradigme bruker jeg statistiske tester for å avgjøre om det er grunnlag for å hevde at den sosiale variabelen familietilhørighet er relevant for å beskrive den språklige variasjonen i materialet.

4.5 Hypoteser knytta til de sosiale variablene

Jeg knytter 14 hypoteser til relasjonen mellom de sosiale variablene og de språklige variablene. Argumentasjonen for retninga i hypotesene er basert på gjennomgangen i av de språklige variablene i kapittel 3 og de sosiale variablene i kapittel 4.

Sosial variabel *fødselsår*

VAR1	H1: Yngre informanter har lavere relativ frekvens av varianten /ɛ/ av <ei> enn eldre.
VAR2	H2: Yngre informanter har lavere relativ frekvens av varianten /œ/ av <øy> enn eldre.
VAR1+2/By–bygd	H3: Yngre informanter har lavere relativ frekvens av bygdemålsvarianter av <ei> og <øy> enn eldre.

I Variabel 1+2/Trad–mod er /ɛ/ og /œ/ slått sammen ut fra en antakelse om at den nye forma /æ/ kommer inn i talemålet etter at et sammenfall mellom /ɛ/ og /œ/ er gjennomført i talemålet (jf. overgang fra system 2 til 3 i tabell 3). Grunnlaget for denne antakelsen blir testa i H4.

VAR1+2/Trad–mod	H4: Andelen /æ/ for eldre /ɛ/ og andelen /æ/ for eldre /œ/ er omtrent lik, og formene blir brukt av samme aldersgruppe. H5: Yngre har høyere relativ frekvens av varianten /æ/ av /ɛ/ og /œ/ enn eldre.
VAR3A	H6: Yngre har lavere relativ frekvens av [ɲ] i variabel 3 enn eldre.
VAR3B	H7: Yngre har høyere relativ frekvens av [n] i variabel 3 enn eldre.
VAR3C	H8: Yngre har høyere relativ frekvens av [ɲ] i variabel 3 enn eldre.
VAR4	H9: Yngre har lavere relativ frekvens av /me:/ enn eldre.

Sosial variabel *kjønn*:

VAR1-4

H10: Det er ikke forskjeller mellom kvinner og menn med hensyn til noen av de språklige variablene.

H11: Dersom det finnes en forskjell mellom kvinners og menns språkbruk, ligner forskjellene på aldersvariabelen, slik at kvinner i større grad enn menn bruker former som assosieres med yngre språkbrukere.

Sosial variabel *bosted*:

VAR1-4

H12: Det er ikke forskjeller mellom språkbrukere i Vågsetra skolekrets og Kleive skolekrets med hensyn til noen av de språklige variablene.

Sosial variabel *familietilhørighet*:

VAR1-4

H13: Det er forskjell mellom familiene i utvalget når det gjelder bruk av de språklige variablene.

H14: Barn som har høg bruk av visse varianter sammenligna med jevnaldrende barn, har foreldre også som har høg bruk av de samme variantene sammenligna med jevnaldrende voksne i bygda.

5. Familien og sosiolingvistikken

I det følgende kapittelet diskuteres familien og dens posisjon i sosiolingvistiske teorier om språklig variasjon og endring. Her vil jeg trekke fram en del av de studiene innen sosiolingvistikk og dialektologi der familiens rolle for språklig variasjon og endring i Norge har vært satt direkte eller indirekte i fokus.

Jeg vil begynne med å gi ei innledning om sosiolingvistikkens språkvitenskapelige og samfunnsvitenskapelige sider. Jeg vil så introdusere Cheals familiedefinisjon og diskutere familiens omskiftelighet med utgangspunkt i noen sentrale endringer i norske familier de siste to hundreåra. Deretter vil jeg gi en oversikt over familiens posisjon i ulike modeller for *språktradering* og *språksosialisering*, før jeg vil gi en oversikt over et utvalg norske og internasjonale studier av språksosialisering og språktradering i familier. Til slutt vil jeg rette søkelyset mot foreldrebakgrunn som utvalgs-kriterium og sosial variabel i norsk sosiolingvistikk og undersøke hvilken rolle familien tillegges i norske sosiolingvistiske framstillinger av språklig variasjon og endring.

5.1 Tverrfaglige, språkvitenskapelige og samfunnsvitenskapelige sider ved sosiolingvistikken

Sosiolingvistikkens interesseområde er samspillet mellom samfunn og språk, men sosiolingvistikken blir oftest avgrensa som en språkvitenskapelig fundert disiplin, der det er språket mer enn samfunnet som er det primære studieobjektet, og der hovedfokus rettes mot språklig variasjon og endring (Mæhlum 1996a: 177). Ved å avgrense *sosiolingvistikk* som en lingvistisk disiplin med *språket* som studieobjekt kan den skilles fra tilgrensende samfunnsfaglige disipliner, som språksosiologien. I ei slik todeling vil en kunne skille ut samfunnsfaglige disipliner som er opptatt av samspillet mellom samfunn og språk, men som har samfunnet som sitt primære studieobjekt, som for eksempel språkantropologien, språketnologi og den sosialpsykologisk funderte språkpsykologien (for ei tidlig skandinavisk avgrensing av sosiolingvistikk-begrepet, se Thelander 1974: 31).

Grenser inkluderer og ekskluderer på samme tid. Jeg meiner at grensene for sosiolingvistikken som fagfelt ikke bør trekkes uten at vi også nevner at det nettopp har vært en sentral styrke i sosiolingvistikken og i sosiolingvisters faglige praksis at faget er blitt satt i kontinuerlig dialog med andre samfunnsfaglige og språkfaglige disipliner. Utviklinger i sosiolingvistikken har ofte vært knytta til adopsjon av og adaptasjon av tilnærminger fra andre fagfelt. Faren med ei statisk avgrensing av sosiolingvistikken langs en akse *mellom* samfunnsfagene og språkfagene er at sosiolingvistikken kan ende opp med å framstå som en halvfaglig i stedet for tverrfaglig disiplin, der sosiolingvistikk-lingvister er gode på språk, men dårlige på samfunn, og sosiolingvistikk-samfunnsvitere er gode på samfunn, men dårlige på språk (denne argumentasjonen bygger jeg delvis på Pia Quist 2009).

Marianne Gullestad skriver om tverrfaglighet i sosialantropologien at «Å arbeide tverrfaglig er alltid risikabelt: Man risikerer å falle utenfor de viktige debattene istedenfor å binde dem sammen.» (Gullestad 1996b: 59.) Sosiolingvistikkens tverrfaglige opphav og sosiolingvisters kontinuerlige sjølposisjonering mellom språkfag og samfunnsfag gjør at sosiolingvistikken står lagelig til for hogg for den som vil kritisere sosiolingvistikken for ikke å ha tatt inn over seg utviklinger i «moderdisiplinene» (se for eksempel Myrvoll 2007 og Williams 1992, se også Akselberg 1994 for et motsvar til Williams).

I beskrivelser av sosiolingvistikken som fagfelt har den kvantitative, Labov-inspirerte variasjonslingvistikken fått en særegen, nærmest prototypisk status. Det er også denne retninga av sosiolingvistikken som var dominerende i norsk sosiolingvistikk fra 1970-tallet og fram til slutten av 1990-tallet (Mæhlum 1996a). Det er betegnende for denne retninga av sosiolingvistikken at det samfunnsvitenskapelige fundamentet i stor grad reflekterer 1960-tallets angloamerikanske struktursosiologi, der operasjonaliseringa av sosiale variabler fortsatt impliserer statiske og objektive samfunns kategorier. Brit Mæhlum beskriver norsk sosiolingvistikk gjennom 1970-tallet som «det kanskje mest slående og strålende eksempel på hvordan det er mulig å bedrive humanistisk forskning innenfor et på mange måter strengt positivistisk paradigme» (Mæhlum

1996a: 203). Mæhlums beskrivelse av norske sosiolingvistiske studier på 1970-tallet stemmer godt med mi lesing av det metodiske fundamentet i norske sosiolingvistiske studier fra samtida og ettertida, som for eksempel TAUS og TUB. Det som imidlertid er forvirrende med diskusjonen på 1970-tallet lest med ettertidas øyne, er at sosiolingvistene i denne perioden ser ut til å ha oppfatta seg sjøl som *antipositivistiske*. I den lille boka *Nordisk språkforskning og den faglige selvforståelse* fra 1974 setter for eksempel Anne Brautaset opp en dikotomi mellom de positivistiske «tradisjonsdisiplinene» på den eine sida og en dialektisk samfunnssosiologisk og sosiolingvistisk språkvitenskap på den andre sida. De nye disiplinene blir hos henne oppfatta som grunnleggende antipositivistiske helst fordi de representerer noe nytt og fordi de trekker inn samfunnsvitenskapelige metoder i norsk språkforskning. At den tidlige labovinspirerte norske sosiolingvistikken baserer seg på en positivistisk mer enn dialektisk sosiologisk tradisjon, er i mindre grad problematisert. Slik kan det i denne perioden føres en antipositivistisk teoretisk argumentasjon samtidig som det argumenteres for en metodologi som er basert på et struktursosiologisk paradigme med antakelser om stabile og objektive samfunns kategorier. Siden 1980-tallet har det også vokst fram en sterkere kvalitativ tradisjon i norsk sosiolingvistik, særlig i miljøet rundt NTNU. Blant de norske utdanningsinstitusjonene er det spesielt Universitetet i Bergen og Universitetet i Agder som viderefører den kvantitative sosiolingvistiske forskningstradisjonen.

Sjøl om den Labov-inspirerte variasjonslingvistikken har en sentral plass i beskrivelser av sosiolingvistikken, er sosiolingvistikken i *praksis* et svært plastisk fagfelt, og betegnelsen *sosiolingvistik* blir fortsatt brukt om ulike fagfelt med ulike tilnærminger til samspillet mellom språk og samfunn (Bucholtz og Hall 2008: 402). Når sosiolingvister sjøl forsøker å systematisere de ulike retningene i framstillinger av eget fag, skjer det delvis i et synkront perspektiv, og delvis blir systematiseringa satt i et diakront perspektiv der ulike samtidige greiner av sosiolingvistikken blir framstilt som ledd i ei kronologisk utvikling. Slike periodiseringer og kategoriseringer er i stor grad subjektive, og dette subjektive aspektet tydeliggjøres ofte ved at den som trekker grensene for fagfeltet, sjøl vil havne i et sentrum innafor de grensene som trekkes opp.

Penelope Eckert er blant de som har beskrevet sosiolingvistikken i et kronologisk perspektiv, da som ei utvikling i tre bølger. Den kvantitative labovske variasjonslingvistikken utgjør hos Eckert den første bølga, og den andre bølga består av etnografisk inspirerte studier som særlig søkte å finne saliente, lokale, sosiale kategorier, og som dermed problematiserte den sosiale kategoriseringa i de eldre studiene. Den tredje bølga flytter fokuset fra realisasjonen av og korrelasjonen mellom språklige og sosiale variabler i talemålsvariasjonen til hvordan språklig variasjon brukes som ressurs i den enkelte språkbrukerens konstruksjon av egen identitet (Eckert 2005). Eckert er sjøl en sentral representant for den tredje bølga i modellen. Den pedagogiske ulempa ved bølgemetaforen er at den kan få for sterkt kronologisk fokus, der det kan synes som om den første og andre bølga er tilbakelagte eller utdaterte stadier. Det skjuler en virkelighet der de fleste nye sosiolingvistiske arbeid trekker på teori og metoder fra ulike «bølger» på samme tid. Det gjelder også dette ph.d-prosjektet.

5.2 Hva er en familie?

Sosiologen David Cheal skisserer tre sosiologiske grunnspørsmål i studier av familien som sosial gruppe: «sociological study of family life arises from three basic questions. Those three questions are: Who are family members? What do families do? How are families connected to other groups?» (Cheal 2002: 16). Disse grunnspørsmåla er også sentrale i ei sosiolingvistisk tilnærming til familien. Ulike familiedefinisjoner legger ulik vekt på disse tre grunnspørsmåla. En definisjon som vektlegger familiens avgrensing gjennom medlemskap, kan for eksempel ta utgangspunkt i slektskap, slektskapsterminologi eller boforhold. I denne avhandlinga har jeg valgt å bruke nettopp heimens fysiske ramme som ei av avgrensingene for *familietilhørighet* som sosial variabel i den språklige analysen (jf. kapittel 1.1). I tillegg til ei avgrensing av familiemedlemskap på grunnlag av boforhold har jeg lagt til grunn informantenes egne avgrensinger av medlemskap. Disse avgrensingene vil i praksis være basert på slektskap og ekteskap, altså med utgangspunkt i et skille mellom *husstanden* som enhet og *familien* som en delvis overlappende, men mer vidtfavnende enhet. I arbeidet

mitt har ingen husstandsmedlemmer blitt ekskludert fordi de har vært utdefinert av familien,¹³ men individ i andre husstander er blitt definert *inn* i familier på grunnlag av slektskap.

Familieforskinga i samfunnsfagene har vært prega av ulike fagtradisjoner og ulike kulturelle forståelser av familiebegrepet, ulike forestillinger om familiens (ideelle) struktur, form og innhold. Gjennom tidene har ei vektlegging av biologisk slektskap og av kjernefamilien som den ideelle, naturlige eller egentlige familieforma fått dominere tenkinga innen svært ulike fagfelt. I de siste tiåra av 1900-tallet blei det sådd tvil om eksistensen av ei universell grunnoppfatning av familien som «the social construction of natural facts» (Holy 1996: 143).

Ei *funksjonell* avgrensing av familien vil legge vekt på familiens sosiale, økonomiske, politiske og kulturelle funksjon. David Cheal skisserer seks hovedoppgaver for familien som sosial institusjon:

1. physical maintenance and care of group members; 2. addition of new members through procreation or adoption; 3. socialization of children; 4. social control over members; 5. production, distribution, and consumption of goods and services; and, 6. maintenance of motivation and morale through love.
- (Cheal 2002: 16)

Av de funksjonene Cheal tillegger familien, er det særlig den tredje og fjerde som er interessante i sosiolingvistisk sammenheng. For det første antas familien å utgjøre ei ramme for barns første språklæring og tidligste språklige sosialisering. Den språklige sosialiseringa er uatskillelig fra anna sosialisering. Når almenne sosialiseringsmodeller så lett kan overføres til sosiolingvistikken, er det fordi språksoliseringa både er en del av og et grunnlag for allmenn sosialisering. For det andre er familien interessant dersom den har som en av sine hovedfunksjoner å utøve sosial kontroll over medlemmene, særlig dersom denne kontrollen også omfatter kontroll av språklig praksis

¹³ Det vil altså si at det for eksempel ikke bodde noen hybelboere eller utveklingsstudenter hos familiene jeg intervjuet.

Det tredje av Cheals (op.cit.) sosiologiske spørsmål om familien gjelder forholdet mellom *familien* og *andre sosiale grupper*. I kapittel 6 presenteres datamateriale som peiker mot at voksne innbyggere i Bolsøy, som ellers i landet, har hyppigere kontakt med familiemedlemmer utafor egen husstand enn de hadde med naboene sine, der slekta synes å utgjøre et tyngdepunkt i voksne informanternes sosiale nettverk. Seinere i kapittel 5 vil jeg vise at familien i sosiolingvistikken er blitt analysert som en språksosialiseringssagent som står i motsetning til andre språksosialiseringssagenter. Forholdet mellom familien og språksamfunnet for øvrig er imidlertid ikke konstant, og vilkåra for dette forholdet vil være ulike i ulike samfunn og i ulike tider.

5.3 Språktradering

Når den språklige traderinga fra *foreldre* til egne *barn* blir gitt en sentral posisjon i sosiolingvistiske språktraderingsmodeller, er det vel implisitt at *familien* har en tilsvarende sentral plass ved at familien utgjør den ramma som barns viktige tidlige språktilegnelse foregår innafor. Hazen poengterer likevel at familiens *plass* og *funksjon* i språktraderinga i liten grad er diskutert i ulike språktraderingsmodeller:

Generativists in formal fields traditionally view language transfer between generations as between parents and children (Halle 1962, McMahon 1994). Sociolinguists view language transfer as between older and younger members of the same speech community with the main point of transfer as the peer group. Neither group has put the family into the model of language transfer. (Hazen 2006: 501).

Mekanismene i språklig tradering utgjør et av kjernespora i Labovs språkendringsprinsipp (Labov 2001), fordi de tydeliggjør det intrikate samspillet mellom individuell tilegnelse på den ene sida og individuell og kollektiv språkending på den andre sida innafor et variasjonslingvistisk rammeverk. Kollektivet av individ som baserer den tidlige språktilegnelsen på de eldre generasjonenes (og særlig mors) språkssystem, gir her ei kollektiv språklig tradering, definert hos Labov som «unbroken sequence of native-language acquisition by children» (Labov 2007: 346).

Fundert i en forståelse der «individual behavior can be understood only as a reflection of the grammar of the speech community» (Labov 1989: 52), formulerer Labov ei *traderingsgåte*¹⁴ («the transmission problem», Labov 2001: 415) og ei *tilvekstgåte* («the incrementation problem» Labov 2001: 446). Kjernen i traderingsgåta og tilvekstgåta knyttes til forholdet mellom barns individuelle tilegnelse av eldre generasjoners språkssystem på den ene sida og retningsstyrt kollektiv språkendring på den andre sida: «Children must learn to talk differently from their mothers, and these differences must be in the same direction in each succeeding generation» (Labov 2001: 416). Labovs framstilling av språktradering og språktraderingas uløste spørsmål er basert på antakelser om visse *universelle relasjoner* i familieinstitusjonen. I Labovs framstillinger av kollektiv språktradering er *mors* (og kvinnelige morserstatningers) rolle i individets språktilegnelse sentral – og universell:

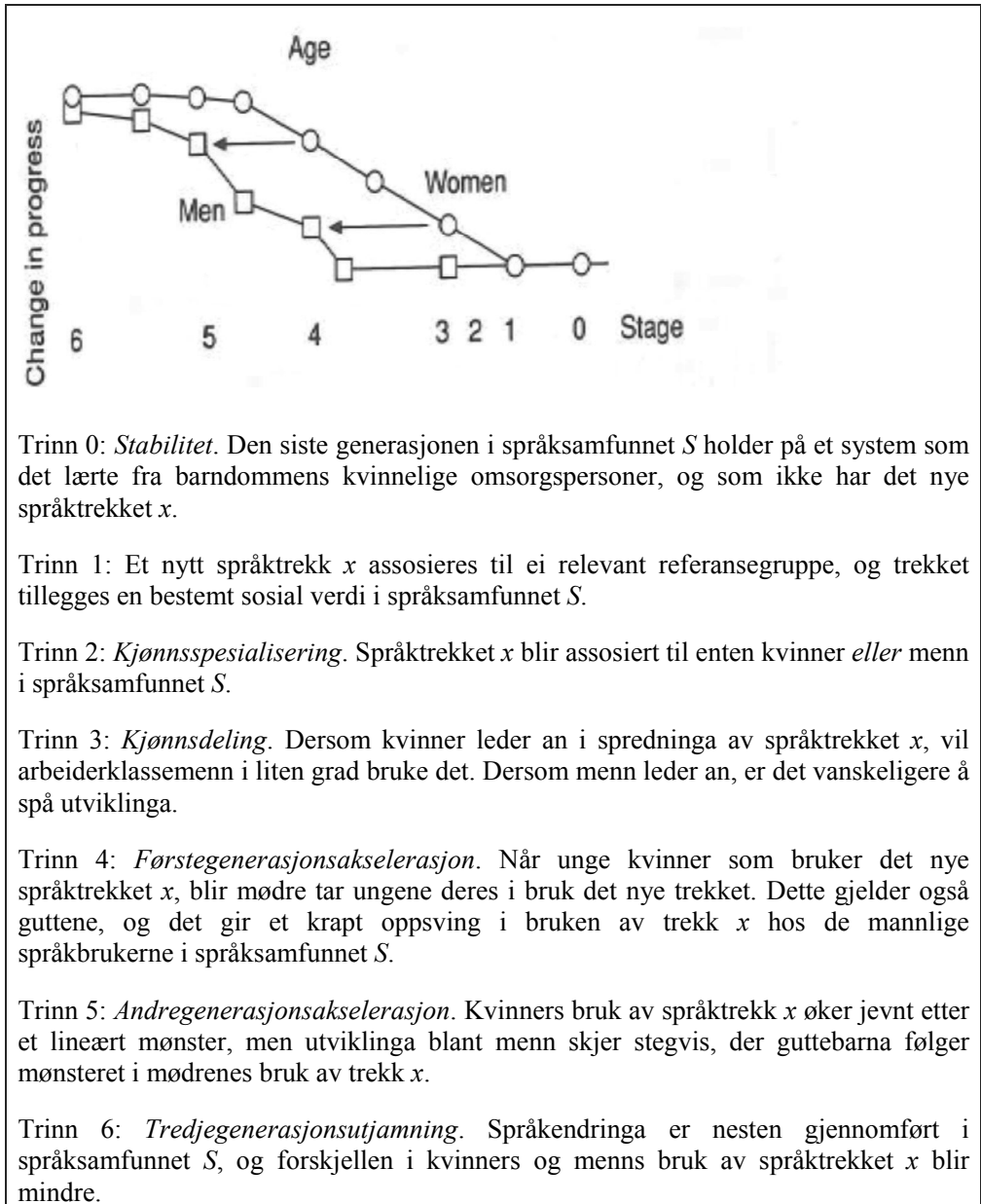
in learning language we must start somewhere, and there is no other place to start but with our mother's phones. Mothers of course are not the only source of first language phonetics: many children are raised by other female caregivers. (There is no community that I have been able to locate where the great majority of people do not learn their language from a female caregiver [...]). (Labov 2001: 307)

Også i norsk sosiolingvistik er det blitt funnet grunnlag for å tillegge mødrene ei særlig rolle i språklig tradering. I sin studie av skolebarn på slutten av 1970-tallet finner Gjert Kristoffersen at mødrenes utdanningsbakgrunn og dialektbakgrunn var sterkere korrelert med barnas språkbruk enn fedrenes utdanningsbakgrunn og dialektbakgrunn var det (Kristoffersen 1980).

Det grunnleggende premisset om at barn først lærer språk fra *kvinnelige* omsorgspersoner, er ifølge Labov også relevant for mekanismene i språkendringsprosesser: Dersom kvinner i større grad enn menn leder an i språkendringsprosessene i språksamfunnet (Labov 2001: 290), og mødre i større grad

¹⁴ Jeg velger å oversette *problem* med *gåte* her, for å unngå den vanligere norske betydninga der problemet er noe vi helst både vil løse og *kvitte oss med*.

enn fedre fungerer som de viktigste språklige rollemodeller for barna sine, både for guttebarn og jentebarn, bidrar dette til å akselerere språkendringsprosessene i samfunnet. Når kvinner leder an i ei språkendring, vil den mannlige delen av befolkninga følge etter, når det kommer til generasjoner av menn som har lært å snakke fra mødre som har den nye språkendringa som en del av sitt språkssystem (se også Tagliamonte og D'Arcy 2009). Labov illustrerer dette kjønnsforholdet i kvinneleda språkendring i den følgende sekstrinnsmodellen:

Figur 6. Labovs sekstrinnsmodell for kjønnsforhold i språkending nedafta (Labov 2001: 307–308, min oversettelse og tilpassing).

Det er flere sider ved denne språktraderingsmodellen som er problematiske dersom den skal brukes for å forklare moderne norske språkendringsforhold. Relevansen for denne språktraderingsmodellen for norske samfunn i dag vil bli diskutert i kapittel 6.

Modellen er også diskutert av Foulkes, Docherty og Watt (2005) med utgangspunkt i deres studie av barneretta tale i Tyneside i England. De viser at mødre de studerte gir ulik språklig innputt til gutte- og jentebarn med høgere frekvens av standardnære former til jentebarn enn til guttebarn. Dette er et praksismønster som gjelder mødre i større grad enn fedre, men det er først og fremst fordi menn generelt endrer språket sitt i mindre grad enn kvinner gjør det, når de snakker med barn (Foulkes, Docherty og Watt 2005: 196).

5.4 Språksosialisering

Språksosialiseringsforskninga vokste fram på slutten av 1960-tallet med utgangspunkt i sosiologiske og sosialantropologiske begrep om *sosialisering* på den ene sida og utviklingspsykologiens forståelse av *språklæring* på den andre sida. Et tidlig bidrag til framveksten av fagfeltet var *A Field manual for Cross-cultural Study of the Acquisition of Communicative Competence* (Slobin 1967). Den blei utvikla gjennom et samarbeid mellom antropologer, psykologer og lingvister ved Universitet i California, ut fra mål om å kaste nytt lys over språklæring. Tidlige studier av språklig sosialisering satte søkelys på (barns) utvikling av kommunikativ kompetanse og på repertoaret av kommunikativ form og funksjon i ulike språksamfunn. Utgangspunktet var Gumperz' forståelse av og tilnærming til *språksamfunnet*, og Hymes begrep om *kommunikativ kompetanse* (Ochs og Schieffelin 2008: 4). Begrepet *språksosialisering* (*language socialization*), forstått som «socialization through and socialization into language», blei lansert på midten av 1980-tallet etter de amerikanske sosialantropologene Elinor Ochs og Bambi Schieffelins banebrytende studier av barnespråk («baby talk») på Samoa og Papua Ny-Guinea (Ochs og Schieffelin 2008: 9, Ochs 1988). Språksosialisering som fagfelt stiller seg i skjæringspunktet mellom språklæringsforskninga og språkantropologien med en forståelse av språklæring som

innlæring av språket som ikke bare strukturell, men også sosiokulturell kode. Den språklige sosialiseringa av nye språkbrukere blir her regna for å være betinga av kulturelle, sosiale og økonomiske faktorer. Språkbrukeren blir likevel tillagt ei aktiv rolle i egen språkutvikling med evne til å motstå og påvirke de sosiale strukturene de er sosialisert inn i (Ochs og Schieffelin 2008: 9).

Heimen har vært ei frekvent ramme for språksosialiseringstudier. Eksempel på skandinaviske studier med heimen som undersøkelsessted er Perregaards (2010) analyse av språksosialisering og historiefortelling rundt danske middagsbord, og Vibeke Aukrusts analyser av måltidssamtaler med 22 norske og 22 amerikanske treåringer og familiene deres (Aukrust 2004).

Sosialisering, sosial arv og sosial utjamning

Deler av språksosialiseringsforskninga har også vært knytta til sosialpolitiske mål om å utjevne sosiale forskjeller.¹⁵ Et tidlig eksempel på en språksosiologisk artikkel med et sosialpolitisk mål er Basil Bernsteins innflytelsesrike artikkel «Elaborated and Restricted Codes. Their Social Origins and Some Consequences» fra 1964. Bernstein setter «forms of speech» (Bernstein 1964: 55) i sammenheng med barns sosiale klassebakgrunn og barns muligheter til å få innpass i ulike deler av samfunnet seinere i livet.

I en slik tradisjon vil sosiolingvistisk variasjon kunne regnes som ei ulempe, særlig dersom mønstra i den språklige variasjonen kan knyttes til *sosiale klasseforskjeller*. Språklig variasjon settes slik delvis i sammenheng med sosial *arv*, definert som «Overføring av holdninger og adferd – såkalt sosial arv» (Sæther 2009). Språket regnes her både som et produkt og et redskap i sosialiseringssprosessene, og overføring

¹⁵ Det gjelder også for sosiolingvistikken. Med Hudsons ord: «It is important to recognise that much of the interest in sociolinguistics has come from people (such as educationalists) who have a *practical* concern for language, rather than a desire simply to understand better how this small area of the universe works.» (Hudson 1996: 2).

av språkbruksmønster og språkideologiske mønster i familien er ikke uavhengig av overføring av andre kulturelle og sosiale verdier. Studier av sosial arv kan tenkes å avdekke mekanismer i sosialiseringprosessen i familien som også er relevante for språksosialiseringprosesser. Et sosialpolitisk mål om språklig utjamning i form for av for eksempel talemålsstandardisering er imidlertid fremmed i de rådende greinene i norsk sosiolingvistik i dag.¹⁶ og det er heller ikke et ideologisk mål i avhandlinga mi.

I andre fagfelt som undersøker sammenhengen mellom samfunn og språk, er sosial utjamning gjennom språklig utjamning fortsatt et uttrykt mål. Et eksempel er pedagogikkens påvisninger av korrelasjoner mellom heimemiljø og tilegnelse av språklige ferdigheter som regnes som relevante i skolesammenheng. En av de store studiene utafor landegrensene våre som har undersøkt sammenhenger mellom barns språklige og sosiale miljøforhold heime og i barnehagen og seinere leseutvikling, er Dickinson og Tabor's studie av 74 amerikanske barn (Dickinson og Tabor 2001). Barna ble fulgt og kartlagt fra barnehagealder i 1987 til de var ferdige med High School. Det er interessant for oss at funn fra studien også er blitt brukt for å understøtte argument i

¹⁶ Her bør det kanskje nevnes at den rådende ideologien i norsk talemålsgranskning delvis er på kollisjonskurs med andre deler av samfunnet, i talemålsgranskernes aksept for språkvariasjon. Sjøl om det er stor aksept av geolektal variasjon i Norge, er det særlig to typer språkvarieteter som ofte trekkes fram i lekfolklige diskusjoner som *uheldige*, som uttrykk for manglende oppdragelse, manglende dannelse eller manglende intelligens: Den første typen er ulike former for aksentprega norsk, den andre typen er gamle lavstatusvarieteter i østlandsområdet. Eksempel på dette er de 283 svara i kommentarfeltet på Øystein Vangsnes sin artikkel om variasjon i spørreord i østlandsk (Vangsnes 2012). To mindre ærekrenkende, men likevel illustrerende eksempel er disse:

- 1) Det er godt mulig at det finnes både dialekter og gammel norsk skikk som tilsier at det er mulig å si hvilken tog og hvem bil, men i vanlig norsk tale er dette ikke riktig, uansett hva en språkforsker måtte ha gravd frem. man [sic!] kan sikkert finne dialekter som tillater mange varianter, men det blir allikevel helt feil å si at dette kan benyttes i vanlig norsk dagligtale. Det er feil, og høres regelrett unintelligent ut -[sic!] vær så snill å ikke oppfordre til denne forflatingen av språket vårt. (Tor Hermod Christiansen i kommentarfeltet på Dagbladet.no, oktober 2012)
- 2) De fleste som bruker språkfeil gjør det som en del av sin sosiolekt, og de som sier det tilhører sosiale klasser med lite utdanning. Derfor blir språkfeilene et uttrykk for at man har lite utdanning og derfor mindreverdige. At en språkforsker ikke gjør det til et hovedtema er uforståelig. (Bjarne O. i kommentarfeltet på Dagbladet.no, september 2012).

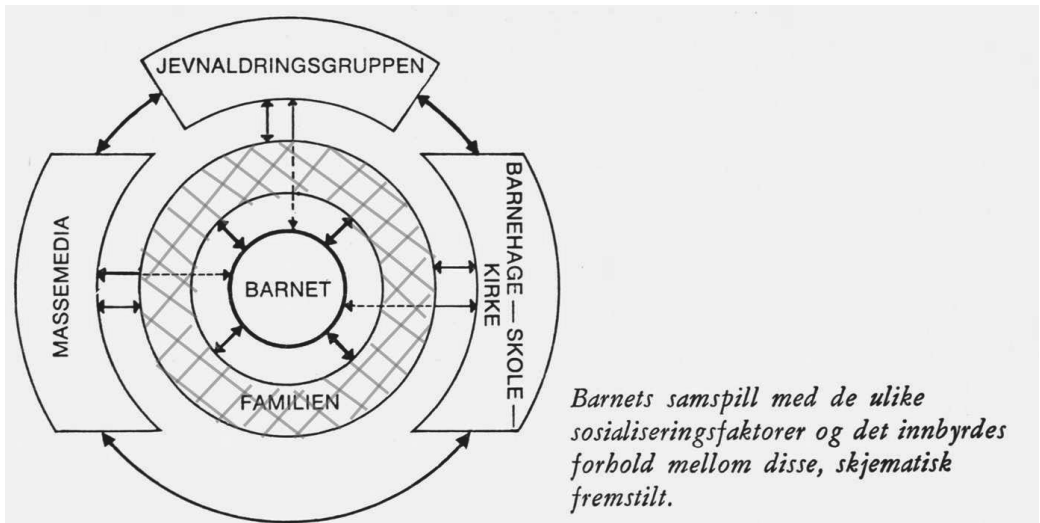
norsk barnehagepolitikk, fordi studien konkluderte med at sosiale forskjeller ville kunne jevnes ut noe gjennom politiske tiltak i barnehagen. Med utgangspunkt i et andrespråksperspektiv planter Vibeke Aukrust internasjonale funn i heimlig jord på den følgende måten i sin rapport utarbeida for Utdannings- og forskningsdepartementet: «gode barnehager kan bidra til å skape læringsforløp som fører fram mot leseforståelse og skolefaglige prestasjoner for barn som kommer fra miljøer med lite språklige ressurser» (Aukrust 2005: 36).

I en norsk politisk kontekst viser de omtalte *mangelfulle* språklige ressursene sjelden til arbeiderklassebarns antatt mangelfulle språkav, i en bernsteinsk forstand. «Lite språklige ressurser» (op. cit.) betyr i norsk barnehage- og skolepolitikk først og fremst *mangelfull kunnskap i norsk*: Ressurser i andre språk enn norsk er mindre relevante. Politiske tiltak for å øke andelen barn som går i barnehagen i Norge i dag, har hatt som formål «å forberede barna på skolestart, å bidra til sosialisering generelt og å bedre norskkunnskapene til minoritetsspråklige barn» (Bogen og Reegård 2009: 17). Politiske strategier for å få unger tidlig inn i norske barnehager har ikke som hensikt å jevne ut den gamle geolektale variasjonen. Barnehagestrategiene har imidlertid som uttrykt mål å styrke familieekstern språklig innputt og familieekstern språksosialisering i minoritetsspråklige barnegrupper (op. cit.).

5.5 Familien og jevnaldringene: samspill mellom sosialiseringsfaktorer

Felles for språksosialiseringmodeller og språktraderingsmodeller er at språkbrukeren eller den som skal tilegne seg språkets mønster og bruksmønstre, stilles i en posisjon mellom ulike norminstanser. I et begrepsapparat fra språksosialiseringa kan vi anta at individet står mellom ulike *språksosialiseringssagenter*. I et språktraderingslys kan vi sette språkbrukeren mellom ulike språklige *innputtkilder*. Et viktig skille synes her å være mellom *de heime* og *de andre*. Ifølge Hudson (1996: 14) følger barns sosiolingvistiske utvikling mønsteret «first parents, then peers, then adults». Et lignende statusforhold gir Gjert Kristoffersen (1980) for «barnets samspill med de

ulike sosialiseringsfaktorer og det innbyrdes forhold mellom disse» (1980: 12), illustrert i figur 7:

Figur 7. «Barnets samspill med de ulike sosialiseringsfaktorer og det innbyrdes forhold mellom disse». (Kristoffersen 1980: 12 etter Evenshaug og Hallen 1974: 411).¹⁷

Vi kan legge merke til at familien har en grunnleggende plass i modellen med ei mer sentral plassering enn «jevnaldringsgruppen», «barnehage, skole, kirke»¹⁸ og «massemedia». Familien og den tidlige språklige innflytelsen fra foreldre fungerer i

¹⁷ Modellen har jeg skanna inn fra Evenshaug og Hallen (1974: 411) for å få god nok bildekvalitet, men jeg har modifisert modellen i tråd med Kristoffersen (1980). Kristoffersens modifikasjon består i at han har tegna inn et *filter* i den sirkelen rundt barnet som Evenshaug og Hallen lar representere familien. I tillegg bruker Evenshaug og Hallen modellen for å illustrere sosialisering generelt, mens Kristoffersen bruker den til å illustrere *språksosialisering* spesielt.

¹⁸ Det innbyrdes styrkeforholdet i instansen «barnehage–skole–kirke» har sjølsagt endra seg sida 1970-tallet, og særlig er det barnehagens innflytelse som har økt og kirkas innflytelse som er blitt mindre sentral i samfunnet som heilhet. Det mest sentrale for denne avhandlinga er samspillet mellom familien og de øvrige sosialiseringsfaktorene.

denne modellen også som et «filter» som danner grunnlag for en modifikasjon av alle seinere språklige inntrykk:

Nettopp fordi de fleste øvrige faktorer først møter barnet etter at foreldrene har vært enerådende gjennom lengre tid, vil barnet møte disse ikke bare med sin medfødte utrustning, men også med det det i løpet av denne tid har utviklet i interaksjon med sine foreldre. Populært sagt har barnet gjennom denne interaksjonen blitt utstyrt med et slags «filter» som alle senere innflytelser blir modifisert gjennom (Evenshaug og Hallen 1974: 410).

Ulike varianter av denne modellen synes å ligge til grunn for tolkinger av familiens rolle for språklig variasjon og endring i internasjonal og norsk sosiolingvistik. Her er det flere element som er verdt å merke seg. For det første ser vi at *barnet* er det sentrale objektet, fordi det er den *tidlige* språksosialiseringa som er blitt oppfatta som viktig. Hvordan en slik modell skulle kunne tegnes for voksne språkbrukere, synes mer uklart. For det andre ser vi at familiens innvirkning på barnets språkssystem er antatt å være varig i Kristoffersens videreføring av Evenshaug og Hallens modell.¹⁹

Labov (2001, Roberts og Labov 1995) hevder på samme måte at foreldres språkssystem har ei varig innvirkning på barnas talemål, blant anna med støtte i Gillian Sankoffs studie av barn som var førstegenerasjonsspråkbrukere av kreolspråket tok pisin, der barnas trykkemønster var nært knytta til foreldras trykkemønster:

These native speakers of Tok Pisin are not linguistic orphans, remote from the influence of their parents. They have moved to a new system, but each child reflects the level they started from when they first acquired the use of BAI from their caretakers. Their system is a regular projection from the language of their parents (Labov 2001: 425).

Hudson (1996) skisserer et sosiolingvistisk utviklingsmønster der jevnaldrendes innflytelse på barnets språklige utvikling øker med barnets alder. Det finnes imidlertid

¹⁹ Et element i modellen som synes mer kontroversiell i sosiolingvistisk sammenheng, er jevnaldningsgruppas tilsynelatende jevnstilling med sosialiseringsinstitusjonene «massemedia» og «barnehage–kirke–skole» (jf. Hudson 1996).

ulike oppfatninger om når i barnets språklige utvikling det er at jevnaldrende tar over som rollemodell for den individuelle språkbrukeren. Labov setter denne perioden for *vernacular re-organization* til alderen 3–17 år (Labov 2001: 415.) Med støtte i mellom andre Williams og Kerswill (1999) hevder imidlertid Labov at barn av innflyttermødre velger bort mødrenes språkssystem til fordel for det lokale innen *femårsalderen*: «When mothers speak a language or dialect different from that of the speech community, children quickly learn to disregard that linguistic system and acquire before the age of 5 a local dialect that is phonetically matched to the local pattern.» (Labov 2001: 307.) Andre setter perioden for reorganisering seinere f.eks. til midten av tenåra (Anderson 2005: 101, Baker 1992, Garret, Coupland and Williams 2003).

Som en motsats til Labov bør det nevnes at ikke alle studier konkluderer med at foreldres språkssystem har varig innflytelse på barnas språkssystem. I avhandlinga si om setesdøler i Kristiansand tillegger Helge Omdal familien ei minimal rolle i barns tilegnelse av det lokale språkssystemet:

Det faktum at en så stor del av innbyggerne i en by eller ei bygd ikke lenger er født og oppvokst der de bur, og heller ikke taler den «ekte» dialekten på stedet, har framfor alt betydning for vår vanlige oppfatning av måten språket går i arv på. [...] Også i tilfeller der bare en liten del av de voksne bruker det lokale talemålet, lærer så godt som alle barna stedets dialekt uten nevneverdige problemer. Forklaringa må være at *dagens barn for en stor del lærer stedets dialekt av andre barn.* (Omdal 1994: 19.)

I stedet for å skissere et kronologisk mønster der foreldre er de viktigste språklige rollemodeller i barns første leveår, ser det ut til at Omdal gir jevnaldringene ei større betydning også i den tidlige språktilegnelsesprosessen.

Familien er i Kristoffersens fortolkning av Evenshaug og Hallens modell, men også hos Hudson og Labov, ensbetydende med *foreldre* og andre voksne omsorgspersoner. I omtalen av familien nevnes ikke søsken som en sosialiseringfaktor i barnets språklige utvikling. Barns innvirkning på voksne har også en uklar plass i sosiolingvistiske fortolkninger av modellen.

Søsken utgjør i det heile tatt ei uklar gruppe i framstillingar av jevnaldrende og familien som ulike og kanskje konkurrerende sosialiseringfaktorer: Søsken vil oftest kunne kategoriseres som representantar *både* for jevnaldringsgruppa i samfunnet og som representantar for familien. Slik kan vi kanskje hevde at barn som fødes inn i ei allerede eksisterende søskenrekke, vil komme tidligere i kontakt med ei jevnaldringsgruppe enn førstefødte i ei søskenrekke gjør. Søskenens vanskelige plassering i sosialisering- og språktraderingsmodellen illustrerer det problematiske i ei todeling mellom *de heime* og *de andre*. Det illustrerer også vanskene i et kronologisk sosiolingvistisk utviklingsmønster, slik Hudson skisserer (1996: 14).

Vi har to hovedfunn i empiriske analyser av foreldres språklige innvirkning på egne barn i norske sosiolingvistiske studier. For det første veit vi at unge informanters språk ligger nærmere språket til jevnaldrende enn språket til foreldra når foreldra er tilflyttere til plassen (Hazen 2006, Omdal 1994). For det andre ser vi at innafor det relativt homogene lokale talemålet til unge informanter i Norge samvarierer talemålsvariasjonen med foreldres geografiske bakgrunn: Unge med lokale foreldre bruker flere lokale trekk enn unge med ikke-lokale foreldre (Eskeland 2007, Haugen 2004, Hernes 2006, Jensen 1961, Papazian 1999, Stokstad 2007, Sævik 2000, Ulset 2002, Aasmundtveit 2008). I studier som har brukt *foreldrebakgrunn* som variabel, synes denne variabelen å være lagt inn som en binær makrososial variabel.

Språksosialiseringstudier av familier i Norge har først og fremst satt den *flerspråklige norske familien* i fokus. En mengde internasjonale studier og ei rekke norske studier innen tospråklighets- og minoritetsspråkforskning undersøker språklig tradering i familieinstitusjonen. Den første gruppa er studier av språklig tradering i familier der foreldre eller besteforeldre har utvandra fra et samfunn der de var majoritetstalende, til et samfunn der de er minoritetstalende (f.eks. Berggreen og Latomaa, Bjugn 2001, Evans 1996, Junttila og Andersson 1994, Schwartz 2008, Svendsen 2004, Wei 1994). Den andre gruppa er studier av overføring og bevaring av språk i familier som ikke har flytta, men som tilhører gamle regionalt avgrensa minoritetsspråklige grupper (Aikio og Lindgren 1982, Bull 1996, Huss 1999, Johansen 2009, Junttila 1988, Morris og Jones 2007). Den tredje gruppa favner studier av språkvalg og språklig læring, språklig

oppdragelse og språklig tradering i familier der foreldra har ulike morsmål (f.eks. Gether-Rønning 2008, Hareide og Bjørkli 2010, Imperatori 2009, Lanza 1997, Okita 2002, Olsen 2004, Robinson 1989, Wei 1994).

Den store rolla familien blir tillagt innen språkskifteforskning og språkbevaringsaksjonisme, henger sammen med en antakelse om at uformell språkopplæring fra eldre til yngre generasjoner i den private sfæren er den viktigste forutsetninga for at et språk skal overleve. Et eksempel på en slik tankegang ser vi blant anna i Joshua Fishmans *Graded Intergenerational Disruption Scale* (GIDS), som har fått stor innflytelse på praktisk språkbevaringspolitikk (se f.eks. Fishman 2006, Lee og McLaughlin 2000). Eldre generasjoner av språkbrukere tillegges her ei rolle som en bremsekloss som kan motvirke radikale endringer i språket til yngre generasjoner, og *heimen* og *familien* regnes som den mest effektive arenaen for språklig konservatisme (Nettle og Romaine 2000: 7, Hornberger og King 2000). I studier av énspråklige majoritetstalende familier er ikke familien tillagt den samme bremseklosseffekten, heller ikke i studier som har satt fokus på språknormkonflikter mellom heimen og andre sosialiseringssagenter, der hovedfokus er rettet mot møtet mellom ulike geolekter.

I en gjennomgang av internasjonal sosiolingvistikks (manglende) studier av familien oppsummerer Kirk Hazen fem sosiolingvistiske funn knytta til familiens innflytelse på språkvariasjon (Hazen 2006: 518). Hazens fempunktliste kan gjengis slik: Det første hovedfunnet er at barn først lærer språket til de nærmeste omsorgsgiverne sine, og at disse språkmønstra fra dette første stadiet i språktilegnelsesprosessen vil bevaras i språkbrukerens språkvariasjonsmønster dersom barna møter tilsvarende språkvariasjonsmønster hos jevnaldrende barn. Det andre hovedfunnet Hazen trekker fram, er at familiespesifikke variasjonsmønster bare er merkbare dersom de skiller seg fra språknormene i resten av samfunnet. Dersom familiespesifikke trekk ikke fungerer som sosiale markører, kan vi ikke anta at språklig innflytelse fra jevnaldrende vil motvirke eller erstatte disse trekkene. Det tredje hovedfunnet er at innlæringa av noen komplekse fonologiske trekk avhenger av tidlig språklig innputt. Det fjerde hovedfunnet er at ulike språkbruksmønster hos yngre og eldre søsken innafor samme

familie forekommer. Dette kan ifølge Hazen (op. cit.) komme av ulik språklig innputt fra foreldre eller av at søsken deltar i ulike praksisfellesskap i språksamfunnet. Det femte hovedfunnet Hazen trekker fram, er at barn i familier som nylig har flytta til et nytt språksamfunn, kan ha mer familieorienterte språkbruksmønstre. Denne effekten er likevel avhengig av barnas alder og av familiens relative prestisje i lokalsamfunnet (op.cit).

Det empiriske grunnlaget for Hazens liste over sosiolingvistiske hovedfunn for familiens innflytelse på språkvariasjon har sitt tyngdepunkt i angloamerikanske variasjonslingvistiske studier fra tiåra etter 1970. Vi kan legge merke til at fire av fem punkt i Hazens liste, det vil si alle utenom det tredje, legger vekt på motsetningsforholdet mellom familien og andre sosialiseringssagenter i språksamfunnet. Dette gjenspeiler en sosiolingvistisk forskningstradisjon der familie og familieintern språkvariasjon i liten grad har vært satt i fokus, men der familien trekkes inn som en av flere sentrale instanser som har innvirkning på individets språklige praksis.

Familien tillegges ei sentral rolle i den tidlige språktilegnelsesprosessen til barn (jmfør funn 1 og 3 i Hazens liste), men for større barn, for ungdom og for voksne språkbrukere kan det synes som om familien antas å ha en sekundær eller kanskje til og med avslutta posisjon som sosialiseringssagent. Hazen viser at heller ikke i nettverksstudier, som i Milroy (1987), er familien som gruppe antatt å ha en annen karakter enn andre sosiale grupper: «Family certainly played a role in the social network analysis of Belfast speakers, but the family relations were treated no differently than those of other social connections, such as having the same employer.» (Hazen 2006: 505–506).

Sjøl om *familien* i liten grad er studert i variasjonslingvistikken, har forestillinger om familien som en grunnleggende sosial struktur hatt konsekvenser for operasjonaliseringa av ulike sosiale variabler i det samme fagfeltet.

I norske sosiolingvistiske studier har en nærmet seg familiens og foreldras rolle som sosialisering- og språknormeringsagenter på to måter. Den første gruppen av studier

har fokusert på ustabile og til dels nyetablerte dialektsamfunn, der en særlig har undersøkt (de yngre) språkbrukernes valg av språkstrategier med utgangspunkt i – og i forhold til – foreldres og jevnaldrenes språkbruk. Eksempler på slike studier er Mæhlums (1992) studie av talemålsstrategier på Svalbard, Solheims (2006) studie av talemålsutvikling i Høyanger, Bjøru og Sæthers studier av barn i studentbarnehager (Bjøru 1995, Sæther 1982), Høylands studie av misjonærbarnspråk (Høyland 2000) og Brandals studie av norske forsvarsbarn (Brandal 1996). Den andre gruppa studier har undersøkt talemålsutvikling i historisk mer stabile dialektområder, der foreldrebakgrunn enten er blitt brukt som utvalgs-kriterium for informanter eller er blitt trukket inn som en av flere sosiale variabler i datamaterialet (se kapittel 1.1). Felles for den andre gruppa av sosiolingvistiske studier av talemålsutvikling i Norge er at den sosiale variabelen *foreldrebakgrunn* bare har gitt informasjon om informantenes foreldre er *innflyttere* eller *lokale*. Studiene konkluderer med at foreldre som sjøl snakker den lokale dialekten, også har barn som bruker flere tradisjonelle, lokale språktrekk enn andre barn på plassen.

5.6 Foreldrebakgrunn som utvalgs-kriterium og sosial variabel i norsk sosiolingvistikk

Kategorien *foreldrebakgrunn* har en grunnleggende plass i den metodiske tradisjonen i norsk talemålsgransking. I denne delen vil jeg diskutere forestillinger om foreldrebakgrunn spesielt og om *familien* generelt i norsk sosiolingvistikk ved å rette søkelyset mot bruken av foreldrebakgrunn som utvalgs-kriterium og sosial variabel i stratifiserte utvalg i sosiolingvistiske studier av norske talemål de siste 40 år.

Til grunn for bruken av foreldrebakgrunn som utvalgs-kriterium og sosial variabel i den metodiske tradisjonen i norsk sosiolingvistikk ligger en antakelse om at det er en forutsigbar sammenheng mellom foreldrebakgrunn på den ene sida og språkbruk på den andre sida. Jeg har ikke funnet empirisk baserte studier av éndialektale familier i stabile norske språksamfunn som viser en statistisk sammenheng mellom språket til foreldre og barn i samme familie. Operasjonaliseringen av familiebegrepet i norsk

sosiolingvistikkk er likevel fundert på ei implisitt forutsetning om forutsigbare og målbare mekanismer i språklig overføring i familieinstitusjonen der vi får inntrykk av at operasjonaliseringa ikke bare bygger på en påvist korrelasjon, men også en kausalitet i den språklige traderinga fra foreldre til barn.

Prinsipp for informantutvalg i norske sosiolingvistiske studier

I variasjonslingvistiske studier av norske talemål har prosessen for utvalg av informanter vært tredelt. Først avgjør forskeren hvilke sosiale kategorier som skal danne grunnlaget for et stratifisert utvalg av informanter, og hvordan disse kategoriene skal defineres. Deretter stiller forskeren generelle informantkrav gjerne knytta til geografisk tilhørighet, og i norsk sosiolingvistikkk er det to krav som ofte går igjen: Et krav til *territoriell tilhørighet*, altså en slags *jus soli*, der informantene skal ha vært født i et bestemt område eller ha flytta dit innen en viss alder, og bestemte krav til informantenes *foreldrebakgrunn*, altså en slags *jus sanguinis*, der informantene skal ha hatt foreldre fra området for å godkjennes som informanter i talemålsstudier (Hernes 2007: 213–216). Til slutt tar forskeren et utvalg av disse informantene, i kvantitative sosiolingvistiske studier oftest gjennom et tilfeldig utvalg. Hovedmålet med denne framgangsmåten har oftest vært at informantene i studien skal være representative for språksamfunnet som heilhet, og at studien av disse informantene skal gi generaliserbare forskingsresultat. Det er imidlertid ei viktig forutsetning for et representativt informantutvalg at både de generelle informantkravene og kategoriene i det stratifiserte utvalget tilpasses det samfunnet informantene lever i.

Bruken av foreldrebakgrunn i utvelgelsen og kategoriseringa av informanter i talemålsstudier bygger først og fremst på ei oppfatning om at foreldra er de viktigste rollemodellene i de tidligste stadiene av barns språklæringsprosess, og at denne tidlige innflytelsen har en fundamental og varig effekt på språket til enkeltindividet. I tillegg kan den norske metodiske tradisjonen kanskje knyttes til en kulturell modell der *slektskap* er sentralt for lokal, etnisk og nasjonal tilhørighet. Her bygger jeg blant anna på Gullestads analyser av slektskap og *stedstilhørighet* i Norge (Gullestad 2002).

Utvalgsriterier for informanter til talemålsstudier avspeiler den lokale fagtradisjonens og den enkelte forskers oppfatning av hvem som er en egna eller god representant for det aktuelle språksamfunnet. Vi kan merke oss at Inge Lise Pedersen har hevda at tradisjonen for bruk av foreldrebakgrunn som utvalgsriterium er *særnorsk*, eller i alle fall at «den gælder bestemt ikke andre steder, hvor man normalt har ladet sig nøje med at informanterne selv var opvokset på undersøgelsesstedet» (Pedersen 2006: 61). Fravalg av informanter på grunnlag av foreldrebakgrunn eller oppvekststed kan kanskje også avspeile den norske talemålsforskings røtter i et nasjonsbyggingsprosjekt med et nasjonalromantisk ideologisk fundament, gjennom forestillinger om autentiske språkbrukere og om autentiske medlemmer av lokalsamfunnet.

Kriterier for informantutvalg i norske hovedfagsoppgaver om talemålsendring og talemålsvariasjon

For å undersøke hvilken rolle familien tillegges i norske sosiolingvistiske framstillinger av språklig variasjon og endring, har jeg gjennomført ei kartlegging av 102 doktorgrads-, hovedfags- og masteravhandlinger om norsk talemål levert ved fem norske utdanningsinstitusjoner i perioden 1971–2008 (resultata er også delvis referert i Bugge 2010a: 84–85). Fagtradisjonene for framstillinger av familien i norsk sosiolingvistik kan analyseres som et uttrykk for paradigmeetablering og paradigmeoppfylling, og de kan kanskje også knyttes til vestlige og norske kulturelle og lekfolkelige modeller av forholdet mellom språk, individ, familie og samfunn.

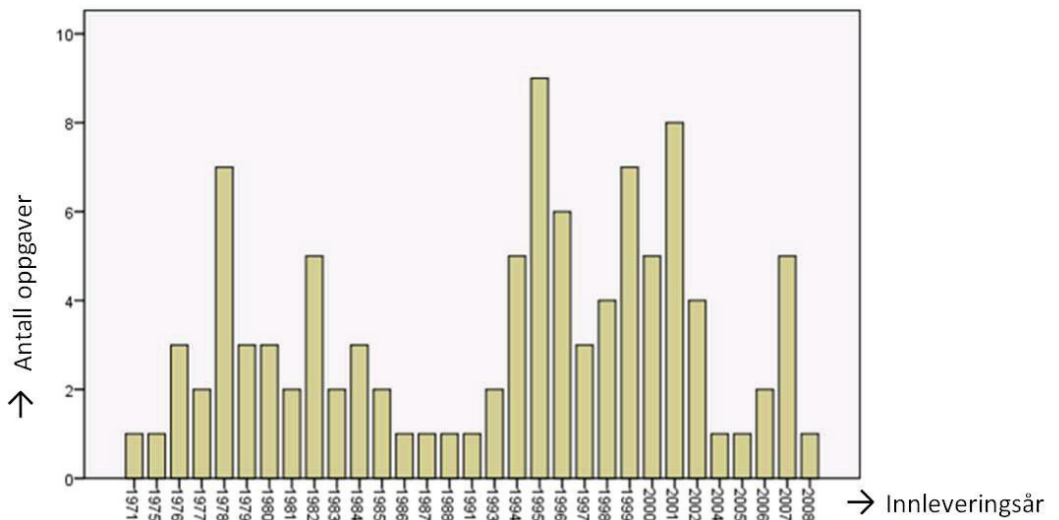
For å undersøke tradisjonene for informantutvalg i norsk talemålsforskning gikk jeg gjennom de 320 hovedfagsoppgavene som sto på Målføresamlinga ved UiB, 16.–19. februar 2009. Denne samlinga inneholder 333 av de norske hovedfagsoppgavene som er blitt skrevet om norsk og nordisk tale- og skriftmål de siste 100 åra.²⁰ De fleste av

²⁰ 13 oppgaver var utlånt da jeg gikk gjennom samlinga.

disse hovedfagsoppgavene bygger på informantbaserte studier om norske talemål, og i 102 av de 320 hovedfagsoppgavene er kriteriene for informantutvalget oppgitt.

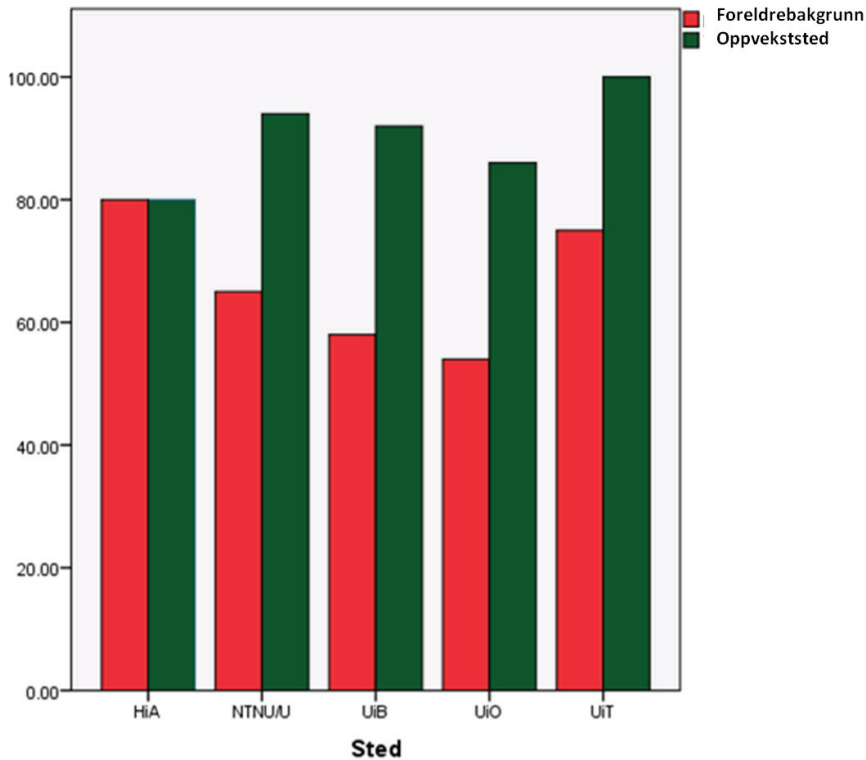
Grunngivinga av informantutvalg kommer først inn i hovedfagsoppgavene fra 1970-tallet som en del av en metodisk og teoretisk overgang fra ei dialektologisk tilnærming til en sosiolingvistisk tilnærming. De sosiolingvistisk inspirerte hovedfagsstudentene har oftest hatt et mål om å gi kvantitative beskrivelser av talemålsvariasjonen i et gitt språksamfunn. Talemålet til informantene i studiene er kartlagt for å gi et bilde av denne variasjonen, og det gjør det nødvendig å vise hvordan informantene i utvalget representerer en gitt populasjon i det språksamfunnet som hovedfagsstudentene ønsker å beskrive. Overgangen fra dialektologi til sosiolingvistikk i norsk talemålsforskning bærer preg av en gradvis overgang, og det er ikke alltid lett å kategorisere hovedfagsoppgavene i denne perioden som reint sosiolingvistiske eller reint dialektologiske.

Figur 8 gir en oversikt overt innleveringsåra for de 102 oppgavene jeg har gått gjennom i kartlegginga. Innsamling og analyse av datamaterialet vil være gjennomført et par år før innleveringsåret. I disse hovedfagsoppgavene er altså kriterier for informantutvalg beskrevet, men innholdet i kriteriene varierer.

Figur 8. Innleveringsår for de 102 oppgavene i kartlegginga.

I 90 av de 102 hovedfagsoppgavene (88 %) er det stilt krav til informantenes oppvekststed. Høgest er andelen blant oppgavene levert ved Universitetet i Tromsø (100 %), Universitetet i Trondheim / NTNU (94 %) og Universitetet i Bergen (92 %). Lavest er andelen blant oppgavene levert ved Universitetet i Oslo (86 %). I 62 av de samme 102 oppgavene (61 %) blir det stilt krav til informantenes foreldrebakgrunn. Høgest andel finner vi i oppgavene som er levert ved Høgskolen i Agder (80 %) og Universitetet i Trondheim / NTNU (64 %). I tre av de fire oppgavene fra Universitetet i Tromsø er det også stilt krav til informantenes foreldrebakgrunn og foreldras sosiale tilhørighet. Blant oppgavene levert ved Universitetet i Bergen er det stilt krav til informantenes foreldrebakgrunn i 58 % av oppgavene. Den laveste andelen finner vi ved Universitetet i Oslo (54 %).

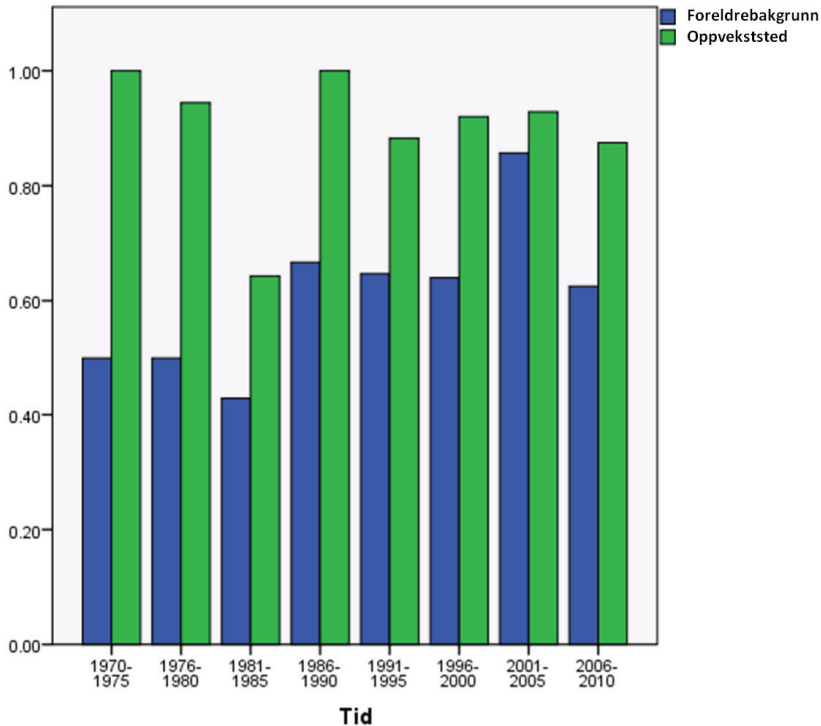
Figur 9. Utvalgskriterier for informanter i oppgaver levert ved universiteter og høyskoler i Tromsø, Trondheim, Oslo, Agder og Bergen. Rød søyle angir prosentandelen oppgaver som bruker foreldrebakgrunn som utvalgskriterium for informanter, grønn søyle viser prosentandelen oppgaver som stiller krav til hvor informantene har vokst opp.

Årsakene til disse forskjellene mellom lærestedene er sammensatte. En grunn til dette mønsteret tror jeg er knytta til det faktum at flertallet av hovedfagsoppgavene som har vært skrevet i norsk sosiolingvistik, har vært empirisk motiverte mer enn orienterte mot ei problematisering av teori og metode. Målet har altså ikke vært å problematisere og utvikle nye teorier og metoder, men å kartlegge empirisk nye steder og nye varieteter.

Når nye steder på kartet er blitt undersøkt, har nye studenter brukt tidligere studenters arbeid som mal for metodisk framgangsmåte, og denne metodekopieringa har skjedd med rimelig korte intervaller. Også andre element i avhandlingene, for eksempel formuleringer i forord eller oppbygging av kapittel, sprer seg ved kopiering med korte intervaller og bidrar til raskt å utvikle lokale særtrekk i fagkulturer. En av årsakene til at tallet på hovedfagsoppgaver som bruker foreldrebakgrunn som informantutvalgs-kriterium er noe lavere i oppgavene fra Universitetet i Oslo, kan for eksempel være *Talemålsundersøkelsen i Oslo* (TAUS). Der blei det sett bort fra foreldrebakgrunn i informantutvalget (Hanssen 1978). I siste halvdel av 1970-tallet brukte flere av hovedfagsstudentene materialet fra TAUS som grunnlag for arbeida sine, andre oppgir metoden i oppgaver som blei skrevet innafor TAUS, som modell for informantutvalget i oppgavene sine (f.eks. Guldal 1977, Seim 1977, Reine 1980, Hagness 1978). Forskjeller mellom lærestedene kan også ha sammenheng med metodepreferanser hos ulike veiledere. I nyere tid har det også vært gjennomført bevisst metodestandardisering i større prosjekt, der målet har vært å få sammenlignbare undersøkelser. Eksempel på dette er prosjektet *Dialektendringsprosessar* ved UiB, med masteroppgavene til Bøe (2013), Doublet (2012), Fossheim (2010), Kroken (2014) Lianes (2013), Lid (2015?), Nornes (2011), Rød (2014), Slettebø (2014), Villanger (2010) og Aasen (2011).²¹

Det er interessant å merke seg at bruken av foreldrebakgrunn som utvalgs-kriterium i informantutvalg faktisk blir *vanligere* utover i perioden 1970–2010. Dette kan analyseres som et uttrykk for paradigmeetablering og paradigmeoppfylling:

²¹ I disse masteroppgavene er foreldrebakgrunn ikke brukt som kriterium for utvalget.

Figur 10. Utvalgsriterier for informanter i oppgaver levert norske universiteter og høyskoler i Tromsø, Trondheim, Oslo, Agder og Bergen i tidsrommet 1970–2010. Blå søyle angir prosentandelen oppgaver som bruker foreldrebakgrunn som utvalgsriterium for informanter, grønn søyle viser prosentandelen oppgaver som stiller krav til informantenes eget oppvekststed (1 = 100 %).

Figur 10 viser endringene i kriterier for informantutvalg i perioden 1970–2010. Vi kan legge merke til at tidsrommet 1981–1985 skiller seg ut ved at dette er den eneste epoken der under halvparten av avhandlingene har foreldrebakgrunn som utvalgsriterium for informanter (43 %). I tidsrommet før ligger andelen på 50 %, og i tidsromma etter er andelen høyere enn 60 %: 1986–1990 67 %, 1991–1995 65 %, 1996–2000 64 %, 2001–2005 86 %, 2006–2010 63 %.

Gjennomgangen av disse hovedfagsoppgavene avspeiler en metodisk tradisjon for informantutvalg og informantkategorisering, der altså 88 % av de aktuelle studentene

har stilt krav om at informantene må være født eller oppvokst innafør et geografisk avgrensa område, og 61 % av hovedfagsstudenter har stilt krav til informantenes foreldrebakgrunn. I 39 % av hovedfagsoppgavene er det ikke stilt krav til informantenes foreldrebakgrunn. Inntrykket mitt er at mange av hovedfagsstudentene har regna dette som et mindre nøytralt valg: Fraværet av foreldrebakgrunn som utvalgsriterium forklaras og forsvaras, mens bruken av foreldrebakgrunn som utvalgsriterium ofte står uforklart.

En av de som argumenterer for bruken av foreldrebakgrunn som utvalgsriterium, men som samtidig understreker ulempene ved en slik utvalgsmetode, er dialektologen Andreas Bjørkum²²:

Når me held oss så strengt til at b   foreldri    heimelsmennene skal vera fr   same bygdi, risikerer me at talemålet    desse unge kanskje f  r ein noko eldre svip enn talemålet    dei andre jamaldringane. Føremålet med å halda seg så strengt til denne regelen er at me d   betre kan sjå korleis påverknaden utanfrå gjer seg gjeldande mellom dei unge. Når talem  lsbakgrunnen i heimen er st   og fast (med b  e foreldri fr   staden), m   me kunne rekna med at nyovringane oftast kjem inn på andre måtar, t.d. gjennom presse, radio, fjernsyn og samvær med utanbygds folk, men når me vel ut heimelsmennene på denne måten, kan framstillingi her i nokon mon verta merkt av st  , eldre m  lbruk som bakgrunn for talemålet    dei unge. (Bjørkum 1974: 32–33).

Bjørkum argumenterer her ut fra en tradisjon der det er *dialekten* som er objektet, stedet for *språksamfunnets totale språkvariasjon*. Dersom målet med ei sosiolingvistisk forskingsstudie i dag er å si noe om generelle tendenser i et språksamfunn, kan foreldrebakgrunn være et problematisk utvalgsriterium for informanter.

²² Bjørkum (1974) er ikke tatt med blant avhandlingene i det empiriske materialet.

Er foreldra de viktigste første rollemodellene i den språklige livshistoria til den enkelte språkbrukeren?

Brit Mæhlum (1992: 68) skisserer den tradisjonelle sosialisingsmodellen i sosiolingvistikken som en prosess der det er «faren og særlig *moren* som blir regnet som de sentrale verdier overfor barnet i de første leveårene» før innflytelsen fra jevnaldrende øker og foreldras innvirkning avtar. Mæhlum hevder at modellen er mangelfull nettopp fordi den mangler fleksibilitet med hensyn til den tidlige sosialiseringa:

Dette er imidlertid en modell som skisserer opp et nokså stilisert og konformt bilde av en prosess som i realiteten er svært kompleks. Det er kanskje først og fremst når det gjelder den nærmest ensidige vektleggingen av familiens – og da særlig *morens* – rolle som sosialisingsfaktor i de tidlige barneårene at denne modellen må sies å representere en klar overforenkling i forhold til en moderne virkelighet. Ikke minst er det klart at den på mange måter reflekterer en strengt tradisjonell sosial struktur både innenfor arbeids- og familieliv. Det er for eksempel god grunn til å tro at det vil kunne foregå en viss forskyvning i de ulike normeringsinstansenes relative innflytelse etter hvert som også andre sosialisingsinstitusjoner enn hjemmet blir stadig vanligere allerede i barns første leveår (Mæhlum 1992: 68–69).

Når informantkategorisering og informantutvelgelse i norsk sosiolingvistikk har vært basert på informantenes foreldre og deres (rapporterte) talemål, tror jeg, slik jeg også tolker Mæhlum, at det har vært fundert på en tradisjonell sosialisingsmodell med en implisitt antakelse om at foreldra har vært de viktigste og første språklige rollemodellene i informantenes språklige livshistorie.

Hovedproblemet knytta til en slik framgangsmåte, er nettopp at den er fundert på en for enkel forståelse av barndom og av barns språklige virkelighet. En voksende andel nordmenn har ikke vokst opp sammen med begge foreldra sine, eller de som kulturelt regnes som de *egentlige* foreldra. I 2009 bor tre av fire heimeboende²³ norske barn i

²³ Talla her er basert på Statistisk sentralbyrås barnestatistikk, der *heimeboende barn* er personer i alderen 0–17 år som fortsatt bor i barndomsheimen. Personer under 18 år som har flytta heimefra, gifta seg eller fått egne barn, blir ikke regna som barn i Statistisk sentralbyrås barnestatistikk.

alderen 0–17 år sammen med begge foreldra sine (Statistisk sentralbyrå, 2009). Det vil si at hvert fjerde norske barn bare bor sammen med den ene, eller ingen av foreldra, og denne andelen barn har økt fra 18 til 25 prosent de siste 20 åra. Sju prosent av norske barn bor sammen med stemor eller stefar, i tillegg til den ene av foreldra. Dette inkluderer også foreldre som har inngått registrert partnerskap.

Dersom målet med bruken av foreldrebakgrunn som utvalgsriterium er å skille ut de barna som har vokst opp med det lokale talemålet som heimespråk, vil det på den ene sida være mer hensiktsmessig å spørre informantene om hvilke voksne de har bodd sammen med. På den andre sida har mange barn med ikke-lokale foreldre eldre søsken som snakker den lokale dialekten. I 2009 bor 82 prosent av norske barn sammen med søsken²⁴. Vi må kunne gå ut fra at rundt halvparten av norske barn har eldre søsken, men jeg kjenner ikke til norske sosiolingvistiske studier som har spurt etter talemålet til eldre søsken i den utbredte kartlegginga av heimetalemålet.

Et anna viktig spørsmål er om norske småbarn i større grad er influerte av talemålet i familien enn av talemålet de møter utafor heimen. Mange norske barn begynner i barnehage eller hos dagmamma i ettårsalderen når foreldrepermisjonen er slutt og foreldra må ut i arbeid igjen. Ved utgangen av 2008 gikk 75 prosent av norske barn i aldersgruppa 1–2 år i barnehage, og langt de fleste av disse hadde heildagsplasser (SSB, Hirsch 2010, Sæther 2010).

Det vil være en kompleks prosess å kartlegge den første språklige påvirkinga på informanter som nå er voksne og halv voksne. Ei kategorisering etter foreldretalemål kan framstå som en metodisk snarveg, for ei grundig kartlegging av informanters tidlige språkmiljø vil være ei utfordrende oppgave.

²⁴ 68 prosent bor bare sammen med heilsøsken, resten av barna bor (også) sammen med halvsøsken og/eller stesøsken (Statistisk sentralbyrås barnestatistikk 2009). Her regnes bare heimeboende søsken med, det vil si søsken som bor på samme adresse og tilhører samme husstand som barnet sjøl.

Samsvar mellom rapportert og registrert foreldrebakgrunn og rapportert og registrert talemål?

Informasjon om informanters foreldrebakgrunn og om foreldres talemål hentes oftest fra informantene sjøl. Den tradisjonelle bruken av slike sjølrapporterte foreldrebakgrunnsdata i norsk sosiolingvistik er basert på at det er rimelig samsvar mellom informantenes og forskerens forståelse av foreldrebegrepet, og at det er samsvar mellom det talemålet informantene hevder at foreldra har, og det talemålet forskeren vil hevde at foreldra har.

Eventuelle avvik mellom forskerens og informantens forståelse av foreldrebegrepet vil først og fremst gjøre seg gjeldende for den delen av informantene som ikke har vokst opp med begge foreldra. Når foreldrebakgrunn er tatt med som utvalgs-kriterium, kategori eller variabel i norske talemålsstudier, kan det se ut til at foreldrebegrepet reflekterer biologiske og ikke sosiale familieband. Forholda mellom besteforeldre, foreldre og barn blir regna som statiske med ei forutsigbar rolle- og maktfordeling, og vi får sjelden innblikk i hvilken status, verdi eller hvilket innhold som kan knyttes til eller som informantene sjøl knytter til slektskapsbanda. I doktorgradsavhandlinga til Reidunn Hernes finner vi en kommentar til det relativt sjeldne problematiserte forholdet mellom sosiale og biologiske familieband:

Nokre av informantane har skilde foreldre, og nokre av desse har fått nye partnarar. Eg har ikkje teke dette aspektet inn i analysen – det er bakgrunnen til dei biologiske foreldra som er målt i tabellane ovanfor. Alle informantane har kontakt med begge dei biologiske foreldra. (Hernes 2006: 233, fotnote 92)²⁵.

Sjøøl om Hernes påpeker det metodiske problemet, følger også hun den tradisjonelle forestillinga om familien som en naturlig gitt enhet med et forutsigbart samsvar mellom sosiale og biologiske familieband og med forutsigbare relasjonar mellom

²⁵ I 2004, 2005 og 2006 bodde 75 % av norske barn sammen med både mor og far. Andelen barn som *ikke* bor sammen med begge foreldra, er høgest for de eldste barna (38 % av 17-åringene som fortsatt bodde heime) (Statistisk sentralbyrås barnestatistikk 2009). Dette er også den aldersgruppa det har vært vanligst å hente informanter fra i sosiolingvistiske studier.

familiemedlemmene. Når informantene ikke lenger bor sammen med de biologiske foreldra, behandles dette som et metodisk fotnoteproblem forsvart ved at informantene «har kontakt med» de biologiske foreldra (op.cit.). Verdien i denne kontakten er imidlertid uklar, vi veit ikke hvor langt informantene bor fra de biologiske foreldra, hvor ofte de ser hverandre, eller hvilket emosjonelt eller sosialt innhold informantene knytter til relasjonene.

12 år gamle Aina, som er blant elevene som blei intervjuet ved Kleive skole, er et eksempel på en informant der sjørapporterte data om foreldres talemål ikke nødvendigvis gir forskeren innsikt i informantens språklige innputt heimefra. Aina har tidligere i intervjuet fortalt at faren er fra en annen del av landet, men når samtalen kommer inn på språklig korleksjon, er det den nye samboeren til mora, som også er faren til søstera til Aina, som nevnes. Han er fra Bolsøy:

Mikkel: *Rette korleis eg snakkar. Mamma gjer det.*

Edit: *Ja.*

Aina: *@Namn gjer det.*

Edit: *Å ja?*

Aina: *Det er pappaen til søstera mi. Viss eg seier eg «gjør» for eksempel, så seier han at eg ikkje skjønner kva eg heiter, nei, kva eg seier, og så seier han at eg må seie «gjer» og sånn.*

Dersom vi i ei kategorisering av elevene etter foreldres oppvekststed registrerer Aina på grunnlag av de første opplysningene hun gir om faren sin, vil hun bli kategorisert sammen med språkbrukere som har en forelder med et ikke-lokalt talemål. Det gir et uriktig bilde av språklige innputt heime hos Aina.

Ei metodisk utfordring som vil kunne favne de sjørapporterte dataene fra flere enn den delen av informantene som ikke har vokst opp i stabile kjernefamilier, gjelder de eventuelle avvika mellom rapportert og registrert foreldretalemål. Det er dermed et viktig spørsmål om informanters opplysninger om egne foreldres talemål gir oss den informasjonen vi er ute etter, og hvilket grunnlag disse opplysningene danner for informantutvalg og informantkategorisering. Ei kartlegging av hvem informantene har

vokst opp hos, hvem de bor hos, og hvilke talemål de har, vil være tidkrevende, men det vil kunne gi oss et mer valid kategoriseringsgrunnlag.

Familier som sammenlignbare størrelser?

Dersom foreldrebakgrunn skal være et godt grunnlag for informantutvalg og informantkategorisering, er det en fordel om informantenes familier er sammenlignbare, og at alle informantene i samme studie har den samme relasjonen til foreldra sine. Dette gjelder både om foreldre og barn bor sammen, om de treffes regelmessig, om de snakker sammen, og om disse relasjonene forandrer seg gjennom livet på samme måte for alle informantene. Mæhlum (1992: 69) argumenterer med støtte i Evenshaug og Hallen for at disse familieinterne prosessene er så komplekse at «hver enkelt familie bør betraktes som en eksepsjonell enhet». Det er en strategi jeg ikke velger i min variasjonslingvistiske analyse (jf. kapittel 8), der jeg nettopp velger å behandle de seks familiene i utvalget som sammenlignbare. Det er ikke uproblematisk. De kvalitativt komplekse familieinterne forholda får ifølge Mæhlum også så store følger for språksosialiseringa som heilhet at de utfordrer tradisjonelle språksosialiseringsmodeller.

I min analyse av tradisjonene i norsk sosiolingvistikk ser jeg at operasjonaliseringa av foreldrebegrepet har tatt for gitt at norske familier er stabile og like enheter, både når det gjelder bostruktur, og når det gjelder relasjonene mellom familiemedlemmene. Forestillinga om stabile familierelasjoner ligger til på den måten grunn for bruken av foreldre som kategori i stratifisert utvalg og som sosial variabel i datamaterialet. I ei rekke talemålsstudier blir slik informantene gruppert etter foreldres oppvekststed eller innflytterstatus (f.eks Haugen 2004, Hernes 2006, Papazian 1999, Sævik 2000, Ulset 2002, Aasmundtveit 2008).

Et beslekta fenomen finner vi der foreldrebakgrunn blir brukt til å definere informantenes *sosiale bakgrunn*, som i Finn Gabrielsens studie av samvariasjonen

mellom språkbruk og klassebakgrunn i Haugesund, der informantenes klassetilhørighet blir avgjort av fars yrke:

Inndelinga her bygger på yrkestittel til hovudforsørjaren [sic], dvs. den som «tente mest». I praksis betydde det far, også i dei tilfella der far og mor var skilt og dotter og son budde hos mor. (Gabrielsen 1991: 66)²⁶

Framgangsmåten der barn og voksnes klassetilhørighet blir avgjort ut fra fars yrke, er også blitt brukt av William Labov (Labov 1966), og vi finner den igjen i ei rekke norske hovedfagsoppgaver, for eksempel i Sandal (1976), Kristoffersen (1980), Goksøyr (1980), Elseth (1982) og Sævik (2000), i tillegg til Talemålsundersøkelsen i Bergen (TUB). Ei slik operasjonalisering av klassebegrepet forutsetter familier med et tradisjonelt kjønnsrollemønster og har vært kritisert av blant andre Suzanne Romaine:

Censuses and other surveys rely on a patriarchal concept of social class, where the family is the basic unit of analysis, the man is regarded as the head of a household, and his occupation determines the family's social class. (Romaine 1999: 174).

En patriarkalsk forståelse av sosial klasse bygger kanskje også på en antakelse om stabile klassestrukturer der kvinner og menn velger partnere fra samme sosiale klasse. En slik implisitt antakelse om stabilitet i familie- og klassestrukturer gjør at det framstår som mindre problematisk å kombinere et *patriarkalsk* klassebegrep med ei forestilling om språklig tradering langs ei *matriarkalsk* linje, der en har sett for seg at det er *mødrene* som har størst innvirkning på språket til barna i familien (jf. Labov 2001: 307).

I nyere sosiolingvistiske studier er det blitt vanligere å avgjøre voksne kvinners klassetilhørighet ut fra eget yrke, i stedet for yrket til ektefellen (Cheshire 2002: 429).

²⁶ Utfordringa med mer komplekse familieheter er også økende. I 1988, da Gabrielsen (1991) samla inn materialet sitt, bodde 14 % av norske 16-åringar som fortsatt bodde heime, ikke sammen med begge foreldra. I 1996 hadde dette tallet økt til 21 % (Jensen og Clausen 1997: 31–34). Se også fotnote 34.

Dette er et naturlig resultat av kvinners endra stilling i samfunnet for øvrig, men det kan også ha sammenheng med at forholdet mellom ektefeller (den horisontale relasjonen i familieenheten) blir tillagt mindre vekt enn tidligere i norske forståelser av slektskap (Melhuus 2001: 64). Men styrken i og betydninga av de vertikale familierelasjonene, altså forholdet mellom foreldre og barn, er fortsatt et viktig premiss i den sosiolingvistiske metodiske tradisjonen.

5.7 Avslutning

I kapittel 5 har jeg gitt en oversikt over familiens posisjon i ulike modeller for *språktradering* og *språksosialisering* i sosiolingvistikken. Jeg hevda at internasjonal sosiolingvistik i stor grad mangler analyser av familiens innvirkning på språklig variasjon og endring. Til sammenligning er familiens rolle for språktradering og språksosialisering grundig tematisert i norske og internasjonale studier av språksosialisering og språktradering i flerspråklige og minoritetspråklige familier.

Sjøl om familien i liten grad er tatt inn i modeller av språktradering i ettspråklige språksamfunn, har jeg vist at *foreldrebakgrunn* har hatt en grunnleggende plass i operasjonaliseringa av ulike sosiale variabler i norsk og internasjonal sosiolingvistik, som utvalgs-kriterium og sosial variabel i norsk sosiolingvistik.

I kapittel 5.6 har jeg lagt fram ei kartlegging av fagtradisjoner i norsk sosiolingvistik, med utgangspunkt i 102 doktorgrads-, hovedfags- og masteravhandlinger om norsk talemål fra perioden 1971–2008. Jeg viste at fagtradisjonene for framstillinger av familien i norsk sosiolingvistik kan analyseres som et uttrykk for paradigmeetablering og paradigmeoppfylling. Jeg har gått ut fra at tradisjonen for bruken av foreldrebakgrunn som utvalgs-kriterium i norsk sosiolingvistik bygger på en antakelse om at foreldres talemål har varig innvirkning på talemålet til barna. I de fleste hovedfagsoppgavene gjennomgått i kapittel 5.6 står imidlertid utvalgs-kriteriene uforklarte. De metodiske tradisjonene kan også være tufta på en kulturell modell der slektskap er sentralt for lokal, etnisk og nasjonal tilhørighet, og der språkbrukere som kan vise til slekt på plassen, blir oppfatta som de mest autentiske brukerne av det

lokale talemålet. De fleste talemålsgranskere som har undersøkt norske språksamfunn, har vært norske. Blant stipendiater og hovedfagsstudenter har det også vært vanligst å knytte forskingsarbeidet til talemålet på egen heim plass. Lingvistiske og folkelingvistiske fortolkninger av forholdet mellom språk og familie i slike studier kan tenkes å reflektere de samme kulturelle forestillingene om familieinstitusjonen og om mekanismene i den språklige traderinga fra foreldre til barn.

Den tidlige struktursosiologisk influerte sosiolingvistikken er fundert på en samfunnsmodell med statiske samfunnsstrukturer. En slik samfunnsmodell muliggjør det Mendoza-Denton formulerer som en essensialistisk analytisk praksis:

Essentialism in sociolinguistics includes the analytic practice of using categories to divide up subjects and sort their linguistic behavior, and then linking the quantitative differences in linguistic production to explanations based on those very same categories provided by the analyst (Mendoza-Denton 2006: 477)

I sosiolingvistiske studier som godtar en samfunnsontologi med statiske samfunnsstrukturer og statiske makrososiale kategorier, vil det være mulig å forutsette at familien er en objektiv sosial struktur. Ei fornuftig operasjonalisering av familiebegrepet innen dagens tradisjon forutsetter også ei oppdatering av familiebegrepet, der andre familiestrukturer enn den tradisjonelle kjernefamiliestrukturen blir inkludert. En utdatert familiemodell vil få konsekvenser på ulike stadier i forskingsprosessen, og den vil ha konsekvenser for kunnskapsproduksjonen om norske talemål.

Det vil være fordeler og ulemper knytta til å forkaste eller modifisere denne tradisjonelle modellen som ligger til grunn for operasjonaliseringa av foreldrebegrepet i norsk sosiolingvistik. Dersom vi velger å beholde modellen, vil det øke mulighetene for sammenlignbarhet med eldre sosiolingvistiske studier av norske talemål. Ulempa ved en slik metodologisk kontinuitet er imidlertid at vi risikerer at modellen i mindre og mindre grad speiler det samfunnet vi ønsker å beskrive.

6. Samfunnsvilkår for språklig variasjon og språkendring

I beskrivelser og forklaringer av språklig variasjon og språklige endringsprosesser har det vært vanlig å skille mellom et strukturelt språkintert perspektiv på den eine sida og et sosialt språkeksternt perspektiv på den andre sida. I dette ph.d.-prosjektets analyse av språklig variasjon i Bolsøy legger jeg vekt på det språkeksterne perspektivet, ved å undersøke de sosiale vilkåra i større grad enn de strukturelle vilkåra for språktradering og språklig variasjon. Den empiriske analysen tester ut familietilhørighet som sosial variabel, og denne analysen er forankra i en variasjonistisk sociolingvistikk i den labov-milroyske tradisjonen (Labov 1972, 1994, 2001, 2010, Milroy 1987, Milroy og Gordon 2003). I framstillinga mi av språksamfunnet Bolsøy beskriver jeg Bolsøy som et samfunn der mye ligger til rette for språklig kontinuitet. Når jeg beskriver Bolsøy slik, og når jeg kontrasterer Bolsøy med det språksamfunnet Mæhlum beskriver i Longyearbyen (Mæhlum 1992), legger jeg opp til en forståelse av at det finnes en sammenheng mellom samfunn og språk som gjenspeiler Peter Trudgills påstand om at «different types of human society produce different types of language» (Trudgill 2011: VIII). I Trudgills forklaringsmodeller av språklig endring blir ulike sosiale faktorer tillagt forklaringskraft, og ulike makrososiale faktorer er foreslått å virke styrende på språkstrukturelle mønster og språklige endringsprosesser, der ulike sosiale vilkår antas å avgjøre om språkssystemet har endra seg i retning av systematisk forenkling eller systematisk komplisering.

Når ulike samfunn er antatt å gi ulike vilkår for språkendring, har det også sammenheng med at ulike samfunn er antatt å gi ulike vilkår for språklig variasjon. Lesley Milroy (1987) viser for eksempel hvordan samfunn med tette, multiplekse nettverk kan oppretteholde lokale språknormer og motstå språklig innflytelse utafra, i motsetning til samfunn med løse uniplekse nettverk. Nettverksstrukturen til individa i et samfunn er avhengig av andre samfunnsvilkår. Makrososiale vilkår for mobilitet og kontakt legger premisser for kommunikasjonsmønster og sosiale nettverk. Mønster for voksnes pendling til arbeid er avhengig av den geografiske plasseringa av

arbeidsplasser. Organiseringa av skolekretser legger premisser for hvem barn og unge kommuniserer med, og for hvem de anser som relevante andre i de språklige sosialiseringssjessene. Men makrososiale strukturer har også konsekvenser for den familieinterne sosialiseringa og de familieinterne normene for språklig variasjon.

6.1 Mobilitet og geolektal identitet i Bolsøy

I kapittel 2 definerte jeg Bolsøy som et geografisk område som er prega av lav mobilitet. Dette innvirker på vilkåra for språklig variasjon og endring i språksamfunnet Bolsøy, og på vilkåra for språksosialisering og språktradering i familien og i språksamfunnet. En relativt liten andel innflyttere fra andre regioner bidrar til stor grad av språklig homogenitet, og det betyr at en stor andel barn i Bolsøy har foreldre som sjøl snakker bolsøy- eller romsdalsmål.

Det er interessant for sosiolingvistikken å ta inn sosiale og demografiske mønster og endringsmønster, fordi sosiolingvistikken anser språket for å være et sosialt produkt, og geografisk språkvariasjon ses som et resultat av sosiale kontaktmønster. Av særlig interesse i denne avhandlinga er tallmateriale som kan gi oss innblikk i lokale mønster for bosettingsstruktur og husstandsstruktur, alderssammensetning og flyttemønster. Hvem og hvor mange personer bor vanligvis sammen i samme husstand i området? Hva er det som avgjør hvor nye familier skal bosette seg? Hva veit vi om kontakt mellom husstander, det vil si mellom naboer i området? Slike mønster er interessante fordi de gir indikasjoner om strukturer i sosial, og dermed også språklig, kontakt i samfunnet og om familiens plass i dette samhandlingsmønsteret. En oversikt over mobilitetsmønster gir også et grunnlag for å videreføre kontrasten mellom Bolsøy og Svalbard som samfunnstype og med Brit Mæhlums studie av språklig sosialisering på Svalbard (Mæhlum 1992, jf. kap. 1.2). Mæhlum setter sine informanters heterogene språklige praksis i sammenheng med at de har vokst opp i et komplekst og ustabilt dialektmiljø. Informantene mine i Bolsøy vokser opp i et geografisk område med, som vi skal se i dette kapittelet, lav mobilitet og stor grad av språklig homogenitet. Slik gir språksamfunnet Bolsøy andre vilkår for språksosialisering enn det språksamfunnet Mæhlum beskriver på Svalbard.

For å få innsikt i den demografiske og geolektiske sammensetninga i det geografiske området i denne avhandlinga har jeg gjort en nyanalyse av materialet i hovedfagsoppgava til Hans-Olav Solli (1991). Solli kartla flyttekarrierene til 132 informanter som konfirmerte seg i Bolsøy sokn i åra 1942–45. Disse informantene hører til en generasjon som er noe eldre enn besteforeldra til de yngste informantene i studien min. I tillegg til bildet av mobilitet i Bolsøy i Sollis materiale kan materialet hans også gi et bilde av kontaktmønster mellom voksne i området fordi han har spurt alle informantene om hyppighet av nabo- og familiekontakt.

For å undersøke graden av mobilitet og stabilitet i det samme området 20 år etter har jeg også kartlagt sjørrapporterte språklige data fra 128 innbyggere i Bolsøy i 2011. Datamaterialet gir en grov oversikt over sjørrapporterte talemålsidentiteter og morsmål i Bolsøy.

Flyttemønster i Bolsøy

Hans-Olav Solli (1991) har kartlagt flyttekarrierene til 132 informanter som konfirmerte seg i Bolsøy sokn i åra 1942–45. På intervjutidspunktet på slutten av 1980-tallet nærmer informantene til Solli seg pensjonsalderen, og Solli kartla alle stedene de har bodd fram til da. Når vi summerer materialet fra Sollis kartlegging, får vi et bilde av et samfunn der mange har flytta lite. Heile 35 av de 61 mennene i undersøkelsen har aldri bodd utafor Bolsøy kommune. Av disse 35 mennene har 21 heller ikke flytta innafør kommunen, det vil si at en tredjedel av mennene som blei intervjuet ved pensjonsalderen aldri har bodd noe anna sted enn i barndomsheimen sin. Når vi tar med tilbakeflytterne, altså de som har bodd en periode i en annen kommune, men flytta tilbake til Bolsøy, bodde 45 av de 61 mannlige informantene til Solli på intervjutidspunktet i samme kommunen som de blei konfirmert i.

Kvinnene utviser en større mobilitet, bare fire av 63 kvinner forteller at de aldri har flytta ut fra barndomsheimen. Kvinnene er mer mobile enn mennene, særlig når det gjelder intrakommunal flytting (Solli 1991: 139). Solli konkluderer med at kvinnene i

større grad enn mennene oppgir ekteskap som årsak for flytting, både når det gjelder flytting innen kommunen, ut fra kommunen og flytting tilbake til kommunen. De kvinnelige tilbakeflytterne skiller seg også fra de mannlige tilbakeflytterne, ved at et par av dem oppgir å ha flytta tilbake til kommunen for å ta seg av egne foreldre eller for å bo hos egne barn (Solli 1991: 84). Mennene i Sollis materiale er ikke bare lite geografisk mobile, de utviser også liten sosial mobilitet. Rundt halvparten av mennene som fortsatt bodde i Bolsøy, hadde samme yrker som fedrene deres hadde hatt (Solli 1991: 138). Man kunne kanskje tenke seg at det var odelsystemet som bandt mange av mennene til barndomsheimen, men slik er det ikke. Sjøl om det er en del jordbruk i området, er det ikke mange av mennene som arbeider i landbruket..

Den relative geografiske stabiliteten hos mennene i området finner jeg også igjen i materialet mitt fra 2000-tallet.. Flere av kvinnene i materialet mitt terger mennene sine for denne immobiliteten. I utdraget under antyder min informant Pia at mannen hennes, Per, neppe kan uttale seg i sammenligninger av bygdekulturer, fordi han mangler det nødvendige erfaringsgrunnlaget:

Pia: *Det er det. Hvert fall eg som er oppvaksen utpå Skjevika, så må eg seie det at det er meir samhald og engasjement rundt ting her.*

Edit: *Ja.*

Edit: *Er du enig i det, eller?*

Per: *Tja. <nøler>*

Pia: *Aldri budd nokon andre plassar du? <høg latter>*

Edit: *Har du ikkje det? Budd her heile livet? Flytta frå [...]*

Per: *[Eg] var eit år i militæret.*

Edit: *Ja.*

Pia: *så budde han nokre år ned med butikken der, men elles så har han berre budd, <latter> budd i leilegheita til foreldra.*

Per og Pia er født på 1960-tallet, men deres individuelle flytthistorier er illustrerende for Sollis 40 år eldre informanter. I løpet av livet har Pia bare flytta innafør kommunen, og hun bor nå sammen med mannen sin innafør tomte til barndomsheimen hans. Per har altså bodd i den same bygda heile livet. Et par år bodde han i ei leilighet et steinkast fra barndomsheimen sin, men da han fikk familie, ordna han med hus på tomte til foreldra.

Nordiske kvinners og menns geografiske og sosiale mobilitet er også blitt studert i norsk samfunnsvitenskap. Løken, Lommerud og Lundberg (2011) viser at nordmenn, og særlig norske menn, er sterkt knytta til det stedet der de har vokst opp:

However, Norwegian society is not very mobile: individuals, particularly men, show a strong attachment to the communities where they lived as a child. The expected number of moves during a lifetime is 2 (compared with an estimated 4.4 lifetime moves in the United States; calculations based on the 2007 American Community Survey), and these moves occur rather early in life. (Løken, Lommerud og Lundberg 2011: 6)

Forskjellene i menns og kvinners flyttemønster i materialet mitt, og i materialet til Solli, kan også tolkes som et uttrykk for et generelt norsk *patrilokalt* bosettingsmønster. Det patrilokale mønsteret i Norge består i at norske par oftere velger å bo i nærheten av mannens oppvekststed enn av kvinnens oppvekststed (Løken, Lommerud og Lundberg 2011). Dette er det motsatte mønsteret av det vi finner i mange andre vestlige land, for eksempel i USA, der pars valg av bosted er prega av *matrilokalitet*, dvs. at par velger å bosette seg nærmest *hennes* foreldre og slektninger.

Det patrilokale bosettingsmønsteret er gammelt i Norge og har sammenheng både med arverett og kvinners og menns relative status i samfunnet. I en artikkel fra 1964 beskriver for eksempel sosiologen Ottar Brox bygda Laksnes i Troms i perioden 1890–1940 som et fullstendig eksogamt samfunn med «100 % local exogamy, as well as virilocal, or patrilocal residence» (Brox 1964: 41). Brox skriver: «All Laksnes households, both type I and type II, possess the common trait that no daughters ever inherited property in land, and that no woman born at Laksnes has married there» (op.cit.). Løken, Lommerud og Lundberg (2011) viser imidlertid at det patrilokale flyttemønsteret også har overlevd fra en moderne og inn i en seinmoderne norsk samfunnsstruktur, der den siste alderskohorten som er undersøkt (1967–1972-kohorten), *også* følger et patrilokalt bosettingsmønster, noe de karakteriserer som *overraskende*:

Because caregiving ties across generations tend to be stronger on the maternal side (Cox 2003; Sweetser 1963), this evidence of relative patrilocality in a modern society such as Norway is surprising» (Løken, Lommerud og Lundberg 2011: 2).

Et sterkere patrilokalt mønster enn det norske finner vi i eksogame, patrilokale kulturer, der personer *må* velge ektefeller fra andre grupper enn sin egen, og der det nye paret er forventa å bosette seg hos hans slekt. I en sosiolingvistisk sammenheng er denne typen mønster blant anna beskrevet i Hudson (1996: 6–7), som forteller om fire eksogame klaner i Amazonas som snakker fire ulike språk. Resultatet er fire klaner der alle mødrene har det lokale språket som andrespråk, men visstnok uten at det får konsekvenser for barnas tilegnelse av det lokale klanspråket som førstespråk (Hudson 1996: 7). Også Stanford (2008 og 2010) har gjort sosiolingvistiske studier av to eksogame samfunn: det kinesiske Sui-folket og det kinesiske Hmong-folket, der folk gifter seg på tvers av klangrenser – og på tvers av klanlekter. En interessant kontrast mellom disse samfunna er forventningene til gifte kvinners språklige akkomodasjon. Hos Sui-folket er gifte kvinner forventa å holde på den dialekten de er vokst opp med, og ungene er forventa å bruke fars dialekt. Her opprettholdes dialektgrensene ved at matrilekt regnes som barnaktig: «You're old now, but you still speak like your mother!» (12 år gammel jente referererert retting i Stanford 2008: 573), og ved at ungene får påtale dersom de ikke bruker den forventa patrilekten: «[When you speak] don't be like your mother; be like your father.»» (Stanford 2008: 572). Hmong-folket gifter seg også eksogamt, men her er kvinnene forventa å tilpasse seg dialekten til ektemannen og familien hans (Stanford 2010). I en studie av ti Hmong-ektepar i Texas fant James Stanford at flere av de unge amerikaniserte konene utfordret tradisjonen ved å holde på egen dialekt, og trossa slektas og svigerforeldras forventninger om dialektbytte. Kvinnene henta argumentasjon for et slikt moderne valg i amerikansk retorikk knytta til individets sjølstendighet og *ytringsfrihet* (Stanford 2010).

I motsetning til ekteskapsmønsteret i disse samfunna kan det norske mønsteret i dag ikke beskrives som strengt eksogamt, men som et bosettingsmønster med en patrilokal tendens. Dette gjenspeiles også i materialet mitt. Av de 54 informantene der jeg hadde

opplysninger om foreldra, oppgir halvparten å ha vokst opp med to foreldre fra den plassen de sjøl er vokst opp på 7,4 % med ei mor fra bygda og en far fra en annen plass, 29,6 % med en far fra bygda og ei mor fra en annen plass og 13 % med en far og ei mor som begge har vært tilflyttere til bygda. Av ti ektepar og samboerpar i materialet mitt bor åtte par i den bygda der mannen vokste opp. De siste to para bor i den bygda der kona vokste opp, men her er mannens oppvekststed mindre enn ti minutters kjøretid unna. Hos tre av para er begge vokst opp i bygda de bor i som voksne. Hos fem av para er kvinnene innflyttere til bygda, men som innflyttermennene har heller ikke kvinnene flytta langt: Fire er fra nabobygder, den femte er fra nabokommunen.

Dialektforskjellene innafor para er små, men de kommenteres likevel av informantene. Med utgangspunkt i kjennskap til norske sanksjoner mot *knot* (Bull 2009, Molde 2007) kunne vi tro at krava til at innflyttermødrene skulle akkomodere, var små. Vi ser også at i intervjuet med de to para der hun er fra plassen og han er fra nabobygda, er *det ikke et tema* at *han* kan eller bør endre dialekten til bostedsdialekten. Da er det kanskje overraskende at i de para i materialet der *hun* er fra nabobygda og *han* er fra plassen, blir forventninger om språklig akkomodasjon ofte tematisert, som her:

- Kristine: *Dei rettar litt på meg [av og til]. Litt på tull da. <latter>*
 Kristian: *Nei, rettar ikkje, det er berre litt sånn småerting. <latter>*
 Edit: *Å ja.*
 Han: *På tull da.*
 Kristine: *Ja.*
 Edit: *Nei, kva da for eksempel?*
 Kristine: *[Eg] [...]*
 Kristian: *Nei da.*
 Kristian: *Det er no liksom me seier no det at må du, må slutte med den gussiåsdialekten når du bur på Kleive no. <latter>*
 Kristine: *<latter> Ja.*
 Edit: *Å. <latter>*
 Kjellaug: *<latter>*
 Kristian: *Men det er no ikkje noko alvor i det, da.*
 Kristine: *Nei da. Det er ikkje det.*

Småterginga av innflyttermødrene går også igjen i intervjua med skolelevne, og jeg tolker den først og fremst som et uttrykk for ei understreking av barnas og fars felles lokalgeografiske tilhørighet. Denne understrekinga av lokalgeografisk samhörighet uttrykker samtidig forventninger til barnas dialektvalg: De bør bruke den lokale dialekten i stedet for mors dialekt.

Etter samtaler med informantene mine har jeg inntrykk av at språkending hos kvinner som flytter, ikke blir oppfatta å være i samme kategori som *knot*. Tvert imot blir det lagt fram som naturlig, og kanskje ønskelig, at disse kvinnene legger om talemålet litt. Sammenhengen mellom kvinners språkending og det at de er blitt gift til andre bygder, finner vi igjen i flere intervju, som her:

- Edit: *Men, men så har, ja kva med mannen din da? Han har [...]*
 Mari-Britt: *Han er eigentleg, han er oppvaksen på Kleive, mm, mm. Så han er kleiving han, ja.*
- Edit: *Ja.*
 Mari-Britt: *Ja. Så han snakkar no eigentleg, bør no snakke eigentleg meir kleiving enn eg. Han er no, men der ser eg at søstera hans flytta til Batnfjorden som ung, eller som, når ho var ferdig på skule og flytta ut heimanfrå, så*
- Edit: *Mm.*
 Mari-Britt: *vart ho gift og familisert i Batnfjorden, og ho snakkar litt nordmøring, ja.*
- Edit: *Å ja?*
 Mari-Britt: *Ja, så det er litt snurrom, ja. Høyrer godt at ho ikkje er rett kleiving.*

I intervjuutdraget over refererer Mari-Britt til svigerinnas språklige praksis som et resultat av at hun er blitt «gift og familisert» i ei anna bygd, over grensa til Nordmøre.

En direkte språklig konsekvens av patrilocaltet vil være at det fortsatt er større sjanse i en norsk familie for at *far* snakker den lokale dialekten, enn at *mor* gjør det. Det patrilokale mønsteret har fått utslag i norske sociolingvistiske studier, men er, så langt jeg har sett, oftest blitt tolka som ei tilfeldig skeivfordeling i informantutvalget. Et unntak her er Gjert Kristoffersen som i hovedfagsoppgava si om dialektutvikling hos skolebarn i Arendal observerer at «det er flere mødre som har bakgrunn i dialekter som ligger fjernt fra arendalsdialekten enn fedre» (Kristoffersen 1980: 21), og konkluderer

at dette er et utslag av et sosialt mønster der «det er mennene som i stor grad avgjør hvor familien slår seg ned og [...] dette [vil] for fedrene i sosialgruppe 1 i stor grad bli deres hjemby.» (Kristoffersen 1980: 175.)

I kapittel 2 viste jeg hvordan Labovs språktraderingsmodell bygger på ei forutsetning om at *mor* har en grunnleggende plass i barns tidlige språktilegnelse. Dersom mor er innflytter og far er lokal, er det også større sjanse for at mors språkmønster bryter med språkmønsteret til eldre søsken, dersom vi, som Labov, regner med at barn i familien som er eldre enn fem år, bruker det lokale språksystemet. Labov hevder med støtte i mellom andre Williams og Kerswill (1999), at barn av innflyttermødre velger bort mødrenes språksystem til fordel for det lokale innen femårsalderen: «When mothers speak a language or dialect different from that of the speech community, children quickly learn to disregard that linguistic system and acquire before the age of 5 a local dialect that is phonetically matched to the local pattern.» (Labov 2001: 307).

Eldre *søsken* har i liten grad vært inkludert som språklige rollemodeller i framstillinger av barns tidlige språktilegnelse. Dersom vi inkluderer eldre søsken i en slik sosialiseringmodell, ser vi at eldstesøsken som gruppe har grunnleggende ulike sosialiseringssammenheng fra yngre søsken, ved at yngre søsken allerede fra starten av vil kunne ha daglig kontakt med språklige representanter for ei jevnaldningsgruppe, fordi eldre søsken kan antas å ha påbegynt en språklig omstillingsprosess *fra* foreldres språksystem *til* jevnaldrendes språksystem, jamfør Labovs antakelse om at barn går fra foreldres språksystem til det lokale språksystemet innen femårsalderen (Labov 2001: 307). I en traderingsmodell der søsken er inkludert vil man kunne ta høyde for at yngre søsken som gruppe kan møte ei tidligere daglig eksponering fra jevnaldningsspråket i livet enn eldstesøsken gjør.

I andre fagfelt tyder ulike studier på at eldstesøsken som gruppe skiller seg fra yngre søsken som gruppe, også på andre områder i samfunnet. Ulike studier viser at eldstesøsken som gruppe skårer høyere på intelligenstester enn yngre søsken som gruppe, også i Norge (Bjerkedal mfl. 2007, Graven 2007, Kristensen og Bjerkedal 2007, Black mfl. 2005). Det er uenighet om årsakene til dette mønsteret, men

Bjerkedal m.fl. anslår på grunnlag av intelligenstester av norske vernepliktige at en mulig årsak er en uttynningseffekt, der førstefødte mottar mer oppmerksomhet og mer intellektuell stimulans fra foreldra i de første leveåra sine (Bjerkedal m. fl 2007). I en slik tankegang vil ikke yngre søsken få foreldras udelte oppmerksomhet i samme grad som eldstesøsknene har fått det. Sett i en sosiolingvistisk kontekst vil konsekvensene av en uttynningseffekt være at eldstesøsken skulle få en mer udelt språklig innputt fra foreldre i de tidligste fasene av språktilegnelsesprosessen.

Black (m. fl. 2005) viser at eldstesøsken som gruppe presterer høyere langs en økonomisk og sosial rangstige enn yngre søsken som gruppe gjør. Dersom yngre søsken som gruppe i større grad enn eldre søsken tar valg frikobla fra egne vurderinger av samfunnets forventninger om økonomiske og yrkesmessige prestasjoner, kunne vi tenke oss ei slik frikobling også fra forventninger om ei språklig markering av stedstilhørighet.

Men det er også liten grunn til å tro at norske mødre i dag monopoliserer rolla som første språklige forbilde for norske barn. Etter innføringa av fedrekvote i permisjonstida har en stor andel nordmenn under 20 år tilbrakt viktige deler av spedbarnstida med far som viktigste omsorgsperson. I de siste månedene av første leveår, før barna begynner i barnehagen, er de fleste norske unger heime med *far*, ikke mor. Det første årskullet unger som hadde far heime i farspermisjon, var født i 1993, da var fedrekvoten fire uker. De fleste unger som er født 20 år seinere, i 2013, har fedre med rett til 14 ukers fedrekvote. Det er venta at rundt 90 % av fedrene i 2013 vil ta ut fedrekvoten sin. Det politiske målet med fedrekvoten var blant anna å «styrke farens plass i barnets liv» (St.meld. nr. 4, 1988–89) også etter at de tilmålte ukene i fedrekvoten var gått. Dersom tiltaket virker slik det var tenkt, vil det få ytterligere konsekvenser for den norske farens plass som språklig rollemodell for egne barn. Cools, Fiva og Kirkebøen (2011) viser at farspermisjonen blant anna ser ut til å ha økt fars betydning for barnas seinere skolerresultater i Norge. Norske barns skolerresultater korrelerte tidligere med mors utdanningsnivå. Men etter innføringa av fedrekvoten ser de at dette endrer seg, slik at *fars* utdanningsnivå nå også korrelerer med barnas skolerresultat. Denne endringa tolkes av Cools, Fiva og Kirkebøen som en

årsakssammenheng, der fedre etter innføringa av fedrekvoten har fått andre oppgaver i barneomsorgen i norske familier. Ei endra farsrolle kan også ha konsekvenser for mors og fars relative plass som rollemodeller i barnas språktilegnelsesprosess.

Migrasjon og flyttemønster har konsekvenser for den språklige variasjonen og den språklige heterogeniteten i språksamfunnet som heilhet. Men flyttemønster har også konsekvenser for barns språklige hverdag i familien. Dersom samfunnet er prega av migrasjon, og særlig om det er prega av stor tilflytting, vil det ha den konsekvensen at flere barn vokser opp med foreldre som har en annen dialekt enn den som tradisjonelt forbindes med stedet de bor på. Talla fra Solli viser at Bolsøy-samfunnet ikke er prega av en slik migrasjon. Utflyttinga er lav, og med unntak av ei bygd (Hjelset, jf. 4.2) er folkeveksten i bygdene i Bolsøy svært lav. Det forteller oss at området heller ikke er prega av mange tilflyttere. Denne stabiliteten vil kunne ha språklige konsekvenser, der manglende migrasjon er en faktor som kan bidra til språklig kontinuitet.

Familie- og nabokontakt i Bolsøy

Lesley Milroy (1987) kartla sosiale nettverks betydning for språklig variasjon, kontinuitet og endring. Milroys sosiale nettverksteori er seinere blitt videreutvikla og uttesta i andre språksamfunn (se Milroy og Llamas 2006 for en oversikt over studier av sosiale nettverk i sosiolingvistikken). Et utgangspunkt for mi avhandling er at familien som praksisfellesskap har en annen karakter enn andre sosiale forbindelser i språkbrukeres sosiale nettverk (jf. 1.4). Det har både sammenheng med frekvensen av kontakt med familiemedlemmer sammenligna med andre individ i nettverket, innholdet i og den antatte varigheten av forbindelsen mellom medlemmer av samme familie, og med familiens sentrale posisjon som utgangspunkt for utvidelser av nettverk.

Tallmateriale fra Solli (1991) indikerer at hans informanter i Bolsøy forholder seg til familiemedlemmer på en annen måte enn til andre personer i språksamfunnet. For kvinnene er ekteskap og familiens behov den hyppigst oppgitte årsaken for flytting.

Men informantene har også hyppigere kontakt med familiemedlemmer enn de har med naboer. Det gjelder også for familiemedlemmer som bor langt borte. 89 % av de kvinnelige informantene og 73 % av de mannlige informantene bor i nærheten av egen familie, utenom egen husstand. 94 % av de kvinnelige informantene og 75 % av de mannlige informantene oppgir å ha kontakt med familiemedlemmer utafør egen husstand ukentlig eller oftere. Til sammenligning oppgir bare 29 % av de kvinnelige og 33 % av de mannlige informantene at de har kontakt med egne naboer ukentlig eller oftere.

Tabell 4. Familiekontakt i Bolsøy ca. 1990, relativ frekvens (Summert tabell på grunnlag av datamateriale i Solli 1991).

Flyttekategori	Andel av alle inf. %	Andel av alle kvinner/ menn %		Andel innafor hver flyttekategori som bor i nærheten av familie (utafør husstand) %		Andel innafor hver flyttekategori som har kontakt med familie (utafør husstand) ukentlig eller oftere %		Andel innafor hver flyttekategori som har kontakt med naboer ukentlig eller oftere %	
		kvinner	menn	kvinner	menn	kvinner	menn	kvinner	menn
Aldri flytta	19	6	34	100	90	100	90	25	43
Flytta innafor kommunen	30	41	23	100	71	88	79	31	29
Tilbakeflyttere	16	17	16	91	80	91	80	36	40
Utflyttere	29	35	26	64	50	95	50	23	19
Utvandrere	6								
Sum (N:132, 63k/61 m)	100	100	100						

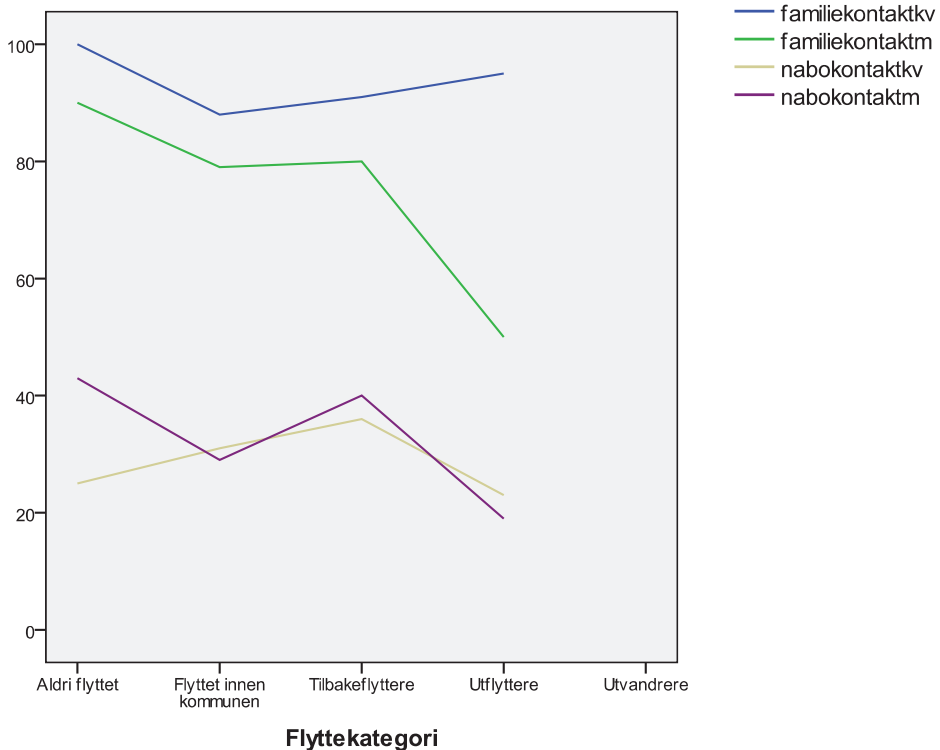
Når vi setter dette i en sosiolingvistisk kontekst, kan vi påstå at familiemedlemmer utafør egen husstand står for en større andel av den språklige innputten for Sollis informanter enn andre medlemmer av språksamfunnet. Dette gir oss en indikasjon om nettverksstrukturer i språksamfunnet Bolsøy og om det relative posisjonen til praksisfellesskapet familien i språksamfunnet som heilhet.

Marianne Gullestad (2002) hevder at vår tid er prega av en reduksjon i nabolagets og lokalmiljøets betydning i Norge:

På tross av flere tendenser som går i motsatt retning, som for eksempel lengre svangerskapspermisjoner og flere pensjonister og uføretrygdede i mange nabolag, er det mulig å sette fram en tese. Den går ut på at de materielle og organisasjonelle betingelsene for å utvikle mangetrådete sosiale bånd mellom medlemmer av ulike hushold i norske nabolag har endret seg dramatisk. De nåværende betingelsene ser ikke ut til å favorisere lokalt basert sosial tetthet, mangetrådete sosiale bånd, uformell informasjonsflyt, praktisk hjelp og sosial kontroll. Som en uforutsett bivirkning av i hovedsak ønskede endringer, marginaliseres naboskapet som sosialt rom i konkurranse med sosiale nettverk på tvers av steder. (Gullestad 2002: 228–229).

Endringene som Gullestad peker på, har lenge vært registrert i kartlegginger av nabokontakt i Norge. Gullestads tese for nabolagets betydning på 2000-tallet (op.cit.) peker mot en samtidig og framtidig reduksjon i nabolagets betydning. Slike nasjonale og regionale utviklingsmønstre for nabo- og familiekontakt er blant annet kartlagt i statistikkentralbyrås levekårsundersøkelser (Normann 2009).

Vi kan også legge merke til at det er kvinnene i Sollis materiale fra Bolsøy i alle flyttemønstergrupper som oppgir å ha den hyppigste kontakten med familie utenfor egen husstand. Andel av respondenter innen kjønn- og flyttekategori som har kontakt med familie ukentlig eller oftere og kontakt med naboer ukentlig eller oftere (summert på grunnlag av datamateriale i Solli 1991), ser vi i figur 11.

Figur 11. Nabo- og familiekontakt, etter flyttekategori.

Kvinnene hos Solli er altså mer mobile, i den forstand at de har flytta oftere, og de har oftere flytta nærmere mannens foreldre og barndomsheim og lenger bort fra sine egne foreldre og sin egen barndomsheim. Likevel synes kvinnene å ha hyppigere kontakt med egne familiemedlemmer enn mennene. Når det gjelder mønsteret for nabokontakt, er kjønnsforskjellene mindre entydige.

Tallmaterialet fra Solli (1991) gir innsikt i lokal nettverksstruktur og interaksjonsmønster. Det gir oss en viktig brikke i bildet av Bolsøy som sted, Bolsøy som sosialt rom og Bolsøy som språksamfunn.

Språklig sjølrapportering i 2011

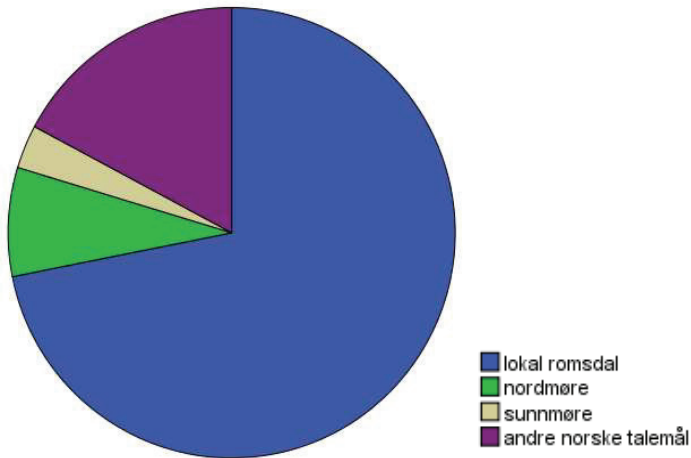
Undersøkelsen av flyttemønstra til konfirmantkohorten 1942–45 i Solli (1991) indikerer et stabilt samfunn der flertallet av konfirmantene fortsatt er bosatt innafør grensene til gamle Bolsøy kommune, altså innafør den kommunen de konfirmerte seg i. For å undersøke graden av mobilitet og stabilitet i det samme området 20 år etter fikk jeg kartlagt sjølrapporterte språklige data fra 128 innbyggere i Bolsøy i 2011²⁷. Datamaterialet gir en grovkorna oversikt over sjølrapporterte talemålsidentiteter og morsmål i Bolsøy.

Tre informantgrupper blei kontakta i undersøkelsen: 96 informanter valgt ut fra telefonkatalogen *Ditt Distrikt*²⁸ på grunnlag av oppført postnummer i boligadresse, en skoleklasse med 24 elever fra Molde vgs. og et lærerrom med 8 lærere fra Molde vgs. Disse 128 informantene blei bedt om å svare på en kort undersøkelse med utgangspunkt i et spørreskjema (se vedlegg 4). I undersøkelsen blei informantene også bedt om å gi opplysinger om hustandsmedlemmer, og slik blei det i denne spørreundersøkelsen registrert språklige opplysinger om 327 personer bosatt i området.

Når informantene i 2011 blir bedt om å beskrive dialekten sin, ser vi at 72 % vurderer dialekten sin som lokal:

²⁷ Datamaterialet blei samla inn i perioden 1. mai–20. juli 2011.

²⁸ Lokaltelefonkatalogen blei her brukt fordi det gir ei rask, økonomisk kostnadsfri og lokalgeografisk oversikt over husstander i området.

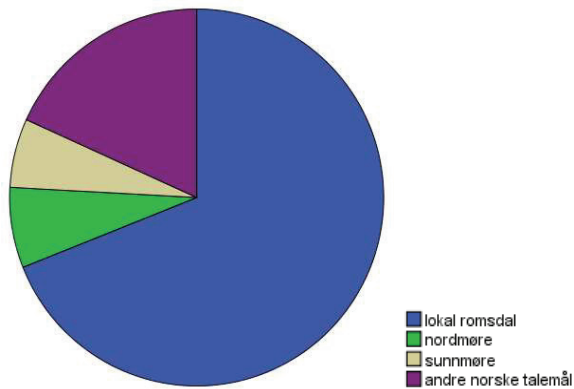

Figur 12. 128 informanter, spørsmål 1e: «Hvilken dialekt snakker du?»

Til kategorien *romsdaling* regnes benevnelser som informantene har oppgitt på regionalt nivå, som «romsdalsk», «romsdal», «romsdaling», og benevnelser på lokalt nivå, som «kleiving», «moldenser». Blandingsdialekter regnes ikke under kategorien *lokal Romsdal*, men kategoriseres her etter den bestanddelen av den oppgitte blandingsdialekten som ikke er romsdalsk. Det vil si at det som f.eks. er oppgitt som ei blanding av *romsdalsk* og *finnmarking*, faller under kategorien *andre norske talemål*. De 22 andre norske talemåla som informantene oppgir å ha, er: 1) blanding: Jæren/romsdaling, 2) finnmarking, Vadsø, 3) trønder, 4) blanding: Hammerfest/Molde/Østland, 5) romsdaling/østlending, 6) blanding: nordlending/romsdaling, 7) romsdalsk/Nesset/Østlandet, 8) sørlending, 9) sogning,

Solund, 10) trønder, 11) Hedmark, 12) sunnhordlandsk, 13) ulike aksenter²⁹, 14) Molde/Stavanger, 15) Østfold, Sarpsborg, 16) Trondheim, 17) hedmarking, Stange 18) Bodø-dialekt, 19) bergensk, 20) nordnorsk, Bodø, 21) molding, batnfjording, oslosk, 22) trønder.

Dersom vi inkluderer blandingsdialektene der romsdal er én av bestanddelene i kategorien *romsdaling*, stiger andelen informanter i denne kategorien fra 72 % til 76 % av informantene. Når informantene blir bedt om å beskrive talemålet til de bor sammen med, blir talemålet til 69 % av disse husstandsmedlemmene vurdert som lokalt:

Kategori av talemål	Frekvens	Prosent
Romsdaling	140	69 %
Nordmøring	14	7 %
Sunnmøring	12	6 %
Andre norske talemål	37	18 %
<i>Sum</i>	<i>203</i>	<i>100 %</i>

Figur 13. Opplysninger om 203 husstandsmedlemmer, gitt av 128 informanter: spørsmål 5: «Om dem du bor sammen med nå»/ «Hvilken dialekt snakker han/hun?».

²⁹ Informanten har et anna morsmål enn norsk.

Kategoriseringa her reflekterer ei lokal folkelig dialektkategorisering, som hovedsakelig tar utgangspunkt i språklige trekk, men som også kan tenkes å reflektere andre sosiale kriterier. Datamaterialet om det opplevdespråkmiljøet gir et bilde av et samfunn med stor grad av språklig og språkidentitetsmessig homogenitet. Denne rapporterte språklige homogeniteten gjenspeiles også i at bare 10 av 327 informanter i undersøkelsen oppgir eller oppgis av familiemedlemmer å ha et anna morsmål enn norsk³⁰.

Tallmaterialet fra Solli (1991) og fra den kartlegginga fra 2011 gir innblikk i i lokale mønster for bosettingsstruktur og husstandsstruktur, alderssammensetning og flyttemønster. Disse mønstra er sentrale for å få innblikk i de samfunnsmessige vilkåra for språklig variasjon og endring i Bolsøy, både med hensyn til familieintern og familieekstern språkvariasjon. Men den familieinterne sosialiseringa er også avhengig av familiens stukturelle og kulturelle organisering.

6.2 Familien i endring

Familiens funksjon og innhold er omskiftelig i tid og rom. I ulike forklaringer av språkendring har ulike språkforskere antatt at endringer i de organisasjonelle vilkåra for kontakt mellom generasjonene i språksamfunnet også gir endringer i vilkåra for språktrading.

Ei stor endring i norsk familieliv er at flere barn vokser opp med friske (og, det som er interessant i min sammenheng – taleføre) besteforeldre. Denne historiske endringa bryter med forestillinger som mange har om tregenerasjonshusstander som ei vanlig boform i eldre tid. Historikeren Kari Blom skriver:

³⁰ Disse ti informantene skal ha morsmåla spansk (2), thai (1), tysk (1), bosnisk (4), spansk (1), færøysk (1), dansk (1).

[...] i motsetning til hva mange tror, [...] er kontakten med den nærmeste familien sterkere i dag enn tidligere. Flere har sine foreldre i live gjennom hele oppveksten, og kontakten mellom voksne barn og foreldre er blitt styrket. Derimot er kontakten med naboer blitt redusert. (Blom 2004: 82.)

En av de som kanskje har delt ei slik oppfatning om at familie- og bostruktur i moderne samfunn vanskeliggjør overføring av kunnskap (og språk!) mellom generasjonene, er Andreas Bjørkum. I analysen av språkendring i indresognsmål hevder Andreas Bjørkum at *tregenerasjonshusstander* i det gamle bondesamfunnet har vært en viktig faktor for å opprettholde språklig kontinuitet og motvirke språkendring, men at endringer i familie- og samværsformer nå hindrer språklig kontinuitet:

Mykje har det å seia om tradisjonen held seg ubrotten el. ikkje, serl. om både gamle og unge held saman i heim og arbeid. I det gamle bondesamfunnet fanst det ikkje noko val i så måte, dei gamle levde saman med dei unge heime på garden el. plassen til sin døyande dag, men no vert dei gamle heller ofte samla på aldersheimar, og me får oftare brot i tradisjonen. (Bjørkum 1974: 525.)

Bjørkum studerte språkendringa i Årdals-området i ei demografisk brytningstid, og i tiåra rett før undersøkelsen har nok andelen tregenerasjonshusstander vært historisk høg i Norge. Det var fortsatt vanlig at mange gamle bodde heime hos de voksne barna sine,³¹ og samtidig var den forventede levealderen blitt så høg at flere rakk å bli besteforeldre i løpet av levetida si.

Går vi lenger tilbake i tid, har tregenerasjonshusstandene utgjort en relativt liten andel av alle husstander: Foreldre bodde vanligvis bare med ett av barna sine om gangen, og kortere forventede levealder gjorde at de færreste opplevde å ha ei lang og frisk besteforeldretid (Christoffersen 1999). Vi må ut på 1900-tallet før den forventede

³¹ Det vanligste på landsplan i denne perioden var imidlertid at gamle bodde for seg sjøl, eller at de gamle fant andre ordninger. I Danmark i 1962 bodde 18 % av folk på 70 år eller eldre hos barna sine, i 1977 var andelen sunket til 7 %, i 1994 til 2 %. Sverige viser et lignende mønster: I 1954 bodde 27 % av svenskene på 67 år eller eldre hos barna sine, i 1975 bodde 9 % av de på 65 år eller eldre hos barna sine, og i 1994/5 var andelen sunket til 4 %.

levealderen blir dobbelt så høg som gjennomsnittsalderen for førstegangsfødende i Norge, og det er ei forutsetning for at en stor andel av befolkninga skal kunne forvente at de vil oppleve å bli besteforeldre.

Folketellinga av 1870 i Danmark viser tregenerasjonsfamilier i 13 % av husstandene, mens det er kartlagt at 6 % av engelske husstander i perioden 1574–1821 bestod av tregenerasjonsfamilier (Christoffersen 1999: 80). Andelen tregenerasjonshusstander er også lav i Norge i dag, men til i motsetning til tidligere barnegenerasjoner hadde halvparten av norske barn i alderen 10–12 år i 2007 *alle fire* besteforeldre i live og halvparten av norske småbarnsforeldre rapporterte i 2007 at de fikk regelmessig hjelp til barnepass fra egne foreldre.³² Med utgangspunkt i Bjørkum skulle vi tro at ei slik endring fører til *større* språklig kontinuitet i samfunnet vårt. Bjørkum skriver om informantene sine at

Nokre av dei yngste skil seg ut med stor støleik i formverket og uvanl. stor kjennskap til ord og vend. Grunnane er gjerne at bestemor el. bestefar lever el. har levt til nyss i same heimen, og at målbruken er svært stø hjå foreldri (Bjørkum 1974: 32)

I vårt samfunn ser vi at flere barn enn noen gang tidligere har regelmessig kontakt med besteforeldra sine. Gjennomsnittsalderen for fødende er også høgere enn den var på 1970-tallet.³³ Dersom det er en sammenheng mellom familieform og språklig kontinuitet, kan vi altså hevde at demografien i dag legger bedre til rette for språklig kontinuitet på tvers av tid og generasjoner enn før.

³² <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200901/18/index.html>

³³ Men den gjennomsnittlige aldersavstanden mellom barn og mødrene deres er fortsatt lavere enn den var på 1870-tallet! Alderen på førstegangsfødende er høg i dag, men alderen på *sistegangsfødende* er lav. I 12 % av barnefødslene på 1930-tallet i Norge var mor eldre enn 40 år gammel. I 1986–1990 var andelen barnefødsler der mor var eldre enn 40 år gammel, sunket til 2 %, i 2011 utgjorde andelen barnefødsler der mor var eldre enn 40 år gammel, under 1 % av det totale antallet barnefødsler. <http://www.ssb.no/emner/02/02/10/fodte/>

Mens flere barn i dag kan forvente å vokse opp med god kontakt med besteforeldre enn det som var vanlig tidligere, ser vi at en historisk stor andel voksne bor i husstander uten daglig kontakt med barn. Dette mønsteret er en effekt av forlenga levealder på den ene sida og fall i fødselstall på den andre sida. Samtidig er andelen husstander med bare én person økende og utgjorde i 2011 40 % av alle husstander i Norge.³⁴ Et slikt endringsmønster vil kunne ha kulturelle konsekvenser ved at barn er mindre synlige i hverdagen til mange nordmenn (og skandinaver, jf. Qvortrup 2007: 60). Men har det språklige konsekvenser at mange voksne nordmenn i dag lever uten daglig kontakt med barn? I et språktraderingsperspektiv kunne vi anta at ei slik utvikling var mindre viktig: Barna som vokser opp i Norge i dag, har kontakt med «sine voksne», og det skjer uavhengig av om *andre voksne* har kontakt med *andre barn*.

Vi kan imidlertid spekulere på om voksne uten kontakt med barn har andre vilkår for språklig livsfaseendring sammenligna med voksne som har daglig kontakt med barn. En kommentar til den mulige påvirkinga barn har på egne foreldre og besteforeldre, finner vi i Olbjørn Øyehaug's hovedfagsoppgave om dialektendring i Ørsta (Øyehaug 1972). I omtalen av de fem informantene i oppgava trekker Øyehaug fram at den ene av informantene som ikke har barn, skiller seg ut språklig:

Alle desse fire har hatt mange born og borneborn, og har meir eller mindre fått ordtilfanget tillempa etter sine etterkomarar. I alle høve har eg inntrykk av at målet til Laura Berg (L.B.), som ikkje har hatt born, i mangt har eit eldre preg enn målet til dei fire andre. Mange ord og vendingar er ho snart åleine om å bruke. Ho er ei av dei svært få som enno brukar pronomenformene [mīd] og [dīd] i dagligtalen. (Øyehaug 1972: 8).

I norsk sosiolingvistisk forskning har det vært lagt liten vekt på ei slik mulig språklig sosialisering fra yngre til eldre språkbrukere i samme familie. Det har sammenheng med sosiolingvistikkens fokus på ungdomsspråk og på ungdom som den innovative gruppa i språksamfunnet, men det reflekterer samtidig forestillingene om

³⁴ http://www.ssb.no/emner/02/01/nos_fob/nos_d353/tab-04.html

mekanismene i den språklige sosialiseringa i familien. Det kan være grunn til å stille spørsmål ved forestillinga om ei forutsigbar språklig tradering fra de eldre til de yngre språkbrukerne, der det er de eldre som sosialiserer og de yngre som sosialiseres.

Dersom det nå skulle være slik at ulike familieformer gir ulike vilkår for språklig livsfaseendring hos den individuelle språkbrukeren, kunne vi tenke oss at et endra mønster i frekvensfordelinga av ulike familieformer på samfunnsnivå også ville bidra til kollektiv språkendring.

Et anna og kanskje viktigere spørsmål er hvilke endringer vi finner i de *kulturelle vilkåra* for språksosialisering i dag, og hvilke konsekvenser det har for språklig tradering. Marianne Gullestad hevder at individualiseringa av barndommen og endringa i barneoppdragelsens mål har konsekvenser for *hvordan kunnskap og verdier overføres* innafor og mellom generasjonene: «Verdier overføres ikke bare fra voksne til barn, men i økende grad fra barn til barn og fra barn til voksne. For foreldre og lærere betyr individualiseringen at overføring av verdier skjer best via subtile og komplekse forhandlinger» (Gullestad 2002: 225).

Dagens norske barn vokser opp under andre organisasjonelle vilkår enn dagens besteforeldre gjorde. Økt kvinndeltakelse i arbeidslivet, barnehagereformer og andre forventninger til voksnes tilsyn av barn har bidratt til en mer aldershomogen barndom og til endringer i voksnes samvær med barn. Forventninger til barns bidrag i betalt og ubetalt arbeid er endra radikalt i løpet av det siste hundreåret. I samme periode er vilkåra for fri barnekultur endra.

Den moderne og postmoderne barneoppdragelsen i Skandinavia er ifølge Qvortrup i økende grad prega av rasjonalisering, sekularisering og individualisering, og den stiller større krav til å utstyre barnet med utdanningsmessig fleksibilitet (Qvortrup 2007: 48–49). I den moderne barndommen står skolegangen sentralt. Oppdragelsen går her «bort fra de gamle dyder og over i retning af at styrke barnets mulighed for at klare udfordringerne i modernitetskulturen» (Jørgensen 1999: 119–120).

Gernhardt mfl. (2013: 2) beskriver den prototypiske, vestlige, postmoderne, urbane familiekonteksten slik:

Western postmodern urban families with high levels of formal education, nuclear family organization, and few children form a prototypical cultural context (Keller, 2008). Families are primarily understood as a system of separate individuals with an emphasis on feelings, cognitions, intentions, and preferences. Socialization can be characterized as child-centered, fostering the child's uniqueness, self-confidence, and self-expression by responding to the child's wishes and preferences. (Gernhardt, Rübeling og Keller 2013: 2.)

Denne beskrivelsen favner en kulturelt avgrensa kognitiv prototype, som speiler samfunnsmessige rammevilkår for *familien* og *barndommen*. Den prototypiske familien som beskrives her, er en liten, privat toinntektsfamilie og avtalefamilie, der barnet står i sentrum, der barndommen er institusjonalisert og individualisert, og der barnets *sjølstendighet* er sentral (Jørgensen 1999). Vektlegginga av barnets *sjølstendighet* som den norske barneoppdragelsens nye mål reflekteres ifølge Marianne Gullestad i «changes from a popular rhetorical emphasis on 'obedience' to an emphasis on 'being oneself' in the upbringing of children» (Gullestad 1996a: 25). Gullestad setter denne endringa i sammenheng med endringer i arbeidslivet og dominerende samfunnsideologi: «models for the organization of productive work-life in the present stage of capitalism» (Gullestad 1996a: 25). Det er interessant å merke seg at oppdragelsen til *sjølstendighet* praktiseres innafør rammene av en barndom med stor grad av voksentilsyn, og reduserte muligheter for barnestyrt frilek.

Sammenligna med samfunnet for et par tiår siden er barna mindre synlige i norske gater og tun i dag. Denne endringa har sammenheng både med endringer i samværsnormer, økt barnehage- og SFO-dekning og endringer i arbeidslivet. I Marianne Gullestads klassiske antropologiske avhandling fra 1970-tallets Bergen, *Kitchen-table society* (Gullestad 1984), beskrives et samfunn der oppdragelsen i større grad overlates til «gaten» enn det som er vanlig i de fleste norske lokalmiljø i dag. Liv Emma Thorsen maler også et bilde av barndommen på bygda i Trøndelag, der unger i større grad fikk styre seg sjøl, og der *ungepass* var ei mindre tidkrevende oppgave for voksne enn det det er i dag (Thorsen 1994). I dag får barnekulturen i større grad

utfolde seg innafør et barnehage- eller skolegjærde, og i mindre grad ute uten formelt voksentsyn, og dette gjælder barn i alle samfunnslag (Haslerud 2010).

Denne endringa blir også nevnt i intervjua i avhandlingsarbeidet mitt. Det fôlgende intervjuutdraget er tatt fra en passasje der Kristian og Kristine i familie 1 sammenligner barndommen sin i 1970-åra med barndommen til egne unger på Kleive 30–40 år seinere. Kjellaug, mor til Kristian, og Kamilla, dattera til Kristian og Kristine, deltar også i samtalen her:

- Kristian: *Det [gjorde], heldt på om kveldane, store gjengar. Sånt ser me ikkje meir.*
 Kjellaug: *Nei.*
 Kamilla: *Bom femti³⁵, jo.*
 Kristian: *Ja, [men, ja], ikkje at dei samlast store flokkar i bygda og spelar.*
 Kamilla: *Nei.*
 Kristian: *Liksom mindre gjengar, [sikkert i] dag, no trur eg, enn det var før.*
 Kristine: *Slår seg sånn klikkar. Sånne, ikkje så mange.*

Kristian erfarer altså at sjøl om barnetallet i bygda er høgt, er ikke ungene synlige i bygdelandskapet på samme måte. De setter heller ikke spor etter seg i landskapet:

- Kjellaug: *Det er ikkje ungar i dag. Ikkje lenge i hvert fall.*
 Edit: *[Nei.]*
 Kristian: *Du kan no berre sjå på, om vinteren.*
 Kjellaug: *Ja.*
 Kristian: *Når eg voks opp, så fann du no ikkje ei attlege utan skispor på. Det var skispor overalt. Men no må du nesten leite godt skal du finne skispor attmed, rundt, rundt husa.*
 Kristine: *Det har forandra seg, ja.*

Slike erfaringer er delvis et uttrykk for ei generell romantisering av egen barndom, men de er også uttrykk for ei reell endring i vilkåra for den frie barnekulturen. Ett konkret og synlig utslag av at unger tilbringer større deler av døgnet under tilsyn av

³⁵ Lokal variant av *bomgjemsel* (*boksen går*). Barneleik som foregår ute, med et ubegrensa antall deltakere og uten behov for utstyr som ball e.l.

voksne, er nedgangen i dødsfall ved ulykker for barn i førskole- og barneskolealder i siste halvdel av 1900-tallet (Ellingsen 2008).

I en språkhistorisk sammenheng er det interessant å legge merke til at en reduksjon i mulighetene for fri, barnestyrt leik også endrer vilkåra for barns samvær med andre barn. Barna i etterkrigsåra hadde kanskje ei mor som var heime på dagtid, men barndommen blei neppe tilbrakt på kjøkkenet i et språkbad i mors språkssystem. Magnhild Selås beskriver det slik:

Før var det altså få barn som gjekk i barnehage, men barna blei heller ikkje nødvendigvis passa av mødrene. Mange barn dreiv rundt, somme var med foreldra på arbeid, men den aldershomogene barndommen vi ser nå, fanst ikkje. (Selås 2011: 207)

Det er et paradoks at barndommen i dag blir både mer og mindre synlig på samme tid. Dagens barn blir via stor oppmerksomhet, men større forventninger om at barn trenger tilsyn fra voksne, fører også til at barn blir mindre synlige i det fysiske landskapet. Småbarn blir i mindre grad enn tidligere passa av større barn (Nilssen 2007: 4), og det stilles nye krav om *voksnetthet* i passordninger³⁶.

Større grad av voksentilsyn bidrar også til å styrke barnets kontakt med voksenskap kultur (inkludert kulturuttrykk som er skapt av voksne for barn) og kontakt med voksnes språklige praksis. Dersom vi velger å anta at mer frekvent språklig innputt styrker språklig tradering, kunne vi hevde at barn i dag har en svært stor sjanse for å tilegne seg voksnes språknormer i vid forstand. På samme måte kunne vi med utgangspunkt i teorien om ufullstendig språkinnlæring (presentert og kritisert av Mæhlum 1999: 123) tenke oss at en reduksjon i barns møteplasser utafør voksentilsyn også kunne føre til en reduksjon i barns muligheter for å utvikle egne lokale språklige praksisformer.

³⁶ Se for eksempel NOU 2012: 1, 6.10 med oversikt over reglement for «gruppestørrelser og voksentthet i barnehagene».

6.3 Avslutning

I underkapittel 6.1 har jeg presentert ei nyanalyse av et datamateriale som Hans-Olav Solli samla inn til ei hovedfagsoppgave fra 1991. Materialet var samla inn på slutten av 1980-tallet, og ga et inntrykk av mobilitet, flyttemønster og kontaktmønster i ett årskull i Bolsøy. Deretter ga jeg en språklig oversikt fra Bolsøy, gjennom ei kvantitativ kartlegging av 128 informanternes sjølrapporterte talemål og morsmål, som jeg fikk gjennomført i den østlige delen av Molde kommune i 2011.

Som mentale steder er bygdene i Bolsøy nært knytta til folkelige forestillinger om egne lokale, geografisk avgrensa språkssystem. Fra et språkvitenskapelig ståsted har også området vært prega av språklig kontinuitet og fra et samfunnsgeografisk ståsted har området vært prega av lav geografisk mobilitet. Gjennom kartlegginga av opplevd språkmiljø viste jeg at flertallet av innbyggerne beskriver talemålet sitt og talemålet til dem de deler husstand med som lokalt romsdalsmål, og denne språkidentitetsmessige homogeniteten støttes av kartlegginger av mobilitet, blant anna i Solli (1991).

Et anna interessant aspekt i gjennomgangen av samfunnsgeografiske opplysninger om Bolsøy som jeg ikke får plass til å forfølge vidare i denne avhandlinga, er forholdet mellom nabo- og familiekontakt. Slik vi også ser i nasjonale tall for nabo- og familiekontakt, har de aller fleste hyppigere kontakt med *familie* utafør egen husstand enn de har med *naboer*. Under en tredjedel av Sollis godt voksne informanter på begynnelsen av 1990-tallet har kontakt med naboene sine ukentlig eller oftere, mens de fleste av informantene både bor i nærheten av familie og har kontakt med familiemedlemmer utafør egen husstand ukentlig eller oftere. Denne tallfestinga av voksnes sosiale hverdagsinteraksjon gir også et innblikk i voksnes nettverk og i hvem voksne språkbrukere i Romsdal snakker med.

I kapittel 6.2 har jeg diskutert ulike definisjoner av familien, og hvordan det er blitt antatt at familiestrukturer bidrar til språkending eller språklig kontinuitet. Dersom vi velger å anta, som for eksempel Bjørkum (1974), at frekvent kontakt på tvers av generasjoner gir større sjanser for språklig kontinuitet, kan vi hevde at dagens norske samfunn gir gode for vilkår en slik kontinuitet. Den forventa levealderen har økt, og

mye tyder på at barn i dag har mer kontakt med besteforeldra sine, enn noen barnegenerasjoner før dem (Blom 2004: 82). At *far* synes å ha en større plass i barneomsorgen, enn tidligere, skulle også kunne føre til større språklig kontinuitet enn tidligere, om vi tar utgangspunkt i Labovs sekstrinnsmodell for kjønnsforhold i språkendring nedafra (Labov 2001: 290).

7. Metode som grunnlag for språklig analyse

Det følgende kapittelet gir en gjennomgang av det metodiske grunnlaget for den språklige analysen i kapittel 8 i denne avhandlingen. Kapittel 7.1 gir en oversikt over informantgrunnlaget og framgangsmåten for innsamling av det språklige datamaterialet. Bearbeidinga av det språklige materialet blir gjort kort greie for i kapittel 7.2. Kapittel 7.3 diskuterer intervjuet som språklig ramme for talemålsopptak. Kapittel 7.4 presenterer de seks familiene i materialet, og i kapittel 7.5 diskuteres disse informantenes forståelser av intervjuets formål, og informantenes språkideologier og språknormideal. Kapittel 7.6 diskuterer valg av statistisk testprosedyre for den språklige analysen i kapittel 8.

7.1 Innsamling av språklig datamateriale

Det empiriske datamaterialet i dette avhandlingsprosjektet er blitt samla inn i flere omganger og med ulike innsamlingsmetoder. Opptaka med de 32 skolebarna blei samla inn gjennom lydopptak av intervju med elever på Kleive barneskole og Vågsetra barne- og ungdomsskole i 2008, 2009 og 2010. Materialet fra de seks familiene blei samla inn gjennom heimeintervju med medlemmer i seks familier bosatt i skolekretsene til Kleive skole og Vågsetra skole. I tillegg har jeg tatt med eldre opptak av medlemmer i de seks familiene, fra samtaler Arnfinn Hovde gjennomførte for Målføresamlinga ved UiB og innspillinger gjort av Marit Hovdenak og Rolf Bjerkeset til hovedfagsavhandlingene deres (Bjerkeset 1976 og Hovdenak 1978). Fra Hovdenak og Bjerkesets lydmateriale har jeg også inkludert ti informanter som er født før 1917.

Informantene på Kleive barneskole inkluderte alle elevene på 7. skoletrinn som var til stede på skolen på opptaksdagen. Vågsetra barne- og ungdomsskole er en større skole, og her blei elevene valgt tilfeldig ut fra klasselistene fra 8. og 10. skoletrinn i de klassene som var tilgjengelige på opptakstidspunkta. Elevene blei intervjuet parvis i grupperom på skolen. En oversikt over elevene (med fiktive navn), opptaksår, skoletilhørighet og fødselsår er gitt i tabell 5.

Tabell 5. Oversikt over de av informantene som er elever ved Kleive og Vågsetra skole.

Skole	Elev ³⁷	Opptaksår	Fødselsår
Kleive	Anette	2008	1996
Kleive	Anne	2008	1996
Kleive	Aslak	2008	1996
Kleive	Alma	2008	1996
Kleive	Astrid	2008	1996
Kleive	Are	2008	1996
Kleive	Askil	2008	1996
Kleive	Aina	2008	1996
Kleive	Adam	2008	1996
Kleive	Adrian	2008	1996
Kleive	Lone	2008	1996
Kleive	Mikkel	2008	1996
Kleive	Per	2008 og 2009	1996
Kleive	Njål	2008	1996
Kleive	Kamilla	2009	1997
Kleive	Kim	2009	1999
Vågsetra	Isak	2010	1997
Vågsetra	Ida	2010	1997
Vågsetra	Ingvild	2010	1997
Vågsetra	Ingrid	2010	1997
Vågsetra	Iver	2010	1997
Vågsetra	Ingunn	2010	1997
Vågsetra	Idar	2010	1997
Vågsetra	Irene	2010	1997
Vågsetra	Iselin	2010	1997
Vågsetra	Ingvar	2010	1997
Vågsetra	Iris	2010	1995
Vågsetra	Ingemann	2010	1995
Vågsetra	Ivan	2010	1995
Vågsetra	Idun	2010	1995
Vågsetra	Ingeborg	2010	1995
Vågsetra	Inge	2010	1995

I tillegg til de språklige dataene kartla jeg skolebarnas familiesituasjon: Hvem de bodde sammen med, hvem de hadde vokst opp sammen med, hvor de voksne i

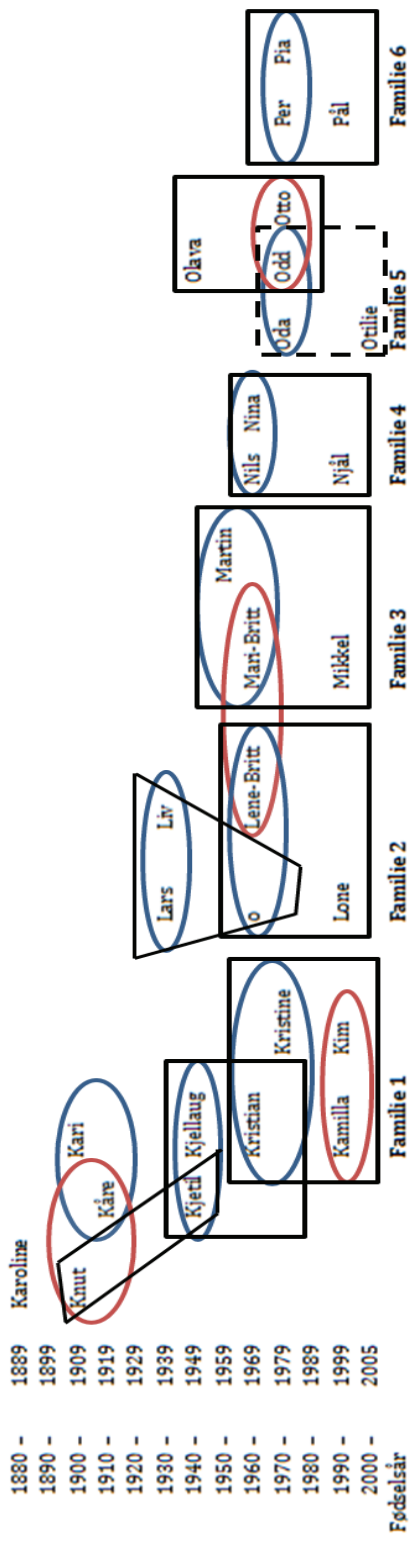
³⁷ Alle informantnavna er fiktive.

husstanden hadde vokst opp, om de hadde besteforeldre som bodde i nærheten, om de hadde søsken, hvilken plass de hadde i egen søskenrekke, og så videre. Fra skoleklassen på 7. skoletrinn på Kleive skole trakk jeg deretter ut fire elever ved loddtrekning og kontakta foreldra deres om å få intervju dem og andre familiemedlemmer. I tillegg valgte jeg å intervju familien til én familie på Kleive der jeg visste at det fantes eldre talemålsopptak fra garden og slekta (familie 1), og der barna også var nær i alder med skoleelevne i materialet. Jeg trakk også ut én informant fra Marit Hovdenaks materiale fra hovedfagsstudien hennes på Skåla fra 1978 og gjorde nye opptak med familien hans. I prosjektplanen hadde jeg regna med at fire familier til skulle inkluderes fra materiala til Bjerkeset (1976) og Hovdenak (1978). I forarbeidet til prosjektet fikk jeg heile materialet til Bjerkeset og Hovdenak digitalisert, og noe blei også transkribert, men uten at jeg fikk tatt det med i analysen.

Datamaterialet inneholder dermed opptak av informanter fra seks familier fra skolekretsene til Kleive skole og Vågsetra skole. En oversikt over familierelasjonene mellom informantene i de seks familiene og opptakstidspunkt for intervjuet er gitt i tabell 6, og familierelasjonene er illustrert i figur 14:

Tabell 6. Oversikt over informantene i de seks familiene i utvalget.

<i>Familie</i>		<i>Informant</i>	<i>Opptakstidspunkt, informantenes oppvekststed, familierelasjoner på tvers av familiene</i>
Familie 1	Kim Kamilla Kristian Kristine Kjetil Kjellaug Knut Kåre Kari Karoline	Sønn Datter Far Mor Farfar Farmor Farfars far Farfars farbror Farfars farbrors kone Kvinnelig slektning bosatt på samme gard	Alle familiemedlemmer er født og oppvokst i bygder i Molde kommune, på østsida av Molde by, bortsett fra farmor Kjellaug, som er oppvokst i ei bygd i nabokommunen. Opptak fra 1951, 1976, 1979 og 2010. Alle opptak er gjort på samme gard (tilgrensende hus), og denne garden var bosted for alle informantene på opptakstidspunktet.
Familie 2	Lone Lene-Britt Liv Lars	Datter Mor Farmor Farfar	Alle familiemedlemmer er født og oppvokst i bygder i Molde kommune, på østsida av Molde by. Opptak fra 2008 og 2009. Mor er søster til mor i familie 3.
Familie 3	Mikkel Mari-Britt Martin	Sønn Mor Far	Alle familiemedlemmer er født og oppvokst i bygder i Molde kommune, på østsida av Molde by. Opptak fra 2008 og 2009. Mor er søster til mor i familie 2.
Familie 4	Njål Nina Nils	Sønn Mor Far	Alle familiemedlemmer er født og oppvokst i bygder i Molde kommune, på østsida av Molde by. Opptak fra 2008 og 2010
Familie 5	Otilie Oda Odd Otto Olava	Datter Stemor Far Farbror Farmor	Alle familiemedlemmer er født og oppvokst i bygder i Molde kommune, på østsida av Molde by. Av far er det gjort to opptak, ett fra 2010 og ett fra 1970-tallet, da han var fem år gammel. Opptak fra 1978 og 2010.
Familie 6	Pål Per Pia	Sønn Far Mor	Alle familiemedlemmer er født og oppvokst i bygder i Molde kommune, på østsida av Molde by. Opptak fra 2008 og 2010.

Figur 14. Oversikt over familierelasjonene mellom informantene i de seks familiene i utvalget. Svart firkant angir en forelder/barn-relasjon der medlemmene bor eller har bodd i samme hus. Oda, Odd og Otilie i familie 5 har fått stipla linje her, fordi Oda er Odds nye samboer og Otilie bor deler av tida hos mor i en annen husstand. Blå sirkel angir parforhold/ekteskap, og rød sirkel angir at informantene er søsken.

I tillegg til skolebarn- og familiematerialet valgte jeg å ta med ytterlige 10 informanter fra eldre talemålsopptak fra området for å gi innsikt i talemålsvariasjonen i språksamfunnet hos godt voksne språkbrukere på 1970-tallet. Dette materialet fungerer som et sammenligningsgrunnlag for de eldste informantene i de seks familiene. Jeg valgte fem kvinner og fem menn ved tilfeldig utvalg blant de av opptaka jeg hadde fått tilgang til der det både var tilfredsstillende lyd kvalitet, og der informantintervjua var i samtaleform (og ikke for eksempel i form av ordlistelesing):

Tabell 7. Oversikt over informanter fra eldre talemålsopptak.

Navn	Fødselsår	Opptaksår	Intervjuer
Eirik	1890	1976	Marit Hovdenak
Elias	1893	1974	Rolf Bjerkeset
Eline	1893	1976	Marit Hovdenak
Erna	1897	1976	Marit Hovdenak
Elmer	1898	1976	Marit Hovdenak
Evert	1899	1974	Rolf Bjerkeset
Ester	1900	1976	Marit Hovdenak
Elna	1906	1976	Marit Hovdenak
Erling	1910	1974	Rolf Bjerkeset
Elsa	1916	1976	Marit Hovdenak

På grunn av tidsbegrensninger valgte jeg å lytte til ti minutters tale for hver informant og notere forekomster for hver variabel. Hvert opptak blei gjennomlytta minst tre ganger.

Intervjugaid

Intervjugaiden var organisert i fem intervjutema, her formulert som *grunnspørsmål* (se vedlegg 5). Ut over dette lot jeg praten gå fritt. Intervjugaiden jeg brukte, blei utarbeidd i løpet av forberedelsen til et forskerkurs i kvalitativ metode for humanister, ved UiB. I forberedelsene til intervjua var jeg særlig inspirert av Kvale (1996), og ønska å bruke en intervjugaid som la til rette for en strukturert samtale, i stedet for ei systematisk utspørring.

7.2 Bearbeiding av det språklige datamaterialet

Opptaka til talemålsmaterialet blei gjort med en digital opptaker, lagra digitalt og deretter transkribert i sin heilhet i nynorsk normalortografi i transkripsjonsprogrammet Praat. Materialet blei så konvertert og lagt inn i det digitale korpuset *Talebanken*³⁸. Deretter blei aktuelle belegg for variablene merka i Talebanken, ved gjennomlytting av søkeord i en KWIC-konkordans.

Totalt består det transkriberte materialet av 220 546 ord. I tillegg kommer det ekserperte materialet fra informanter født mellom 1890 og 1916. Jeg brukte driftsmidler og midler fra Meltzerfondet til å betale assistenter for å gjøre noe av transkripsjonsarbeidet og korrekturarbeidet. All merking av variabler gjorde jeg sjøl, men jeg valgte å konferere med andre romsdalinger underveis.³⁹

For å angi lengde på intervju har jeg valgt å oppgi antall ord per informant i stedet for å oppgi lengden i minutt (jf. vedlegg 6). Særlig i parvise intervju meiner jeg at antall ord er et bedre mål for å referere materialets størrelse. Antall ord per informant er oppgitt i vedlegg 6. I intervju snakker menn noe mer enn kvinner, med gjennomsnittlig 2984 ord for menn og 2728 ord for kvinner, men variasjonen innfor gruppene er stor. Dette gjelder også skoleelevene, og det går på tvers av inntrykket jeg hadde i intervjusituasjonen av at kvinnene snakket mer enn mennene.

7.3 Intervjuet som språklig ramme

Intervjua fra 1970-tallet er gjort med tre ulike intervjuere: Arnfinn Hovde, Marit Hovdenak og Rolf Bjerkeset. Intervjua fra 2000-tallet har jeg gjort selv. De fire

³⁸ Talebanken (folk.uib.no/hnohs/Talebanken.html) er ikke et åpent tilgjengelig arkiv, men krever spesialtilgang. Materialet er anonymisert, og arkivet følger retningslinjene for personvern og er bygd opp i samråd med Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Talebanken er utvikla av Paul Meurer og Øystein Reigem ved Uni Digital, i samarbeid med Helge Sandøy og medarbeidere ved *Dialektendringsprosessar* i tida 2008–2011.

³⁹ Her fikk jeg særlig hjelp fra Helge Sandøy og Sverre Skarstein.

intervjuerne i materialet har til felles at de alle er romsdalinger og at de på intervjutidspunktet var bosatt i en større, norsk by. Jeg er sjøl oppvokst på Årø, øst for Molde by (se kart 4) og snakker en form for romsdaling. I forberedelse til intervju prøver flere av informantene å plassere meg geografisk. Det er ingen av dem som plasserer meg i Molde by, men det er også flere av dem som vil plassere meg til Sunnmøre. Når informantene har spurt meg direkte om hvor jeg er fra og hvor jeg bor nå, har jeg sjølsagt svart på det. Jeg vurderer slik at en eventuell språklig akkommodasjon fra informantenes side iallefall ikke går i retning av Molde bymål.

Intervjua med skoleelevene blei gjort parvis i grupperom på skolen, mens intervjua med de voksne blei gjort parvis og individuelt heime hos informantene. Heimeintervjua gir ei annerledes metodisk ramme enn skoleintervju blant anna fordi informantene i heimeintervju ser ut til å gjøre ei rekke grep som omdefinierer intervjuet til et *besøk*. Det gir informantene ei rolle som *vertskap*, noe som blant anna har den metodiske fordel at informantene i større grad enn i tilfellet med elevene i skoleintervju kjenner på et (kulturelt betinga) ansvar for å holde praten i gang.

Liv Emma Thorsen skriver om sitt feltarbeid på bygda i Trøndelag at særlig kvinnelige informanter med kvinnelige intervjuere bruker *servering* for å definere intervjusituasjonen som noe *mer enn et intervju* (Thorsen 1994: 33). Også Ann Oakley (1981: 45) hevder at intervjuet er ei ramme som ikke passer i kvinnekulturer, og at informanter og intervjuere derfor må omdefinere for å muliggjøre meningsfull kommunikasjon. Mannlige intervjuere som har gjort intervju i samme periode som Thorsen har fortalt meg de at de også vanligvis blir bydd på noe når de gjør intervju i norske heimer (både når de intervjuer kvinner og menn).⁴⁰ Omdefineringa av heimeintervjuet til *besøk* er derfor ikke nødvendigvis avgrensa til kvinnekommunikasjon. Når det er sagt, er det kanskje likevel *kvinnene* i husstanden

⁴⁰ Her har jeg snakka med blant andre Gunnstein Akselberg, Ivar Utne, Ole-Jørgen Johannesen, Gjert Kristoffersen, Helge Sandøy og Paul Kerswill.

som har laga kaffe og fortolka intervjuet som besøk, og som dermed har lagt premisser og rammer for intervjuet⁴¹.

Det er interessant å merke seg at om informanten får rolle som vertskap, får også intervjueren rolle som *gjest*, og det legger også føringer for samtalen. Avstanden mellom gjest og vert avhenger også av rammene informantene har lagt for intervjuet. Mens mødrene i barnefamiliene jeg besøkte, hadde helt kaffe på ei plastkanne og funnet fram krus, hadde de eldre informantene lagt både duk og kopper med fat på stuebordet.

I begge tilfelle meiner jeg at det er metodisk relevant at det ofte har tatt lengre tid for informantene å forberede intervjuet dersom vi legger sammen både tilrettelegginga av den fysiske ramma for intervjuet, og den mentale forberedelsen til *informantrolla*, enn det har tatt dem å gjennomføre intervjuet. Informantene var informert om formålet med intervjuet og hadde fått informasjon om det i skriftlig og muntlig form, også rett før intervjuet. I lys av et *observer's paradox* er det ikke ideelt for den variasjonslingvistiske analysen at informantene blei gjort så bevisste på undersøkelsens formål, for vi kan regne med at en bevissthet om *undersøkelsens formål* har vært en del av informantenes forberedelsesprosess. I et forskningsetisk lys anså jeg det imidlertid å være et nødvendig grep, særlig fordi jeg ønska at informantene også skulle kunne omtale personer som ikke var til stede i intervjuet, og at jeg ønska at de skulle kunne komme inn på mer sensitive tema med lokal tilknytning.

Flere av informantene i mine opptak har vært informanter tidligere, og erfaringene fra tidligere intervju kan ha bidratt til å forme forventningene til intervjuet de gjorde med meg. For mine informanter som blir intervjuet på 2000-tallet, er det å bli oppringt fra

⁴¹ Randi Neteland og Marie Fossheim har også fortalt meg om unntak fra sine feltarbeid, der de ikke er blitt bydd på kaffe. Unntaka de nevner, er når de har intervjuet *ugifte* eller *fraskilte menn som bor aleine*. Randi Neteland forteller også om ett tilfelle der hun intervjuet et ektepar mellom arbeidstid og middag, der det ikke var naturlig å by på kaffe.

ulike telefonspørreundersøkelser blitt ei plage, og det har kanskje bidratt til å hverdagsliggjøre intervjusituasjonen.

Fire av de fjorten informantene som er tatt med i analysen min, og som blei intervjuet av Hovdenak, Hovde og Bjerkeset på 1970-tallet, refererer til tidligere opplevelser som heimelsmenn. I alle tilfella er de blitt kontakta av universitetsfolk, «filologer» og «historikere». En av informantene som Bjerkeset snakka med på 1970-tallet, Erling, brukte disse erfaringene til å snu intervjurollene og teste Bjerkesets kunnskap om stølsnavn og etymologi. Informanten kommenterer også størrelsen på pensum i nordiskstudiet: «Sopass veit eg. Eg har no snakka med filologar før.» Den samme informanten har vært bedt om å sende opplysninger til Målførearkivet, og han har tydeligvis lagt et stort arbeid i å sende rette opplysninger, blant anna ved å sjekke opp enkeltord mot ordbøkene. Opplevelsene som hobbyfilolog er givende for informanten: «For dette der er interessant, berre det eine ordet, det fortel oss noko, ikkje sant?»

Ikke alle mine informanter synes arbeidet med språkforskning er like spennende som Bjerkesets informant Erling. Både informantene Nils og Martin stiller seg kritisk til verdien av arbeidet mitt. Mens Nils uttrykker en generell skepsis til lange studier og til ikke-praktisk arbeid, er Martin kritisk til de resultatene han har sett av norske dialektstudier. Det han har lest, er lokale ordsamlinger, og han meiner at de gir et ufullstendig bilde av dialektene de beskriver. Ordsamlingene fokuserer for mye på de enkeltstående orda, men dialekten er mer enn bare rare ord, og det er måten du bruker orda på som er viktig, forklarer han. Det er jo en kritikk det er lett å være enig i. Martin er ikke uvillig til å stille opp i intervjuet, men jeg går ut fra at kritikken hans av ordsamlingene har sammenheng med hans forventninger til intervjuets formål.

I motsetning til Bjerkesets materiale er Marit Hovdenaks materiale samla inn til ei sosiolingvistisk avhandling. Dette hadde konsekvenser for hennes informantutvalg og intervjuform. De av informantene hennes som hadde forberedt seg på et dialektologisk intervju, kan ha syntes at den sosiolingvistiske intervjuforma var

overraskende. På begynnelsen av et av opptaka til Marit Hovdenak foreslår da også en informant en alternativ metode for innsamlinga av materialet:

- Marit Hovdenak: *Om det blir ikkje, ikkje blir så samanhengande og slik.*
 Informant: *Nei, men er det ikkje lurt at du spør om slike ting som du gjerne vil vite uttrykka på og slikt.*
 Marit Hovdenak: *Nei, eg kan spørje om det etterpå, når det ikkje står på lenger. Men eg brukar å spørje om det første de hugsar. Frå når de var små.*

Jeg tolker informantens utsagn som et uttrykk for at hun forsøker å gjøre intervjuet til et mer meningsfylt prosjekt i tråd med de forventningene hun har hatt til et dialektintervju. Den nye, sosiolingvistiske innsamlingsmetoden, der innholdet er uinteressant sammenligna med det språklige uttrykkets form, kan ha vært utfordrende.

Dersom elevene i skoleintervjua mine skal omdefinere intervjuet til ei kjent ramme, vil det helst være i retning av ei eller anna form for *evalueringssamtale*, der de jo også plasseres på et isolert rom for å forklare seg for en voksen. Et par av elevene jeg snakka med, uttalte også at de ikke var «så god på dialekt og sånn». Slike uttalelser kan kanskje tolkes som at elevene oppfatta intervjuet som en test. Spørsmålet er da sjølsagt hva elevene meiner det er jeg ville teste med intervjuet. Et mulig svar her er at jeg ville de skulle demonstrere kunnskap og ferdigheter i lokale normer, slik de har fått dem demonstrert fra eldre språkbrukere.

Sammenligna med skoleintervju kan kanskje rolleforholdet imellom informant og intervjuer i heimeintervjuet gjøre dem til mer likeverdige samtalepartnere. Aldersavstanden mellom informant og intervjuer var i gjennomsnitt omtrent like stor i begge intervjuformer i dette ph.d.-prosjektet, men i motsatt retning, og avstanden mellom livsfaser var uten tvil størst i skoleintervjua. Ett viktig spørsmål er om det er metodisk rett å sammenligne heimeintervju med skoleintervju, fordi disse intervjua gir så ulike rammer som ansporer informantene til å vektlegge ulike sider av egen språkidentitet. Med utgangspunkt i Giddens refleksive identitetsbegrep skriver Marianne Gullestad om antropologisk feltarbeid i et seinmoderne Norge at

Dagens samfunn er delt i delsystemer, og kvinner og menn er ikke heltidsborgere i ett enkelt og enhetlig samfunn, men deltidsmedlemmer i mange ulike deltids-samfunn som hver for seg bare har krav på delvis lojalitet. Feltarbeid i form av deltakende observasjon kan bare gjøres i slike delsystemer, ikke i hele samfunnet. (Gullestad 1996b: 59).

I intervju mine kan *skolen* og *heimen* hevdes å representere to slike ulike typer av delsystem, eller praksisfellesskap, slik jeg har valgt å definere dem i denne avhandlingen, som informantene er deltidsmedlemmer i.

7.4 Presentasjon av de seks familiene

De seks familiene som blei inkludert i utvalget, er ulike i størrelse, alders- og kjønnsammensetning. I tillegg har familiemedlemmene ulike erfaringer med datainnsamling og forskningsintervju, og dette kan ha bidratt til å forme informantenes forventninger til intervjuet og informantenes oppfatninger av egen rolle i intervjusituasjonen. Særlig familie 1 skiller seg ut fra de andre familiene i materialet ved at familien og garden ofte har fått besøk av forskere med interesse for språk, lokalhistorie, arkitektur og arkeologi. Dette kan ha bidratt til at de voksne medlemmene i familien i større grad enn andre i bygda oppfatta seg sjøl som *tradisjonsbærere*.

Familie 1

Familie 1 består av 10 informanter født mellom 1880 og 1997. Garden de bor på, har hatt regelmessig besøk av forskere, og opptaka jeg har med familien, er fra 2010, 1979 og 1976 i tillegg til en skriftlig nedtegnelse etter Ingeborg Hoff fra 1950-tallet. Alle opptaka er gjort på samme gard, og denne garden var bosted for alle informantene på opptakstidspunktet. Alle de ti familiemedlemmene er født og oppvokst i bygder i Molde kommune på østsida av Molde by bortsett fra farmor Kjellaug, som er oppvokst i ei bygd i nabokommunen.

Talemålet til Karoline (født 1880)⁴² i familie 1 er gjengitt av Ingeborg Hoff i ei skriftlig talemålsprøve i Olav T. Beitos *Norske målføretekster* (1963). Året for nedtegnelsen er oppgitt til 1951. I ei innspilling som Arnfinn Hovde gjorde i 1976 forteller informanten Kari om da intervjuet blei gjort. Hun daterer intervjuet med Karoline til 1951 eller 1952. Hun mener at det var en mann som snakka med henne, og det stemmer dårlig med at det skal ha vært Ingeborg Hoff som noterte talemålsprøva:

- Kari: *Ja. Eg veit ikkje kva han heitte den mannen som var her, men han var her med far min.*
- Kari: *Og, og så snakka han med ho Karoline. Og så snakka han med ei som heitte @Namn. Nei, @Namn. Dei er kleivingar.*
- Kåre: *Nei, @Namn. Mor hennar @Namn.*
- Kari: *Ja. Men no er dei to døde. Og kva han heitte han, den mannen som reiste, det, det veit ikkje eg. Men i alle fall så, så var han her lenge og snakka med far min. Og, og så tok han bilete og hadde så lyst å sjå gamle ting og gamle reiskap. Og så fann han til ei gammal møkkagreip som han hugsa på var brukt i, når han var ung, og når han voks opp. Og så tok han eit bilete av han når han stod og heldt den greipa, og det biletet fekk vi sendt frå han seinare.*
- Arnfinn H.: *Ja. Og hugsar de når dette der var?*
- Kari: *Det var vel i, var det i? Ja, nokon og femti.*
- Arnfinn H.: *Ja. Det <nøler> frå [...]*
- Kari: *Har du, har du noko slags greie på kva tid det var landsstemne på, i Bondelaget? I Molde.*
- Arnfinn H.: *Eg veit ikkje, men.*
- Kari: *Det var den søndagen altså, for då kom han hit den mannen. Han sat og prata med far min. Eg og han Kåre, vi reiste til Molde, for det gjekk oppsett bussrute, og vi reiste dit. Og det var, eg hadde trudd det var to og femti, eller.*
- Arnfinn H.: *Ja, eg lurar på om det ikkje var ein og femti. For eg, eg har sett dette der i ei bok, kva tid det var oppskrive det var. Og da var, fortalde ho om når ho gjette oppå marka.*
- Kari: *Og da, da gjekk, da veit ikkje eg kva ho fortalde, fordi at det hørde vi no ikkje.*

⁴² Av personvern hensyn har jeg valgt å ikke presisere slektskapsforholdet mellom Karoline og resten av familie 1 ytterligere.

Det blei ikke gjort lydopptak av Karoline, og det er flere språktrekk i den skriftlige prøva som framstår som overraskende, ikke minst gjelder det gjengivelsen av vokalismen. Jeg er usikker på om jeg skal velge å anse disse elementa i transkripsjonen som transkriptørens feiltolkinger, om jeg skal tolke dem som ideolektiske trekk hos Karoline, eller om jeg skal velge å tolke dem som uttrykk for samtidige, men nå tapte trekk i det lokale talemålet.

På midten av 1970-tallet leste Rolf Bjerkeset inn teksten fra Olav T. Beito, og i innlesinga gjør Bjerkeset flere rekonstruksjonsvalg som bryter med den skriftlige gjengivelsen i Beito 1963. Bjerkesets rekonstruksjon er gjort på grunnlag av en inngående kjennskap til talemålet, for han er både oppvokst i bygda og utdanna dialektolog med det lokale talemålet som spesialfelt. Jeg har valgt å være forsiktig med å inkludere Karoline på samme nivå som de andre informantene i den statistiske analysen i denne avhandlinga. I vedlegg 10 gir jeg en skriftlig gjengivelse av teksten i Beito i Norvegia, i tillegg til mi fortolking av transkripsjonen til lydskriftsystemet IPA og en tredje, skriftlig gjengivelse av Bjerkesets innlesing.

Både Kari, Kåre, Knut, Kjetil, Kjellaug og Kristian forteller om egne eller familiemedlemmers erfaringer som heimelsfolk i forskingsarbeid. De voksne familiemedlemmene i familie 1 ga inntrykk av å ha et klart bilde av formålet med innsamlinga mi, og de fant seg godt til rette i informantrolla. På grunnlag av samtaler med Kim og Kamilla før, under og etter opptak er det klart at de begge bruker et språkssystem som er relativt tradisjonelt sammenligna med barn i samme aldersgruppe i bygda. De bruker for eksempel sporadisk dativ, et trekk som sjøl få voksne i bygda bruker. Dessverre er spesielt Kim en fåmælt gutt foran bandopptakeren, og belegga for de ulike variablene er få i opptak (se vedlegg 7–9).

Familie 2

Familie 2 består av fire medlemmer: Lone som går på 7. trinn på Kleive skole, mora hennes, Lene-Britt, og farens foreldre, Liv og Lars. Faren var til sjøs da jeg intervjuva familien. Lene-Britt og mannen har i likhet med flere av de andre foreldrepara i dette

materialet bygd hus på tomta til hans foreldre. Opptaka med familiemedlemmene blei gjort i 2008 og 2009. Lene-Britt er søstera til Mari-Britt i familie 3, og de to søstrene kom flyttende til Bolsøy fra Bergen da de var små.

Familie 3

Familie 3 består av tre medlemmer: Mikkell og foreldra hans, Mari-Britt og Martin. Mikkell og Lone (i familie 2) er klassekamerater og søskenbarn. Alle opptak med medlemmene i familie 3 blei gjort i 2008 og 2009.

Familie 4

Familie 4 består av tre medlemmer: Njål og foreldra hans, Nina og Nils. Alle opptak med familien er fra 2008 og 2010.

Familie 5

Fra familie 5 har jeg opptak med fem familiemedlemmer: Otilie og hennes far, Odd og stemor, Oda, Otilies farmor, Olava og farbror, Otto. Alle familiemedlemmer er født og oppvokst i bygder i Molde kommune på østsida av Molde by. Av Odd er det gjort to opptak, ett fra 2010 og ett fra 1970-tallet, da han var fem år gammel. Da blei det også gjort opptak av fars bror Otto og mora deres, Olava. Familie 5 er den eneste av familiene som er bosatt i Vågsetra skolekrets. Odd er skilt fra Otilies mor og bor nå sammen med Oda. Otilie bor av og til hos mora i Molde by, og Otilie ber også om å få ringe henne i løpet av intervjuet.

Familie 6

Familie 6 består av tre medlemmer: Pål og foreldra hans, Per og Pia. Alle opptak med familien er fra 2008 og 2010. Per og Pia har bygd hus på tomta til foreldra til Per, men jeg fikk ikke anledning til å intervju foreldra hans.

7.5 Korreksjon og normideal

I 6.2 foreslo jeg at informantenes forståelser av egen rolle i intervjuet og informantenes forståelser av intervjuet som språksituasjon kan ha bidratt til at de tilpassa eget språk i retning av disse rammene. I 6.4 vil jeg trekke fram eksempel der informantene tematiserer språklig korreksjon og normideal i egne familier og i eget språksamfunn. For å forstå ikke-lingvisters framstillinger av språklig sosialisering og korreksjon meiner jeg at det er ei forutsetning at vi har innsikt i lokale kulturelle modeller av *språk*, og ikke minst av *godt språk*.

Preston og Niedzielski trekker også fram *godt språk* som et sentralt emne i amerikanske lekfolkelige beskrivelser av barns språktilegnelse og språksosialisering: «The folk are concerned for the most part with the acquisition of *proper* language (not the acquisition of *any language*); their concern, therefore, is one of *socialization* rather than *acquisition*.» (Niedzielski og Preston 2000: 211).

I materialet mitt ser jeg at folkelige deskriptive og normative utsagn om synkron dialektal variasjon ofte har et tradisjonelt dialektgeografisk tilsnitt med ei tilnærming som noen ganger ligger nært det Nikolas Coupland beskriver som en «dialectology of the pre-modern» (Coupland 2009: 27). Vurderinger og avgrensinger av dialekter og dialektbruk gjenspeiler imidlertid i en del tilfelle også en lekfolkelig interesse for *dialektautentisitet*, der det blir vurdert om og i hvilken grad språkbrukere snakker det som blir vurdert som *skikkelig* og *autentisk* dialekt. I likhet med Preston og Niedzielskis (Preston og Niedzielski 1997, Niedzielski og Preston 2000) informanter i USA er informantene mine i Romsdal opptatt av *språksosialisering* og barns

språklige innflytelse fra ulike sosialiseringssagenter. De meiner at foreldra har noe å si, og at barn har med seg noe heimefra, men at de *jevnaldrende* utgjør den viktigste språklige innflytelsen for barna etter en viss alder.

Familie 1

I likhet med medlemmene i familie 2, 3, 5 og 6 kommer medlemmene i familie 1 med ei rekke utsagn som gir uttrykk for at de meiner det finnes en lokal språknorm som de også forventer at andre familiemedlemmer skal holde seg til. Det følgende intervjuutdraget illustrerer ei typisk korreksjonshistorie i materialet. Dette utdraget er henta fra gruppeintervjuet med familie 1:

- Kristian: *Me heldt på og fleipa litt [med] han Kim i nokre dagar herno når han, ein leik på skulen som dei kallar for «prikk».*
 Edit: *Ja.*
 Kristian: *Så seier eg at det heiter no ikkje «prikk /prik/», det heiter «prikk /prek/».*

Dette korte intervjuutdraget viser ei normativ formulering som går igjen i materialet som heilhet: *det heiter ikkje, det heiter*. Typisk for denne typen utsagn er at normeringa som refereres, går i retning av et lokalt trekk.

Ei anna vanlig normativ formulering finner vi i det følgende intervjuutdraget fra det samme gruppeintervjuet, der Kristian blir avbrutt av den 13 år gamle dattera si med beskyldninger om at han har brukt ei uttaleform som ikke stemmer med hans dialekt. Formuleringa «*du seier ikkje, du seier*» peker mot et ideal om dialektal intraindividuell konsekvens:

- Kristian: *Men det var spesielt på Skjevikåsen, kom denne bygda utom på sjølve Hjelsest igjen, da var det ikkje så gale igjen, da.*
- Edit: *Men er det ikkje fleire innflyttarar på Skjevikåsen, eller er [ikkje]?*
- Kristian: *Ja, det er kanskje nyare.*
- Edit: *Nei, eg veit ikkje, eg.*
- Kamilla: *No sa du ikkje dialekt, du sa «Hjelsest /'jelset/».*
- Kristian: *<latter> Eg veit det, eg sa.*
- Kjellaug: *«Hjelsest /'jæ:ɾset/⁴³».*
- Kamilla: *Du seier «Hjelsest /'jæ:ɾset/».*
- Kristian: *Eg tenkte på det sjølv når eg sa det. <latter>*
- Kjellaug: *Eg seier «Hjelsest /'jæ:ɾset/», ja, eg seier «Hjelsest /'jæ:ɾset/».*
- Kristine: *«Hjelsest /'jæ:ɾset/», ja.*
- Kristian: *Eg seier det, eg òg.*
- Edit: *[Ja.]*
- Kristian: *Var ein glipp. <flau latter>*

Historier om språklig korreksjon mellom familiemedlemmer heime er interessante fordi de gir oss et innblikk i hva informantene har vurdert som relevant og passende informasjon å gi en fremmed intervjuer om språklig oppdragelse i den private sfæren. Antallet normative utsagn i materialet er også interessante sammenligna med Rune Røsstads observasjoner fra Agder (Røsstad 2005). Røsstad viser at mens Preston og Niedzielski konkluderer med at «Nonlinguists use prescription (at nearly every linguistic level) in description» (Niedzielski og Preston 2000: 18), er det motsatte tilfelle for Røsstads informanter: Med få unntak finner Røsstad at informantene «do not comment on normative or prescriptive aspects at all» (Røsstad 2009: 109). De fleste språknormative ytringene i materialet mitt retter seg mot at saliente og antatt autentiske lokale dialekttrekk mangler i uttalen av antatte lokale ord. En kompliserende faktor her er at ord som er antatt å ikke være *lokale*, noen ganger forventes å skulle uttales i ei ikke-lokal form. I intervjuutdraget nedafor forteller Kjellaug i familie 1 om da mannen hennes (Kjetil) fortalte faren sin (Knut) hva som var den rette uttalen av navnet Angelica:

⁴³ ['jæ:ɾæt]

- Kjellaug: *Og så hugsar eg at ho, han Knut greidde ikkje å seie «An'gelica» og ikkje han pappa heller. Svigerfar min, nei, han greidde ikkje å seie «An'gelica», han sa «Ange'lica».*
- Edit: *<latter>*
- Kjellaug: *Hugsar du det?*
- Kamilla: *Nei, nei.*
- Kjellaug: *Du hugsar det ikkje, men han Kristian hugsar det. «Ange'lica» sa han han.*
- Kristian: *Ja*
- Kristine: *Ja*
- Kjellaug: *«Ange'lica» sa han altså han, og det sa han pappa og. <latter> Eg vart litt sånn eg flira inni meg, men tenkte eg skal ikkje, dei må få lov til å seie det dei vil. Men og vi sa det vel og, det det. Hugsar han Kjetil spesielt, «det er no ikkje Ang, Ange'li, Ange'lica, det er no An'gelica» hugsar eg han Kjetil sa åt far sin. <latter> Men det er vanskeleg sikkert å seie ein sånn nymoderne namn åt dei.*
- Kristine: *<latter> Ja, ja.*
- Kjellaug: *Ja.*

Intervjuutdraget kommer etter en lengre diskusjon om rett uttale av navn. I tillegg til dette eksempelet ser vi at en ikke-lokal og skriftnær norm kan slå inn som korrekthetsideal for enkelte språktrekk for eksempel når informanter argumenterer for et ikke-lokalt skille mellom «da» og «når», eller når konjunksjonen «heller» blir beskrevet som en feiluttale av «eller».

Skolebarna i intervjuet jeg gjorde, refererer ofte til besteforeldres talemål som en norm. Kjetil i familie 1 er mer usikker på egen påvirkning på yngre generasjoner. Han vil for eksempel *ikke* ha det på seg at han blander seg i oppdragelsen av barnebarna Kim og Kamilla, heller ikke når det gjelder språk. Det er området til foreldra, meiner han, og der meiner han også at Kim og Kamilla har gode foreldre og gode vilkår. I det følgende litt lange utdraget prøver jeg å få Kjetil til å fortelle ei historie som han allerede har fortalt i trappa før intervjuet, om hvordan han fikk sønnesønnen Kim til å bli oppmerksom på sammenfallet mellom /ç/ og /ʃ/. Det er et språktrekk Kjetil, og andre med han, regner som et «Molde-trekk»:

- Kjetil: *Ja, det, det synest eg. Eg synest det faktisk er ungar på alder med dei som du høyrer mykje større omlegging på eller, eller akkurat med dei. Så det kan no vere at, ja, det kan no vere mykje med foreldra, det. For eksempel at mor eller faren kjem ifrå, kanskje ifrå byen eller noko. Og då tek dei det no med seg. Ja.*
- Edit: *Ja.*
- Kjetil: *Så her er no, sonen min han har no budd her heile tida, han òg, og ho sambuaren som han har, ho er berre innifrå Gussiåsen, så det er ikkje lenger unna. Så dei har no, dei har no budd på landet og bygda heile tida, så dei har ikkje tatt i så mykje frå byen dei, nei. Men at ungane, ungane deira igjen, barnebarna, altså, begynner å gjere det, det er klart det at dei går på skulen med andre. Og då høyrer dei ord der, og då tar dei litt etter dei igjen. Det gjer dei, ja.*
- Edit: *Trur du det har nokon innverknad at, at du er så språkbevisst som du er? Eller verkar som du er?*
- Kjetil: *At det har nokon innverknad på dei, nei. Nei, det trur eg ikkje. Nei, trur eg ikkje i heile tatt. Ikkje hell. Nei, det trur ikkje eg. Det er mest, nei. Nei, det, trur det er mykje med, med foreldra, at, kor dei snakkar. Og så, og så at dei tar etter eitt og anna ordet, det er på grunn av at dei då går, kompisar og venar og slikt noko, så, som har det, så tar dei etter det. Fordi, eg har merka det meir på andre sine ungar enn på akkurat dei der borte, ja. Det har eg gjort.*
- Edit: *Men viss, viss dei no hadde begynt å snakka, veit ikkje eg, molding eller noko. Hadde, hadde du sagt noko på det?*
- Kjetil: *Nei, det kunne ikkje eg gjort.*
- Edit: *Nei, trur ikkje du?*
- Kjetil: *<latter> Nei. Eg har ikkje, det trur eg ikkje det at dei hadde tatt hensyn til lell om eg hadde sagt det. Det hadde dei ikkje brydd seg om. Det er ikkje, det er liksom ikkje eg som bestemmer over dei. Det er, dei har mor eller far, så er dei som rår, så det.*
- Edit: *Ja, trur du foreldra hadde sagt noko på det?*
- Kjetil: *Ja, viss dei hadde, kanskje. Viss det hadde vorte for mykje, så trur eg nok dei, eg veit ikkje kva dei gjer i dag heller, eg, om dei, om dei, men det, det er ikkje så forferdeleg gale med dei, altså. Det er ikkje det. Det er det ikkje, nei. Men eg merkar no på eitt og anna ordet, ja, det, og det er vel kanskje naturleg.*
- Edit: *Og så sa du noko om, om at du hadde høyrte, noko av denne her «kjøttkake /føtka:ke/»-uttalen.*
- Kjetil: *Ja. Eg trur, eg trur det var så her borte. Eg skal ikkje påstå det, altså, men eg veit iallfall. Hugsar når dei sa det. «Kva var det du sa?» sa eg. Det var, det var ikkje akkurat ordet kjøttkake, men det var, det var noko K-J-lyd, altså, så det var, blei S-K-J, ja. Og då, då «Kva du sa no?» Og så liksom ikkje forstod kva eg meinte, og så sa han det oppatt. «Ja, kva det er for noko det, då?», sa eg.*

- <latter> Ja, så greidde eg å rette han til slutt, då. Og då, då sa han det slik som det skulle seiast, altså, men. Ja.*
- Edit: *Men du var ikkje sikker på om det var noko varig?*
- Kjetil: *Nei, det. Nei, langt ifrå. Det trur eg ikkje, nei.*
- Edit: *<latter>*
- Kjetil: *Det trur eg ikkje har noka betydning.*

Kjetil meiner at han greide å plukke av Kim sammenfallet mellom /ç/ og /ʃ/: «Ja, så greidde eg å rette han til slutt, då. Og då, då sa han det slik som det skulle seiast, altså.» Men det er viktig for han å understreke at når det gjelder oppdragelsen av ungene, og det gjelder også det språklige området, ligger ansvaret hos foreldra. Ei slik rollefordeling er en grunnleggende spilleregul for å bevare freden i tregenerasjonsfamilien som praksisfellesskap. Kjetil meiner at barnebarna hans har gode språklige forbilder heime med faren fra bygda og mora fra nabobygda. Beskrivelsen av barnas språklige oppvekstvilkår stilles i motsetning til barn som vokser opp med foreldre fra «byen eller noko». Når barnebarna hans bruker ikke-lokale trekk, meiner Kjetil det har sammenheng med innvirkning fra jevnaldrende, fordi «dei går på skulen med andre», «kompisar og venar og slikt noko».

Familie 2 og 3

Familie 2 og 3 presenteres her samla, fordi mødrene i de to familiene, Lene-Britt og Mari-Britt, er søstre. I tillegg intervjuer jeg søskenbarna Lone og Mikkel sammen på skolen, og dette parintervjuet med de to søskenbarna gir innsikt både i Lones og Mikkels språksyn.

I skoleintervjuet forteller Lone om farmora, Liv, sitt synspunkt på dialekten:

- Lone: *Men bestemor synest ikkje det er nokon som snakkar skikkeleg kleiving no da, sånn som dei gjorde før. Alle saman snakkar sånn fint da. Så det har forandra seg ein god del. Sånn som det var før.*

I intervjuet med Lones farmor Liv gir også hun uttrykk for at det finnes en rett eller ekte dialekt, som noen språkbrukere er mer trofaste mot, og som språkbrukere kan avvike eller divergere fra:

Liv: *Ja, han var jo, budde jo i Ålesund ei stund han eine bestefaren. Og i Molde. No snakka eg fint eg òg, for no sa eg «Molde /^hmɔlde/» i staden for Mo-, «Molde /^hmɔlə/» seier eg, «Molde /^hmɔlə/» seier eg.*

Utsagnet til Liv kan tolkes som en variant av formelen «*du seier ikkje, du seier*», som vi så i utdraget fra gruppeintervjuet med familie 1. I utdraget med Lone meiner jeg vi bør tolke utsagnet som at Lone ikke bare refererer bestemora sitt synspunkt, men at hun bruker bestemora som *sannhetsvitne*. Den historiske avgrensinga av *skikkelig dialekt* varierer mellom informantene ut fra individuelle språklige og språkhistoriske referanserammer. Ofte ser vi at informantene, som Lone, lokaliserer en språkhistorisk gullalder til to generasjoner tilbake i tid fra den generasjonen de sjøl tilhører. På denne måten blir forståelsen av dialektal autensitet knytta til et *historicity*-begrep (om *historicity*, se Hirsch og Stewart 2005). Vi kan tolke slike utsagn om språklig variasjon ut fra en modell der informanten plasserer seg sjøl i sentrum av en tidsakse og en romlig akse. *Tidsaksen* bygger på kunnskap og erfaringer om ei historisk og språkhistorisk fortid, og forventninger om ei historisk og språkhistorisk framtid. *Den romlige aksene* reflekterer erfaringer om språklig og kulturell variasjon i et geografisk og sosialt rom. Fortellingen har et egosentrum som både utgjør et kronosentrum, langs tidsaksen, og et geo- og sosiosentrum langs den romlige aksene. Vi kan tolke disse fortellingene som uttrykk for ei gullaldertenkning, der idealtalemålet plasseres i den fortidige ytterkanten av egen språkhistorisk erfaringshorisont. Den språklige gullalderen representerer her ei konstruert og idealisert fortid, som i noen tilfelle stilles i motsetning til ei *dystopisk* framtid.

Satt i ei rammefortelling fra slektskap strekker denne språkhistoriske femgenerasjonserfaringa seg fra egne besteforeldre til egne barnebarn. Forventninger om et slikt livsløp og forventninger om en slik framtidig språkhistorisk

erfaringshorisont bidrar til at sjøl de yngste informantene mine kan bruke framtidige (og forestilte) barn og barnebarn som figurer i iscenesettelser av spådommer om språklig variasjon i framtida.

På denne måten tillegges familiemedlemmer roller som generasjons-, kjønns- og stedsrepresentanter for iscenesettelse av språklig variasjon i tid, geografisk rom og sosialt rom. Denne individuelle språkhistoriske erfaringshorisonten ligger også til grunn for Helge Sandøys pedagogiske tankeeksperiment i *Norsk dialektkunnskap*:

Vi kan gjøre eit tankeeksperiment: Det er trulig mange av oss som kan seie at vi har same språksystemet som besteforeldra våre [...] Frå besteforeldra våre var fødd til vi sjølve dør, kan det godt vere eit tidsspenn på 150 år. Reknar vi i syklusar på 150 år, kjem vi raskt bakover i tida. Med fire syklusar bakover er vi komme nesten til gammalnorsk tid! [...] Gjennom synkopetida, d.v.s. ca. 500–700, skjedde så store forandringar at språket nesten ikkje var attkjennande – frå besteforeldre til barnebarn, om vi tar litt i. (Sandøy 1985: 265)

I intervjuet på skolen gir søskenbarna Lone og Mikkel også uttrykk for at foreldra har noen forventninger til hvordan de skal snakke, og de meiner at foreldra ønsker at de skal bruke det lokale talemålet. «Mamma synest at det høyrest dumt ut at eg snakkar molding», sier Lone. Samtidig gir de uttrykk for at foreldra deres ikke alltid holder seg innafor en idealvarietet. Litt uti intervjuet angrer Lone på at hun fortalte at mora snakker «osloing» i telefonen:

Mikkel: *Mamma er mykje i utlandet og da snakkar ho, og i Bergen og sånn, og da snakkar ho «ikke» og da har ho blitt vant til det, ho.*

Lone: *Mamma pratar i telefonen med ein osloing eller noko, så brukar ho prate osloing. Det høyrest litt dumt ut.*

[...]

Lone: *Ho ville sikkert ikkje at eg skulle seie at ho pratar osloing når ho pratar i telefonen. Men det speler inga rolle.*

Edit: *Kvifor trur du ikkje ho ville det?*

Lone: *Veit ikkje eg, for at ho pratar sånn, sånn som han <peiker mot Mikkel>, og så når ho pratar i telefonen, så blir det liksom osloing.*

Edit: *Men, men er det sånn ordentleg osloing, eller er det sånn blanding?*

- Lone: *Ordentleg! Og av og til blanding. Det er liksom sånn «eg veit ikkje /jei 've:t içe/».*
- Edit: *Å ja.*
- Mikkel: *<latter> «Eg veit ikkje /jei 've:t içe/»!*
- Edit: *Mor di da, når ho snakkar i telefonen?*
- Mikkel: *Da snakkar ho bergensar litt, og vanlig. Ho byter.*
- Edit: *Kan du gi eit eksempel på sånn som ho seier?*
- Mikkel: *«Eg har ikkje tid no /jei 'ha:r ike ti:d nɔ/», <østnorsk intonasjon> «eg har ikkje tid no /i: 'he:çe ti: nɔ/» og så, ho seier ikkje «eg /e:g/» da. sånn at ho kan ho brukar ikkje å seie «eg /e:g/».*
- Lone: *<latter>*
- Mikkel: *Ho sa, ho har berre budd i Bergen i fem år da.*
- Lone: *Storebroren til @Namn, når han er i Molde, så pratar han sånn «eg kjem frå Molde, eg /i 'kɔmer fra 'Mɔlde jei/».*
- Mikkel: *<latter> «Eg kjem fra Molde, eg /i 'kɔmer fra 'Mɔlde jei/».*
- Lone: *Eg trur eg daudar!*

Lone og Mikkel beskriver i dette utdraget uakseptable blandinger av ulike (forestilte) idealtalemål, men ett av utsagna kan også tolkes som ei folkelingvistisk beretning om situasjonell kodeveksling mellom en idealisert lokal varietet og en idealisert ikke-lokal varietet. Slike folkelingvistiske beskrivelser av situasjonell kodeveksling gir en interessant kontrast til Brit Mæhlums reaksjon på Blom og Gumperz' studie av kodeveksling i Hemnes i Nordland (Blom og Gumperz 1972), der Mæhlum skriver at «It is, surely, significant that immediate intuitive reactions to this work by Norwegians, linguists and non-linguists alike, consist of a *complete lack of recognition* of, and thus strong scepticism about, the results.» (Mæhlum 1996b: 751). Mæhlum beskriver Blom og Gumperz kodevekslingsmodell som *unorsk*, det vil si: «hitherto not found or described elsewhere in Norway», og spør seg «whether their [Blom and Gumperz'] model can legitimately be applied to the actual linguistic reality that they encountered in the Norwegian community of Hemnes.» (Mæhlum 1996b: 751).

På grunnlag av den metodiske beskrivelsen til Blom and Gumperz, kan det synes som om modellen deres er basert på folkelingvistiske intervju og ikke ei lingvistisk kartlegging. Om det er tilfelle, er kanskje ikke modellen så ugenkjennelig. Den faktiske språklige virkeligheten («actual linguistic reality» (op.cit.)) som ligger til

grunn for folkelingvistiske framstillinger av kodeveksling i mitt materiale, ligger etter mine analyser nærmere en forsiktig dialektal akkomodasjon enn ei systematisk veksling. Den kan likevel *beskrives* som kodeveksling av informantene mine.

Sjøl om informantene refererer til «ekte» og «skikkeleg» dialekt, hevder de ikke nødvendigvis at de snakker *skikkelig* sjøl, og de føler seg ikke alltid forplikta til å gjøre det. Bevisste reaksjoner på situasjonsbestemte avvik fra lokalt talemål varierer også. Vi har sett sterke, negative reaksjoner på språkblanding og kodeveksling, men i materialet finner vi også en aksept for individuell språkendring som et naturlig resultat av «automatikk» og andre ukontrollerbare prosesser. Som vi skal se, er det også noen av informantene som meiner at språklig – og dialektal – fleksibilitet er et nyttig kommunikativt verktøy.

Toleransen for intraindividuell dialektal variasjon er nært knytta til antakelser om intensjonalitet (jf. Mendoza-Denton 2006: 492). *Knot* knyttes slik til ei bevisst identitetshandling. Når for eksempel unger legger om talemålet, tolkes dette ofte som en *speilingseffekt*, og det gir ikke negative reaksjoner:

Liv: *For det såg eg no når vi drog på turar når ungane var små, så veit eg særleg ho @Namn, dotter vår, ho la om frå kvar ny plass vi kom til, ho, om ho vart kjend med andre ungar.*

Ei slik språklig speiling er ofte forklart som ei «automatisk» handling, i stedet for ei identitetshandling, som her hos Mari-Britt, som flytta til bygda da hun var lita:

Mari-Britt: *Så tok vi no etter dei.*

Edit: *Men du hugsar ikkje noko av det, at du bestemte deg for å legge om, eller.*

Mari-Britt: *Nei. Sånt trur eg skjer automatisk.*

I det følgende intervjuutdraget blir det også argumentert for at dialektal akkomodasjon er positivt:

- Liv: *Ja, han har jo lagt om ein del, fordi at han jobba jo i byen i alle år.*
- Lars: *Ja. Ja.*
- Edit: *Å ja.*
- Liv: *Var bilseljar, han, i byen og i over førti år.*
- Edit: *Han gjorde det?*
- Liv: *Så du veit at han måtte leggje om litt.*
- Edit: *Å, du måtte det?*
- Liv: *Ja, eg trur det var det som gjorde det.*
- Edit: *Mm.*
- Lars: *Det, det måtte, det kjem automatisk, trur no eg, ja.*
- Edit: *Å ja.*
- Liv: *Når du pratar med folk slik, ja. Ja.*
- Lars: *Ja.*
- Edit: *Ja.*
- Lars: *Kjem automatisk, ja.*
- Edit: *Når du snakka med, når du skulle selje bilar til byfolk, så?*
- Lars: *Ja, da, du veit at du får, du får jo eit signal tilbake frå kundane som du arbeider med.*
- Edit: *Ja.*
- Lars: *Og da kan du ikkje, ja, du kan og kan, men det vil no, det vil no automatisk, når du får det signalet tilbake, så sender du i grunnen same signalet tilbake igjen åt dei au.*
- Edit: *Ja.*
- Lars: *Så eg trur det at det har litt med det å gjere.*
- Edit: *Ja. Ja, at, at du liksom testar situasjonen eller, eller kjenner liksom på kva, kva som er?*
- Lars: *Ja, ja, ja. Når du held på og arbeider med éin ting i, i over ei lengre tid, så, så, det kjem i grunnen automatisk. Men du høyrer det jo.*
- Edit: *Ja.*
- Lars: *Og derfor så tek du litt etter.*
- Edit: *Men du merkar det sjølv, da?*
- Lars: *Ja, det kan du godt seie, at ein gjer, ja. Ja.*
- Edit: *Ja.*
- Lars: *Men kjem det ein som snakkar heilt annleis igjen, da, så, så får du same signalet igjen. Og da må du leggje om igjen og, ja, lite grann.*
- Edit: *[Å ja, ja.] Og kanskje særleg i ein sånn jobb?*
- Lars: *Hm?*
- Edit: *Og kanskje særleg i ein sånn jobb, når du skal, skal?*
- Lars: *Ja, ja. For trass alt, det er jo, det er jo ikkje, det er jo ikkje smør og ost du sel. Det er jo kapitalvare.*

Lars sin påstand om at biler best kan selges gjennom det mange vil karakterisere som knot, er kanskje litt overraskende i en norsk kontekst (se for eksempel begrepet

‘linguistic sin’ i Jahr 1997: 366). Lars kommer imidlertid med flere utypiske utsagn sammenligna med resten av informantgruppa. Noen av disse utsagna synes å være motivert av at han har noen forventninger om hva jeg vil med intervjuet, og hvor jeg står språkpolitisk, og han vil gjerne utfordre meg på dette. Han kommer også flere ganger med negative utsagn om nynorsk, og jeg tror han gjerne ville at jeg skulle ta til motmæle mot disse. Det hadde jeg ikke så lyst til, fordi det ikke virket som om Liv var så interessert i ei slik utvikling i samtalen.

En annen ting som skiller familie 2 og 3 fra de andre familene er at Lene-Britt og Mari-Britt sjøl kom flyttende til bygda som barn, og da snakka de bergensk. De snakker i dag romsdalsmål, men Lene-Britt bruker en uvular /ʁ/, i stedet for tungespiss-r, som er det vanlige i det lokale språkssystemet.

Flere av informantene i de andre familiene forteller om unger som kommer flyttende, at de skifter til den lokale dialekten, og at det skjer på svært kort tid. Broren til Mari-Britt og Lene-Britt bodde i Bergen da han fikk egen familie, men flytta til Kleive igjen. Mari-Britt forteller om tanteungene fra Bergen i en forlengelse av egen flytte- og dialekthistorikk:

Mari-Britt: *Eg snudde om frå bergensdialekt til kleiving, det må vere fordi, eg veit ikkje, eg. Eg trur ungane er tilpassingsdyktige, og dei snur om tvert. Eg såg broren min kom flyttande frå Bergen med to ungar og det var ikkje lenge altså, dei jentene snakka bergensdialekt før dei, nesten kav kleiving.*

Edit: *Kor gamle var dei når dei kom?*

Mari-Britt: *Dei begynte, ho eine begynte i andre, tredjeklasse her. Mm. Ho andre begynte vel på skule eit år etterpå eller noko sånn. Så dei var vel kanskje seks og åtte. <kviskrar> Ja. Så.*

Edit: *Og dei la av seg den der skarre-R-en.*

Mari-Britt: *Ja, det heng kanskje litt, men ikkje mykje. Dei har greidd det.*

Edit: *Men så hadde dei no far sin òg, då, som snakka kleiving.*

Mari-Britt: *Ja, dei har ikkje nokon bergensarar i familien i, innan husets fire veggjar utanom dei, da. For mora var vel ikkje verken det eine eller andre. [Snakka] verken bergensar eller kleiving.*

Yngstesønnen til Lene-Britt har det hun beskriver som «min r», og Lene-Britt meiner at han har den fordi han har «gått litt for mye i lag med» henne:

- Lene-Britt: *Han går i tredje. Og han har min R. <latter>*
 Edit: *<latter> Har han arva den? Kvifor det trur du? At han har fått det?*
 Lene-Britt: *Ja. <sukk> Gått litt for mykje i lag med meg?*

For Lene-Britt er sønnens språk et resultat av sosiale faktorer, han har fått for mye språklig innputt fra mora. Det å bruke en ikke-lokal r-uttale blir sett på som et *problem* i denne delen av Norge: Det blir regna som en *talefeil*. Fordi tredjeklassingens r-uttale blir kategorisert som «feil», forteller Lene-Britt at skole og helsestasjon har kobla inn logopedhjelp:

- Lene-Britt: *Ja da. Nei, han er, til og med, ja logopeden har høyrte på han óg. Sånn, at han hadde litt prate, snakkeproblem tidlegare og så [...]*
 Edit: *Å ja.*
 Lene-Britt: *Kor, var vi no nede no i februar, var det vel det var, læraren [tok] og huka tak i ho og: «Kan du høyre på han?» Da ringde ho, da.*
 Edit: *Så det var læraren som, som, ja. For du syntest ikkje det var noko problematisk.*
 Lene-Britt: *Ja, ja. Ja, nei, altså eg reagerer ikkje. Du blir så vand til å høyre dine egne ungar at du høyrer ikkje at dei snakker feil. Altså.*
 Edit: *Men er det feil, da, viss det er?*
 Lene-Britt: *Nei, men hadde sånn, ja. Det var F og L og litt sånn forskjellig han slurva med tidlegare, da. Så det var vel feil, da. Men det, no var det berre R-en, da [uforståeleg] så ringjer ho og seier, da. «<nøler> Han klarar ikkje å seie R-en heilt», sa ho. «Nei, det kan eg ikkje hjelpe deg med», sa eg.*
 Edit: *Å ja <latter>*
 Lene-Britt: *Nei, «du har noko du au, sei».*
 Edit: *<latter> Ja, sender deg og til logoped, kanskje.*
 Lene-Britt: *<latter> Har ikkje sjanse, eg. Eg har trent, og det er ikkje råd. Så det.*
 Edit: *Men kva gjer dei, altså, driv dei og trenar med dei, da? For å*
 Lene-Britt: *Mm. Da skal han, for da han sat foran speilet med ho og såg på seg sjølv, så såg han det at han hadde tunga feil. Altså, for å klare å rulle på han.*

I løpet av intervju og samtaler med Lene-Britt, Mari-Britt og resten av familiene deres greier jeg ikke heilt å få tak i om de meiner at *r*-uttalen henger sammen med arvelige «snakkeproblem», eller om de meiner det har sammenheng med at Lene-Britt og søsknene bodde de første leveåra i Bergen, og at familien fortsatt har nær kontakt med slekta i bergensområdet.

Broren til Lene-Britt blei også sendt til logoped før han begynte på skolen, og i intervjuet sier Lene-Britt at det var fordi han ikke snakka «greitt», det vil altså si at han ikke snakka *tydelig og forståelig*:

Lene-Britt: *For da, minstebror min, han begynte vel med logoped da, for han snakka ikkje greitt. Eg veit ikkje korfor. Eg hugsar ikkje, eg. Men eg veit at han gjekk til logoped ei ri. Før han begynte på skulen.*

Edit: *Å ja. Men det var noko anna, da?*

Lene-Britt: *Ja. Det var sikkert einkvare bokstavar han ikkje tok. Ja, må vere, det er så lenge sidan.*

I samtaler ellers med familiemedlemmene kan det virke som om det var *bergenstrekka* i talemålet til broren som var problemet. Det gir et interessant innblikk i geolektens posisjon i Bolsøy dersom det er slik at manglende lokale språktrekk blir tolka som et logopedisk problem, enten det er familien som har tolka det slik, eller det er helsestasjon og skolesystem som har tolka det slik.

Familie 4

I elevintervjua omtaler Njål familien sin som en familie der det blir snakka lite om språk. Slike utsagn er interessante sammenligna med Vibeke Aukrusts opptak av samtaler rundt middagsbordet i 22 familier i Oslo, der hun observerte at hver tiende ytring kunne klassifiseres som «talk-focused talk» (Aukrust 2004).⁴⁴

⁴⁴ 179 av de 927 ytringene som var klassifisert som «talk-focused» i samtaler ved middagsbordet i 22 norske familier, beskrives som ytringer om «language per se». Materialet sammenlignes med opptak av samtaler rundt middagsbordet i 22 familier i

Men inntrykket av familie 4 som en familie der språk i liten grad blir aktualisert som tema, blir også bekrefta i intervjuet jeg gjorde med foreldra. Nils og Nina vil i liten grad gå inn på språklige emner i samtalene jeg har med dem. Under gruppeintervjuet vil de helst sitte på stua med tv-en på slik at de kan følge med på en fotballkamp samtidig. I løpet av intervjuet stiller også Nils seg kritisk til verdien av ph.d.-prosjektet mitt, og han gir klart uttrykk for at han meiner jeg heller burde fått meg et skikkelig arbeid. Nils er ikke aleine om det, det samme antyder Lars i familie 2 og Martin i familie 3.

Nils, Nina og Njål snakker ikke mye om sitt eget talemål, men de forteller imidlertid ei historie om en annen familie og deres talemål. Historia kan illustrere særlig Nils og Nina sitt dialektbegrep, og hvordan de oppfatter det ideelle forholdet mellom jevnaldrende og familien som språksosialiseringsinstanser. Familien kom i følge Nils og Nina flyttende til bygda fra Stavanger et par år tidligere. Da de flytta, skifta sønnen på rundt ti år til den lokale dialekten, mens dattera i familien skifta fra stavangerdialekt til *mora sin sunnmørsdialekt*:

- Nils: *Og så ho her, kvar ifrå, kvar ho kom ifrå, her?*
 Nina: *Ja, [dei], ja. Dei kom no frå Stavanger.*
 Nils: *[Det] området der. Kav [...]*
 Nina: *ho er no sunnmøring.*
 Nils: *Ja, når [han] kom hit. Og han var ikkje meir ei veke, han, så prata han kleiving.*
 Nina: *Han.*
 [...]
 Nina: *Tenkjer meg han snakkar kleiving, [fortsatt, ja]. Og søstera pratar jo sunnmøring.*
 Njål: *Eg har ikkje snakka med [henne på], på år og dag, eg.*
 Nils: *Ja, han⁴⁵ kjem vel nesten frå Ålesund, han, opprinneleg. Mora òg.*
 Nina: *Ja. Men altså dei kom [no] frå Stavanger og hit. Og då var dei frå Stavanger.*
 Nils: *Sandnes eller noko slikt kom dei frå.*
 Edit: *Mm?*

Cambridge i Massachusetts, der bare 75 av 882 språkrelaterte ytringer klassifiseres som «language per se».

⁴⁵ «Han» er her *faren* til de to ungene.

- Nina: *Ja. Og så prata dei jo stavangersk. Og når dei kom hit, så la ho over til sunnmøring, same som mora.*
- Nina: *Og no har [da] ho gått par år på skule. Ja.*
- Nils: *Dottera, ja?*
- Edit: *Mm.*
- Nina: *Dottera me snakkar om no.*

Ifølge Nils og Nina valgte jenta i innflytterfamilien å gå over til mora sitt talemål i møte med det nye språksamfunnet. Dette ligner altså en *foreldrestrategi*, slik Mæhlum (1992: 271) beskriver den.⁴⁶ Både Nils, Nina og Njål meiner at jenta valgte en underlig strategi. At broren greide å legge om på «ikkje meir enn ei veke», meiner Nina at har sammenheng med at han var «innmari skuleflink». Men Nils konkluderer også med at jenta kanskje har gått for mye heime, for: «ungar som er mykje ute blant andre ungar, så trur eg at dei har lettare å leggje om dialekt i forhold til dei som går heime og, med mor og far» (Nils). Vi kan tolke Nils som at jenta altså ikke har fått den språklige innflytelsen fra jevnaldrende som hun kanskje *burde* ha fått.

Når Nils, Nina og Njål sier at de ikke snakker om språk heime og at de ikke bryr seg om språk og dialekt, kan det også tolkes som et uttrykk for hvordan de meiner forholdet mellom språksosialiseringsinstanser bør fungere, der altså barn bør snakke som andre barn i bygda, og ikke som foreldra sine.

Familie 5

Språksynet hos medlemmene i familie 5 ligner på det vi har møtt i familie 1, 2 og 3, og jeg vil derfor ikke bruke like stor plass på å presentere normideal i familie 5. Familie 5 skiller seg imidlertid fra de andre fem familiene ved at vesle Otilie bor deler av tida hos mora si i Molde by. Dette gir utslag i språket hennes, mener Odd og den nye samboeren hans, Oda. Odd unnskylder tidlig i intervjuet at Otilie ikke snakker det han oppfatter som bygdespråk. Han uttrykker klart at han «likar ikkje

⁴⁶ Om dialektvalg blant barn som flytter, se også Molde (u.a.).

denne moldedialekten», og sier at «Nei, ho skulle snakka, snakka skikkeleg, skikkeleg språk, slik bygdespråk som me har gjort, veit du».

Det at Otilie snakker ei slags moldedialekt er vel i utgangspunktet ikke så rart. Hun går også i barnehage i Molde og hun skal begynne på skole der. Odds bekymring handler kanskje også om at han ønsker at Otilie skal markere stedstilhørighet til hans sted, altså at hun skal markere språklig at hun også bor og hører til i Bolsøy. Han gir også fleire eksempel på at hun kan ting som han antar at unger i byen ikke kan: Hun har eget jaktutstyr og fiskeutstyr og Odd er godt fornøyd når hun kan fortelle meg fra turene hun har vært med på.

Familie 6

I intervjuet med de andre skoleungene ved Kleive skole trekker mange av medelevene fram *Pål* som den i klassen som snakker mest «skikkelig» kleiving. Lone og Mikkel formulerer det slik:

Lone: *Pål han pratar sånn «spele /spæ:le/» og sånn.*
 Mikkel: *Skikk, han pratar skikkeleg sånn kleiving og så vi andre pratar sånn midt i mellom. Nokre på den sida og nokre på den sida.*

Pål virker også som om han er svært oppmerksom på egen og andres språkbruk, og han har en høy andel tradisjonelle trekk sammenligna med klassekameratene.

Samtalen med Per og Pia gir inntrykk av at de er opptatt av *lokalsamfunnet* og av å bidra til bygda de bor i. Andre voksne jeg snakka med, fortalte meg at Per og faren hans har vært sentrale i dugnadsprosjekt i bygda. De har bidratt med maskiner, arbeidskraft og teknisk kunnskap i bygging og renovering av den nye skolen, idrettshallen og i arbeidet med tilrettelegging for rullestolbrukere i lysløypa rundt Kleivvatnet. Per og Pia er opptatt av arbeidets verdi, og de meiner at arbeidslyst er en del av den lokale, romsdalske kulturen. Dialekten synes for Per, Pia og Pål også å være et uttrykk for tilhørigheten til den lokale kulturen. *Knot* har de lite til overs for:

- Per: *Men det er klart viss du er på ein måte interessert i dialekta di og glad i dialekta di, da, så. Viss du høyrer på slik som han der Røkke⁴⁷ og så han Gjeldsten og så han der, kva han heiter han der? Han som var i Hydro. Han der,*
- Pia: *Å, han <nøler > . Reiten?*
- Per: *ja. Reiten ja. Du har berre lyst til å grave deg ned veit du. Det,*
- Pia: *<latter> Ja.*
- Per: *for det er no slik ei blanding og eit summensarium av,*
- Edit: *Ja.*
- Per: *er no ikkje nokon som er så gale å høyre på som han Reiten, ja.*
- Pia: *Det er no, ja, han er verst.*
- Per: *Ja, han er no verst. Så det er no tydeleg, tydeleg det at dei,*
- Pia: *[Han der] Røkke held no i alle fall på nokre ord.*
- Edit: *<latter>*
- Per: *at dei vil gjere seg forstått da. Når dei snakkar da.*
- Edit: *Ja.*
- Pia: *Mm.*
- Edit: *Å ja. Men det er vel ikkje berre det. Det er vel noko med status og sånn, sånn som du sa.*
- Per: *Ja. Og eg òg trur det har ein sosial status med å forhalde deg til ei dialekt.*
- Pia: *Men ein skulle no ikkje tru at dei vann så mykje på det.*
- Per: *Nei <latter>, nei. Nei. Skulle heller tru at dei, hadde dei heller prata slik som dei skulle gjere, så hadde dei kanskje vunne meir, da.*

Det interessante i dette utdraget er at de omtalte språkbrukerne ikke er fra samme plass som Pia og Per. Eivind Reiten er født i Aukra og Kjell Inge Røkke er vokst opp i Molde, og rett og godt språk for Per og Pia er knytta til *egentlig geografisk tilhøyrighet*: «hadde dei heller prata slik som dei skulle gjere» (Per).

Eksistensen av geografisk avgrensa språkvariasjon er et sjølsagt premiss i Per og Pias framstillingar av språklig variasjon, slik det er det i framstillingene hos de andre informantene. Dialektområda kan imidlertid framstilles som svært små. Per og Pia foreslår at den geografiske distribusjonen av dialekttrekk kan være så avgrensa at den faller innafør «grensene til ein gard», nemlig garden der Per er vokst opp, og der familien nå er bosatt:

⁴⁷ Jeg velger å la være å anonymisere Røkke, Gjeldsten og Reiten her, fordi de er offentlige personer som informantene ikke kjenner personlig.

- Pia: *Men oppi her no så seier dei no ikkje «vaier /vaier/».*
 Per: *Nei, ja.*
 Pia: *For «vaier /vi:ɪ/».*
 Per: *Mm.*
 Edit: *<latter>*
 Pia: *Dei gjer det. Og det er no kun oppå @Gardsnamn dei gjer.*
 Per: *Mm. På @Gardsnamn. Ja.*
 Edit: *<latter>*
 Pia: *Det hadde eg aldri høyrte før.*
 Edit: *Nei.*
 Per: *<latter> Nei.*
 Pia: *Nei, altså det, det kan bli så knytt her, ned til slike*
 Edit: *Mm.*
 Per: *Ja.*
 Pia: *område at det gjeld berre innanfor grensene til ein gard, altså.*
 Edit: *Og det trur du er meir slutt på no, eller?*
 Pia: *Nei, det held no på, held no på enno, det. <latter>*
 Per: *Har du, tredje, fjerde generasjon <latter> . Så det.*
 Pia: *<latter>*

Når dialektområda blir så små at de faller innafør grensene til en enkelt gard, er det vanskelig å avgjøre om informantene ser for seg at dette er et utslag av *geolektalitet* eller *kinlektalitet*⁴⁸. Jeg tror at Per og Pia meiner at utbredelsen av uttalen /vi:r/ for *vaier* først og fremst er knytta til *geografiske* grenser. Jeg tolker utdraget som en indikasjon på informantenes forståelse av praxisfelleskapsintern sjargong. I analysen min behandles familiene som praksisfelleskap som analyseres som undergrupper i det større språksamfunnet Bolsøy. Fordi felles bosted er ett av kriteriene mine for å avgjøre informantenes familietilhørighet, er det i praksis et samsvar mellom mi avgrensing og Per og Pias avgrensing i dette tilfellet.

⁴⁸Ei kinlekt er en varietet som er avgrensa på grunnlag av slektskap. Et norskere begrep for 'kinlekt', kunne vært slektslekt.

7.6 Valg av statistisk testprosedyre

Analysene i kapittel 8 er gjennomførte innafor et variasjonslingvistisk paradigme, der ulike statistiske tester benyttes for å teste om det er samvariasjon mellom den sosiale variabelen familietilhørighet og den språklige variasjonen i materialet. Som hovedtestprosedyre for å teste *samvariasjonen mellom utvalgte språklige variabler og den sosiale variabelen familietilhørighet i det innsamla materialet*, har jeg valgt en hierarkisk multipel lineær regresjonsanalyse (gjort i SPSS 19). Dette er et analyseverktøy som lar oss beregne en regresjonsmodell som viser den lineære sammenhengen mellom én *avhengig variabel* og *flere uavhengige variabler*. Jeg prøvde meg fram ei stund for å finne en god analysemetode, fordi de seks familiene i utvalget mitt har ulik kjønns- og alderssammensetning og jeg derfor er avhengig av en analysemetode som gjør det mulig å isolere variabelen familietilhørighet fra alders- og kjønnsvariabelen. Hierarkisk multipel lineær regresjonsanalyse blei valgt etter samtaler med og råd fra professor Cristopher Butler på et arbeidsseminar ved Universitetet i Bergen.⁴⁹

Jeg ønsker altså å finne ut om det er samvariasjon mellom variabelen familietilhørighet og variasjon i språkbruken som ikke allerede er dekket av samvariasjonen mellom språkvariasjonen og variablene fødselsår og kjønn. I tillegg har de sosiale variablene i analysen ulike karakterer: Fødselsår regner jeg her som en variabel på skalanivå, kjønn som en binær nominal kategori. Familietilhørighet regner jeg her som en nominal variabel, som altså har som sine statistiske ulemper at gruppene både er små og ulike i størrelse.

I sosiolingvistisk sammenheng er multipel lineær regresjon et nyttig verktøy fordi den lar oss beregne hvor stor statistisk sannsynlighet det er for at ulike uavhengige variabler kan ha innvirkning på variasjonen i utvalget (Hinton 2004: 313). En av årsakene til at multipel regresjonsanalyse har vært et populært verktøy innen sosiolingvistikken, er en intuitiv forståelse av det Robert Bayley har formulert som

⁴⁹Workshop on statistics for linguistics, Bergen 14.–16. mai 2012.

«*The principle of multiple causes*» (flerårsaksprinsippet): «it is unlikely that any single contextual factor alone can explain the variability in the data» (Young og Bayley 1996: 254)⁵⁰.

På 1970-tallet blei det utvikla egne verktøy for logistisk regresjon for sosiolingvistiske variasjonsstudier. Det mest brukte verktøyet var VARBRUL (Variable Rule), seinere videreutvikla til GoldVarb. Fordelen med *hierarkiske multiple lineære regresjonsmodeller* til forskjell fra f.eks. VARBRUL og GoldVarb er at de gir mer nøyaktige estimater av effekten til de ulike uavhengige variablene som legges inn i regresjonsmodellen. Den hierarkiske strukturen i analysen gjør at vi legger inn én uavhengig variabel om gangen, og vi kan dermed tallfeste et estimat av effekten til hver enkelt variabel, og vi kan teste om den beregna regresjonsmodellen får et signifikant forbedra⁵¹ estimeringspotensiale når vi innfører en ny uavhengig variabel. De gjennomsluktige prosessene i hierarkisk multipel lineær regresjonsanalyse gjør også at det er enklere å kontrollere *multikollinearitet*⁵² mellom de uavhengige variablene. I tillegg er lineær regresjon bedre egna til å analysere kontinuerlige variabler, fordi logistisk regresjon krever at datasettet i den avhengige variabelen reduseres til binære data (Johnson 2009: 362).

Ved å bruke F-verdi som kriterium for hypoteseforkasting er risikoen for godtakingsfeil (type II-feil) rimelig høg, særlig fordi utvalget er så lite. Andrespråkslingvisten Jenifer Larson-Hall er blant de som har argumentert for ei økt

⁵⁰ I denne artikkelen bruker Young og Bayley andrespråkslingvistikken som eksempel.

⁵¹ Det vil si: Den kvalitative forbedringa ligger i ei signifikant endring av regresjonsmodellens *F*-verdi. Estimasjonspotensialet i regresjonsmodellen peker i vår type materiale mot en statistisk korrelasjon mellom variablene i stedet for et kausalforhold. *F*-verdien brukes her som et mål på om det er sannsynlig at modellen vi har regna ut, beskriver et mønster som også finnes i populasjonen som utvalget er henta fra, og ikke bare et tilfeldig mønster i utvalget.

⁵² *Multikollinearitet* er et begrep etter Ragnar Anton Killi Frisch, og det beskriver graden av korrelasjon mellom uavhengige variabler i regresjonsanalysen. Dersom to uavhengige variabler har stor grad av kollinearitet, kan (og bør) de slås sammen til én variabel i analysen, for da er de ikke lenger uavhengige seg imellom.

vektlegging⁵³ av effektverdi i anvendt statistikk i språkvitenskapen. Denne argumentasjonen framstår hos Larson-Hall som en del av en større kritikk mot NHST (nullhypotese-signifikanstesting) i variasjonslingvistikk.

Statistisk hypotesetesting innebærer et valg mellom feilsannsynligheter, der vi forsøker å finne et akseptabelt lavt sannsynlighetsnivå for *både* forkastingsfeil og godtakingsfeil:

Språkvariasjonens ukjente sannhet:		
	H_0 er sann (Det <i>er ingen</i> forskjell mellom gruppene med hensyn til språkbruk)	H_1 er sann (Det <i>er</i> forskjell mellom gruppene med hensyn til språkbruk)
Beslutning:		
Behold H_0 (Vi vurderer at det ikke er forskjell mellom gruppene med hensyn til språkbruk)	Riktig konklusjon	Gal konklusjon (Godtakingsfeil)
Forkast H_0 (Vi vurderer at det <i>er</i> forskjell mellom gruppene med hensyn til språkbruk)	Gal konklusjon (Forkastingsfeil)	Riktig konklusjon

Figur 15. Forkastingsfeil og godtakingsfeil ved hypotesetesting (modifisert etter Løvås 2001: 205)

⁵³ Her uttrykker Larson-Hall seg riktig nok i sterkere ordelag enn jeg gjør, blant anna når hun skriver om arbeidet med å skrive lærebok i statistikk for andrespråkslingvister at «I have discovered that many people who are knowledgeable about statistics are dismayed by the almost fetishistic and uncomprehending use of significance tests by most applied researchers.» (Larson-Hall 2010: 96).

Avveininga av risikoen for de ulike statistiske feiltypene er nært knytta til *konsekvensvurdering*. Det er vanlig å akseptere en høgere risiko for godtakingsfeil til fordel for en lavere risiko for forkastingsfeil:

Hvor stor sannsynlighet for å gjøre feil av type I og II er beslutningstakeren villig til å akseptere? Ved fastsettelse av disse sannsynlighetene er det nødvendig å ha en formening om konsekvensene av de ulike feilbeslutningene. Hvis beslutningen dreier seg om kroneverdier, kan man spørre seg hva det koster å konkludere feil. Det er vanlig å anta at konsekvensen av en forkastingsfeil (type I) er mye større enn konsekvensen av en godtakingsfeil (type II). Derfor er vårt hovedkrav at sannsynligheten for type I feil skal være liten. (Løvås 2001: 205).

I sosiolingvistisk talemålsgransking er de reelle konsekvensene av feilkonklusjoner ved hypotesetesting oftest trivielle, i alle fall om vi skal sammenligne dem med konsekvensene av feilkonklusjoner i andre fagfelt. Dette bidrar til at det er mulig, slik Larson-Hall gjør det for andrespråkslingvistikken, å argumentere for at vi bør akseptere en noe høgere risiko for forkastingsfeil, for å redusere risikoen for godtakingsfeil. Vi veit også at sosiolingvistiske studier med små informantutvalg effektivt reduserer muligheten for å få signifikante testresultat.

Uttesting av statistisk testprosedyre på Berg (2007) og Bugge (2007)

I arbeidet med å finne en egna testprosedyre for materialet prøvde jeg ut testene på to ulike datasett. Datasetta er henta fra to sosiolingvistiske studier: Gro Austenå Bergs materiale fra hennes masterarbeid i Grimstad (Berg 2007) og mitt datamateriale fra masterarbeid på Shetland (2007). Disse to studiene har til felles at datasetta inneholder informasjon om hvem av studiens informanter som er i familie med hverandre, men uten at studiene bruker denne informasjonen til å teste om *familietilhørighet* er en relevant variabel for å strukturere den språklige variasjonen i datasettet. Jeg har valgt å ta med en nyanalyse jeg gjorde av disse datasetta, i denne avhandlinga, både fordi de har virka hypotesegenererende for ph.d.-prosjektet mitt,

og fordi nyanalysene av disse datasetta kan gi et nyttig komparativt perspektiv til det nyinnsamla materialet mitt.

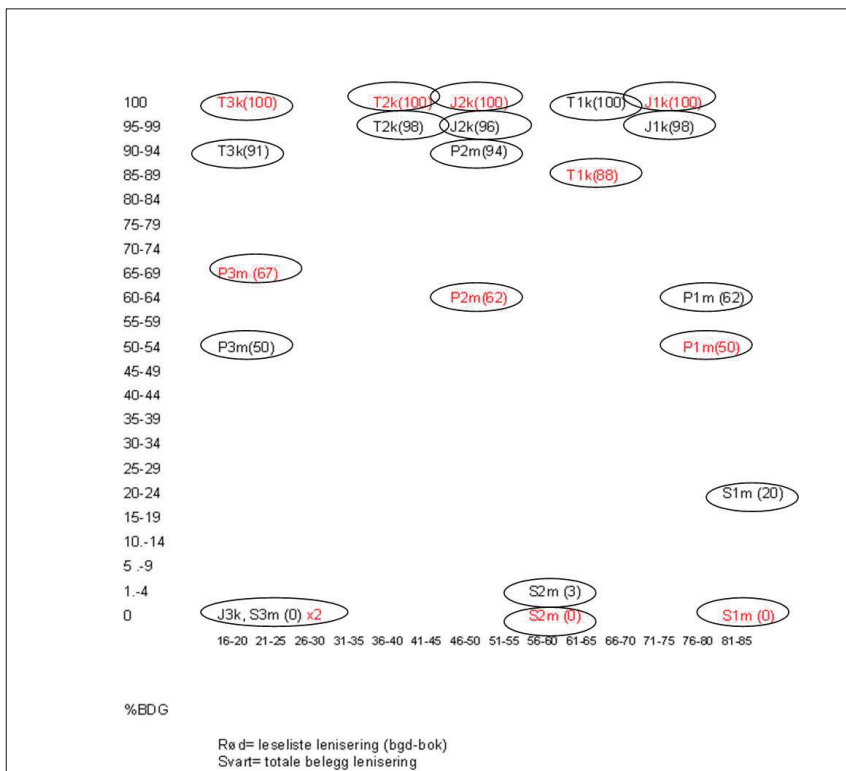
Lenisering i Grimstad, Gro Austenå Berg (2007)

I masteravhandlinga si fra 2007 undersøkte Gro Austenå Berg variasjon i bruk av leniserte plosiver hos 12 språkbrukere fra Grimstad.⁵⁴ Disse tolv informantene var valgt ut etter de følgende kriteriene: «1) [...] fire familier, med tre generasjoner i hver familie, 2) familiene måtte bestå av to rene gutte- og to rene jenterekker, det vil si seks av hvert kjønn, 3) den yngste generasjonen skulle i tillegg være mellom 16–20 år» (Berg 2007: 65).

Berg analyserer den språklige variasjonen på gruppenivå med de to sosiale variablene *generasjon* og *kjønn*. Framstillingene av resultata gir et bilde av et relativt stort gap mellom kvinner som gruppe og menn som gruppe (80 % *bdg* for kvinner, 38 % *bdg* for menn), og et skille mellom de to eldste generasjonene på den ene sida (70 % og 73 % *bdg*) og den yngste generasjonen på den andre sida (35 % *bdg*) (Berg 2007: 107–108).

Legger vi derimot datamaterialet fra Berg inn i et spredningsdiagram med alder langs den horisontale aksene og de språklige realiseringsprosentene (% *bdg*) langs den vertikale aksene får vi et mer diffust bilde av aldersvariasjonen:

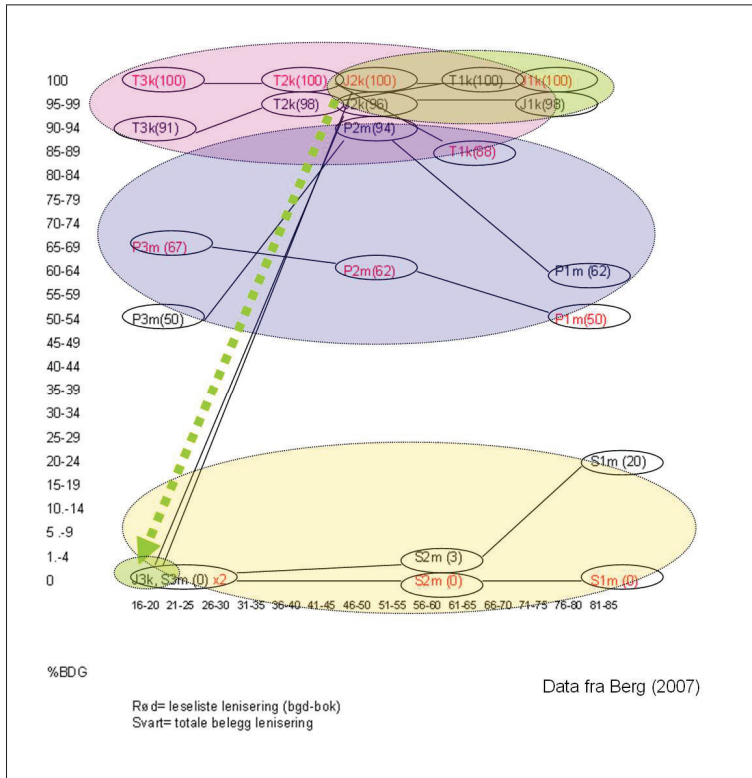
⁵⁴ Nyanalysen av Bergs materiale er tatt med etter samtale med og tillatelse fra Berg, 5. juli 2012.

Figur 16. Spredningsdiagram, leniserte plosiver, 12 informanter fra Grimstad (Ny framstilling av materiale fra Berg 2007). Horisontalt: alder, vertikalt: relativ frekvens lenisering. Rødt: leseliste, svart: fri samtale. k: kvinner, m: menn.

Dersom vi markerer tilhørighet til de fire familiene i utvalget i spredningsdiagrammet, får vi et tydeligere mønster: med en lagdelt struktur mellom gruppene. Bare én informant skiller seg fra egen familiegruppe: den yngste Jensen (grønn farge).⁵⁵

⁵⁵ Det er også yngste blad Jensen som forårsaker den store forskjellen i gjennomsnittlig realiseringsfrekvens mellom generasjonene på gruppenivå.

Figur 17. Spredningsdiagram, leniserte plosiver, fire familier fra Grimstad (ny analyse av materiale fra Berg 2007). Horisontalt: alder, vertikalt: relativ frekvens lenisering. Rødt: leseliste, svart: fri samtale. k: kvinner, m: menn. Rosa sirkel: familien Torgersen, lilla sirkel: familien Pedersen, grønn sirkel: familien Jensen og gul sirkel: familien Sivertsen.

Legger vi variablene 1) *kjønn*, 2) *generasjon* og 3) *familietilhørighet* inn i en hierarkisk multippel lineær regresjonsanalyse, får vi da også bekrefta at familietilhørighet er den variabelen som i størst grad strukturerer datamaterialet i Berg (2007):

Tabell 8. Hierarkisk multipl linear regresjonsanalyse, lenisering i Grimstad. Variablene 1) kjønn, 2) generasjon og 3) familietilhørighet. Materiale fra Berg (2007).

Modell	R	R ²	Justert R ²	Endringsstatistikk ^d				Durbin-Watson	
				Endra R ²	F-endring	df1	df2		Sig. F-endring
1	.522 ^a	.272	.200	.272	3.746	1	10	.082	
2	.624 ^b	.390	.254	.117	1.726	1	9	.221	
3	.859 ^c	.737	.587	.347	4.625	2	7	.052	2.457

a. Uavhengig variabel: *Kjønn*

b. Uavhengige variabler : *Kjønn, Generasjon*

c. Uavhengige variabler : *Kjønn, Generasjon, Familietilhørighet*

d. Avhengig variabel: *Lenisering total*

Tabell 8 gir oss tre regresjonsmodeller, der regresjonsmodell 1 har den uavhengige variabelen *kjønn*, regresjonsmodell 2 har de uavhengige variablene *kjønn* og *generasjon*, og regresjonsmodell 3 har de uavhengige variablene *kjønn*, *generasjon* og *familietilhørighet*.

Den multiple korrelasjonskoeffisienten r^2 ⁵⁶ i tabell 8 uttrykker hvor godt hver av de tre regresjonsmodellene passer til datasettet. Den justerte r^2 uttrykker hvor brukbar regresjonsmodellen er for å predikere variasjonen i populasjonen som datasettet er henta fra (Løvås 1999: 245).⁵⁷ Den multiple korrelasjonskoeffisienten r^2 forteller oss

⁵⁶ r^2 (den multiple determinasjonskoeffisienten / korrelasjonskoeffisienten) svarer til «R²» i tabellen.

⁵⁷ Det er ulike meninger om hvor stor vekt vi skal tillegge denne typen utregninger av effekten til regresjonsmodeller – og andre statistiske modeller. Den justerte multiple korrelasjonskoeffisienten r^2 er regna ut på grunnlag av samme tallmateriale som tallstørrelsen r^2 . Når utregninga av den justerte r^2 ikke er tilført ny informasjon om den virkelige populasjonen eller ny informasjon om den verdenen som utvalget er henta fra, meiner jeg at vi heller ikke bør vente oss at den justerte r^2 skal kunne gi oss ny informasjon om forholdet mellom den statistiske modellen og virkeligheten. Opprettinga i den justerte r^2 gir oss imidlertid en ekstra utregningsrunde der det er tatt forbehold for svakhetene i datasettet, som for eksempel størrelsen på utvalget.

altså ikke hvor godt de uavhengige variablene forklarer variasjonen i den avhengige variabelen, men den uttrykker et *korrelasjonsforhold* mellom de uavhengige og den avhengige variabelen (Amundsen 1980). Ifølge Larson-Hall (2010) kan en verdi på $r^2 = .01$ regnes som en lav verdi, som uttrykk for en *lav* effekt, en verdi på $r^2 = .09$ kan regnes som et uttrykk for en middels høy effekt, og $r^2 = .25$ kan regnes som et uttrykk for en høy effekt (Larson-Hall 2010: 119).

Regresjonsanalysen i tabell 8 er bygd opp som ei trapp, der regresjonsmodell 1 ser mønster i en større del av variasjonen i datasettet enn det vi kan beskrive uten noen regresjonsmodell (endrer r^2 .272 fra ingen regresjonsmodell), regresjonsmodell 2 ser mønster i en større del av variasjonen enn regresjonsmodell 1 (endrer r^2 .117 fra regresjonsmodell 1 til 2), og regresjonsmodell 3 estimerer en større del av variasjonen enn regresjonsmodell 1 og 2 (endrer r^2 .347 fra regresjonsmodell 2). Testen kalkulerer med at 27 % (jf. r^2 .272) av variasjonen i datasettet struktureres av variabelen *kjønn*, at 12 % av variasjonen i datasettet struktureres av variabelen *alder*, og at 35 % av variasjonen i datasettet struktureres av variabelen *familietilhørighet*. Fordi informanter fra samme familie har samme kjønn i dette utvalget (tre generasjoner kvinner fra to familier, tre generasjoner menn fra to familier), kunne vi mistenke multikollinearitet mellom variablene *kjønn* og *familie*. Sammenfallet får ikke utslag i fortestene⁵⁸ (*Collinearity Diagnostics, SPSS 19*), men når vi tolker resultatene for variablene *kjønn* og *familietilhørighet*, bør vi ta høyde for denne overlappingen i utvalgsriterier i utvalget.⁵⁹

Ordgjenkjenningintervju på Shetland (Bugge 2007)

Som en del av masteroppgava mi om endringer i ordforrådet på Shetland gjennomførte jeg ordgjenkjenningintervju med 36 informanter fra 10 shetlandske

⁵⁸ Følgende fortester blei gjennomført i SPSS19, for hver regresjonsanalyse i denne avhandlingen: *kollinearitetsdiagnostikk, VIF-statistikk, residual statistics, normality of residuals* (histogram og P-P plots), *heteroskedastisitettest, partial regression plots*.

⁵⁹ I tillegg bør det nevnes at familien Siversten tilhører en annen sosial klasse enn de andre tre familiene (muntlig opplysning fra veileder for Berg 2007, Helge Omdal, gitt 18.3.2010). Det vil jeg komme tilbake til i kapittel 9.

husstander. Dette materialet skiller seg på flere måter fra materialet i Berg (2007) og fra materialet i denne ph.d.-avhandlingen. For det første uttrykker den avhengige variabelen her testskår fra et formalisert ordgjenkjenningsintervju⁶⁰. For det andre er Shetland et diglossisk språksamfunn en form av standardspråket blir brukt i ikke-private språksituasjoner.

I masteroppgava testa jeg ikke statistisk om en uavhengig variabel *familietilhørighet* samvarierte med variasjonen i testskår i utvalget. Da jeg seinere analyserte materialet på nytt, fant jeg en signifikant korrelasjon mellom *alder* og *testskår* ($\rho = .838$, $p < 0.001$), og jeg kom over kvalitative data som indikerer at *familietilhørighet* er viktig for språklig og sosial gruppetilhørighet i språksamfunna som materialet er henta fra (Bugge 2010b).

En multippel lineær regresjonsmodell av datasettet indikerer også at variablene *alder* og *familietilhørighet* sammen utgjør en brukbar regresjonsmodell for å beregne en stor del av strukturen i datasettet:

Tabell 9. Hierarkisk multippel lineær regresjonsanalyse, testskår i ordgjenkjenningsintervju, Shetland. Variablene 1) alder 2) familietilhørighet. Materiale fra Bugge 2007.

Modell ^c	R	R ²	Endringsstatistikk				Sig. F- endring	Durbin- Watson
			Endra R ²	F- endring	df1	df2		
1	.846 ^a	.716	.716	85.832	1	34	.000	
2	.929 ^b	.863	.147	2.972	9	25	.015	2.125

a. Uavhengig variabel: Alder

b. Uavhengige variabler: Alder, Familietilhørighet

c. Avhengig variabel: testskår i ordgjenkjenningsintervju

⁶⁰ Se Bugge 2011 om ordgjenkjenningsintervjuet som testform.

Regresjonsmodell 1 i tabell 9, der bare variabelen *alder* er tatt med, gir oss verdien r^2 .716, og regresjonsmodell 2, der både *alder* og *familietilhørighet* er tatt med, gir oss verdien r^2 .863. 15 % av variasjonen er altså beregna til å være strukturert av variabelen *familietilhørighet*, og innføringa av variabelen *familietilhørighet* gir ei signifikant styrking av regresjonsmodellen (F-ending, sig. < .05). Variablene *alder* og *familietilhørighet* er til sammen beregna til å strukturere 86 % av variasjonen i utvalget.

Nyanalysene av datamateriala fra Berg (2007) og Bugge (2007) indikerer at variabelen *familietilhørighet* bidrar til å strukturere variasjonen i de avhengige variablene i disse datasetta. Nyanalysen av Berg (2007) er særlig relevant for dette ph.d.-prosjektet, fordi den beskriver fonologisk variasjon i et ikke-diglossisk norsk språksamfunn og derfor lettere kan sammenlignes med Bolsøy. At variabelen *familietilhørighet* også her ser ut til å bidra til å strukturere den interindividuelle språklige variasjonen, styrker aktualiteten av å undersøke om variabelen *familietilhørighet* er en relevant variabel også i andre norske språksamfunn.

8. Språklig analyse

Det følgende kapittelet gir en oversikt over variasjonsmønstre i det språklige materialet. Jeg legger vekt på fire språklige variabler, som vist i kapittel 3. I kapittelet undersøkes både variasjonsmønsteret i materialet som heilhet, altså hos 63 informanter, og variasjonsmønsteret i og mellom de seks familiene, altså hos 27 familieinformanter.

Utgangspunktet for analysene er de 14 testhypotesene om forholdet mellom de språklige og de sosiale variablene som ble lagt fram i kapittel 3.5, og utgangspunktet for de 14 testhypotesene er avhandlingas første problemstilling: *Er det samvariasjon mellom den sosiale variabelen familietilhørighet og språkvariasjon i Bolsøy?* Avhandlingas andre problemstilling blir diskutert i kapittel 9.

De seks familiene i utvalget mitt har ulike kjønns- og alderssammensetning og ulike bosted. Jeg har derfor valgt å analysere den språklige variasjonen etter fire sosiale variabler: *fødselsår, kjønn, bosted etter skolekrets og familietilhørighet*. De fire sosiale variablene er presentert i kapittel 3, 4 og 5. Gjennom multiple hierarkiske lineære regresjonsanalyser undersøkes det om variabelen familietilhørighet kan bidra til å beskrive variasjon i språkbruken som ikke allerede er beskrevet av variablene fødselsår, kjønn og bosted.

8.1 Sosial variabel fødselsår

For den sosiale variabelen fødselsår har jeg satt opp ni hypoteser, gruppert etter de språklige variablene::

VAR1	H1: Yngre informanter har lavere relativ frekvens av varianten /ɛ/ av <ei> enn eldre.
VAR2	H2: Yngre informanter har lavere relativ frekvens av varianten /œ/ av <øy> enn eldre.
VAR1+2/By-bygd	H3: Yngre informanter har lavere relativ frekvens av bygdemålsvarianter av <ei> og <øy> enn eldre.
VAR1+2/Trad-mod	H4: Andelen /æ/ for eldre /ɛ/ og andelen /æ/ for eldre /œ/ er omtrent lik, og formene blir brukt av samme aldersgruppe. H5: Yngre har høyere relativ frekvens av varianten /æ/ av /ɛ/ og /œ/ enn eldre.
VAR3A	H6: Yngre har lavere relativ frekvens av [n] i variabel 3 enn eldre.
VAR3B	H7: Yngre har høyere relativ frekvens av [n] i variabel 3 enn eldre.
VAR3C	H8: Yngre har høyere relativ frekvens av [ɲ] i variabel 3 enn eldre.
VAR4	H9: Yngre har lavere relativ frekvens av /me:/ enn eldre.

Den sosiale variabelen fødselsår blir i denne framstillinga operasjonalisert som en kontinuerlig variabel på skalanivå (se kapittel 4.1). Når det er hensiktsmessig for analysen eller for den grafiske framstillinga av materialet, har jeg også gruppert informantene etter alder i fem fødselsårsbolker: 1880–1919, 1920–1939, 1940–1959, 1960–1979 og 1980–2005. For å undersøke forholdet mellom alder og variasjonen i de språklige variablene har jeg brukt bivariabel korrelasjon (Spearman's rho, ρ). For å visualisere forholdet mellom årsbolker og for å visualisere inter- og intraindividuell variasjon bruker jeg ulike typer spredningsdiagram.

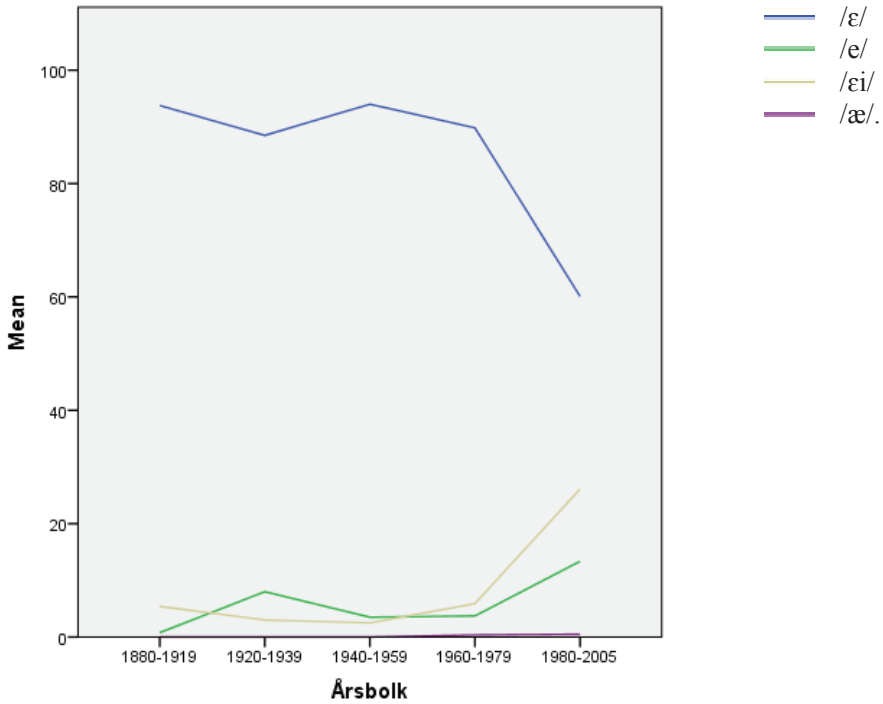
Variabel 1 og 2

Variabel 1 og 2 har til sammen ni ulike varianter (se kapittel 3.1), og frekvensen av de ulike variantene i datasettet er gitt nedafor, i tabell 10:

Tabell 10. Frekvens av variabel 1 og 2 i materialet, 63 informanter.

Eksempelord	System 1. Eldre romsdalsk bygdemål	System 2. Romsdalsk bygdemål, mellomform	System 3. Yngre romsdalsk bygdemål	System 4. Romsdalsk bymål	
	<i>heilt</i>	<ei> ε (2262)		<ei> æ (8)	<ei> ei (282)
<i>bløyte</i>	<øy> œ (74)	<øy> ε (54)	<øy> æ (20)	<øy> øy (3)	<øy> ø (74)

Forholdet mellom informantenes alder og informantenes relative bruk av varianter i variabel 1 er illustrert i figur 18:

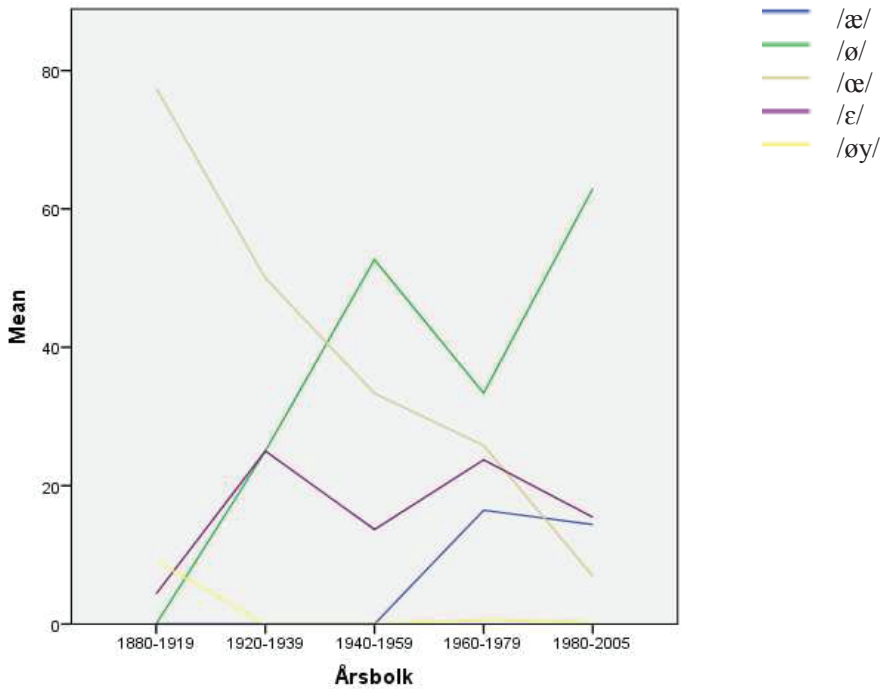
Figur 18. Linjediagram for fødselsår / variabel 1. Horisontalt: 63 informaners fødselsår i fem årsbolker. Vertikalt: informantenes relative bruk av varianter for skriftspråklig <ei>.

Tabell 11. Gruppegjennomsnitt for variantene i variabel 1 for 63 informanter i fem årsbolker.

	Antall informanter med språklig belegg	/ɛ/ (N: 2262)	/e/ (N: 166)	/ɛi/ (N: 282)	/æ/ (N: 8)
1880–1919	N: 13	93,8 %	0,8 %	5,4 %	0 %
1920–1939	N: 2	88,5 %	8 %	3 %	0 %
1940–1959	N: 4	94 %	3,5 %	2,5 %	0 %
1960–1979	N: 11	89,8 %	3,7 %	5,9 %	0,4 %
1980–2005	N: 33	60 %	13,4 %	26,1 %	0,5 %

Det tydeligste mønsteret i figur 18 er nedgangen i relativ frekvens for varianten /ɛ/ til fordel for bymålsformene /e/ og /ɛi/ hos de yngste informantene. Mønsteret for

variantene i variabel 2 av <øy>, viser ei lignende endring, der det tydeligste mønsteret er nedgang i varianten /œ/:

Figur 19. Linjediagram for fødselsår / variabel 2. Horisontalt: 63 informaners fødselsår i fem årsbolker. Vertikalt: informantenes relative bruk av varianter for skriftspråklig <øy>.

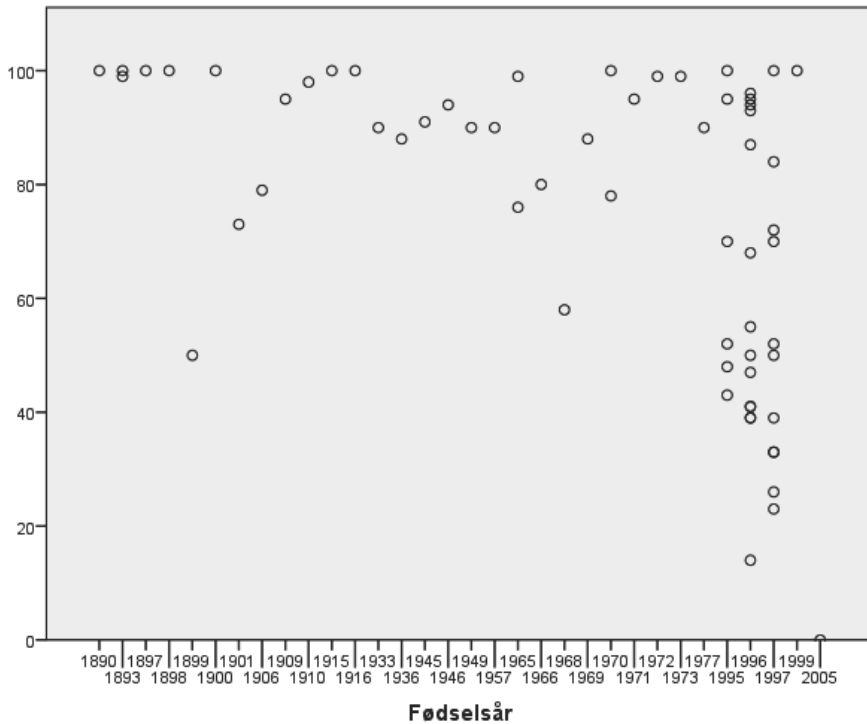
Tabell 12. Gruppegjennomsnitt for variantene i variabel 2 for 63 informanter i fem årsbolker.

	Antall informanter med språklig belegg	/æ/ (N: 20)	/ø/ (N: 74)	/œ/ (N: 74)	/ɛ/ (N: 54)	/øy/ (N: 3)
1880-1919	N: 11	0 %	0 %	87 %	10 %	1 %
1920-1939	N: 2	0 %	25 %	50 %	25 %	0 %
1940-1959	N: 3	0 %	52,7 %	33,3 %	13,7 %	0 %
1960-1979	N: 11	16,5 %	33,4 %	25,8 %	23,7 %	0,7 %
1980-2005	N: 18	14,4 %	62,9 %	6,9 %	15,4 %	0,3 %

I figur 19 ovafor ser vi imidlertid at nedgangen i bruken av /œ/ for <øy> begynner tidligere enn nedgangen i /ɛ/ for <ei>, (se figur 18). Vi kan også legge merke til at /ɛ/ kommer inn for <øy> i perioden før /ɛ/ også begynner å komme på retur for <ei>. Varianten /æ/ har en relativt høyere frekvens for <øy> enn den har for <ei>, med 0,3 % /æ/ for <ei> og 9 % /æ/ for <øy>.

Variabel 1+2/By–bygd

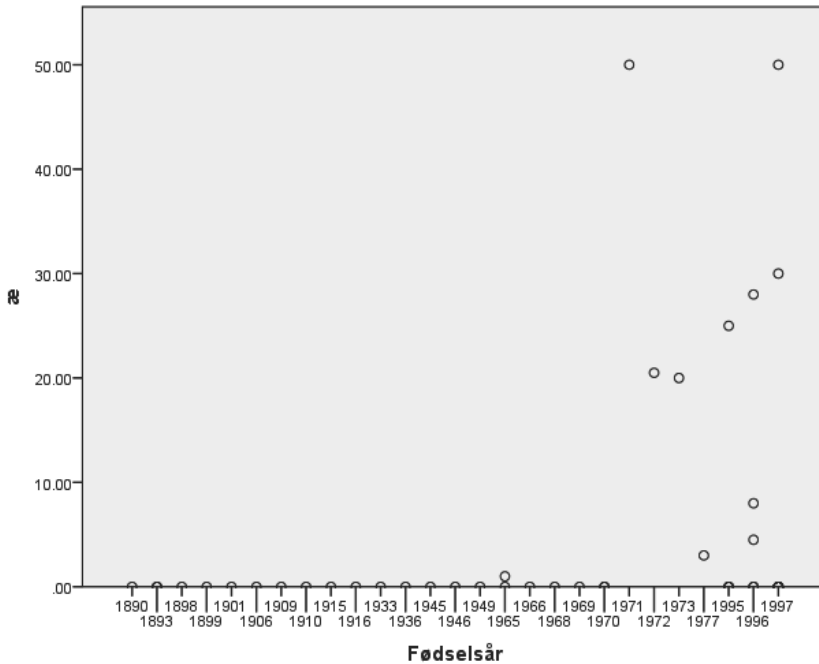
Resultata for variabel 1+2/By–bygd (bygdemålsvarianter/bymålsvarianter av <ei> og <øy> og variabel 2: /æ/ av <ei> og <øy>, se kap. 3.2) gir en signifikant korrelasjon for variabel 1 mellom *fødselsår* og *bruk av bymålsvarianter* ($p < 0.01$, $r_s = 0.59$), der yngre har en lavere relativ frekvens av bygdemålsvarianter av <ei> og <øy> enn eldre. Et spredningsdiagram i figur 20 av den relative bruken av bygdemålsvarianter sammenligna med bymålsvarianter i variabel 1+2/By–bygd hos informantene viser at den gjennomsnittlige nedgangen på gruppenivå er et resultat av *en økt interindividuell variasjon* i de yngre aldersgruppene, der fortsatt enkelte skårer på nivå med de eldste informantene i studien:

Figur 20. Spredningsdiagram, 63 informanter. Horisontalt: fødselsår, vertikalt: Relativ bruk av bygdemålsvarianter i variabel 1.

Variabel 1+2/Trad-mod: /æ/ av <ei> og <øy>

Varianten /æ/ framstår som en ung variant. I motsetning til de andre variantene i variabel 1 og 2 er varianten /æ/ ikke beskrevet i Hovdenak (1978) og Bjerkeset (1976). Jeg finner bare varianten hos informanter født etter 1960:

Figur 21. Spredningsdiagram, horisontalt: fødselsår, vertikalt: Relativ frekvens variant /æ/ hos 63 informanter.

Det er en signifikant korrelasjon mellom fødselsår og variabel 1+2/Trad-mod ($p < 0.05$, $r_s = 0.32$), men varianten /æ/ er altså lite frekvent i materialet, og ingen av informantene som bruker varianten, har over 55 % forekomst /æ/ av <øy> og <ei> .

Det er imidlertid interessant at varianten /æ/ forekommer oftere for <øy> enn den gjør for <ei> . Hos den yngste aldersgruppa (født etter 1980) realiseres bare 0,5 % av alle forekomster av <ei> som /æ/, mens 14,4 % av alle <øy> realiseres som /æ/. Dersom dette mønsteret også viser seg i et større materiale enn mitt eller i et materiale der /æ/ for tidligere monoftongert diftong er mer frekvent, kunne vi tenke oss at den nye varianten /æ/ her gjør at språkbrukerne unngår sammenfallet mellom /ε/ av /ei/ og /æ/ av /øy/ (se kapittel 3.1). Det vil si at mens eldre bolsøymål skilte mellom *reis* (v.) /rɛ:s/ og *røys* (f.) /rœ:s/, og en del språkbrukere i yngre bolsøymål hadde sammenfall mellom uttalen av *reis* (v.) /rɛ:s/ og *røys* (f.) /rœ:s/, kan vi forestille oss ei utvikling

der de som har unngått sammenfallet i framtidens bolsøymål får et nytt skille mellom *reis* (v.) /rɛ:s/ og *røys* (f.) /rø:s/. Ei mer sannsynlig utvikling er imidlertid at bolsøymålet vil gjeninnføre et skille mellom <øy> og <ei> ved å ta over bymålsvarianten /ø/ for <øy>, jf. figur 19.

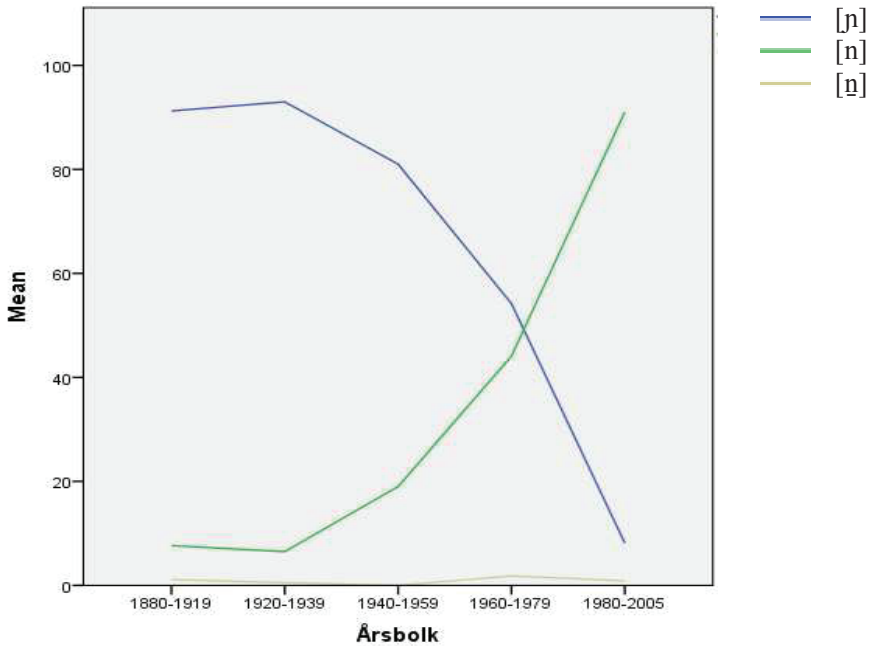
Variabel 3

Variabel 3 inkluderer tre ulike varianter, og frekvensen av de ulike variantene i datasettet er gitt under, i tabell 13:

Tabell 13. Frekvens av former i variabel 3 i materialet, 63 informanter.

Eksempelord	System 1. Eldre romsdalsk bygdemål	System 2. Yngre romsdalsk bygdemål	System 3. Romsdalsk bymål
<i>renne</i> (v.)	[ɲ] (1287)	[ɲ̥] (35)	[n] (911)

Forholdet mellom informantens alder og informantens relative bruk av varianter i variabel 3 er illustrert i figur 22:

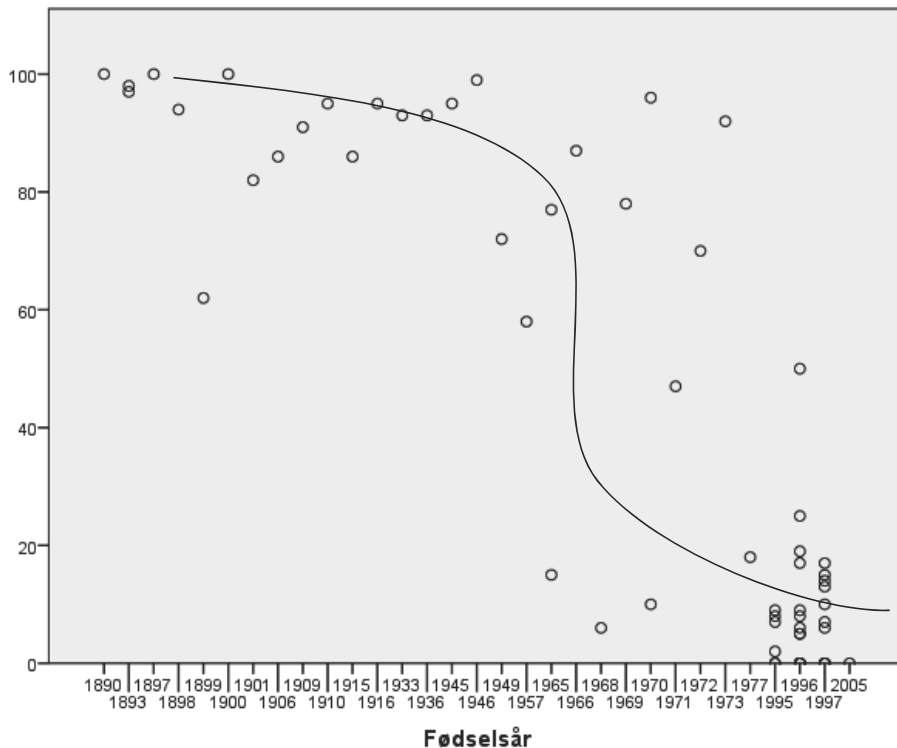
Figur 22. Linjediagram for fødselsår /variabel 3. Horisontalt: 63 informaners fødselsår i fem årsbolcker. Vertikalt: informantenes relative bruk av varianter i variabel 3.

Tabell 14. Gruppegjennomsnitt for variantene i variabel 3 for 63 informanter i fem årsbolcker.

	Antall informanter med språklig belegg	[ɲ] (N: 1287)	[n] (N: 911)	[ŋ] (N:35)
1880–1919	N: 13	91,2 %	7,7 %	1,1 %
1920–1939	N: 2	93 %	6,5 %	0,5 %
1940–1959	N: 4	81 %	19 %	0 %
1960–1979	N: 11	54,2 %	44 %	1,8 %
1980–2005	N: 31	8,1 %	91 %	0,9 %

Variabel 3A: palatal [ɲ] av <nn>

Et spredningsdiagram i figur 23 av de individuelle bruksprosentene i variabel 3A, her relativ frekvens av [ɲ] av <nn> hos informantene, viser at den gjennomsnittlige nedgangen på gruppenivå gjenspeiles i ei tydelig forskyving i den interindividuelle variasjonen:

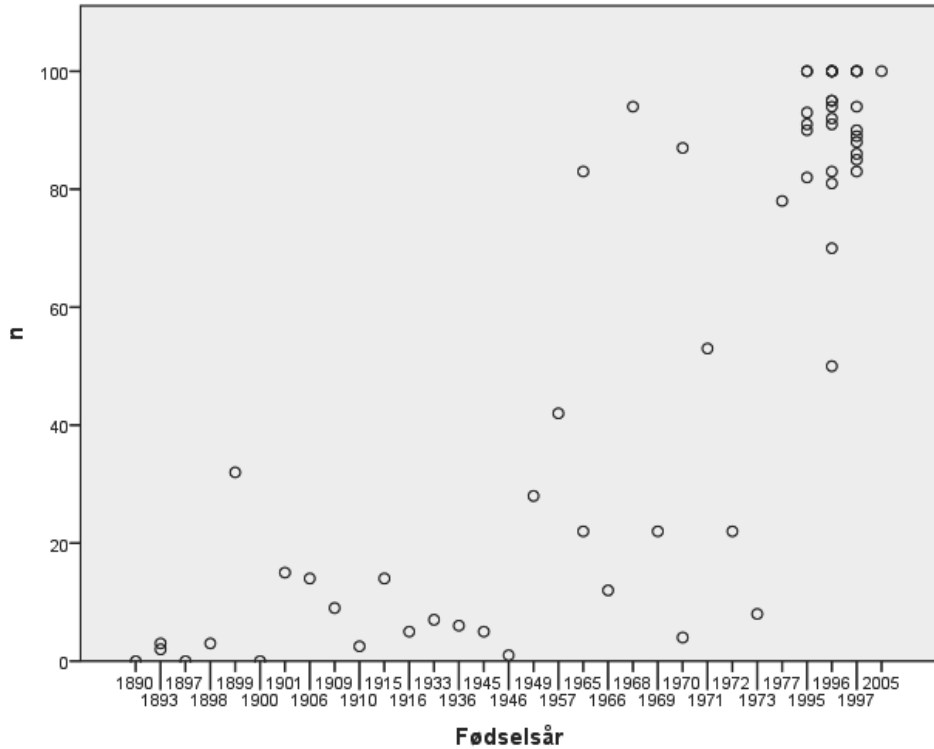

Figur 23. Spredningsdiagram, horisontalt: fødselsår, 63 informanter. Vertikalt: frekvens variabel 3A. S-kurve som tolkningsforslag for spredningsdiagram.

Det er her en signifikant korrelasjon mellom fødselsår og variabel 3A ($p < 0.001$, $r_s = 0.78$). Spredningsdiagrammet kan tolkes som en S-kurve med stor interindividuell variasjon i aldersgruppa født mellom 1960 og 1980, og mindre variasjon mellom informantene født før 1960 og etter 1980.

Variabel 3B: alveolar [n] av <nn>

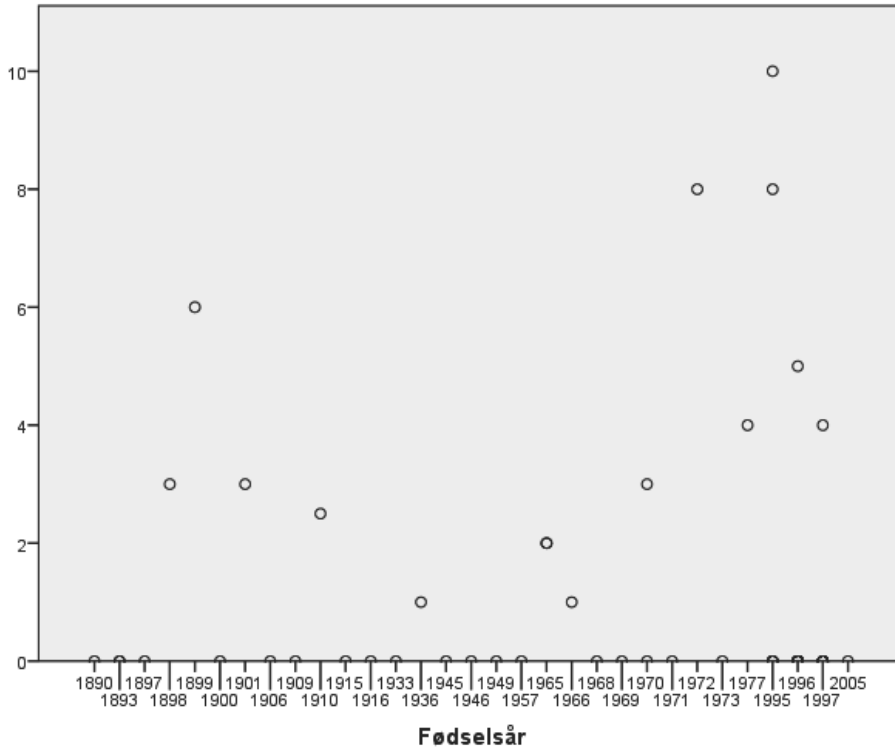
Variantene [n] og [ɲ] er de mest frekvente variantene for variabel 3 hos informantene, og figur 24 for variabel 3B er tilnærma lik et speilbilde av figur 23 for variabel 3A:

Figur 24. Spredningsdiagram, horisontalt: fødselsår, vertikalt: frekvens variabel 3B.

Variabel 3C: postalveolar [ɲ] av [n] og [ɲ]

Varianten [ɲ] er den minst frekvente i variabel 3 med bare 35 belegg totalt i materialet. Materialet viser ei svak økning i bruken av varianten i tilsynelatende tid:

Figur 25. Spredningsdiagram, horisontalt: fødselsår, vertikalt: frekvens variabel 3C.

I materialet mitt har jeg registrert forekomster av varianten også hos enkelte av de eldste informantene, født 1880–1919. Jeg er imidlertid usikker på om forekomstene av [ɲ] i denne gruppa kan tolkes som ei kompromissform mellom [n] og [ɲ], eller om forekomstene er resultat av andre faktorer. Ikke overraskende finner vi ingen signifikant korrelasjon mellom *fødselsår* og variabel 3C.

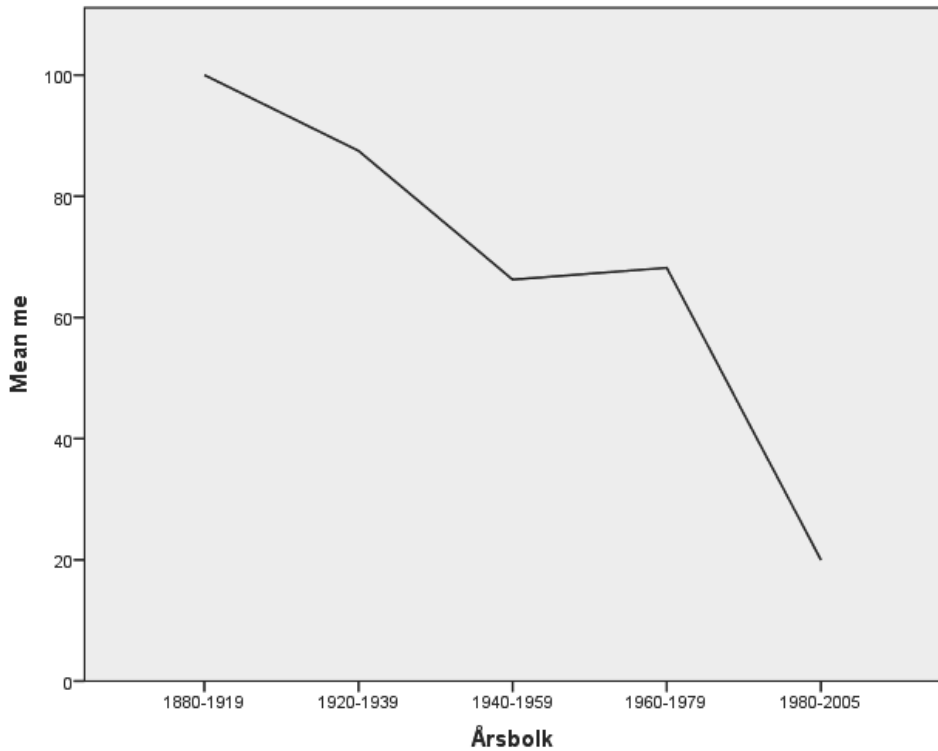
Variabel 4

Variabel 4 har to varianter, /vi:/ og /me:/, og forholdet mellom disse måles i variabel 4. Av variantene /vi:/ og /me:/ kan vi regne /me:/ som den tradisjonelle lokale med utgangspunkt i Bjerkeset (1976) og Hovdenak (1978). Varianten /vi:/ kan regnes som den tradisjonelle bymålsforma, slik også Hovdenak (1978) beskriver det:

Tabell 15. Frekvens av /vi:/ og /me:/ i materialet, der 55 av 63 informanter har belegg for variabelen.

System 1. Eldre romsdalsk bygdemål	System 2. Romsdalsk bymål
/me:/ (466)	/vi:/ (426)

I materialet som heilhet (N: 55) finner vi en signifikant korrelasjon mellom fødselsår og relativ bruk av varianten /me:/ ($p < 0.001$, $r_s = -.654$). Forholdet mellom informantenes fødselsår og informantenes relative bruk av varianten /me:/ er illustrert i figur 26.

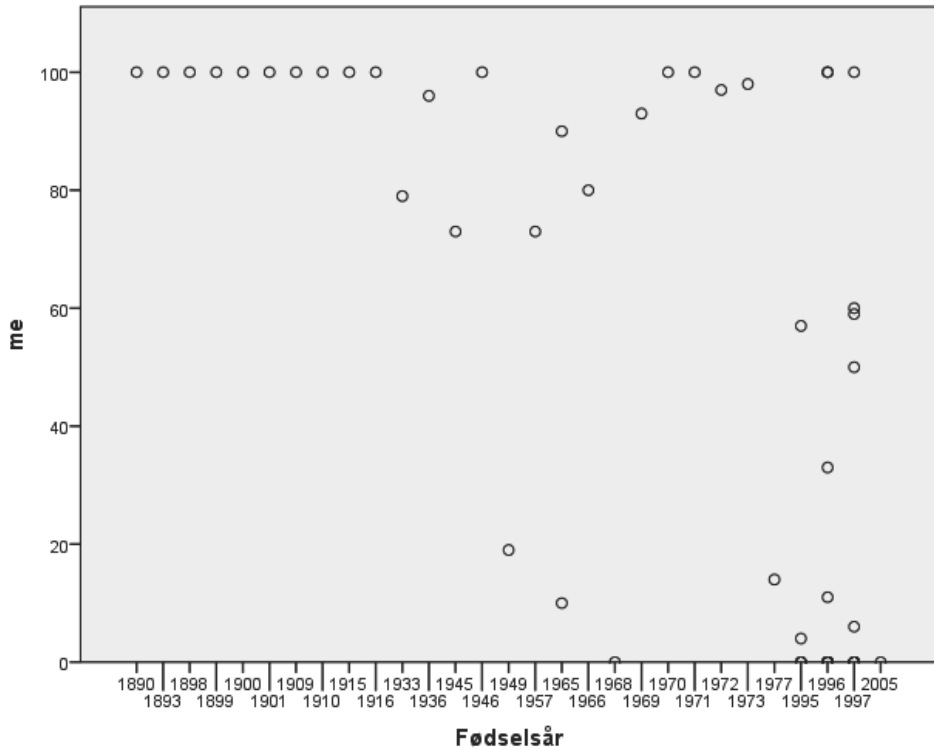

Figur 26. Gruppegjennomsnitt, horisontalt: fødselsår, vertikalt: frekvens /me:/ i variabel 4.

Tabell 16. Gruppegjennomsnitt for variantene i variabel 4 for 63 informanter i fem årsbolker.

	Antall informanter med språklig belegg	/me:/ (N: 466)	/vi:/ (N: 426)
1880–1919	N: 10	100 %	0 %
1920–1939	N: 2	87,5 %	12,5 %
1940–1959	N: 4	66,3 %	33,7 %
1960–1979	N: 10	68,2 %	31,8 %
1980–2005	N: 29	20 %	80 %

Figur 27 viser en gjennomsnittlig nedgang mellom årsbolkene for varianten /me:/ i variabel 4. Denne gjennomsnittlige nedgangen bygger imidlertid på et materiale med stor interindividuell variasjon i alle aldersgrupper født etter 1920, som vist i figur 26:

Figur 27. Spredningsdiagram for /me:/. Horisontalt: fødselsår 63 informanter, vertikalt: frekvens for /me:/ i variabel 4.

Spredningsdiagrammet i figur 27 for variabel 4 illustrerer imidlertid en variasjon der det er mindre grad av intraindividuell variasjon enn i de andre variablene: Den gjennomsnittlige frekvensen for alle informantene er 49,5 % /me:/ og 50,5 % /vi:/, men langt de fleste av informantene har individuelle frekvenser *over* 80 % og *under* 20 %.

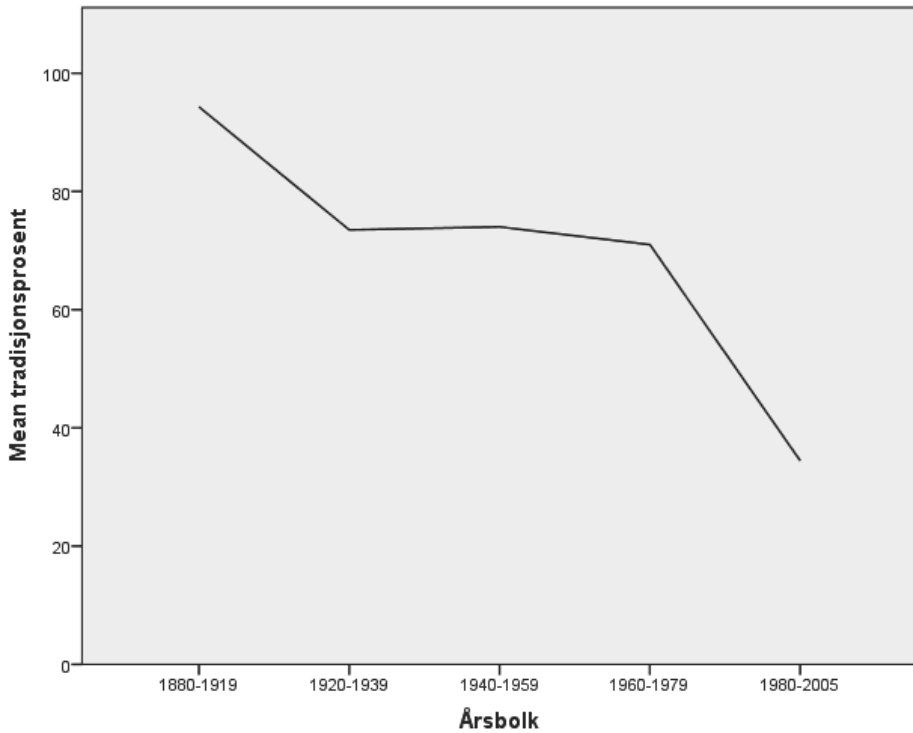
Tradisjonsprosent

De språklige variablene 1–4 kan også framstilles i én variabel, med en samla *tradisjonsprosent* kalkulert slik:

$$\text{Tradisjonsprosent} = \frac{(\% \text{ var1+2By-bygd}) + (\% \text{ var3A}) + (\% \text{ /me:/ var4})}{\text{antallet av de tre variablene som informanten har belegg for}}$$

Tradisjonsprosenten gjenspeiler altså hver informants gjennomsnittlige frekvens av de eldre formene for de tre variablene var1+2By-bygd, var3A og var4. Dersom en informant bare har belegg for to av tre variabler, vil tradisjonsprosenten kalkuleres på grunnlag av de to variablene som informanten har belegg for.

Vi finner en signifikant korrelasjon (r_s : .65, $p < 0.001$) mellom *fødselsår* og den nye variabelen *tradisjonsprosent*. Nedgangen i gjennomsnittlig tradisjonsprosent for hver årsbolk er illustrert i figur 28:

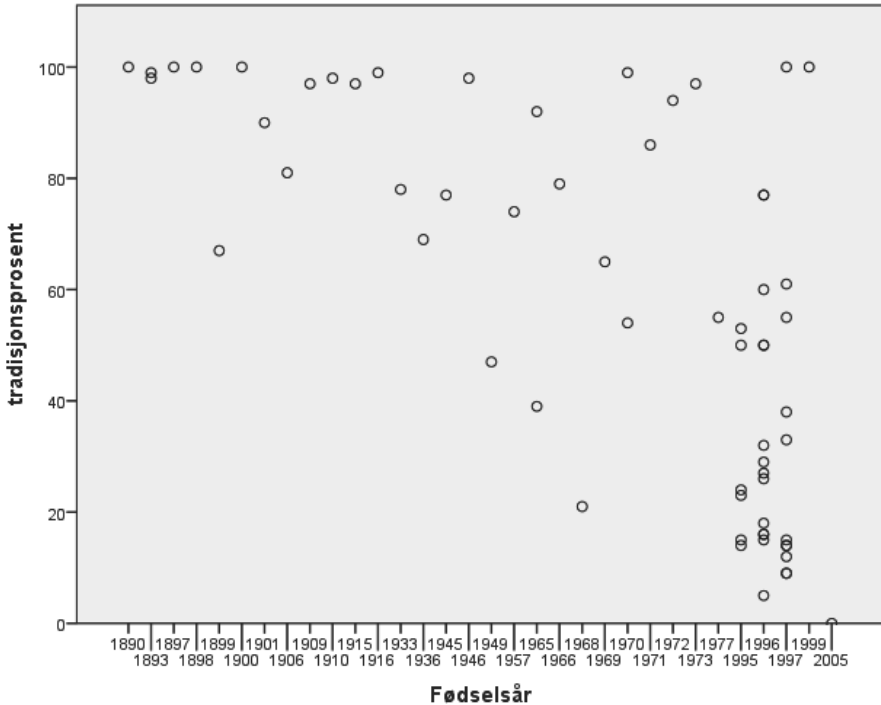

Figur 28. Gruppegjennomsnitt tradisjonsprosent, horisontalt: fødselsår, vertikalt: tradisjonsprosent.

Tabell 17. Gruppegjennomsnitt tradisjonsprosent for 63 informanter i fem årsbolker.

	N (inf)	tradisjonsprosent
1880–1919	N: 13	94,3 %
1920–1939	N: 2	73,5 %
1940–1959	N: 4	74 %
1960–1979	N: 11	71 %
1980–2005	N: 33	34,5 %

Et spredningsdiagram for den nye variabelen *tradisjonsprosent* og *fødselsår* støtter opp om mønsteret med økt interindividuell variasjon i yngre aldersgrupper:

Figur 29. Spredningsdiagram tradisjonsprosent, horisontalt: fødselsår 63 informanter, vertikalt: tradisjonsprosent.

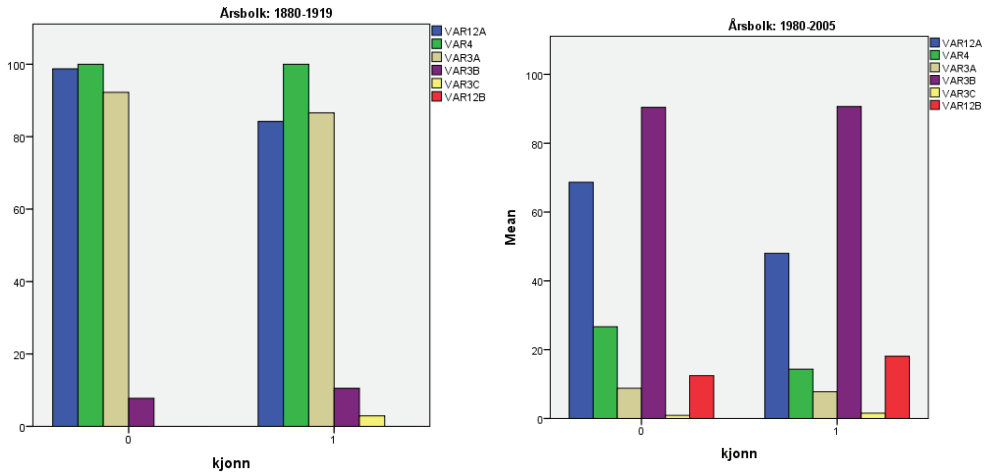
8.2 Sosial variabel *kjønn*

Knyttet til den sosiale variabelen kjønn satte jeg opp to hypoteser i kapittel 4.5:

H10: Det er ikke forskjeller mellom kvinner og menn med hensyn til noen av de språklige variablene.

H11: Dersom det finnes en forskjell mellom kvinners og menns språkbruk, ligner forskjellene på aldersvariabelen, slik at kvinner i større grad enn menn bruker former som assosieres med yngre språkbrukere.

Figur 30 viser gjennomsnittlig frekvens i hos kvinner og menn i den eldste og den yngste aldersgruppa, av variabel 1+2/By-bygd (andel bygdemålsvarianter av <ei> og <øy>), variabel 4 (andel /me:/), variable 3A (andel [n] i variabel 3), variabel 3B (andel [n] i variabel 3) og variabel 1+2/Trad-mod (her andel /æ/ av <øy>):

Figur 30. Gruppegjennomsnitt for kvinner og menn i årsbolk 1880–1919 og årsbolk 1980–2005. 0= kvinner og 1= menn, blå = andel bygdemålsvarianter i variabel 1+2/By-bygd, grønn = andel /me:/ i variabel 4, brun = andel [ɲ] i variabel 3, lilla = andel [n] i variabel 3, rød = /æ/ av <øy> i variabel 2.

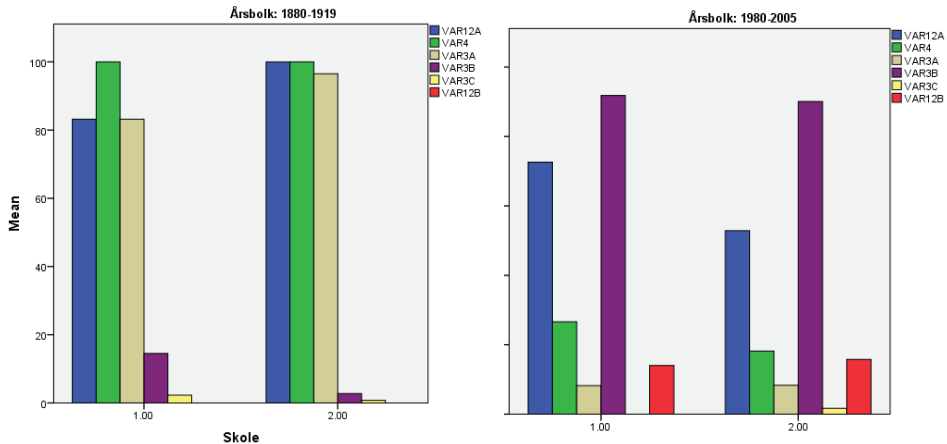
Figur 30 viser at forskjellen mellom kvinner og menn innfor samme aldersgruppe er svært liten. Det er ingen signifikante forskjeller mellom kvinner og menn for noen av de språklige variablene. Variabelen *kjønn* bidrar derfor i liten grad til å beskrive variasjonen i materialet.

8.3 Sosial variabel *bosted*

I kapittel 4.5 postulerte jeg følgende hypotese for forholdet mellom de språklige variablene og den sosiale variabelen *bosted*:

H12: Det er ikke forskjeller mellom språkbrukere i Vågsetra skolekrets og Kleive skolekrets med hensyn til noen av de språklige variablene.

Figur 31 viser gjennomsnittlig frekvens hos informanter bosatt innafør Kleive og Vågsetra skolekrets i den eldste og den yngste aldersgruppa for variablene 1+2/By-bygd (andel bygdemålsvarianter av <ei> og <øy>), variable 4 (andel /me:/), variable 3A (andel [ɲ] i variabel 3), variabel 3B (andel [n] i variabel 3) og variabel 1+2/Trad-mod (her andel /æ/ av <øy>):

Figur 31. Gruppegjennomsnitt for informanter bosatt innafør det som i dag er Vågsetra og Kleive skolekrets, i årsbolk 1880–1919 og årsbolk 1980–2005. 1 = Kleive og 2 = Vågsetra, blå = andel bygdemålsvarianter i variabel 1+2/By-bygd, grønn = andel /me:/ i variabel 4, brun = andel /ɲ/ i variabel 3, lilla = andel [n] i variabel 3, rød = /æ/ av <øy> i variabel 2.

Tabell 18. Gruppegjennomsnitt for informanter bosatt innafor det som i dag er Vågsetra og Kleive skolekrets, i årsbolk 1880–1919 og årsbolk 1980–2005.

	N	Var1+2/By- bygd	Var1+2/Trad- mod	Var3A	Var3B	Var4
Kleive 1880–1919	6	86 %	0 %	87,7 %	12,42 %	100 %
Vågsetra 1880–1919	7	97 %	0 %	96,4 %	3,57 %	100 %
Vågsetra ≠ Kleive 1880–1919		p > .05 (i.s.)	Lik varians	p > .05 (i.s.)	p > .05 (i.s.)	Lik varians
Vågsetra 1980–2005	17	52,3 %	14 %	9,6 %	90 %	15,7 %
Kleive 1980–2005	16	66,2 %	15,8 %	6,8 %	91,9 %	24,6 %
Vågsetra ≠ Kleive 1980–2005		p > .05 (i.s.)	p > .05 (i.s.)	p > .05 (i.s.)	p > .05 (i.s.)	p > .05 (i.s.)

Figur 31 og tabell 18 viser at forskjellen mellom språkbruken hos informanter i Kleive skolekrets og Vågsetra skolekrets er svært liten, så lenge informantene er innafor samme aldersgruppe. Variabelen *bosted* bidrar i liten grad til å beskrive variasjonen i materialet.

8.4 Sosial variabel *familietilhørighet*

For den sosiale variabelen familietilhørighet har jeg satt opp to hypoteser (jf. kap. 4.5):

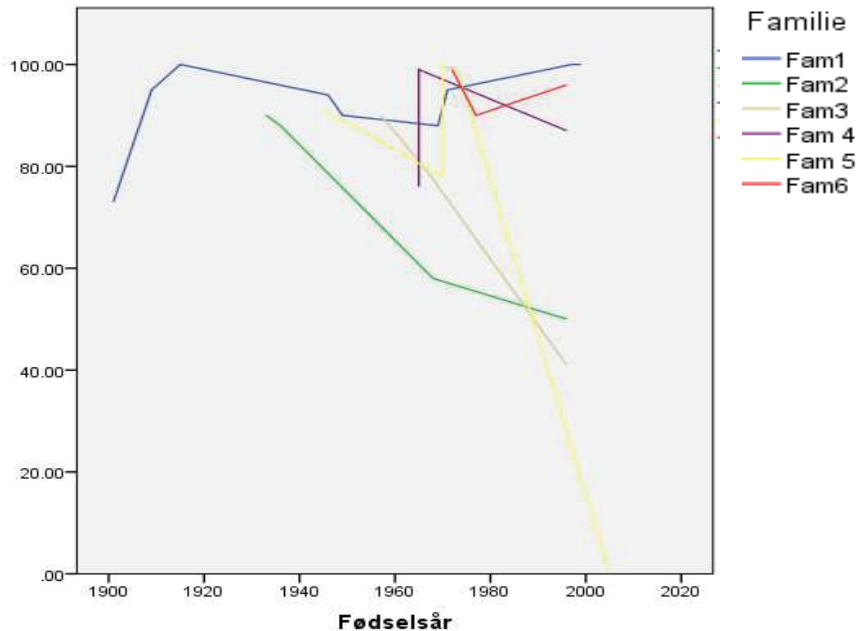
H13: Det er en samvariasjon mellom den sosiale variabelen familietilhørighet og språkvariasjon i Bolsøy.

H14: Barn som har høg bruk av visse varianter sammenligna med jevnaldrende barn, vil ha foreldre også som har høg bruk av de samme variantene sammenligna med jevnaldrende voksne i bygda.

Framstilling av de seks familiene i spredningsdiagram: En lagdelt struktur?

Dersom det var slik at barn som har høg bruk av visse varianter sammenligna med jevnaldrende barn, også har foreldre med høg bruk av de samme variantene sammenligna med jevnaldrende voksne i bygda, skulle vi kunne sette opp et spredningsdiagram med en lagdelt struktur mellom generasjonsrekker, som den vi ser i figur 17 for Bergs materiale (2007).

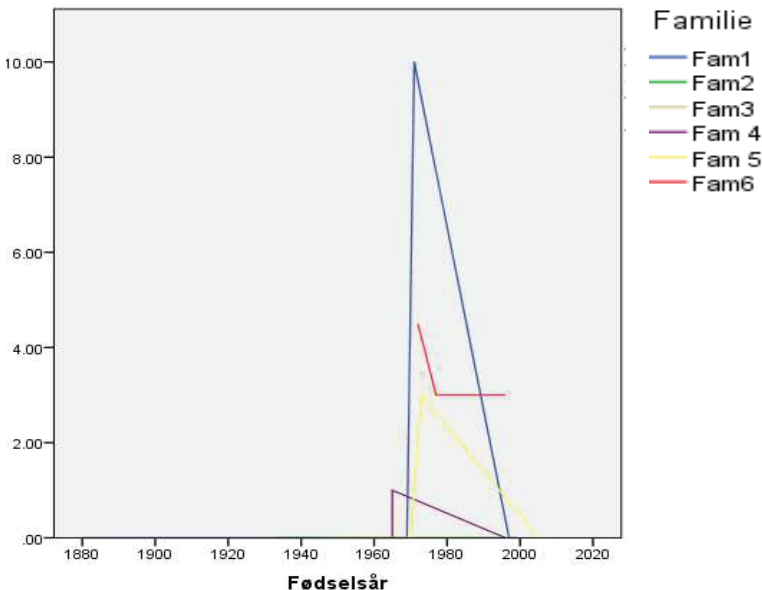
Figur 32 gir en oversikt over skåringssnittet i aldersspredninga for variabel 1+2/By-bygd for de 27 informantene familiematerialet. Spredningsdiagrammet viser at det er økende interindividuell variasjon i de yngre aldersgruppene I materialet, slik vi også så det i figur 26. Linjer mellom generasjonene i de seks familiene i materialet for Variabel 1+2/By-bygd gir *ikke* en åpenbart lagdelt struktur, sjøl om familie 1 ser ut til å ligge noe høgt i alle generasjoner sammenligna med de andre familiene:

Figur 32. Spredningsdiagram med inntegna linjer mellom individuelle skåringer hos familiemedlemmer i samme familie. Variabel 1+2/By-bygd. Horisontalt: fødselsår, vertikalt: relativ frekvens variabel 1+2 /By-bygd.

Ei inntegning av generasjonslinjer synes altså ikke å gi oss ei klarere strukturering av den interindividuelle variasjonen i aldersgruppene.

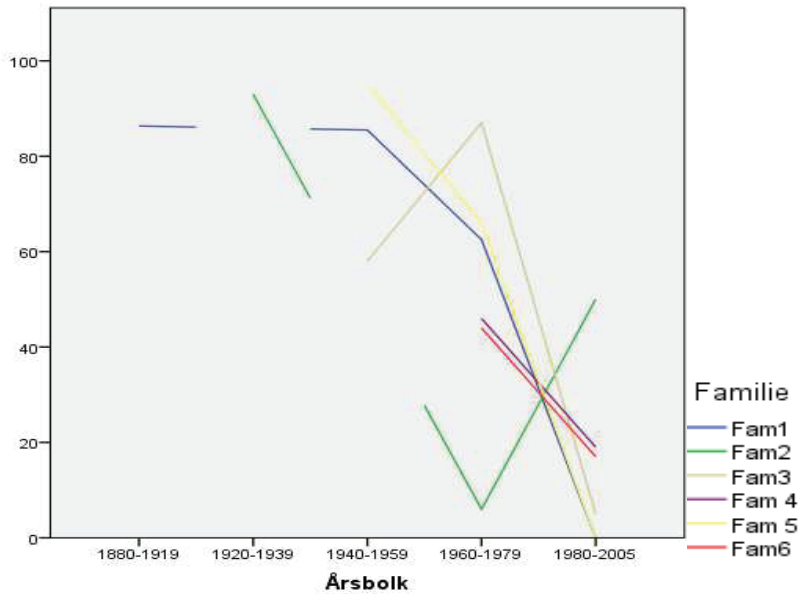
Varianten /æ/ i variabel 1+2/Trad-mod er lite frekvent i materialet. Bare seks av de 27 familieinformantene bruker den, og disse seks bruker den også lite (Kristian: 10 %, Nina: 1 %, Otto: 3 %, Per: 4,5 %, Pia: 3 %, Pål: 3 %). Seks av familieinformantene som har forekomster av /æ/, hører tre til familie 6 (Pål, Pia og Per). Det vil altså si at familie 6 skiller seg ut ved at alle medlemmer jeg har intervjuet, har forekomster av varianten /æ/:

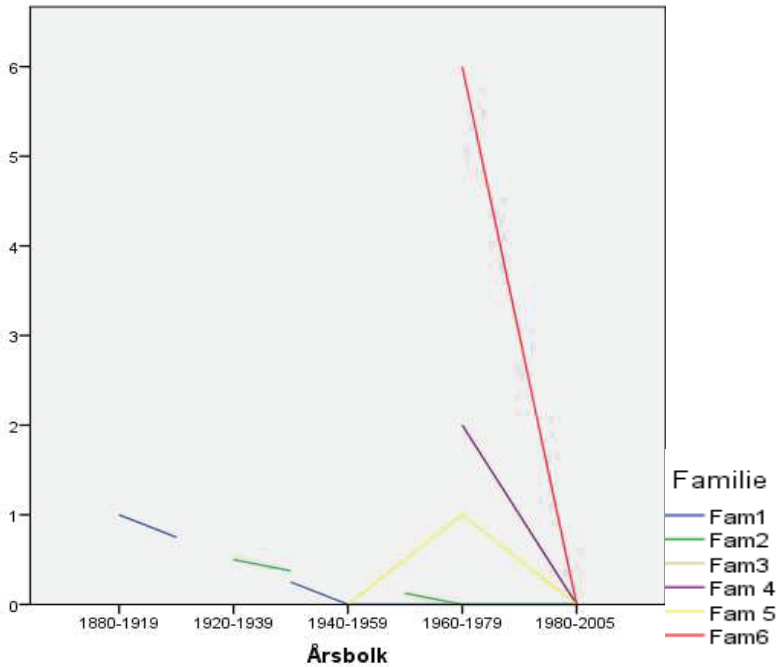
Figur 33. Spredningsdiagram med inntegna linjer mellom individuelle skåringer hos familiemedlemmer i samme familie, variabel 2. Horisontalt: fødselsår, vertikalt: relativ frekvens variabel 1+2/ Trad-mod.

Det mest interessante i figur 33, er imidlertid at varianten /æ/ i familiematerialet er et *foreldrefenomen*. Varianten /æ/ i variabel 1+2/Trad-mod er her et trekk som bare ett av barna i de seks familiene bruker, nemlig familie 6.

Figur 34 og 35 viser generasjonene i de seks familiene for variabel 3A og 3C. Heller ikke her bidrar linjer mellom generasjonene i de seks familiene i materialet til å beskrive den interindividuelle variasjonen:

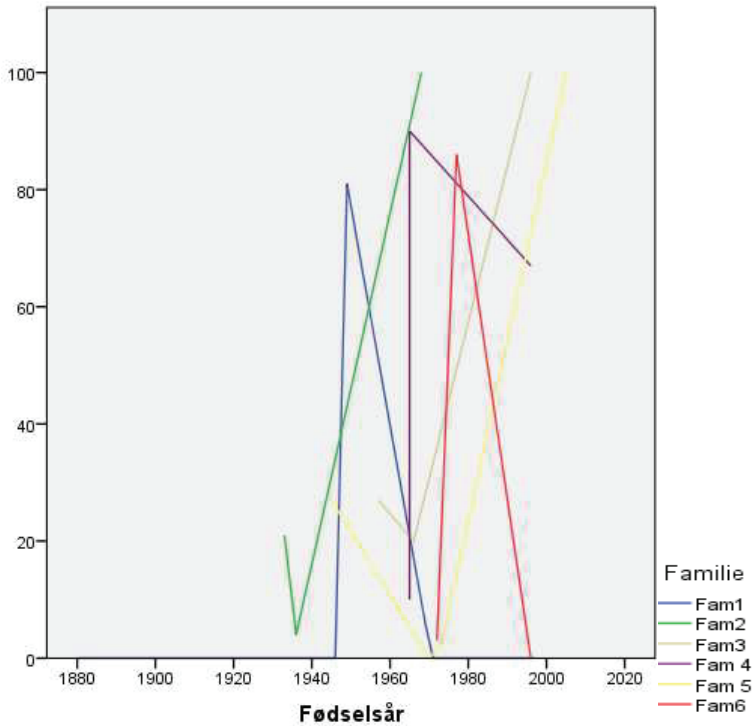

Figur 34. Spredningsdiagram med inntegna linjer mellom individuelle skåringer hos familiemedlemmer i samme familie, variabel 3A. Horisontalt: fødselsår, vertikalt: relativ frekvens variabel 3A.

Figur 35. Spredningsdiagram med inntegna linjer mellom individuelle skåringer hos familiemedlemmer i samme familie, variabel 3C. Horisontalt: fødselsår, vertikalt: relativ frekvens variabel 3C.

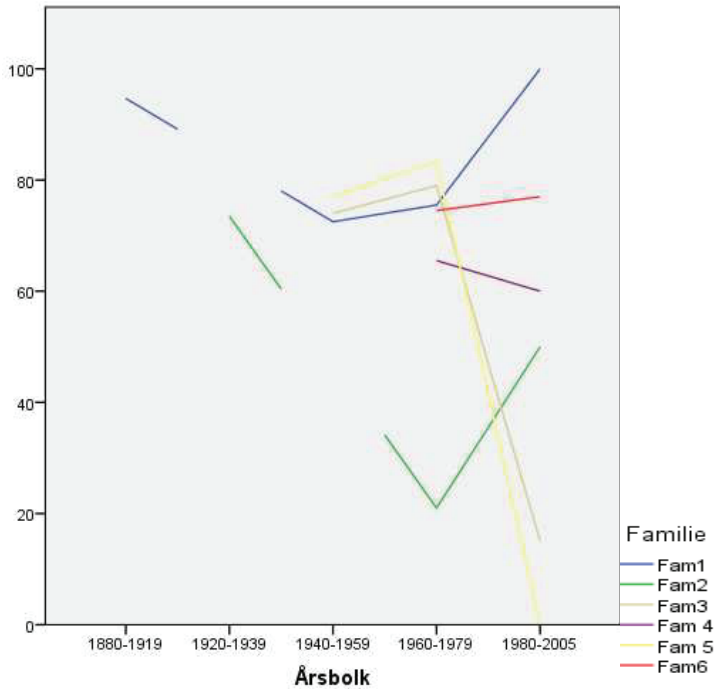
Variabel 4 utviste stor interindividuell variasjon og mindre intraindividuell variasjon, der de fleste informantene har en frekvens av /me:/ over 80 % eller under 20 %. Dette mønsteret var felles for alle generasjonene i materialet. Figur 36 viser at for variabel 4 krysser alle familielinjene dette spranget mellom 80 % og 20 %:

Figur 36. Spredningsdiagram med inntegna linjer mellom individuelle skåringer hos familiemedlemmer i samme familie, variabel 4. Horisontalt: fødselsår, vertikalt: relativ frekvens av varianten /me:/ i variabel 4.

I denne oversikten har jeg vist hvordan den språklige variasjonen i familiene kan framstilles i spredningsdiagram uten at inntegning av familietilhørighet gir oss mønster som bidrar til en bedre beskrivelse av den interindividuelle variasjonen i aldersgruppene. Ett unntak her er den samla språklige variabelen *tradisjonsprosent*.

Når familietilhørighet blir markert i spredningsdiagrammet for *tradisjonsprosent*, ser vi for første gang en tendens til lagdeling mellom familiene:

Figur 37. Spredningsdiagram med inntegna linjer mellom individuelle skåringer hos familiemedlemmer i samme familie, tradisjonsprosent. Horisontalt: fødselsår, vertikalt: relativ frekvens tradisjonsprosent.

Når vi estimerer den lineære regresjonen for variablene *kjønn*, *fødselsår* og *familietilhørighet* for den avhengige variabelen tradisjonsprosent, ser vi også at familietilhørighet er beregna til å være den sosiale variabelen som i størst grad strukturerer datasettet for den nye variabelen tradisjonsprosent:

Tabell 19. Hierarkisk multipl linear regresjonsanalyse, *tradisjonsprosent*. Uavhenglige variabler *kjønn*, *fødselsår* og *familietilhørighet*.

Modell ^d	R ²	Endringsstatistikk			Durbin-Watson
		Endra R ²	F-endring	Sig. F-endring	
1	.024	.024	.617	.440	2.126
2	.280	.256	1.421	.260	
3	.280	.001	.015	.903	

- a. Uavhengig variabel: Fødselsår
- b. Uavhengige variabler: Fødselsår, Familietilhørighet
- c. Uavhengige variabler: Fødselsår, Familietilhørighet, Kjønn
- d. Avhengig variabel: Tradisjonsprosent

En multipl hierarkisk linear regresjonsanalyse estimerer variabelen *familietilhørighet* til å strukturere 28 % av variasjonen i datasettet for variabelen *tradisjonsprosent*, mot 2,4 % for variabelen *fødselsår* og 0,1 % for variabelen *kjønn*, men heller ikke her gir variabelen *familietilhørighet* ei signifikant styrking av modellens F-verdi. Effekten av variabelen *familietilhørighet* kan imidlertid regnes som *høg* (Larson-Hall 2010: 119).

Variabel 1+2/By–bygd: Bygdemålsvarianter/bymålsvarianter av <ei> og <øy>

Regresjonsmodellene i tabell 20 beregner estimasjonspotensialet for variablene *familietilhørighet*, *kjønn* og *fødselsår* for variasjonen i den avhengige variabel 1+2/By–bygd:

Tabell 20. Hierarkisk multippel lineær regresjonsanalyse, variabel 1: Bygdemålsvarianter/bymålsvarianter av <ei> og <øy> . Variablene 1) familietilhørighet, 2) kjønn, 3) fødselsår.

Modell ^d	R ²	Endringsstatistikk			Durbin-Watson
		Endra R ²	F-endring	Sig. F-endring	
1	.209	.209	1.112	.384	1.667
2	.308	.098	2.839	.108	
3	.386	.078	2.414	.137	

- Uavhengig variabel: Familietilhørighet
- Uavhengige variabler: Familietilhørighet, Kjønn
- Uavhengige variabler: Familietilhørighet, Kjønn, Fødselsår
- Avhengig variabel: VAR1+2A

Regresjonsmodell 1 i tabell 20, der bare den sosiale variabelen *familietilhørighet* er tatt med, gir oss verdien $r^2 = .209$ og regresjonsmodell 2, der både *familietilhørighet* og *kjønn* er tatt med, gir oss verdien $r^2 = .308$. Variabelen *fødselsår* i regresjonsmodell 3 gir ei svak styrking av estimasjonspotensialet til regresjonsmodellen, med ei justering av r^2 på .078, til $r^2 = .386$. Innføringa av variabelen *familietilhørighet* gir inga signifikant endring av regresjonsmodellens F-verdi (F-endring, sig. > .05). Familietilhørighet er her beregna til å strukturere 20,9 % av variasjonen i utvalget.

Variabel 1+2/Trad-mod: /æ/ av <ei> og <øy>

Når vi estimerer den lineære regresjonen for variablene *kjønn*, *fødselsår* og *familietilhørighet*, ser vi at familietilhørighet også for denne variabelen er beregna til å være den sosiale variabelen som i størst grad strukturerer datasettet for den språklige variabel 1+2/Trad-mod:

Tabell 21. Hierarkisk multipl linear regresjonsanalyse, variabel 2: /æ/ av (ei og øy). Variablene 1) kjønn, 2) fødselsår, 3) familietilhørighet.

Modell ^d	R ²	Endringsstatistikk			Durbin-Watson
		Endra R ²	F-endring	Sig. F-endring	
1	.003	.003	.090	.767	2.493
2	.037	.033	.859	.363	
3	.255	.218	1.171	.358	

- a. Uavhengig variabel: Kjønn
- b. Uavhengige variabler: Kjønn, Fødselsår
- c. Uavhengige variabler: Kjønn, Fødselsår, Familietilhørighet
- d. Avhengig variabel: VAR1+2B

Regresjonsmodell 1 i tabell 21, der bare den sosiale variabelen *kjønn* er tatt med, gir oss verdien $r^2 = .003$, og regresjonsmodell 2, der både *fødselsår* og *kjønn* er tatt med, gir oss bare verdien $r^2 = .037$. Innføringa av variabelen *familietilhørighet* gir ei endring av r^2 til heile $r^2 = .255$, men dette gir ingen signifikant endring av regresjonsmodellen (F-endring, sig. > .05). *Familietilhørighet* er her altså beregna til å strukturere 22 % av variasjonen i utvalget

Variabel 3A: palatal [ɲ] av <nn>

Regresjonsmodellene i tabell 22 kalkulerer estimasjonspotensialet for variabelen *familietilhørighet* for variasjonen i den avhengige variabel 3: palatal [ɲ] av <nn> .

Tabell 22. Hierarkisk multippel lineær regresjonsanalyse, variabel 3A: palatal [ɲ] av <nn> . Variablene 1) kjønn 2) familietilhørighet, 3) fødselsår.

Modell ^d	R ²	Endringsstatistikk			Durbin-Watson
		Endra R ²	F-endring	Sig. F-endring	
1	.086	.086	2.259	.146	2.429
2	.305	.219	1.196	.348	
3	.592	.287	12.654	.002	

- a. Uavhengig variabel: Kjønn
- b. Uavhengige variabler: Kjønn, Familietilhørighet
- c. Uavhengige variabler: Kjønn, Familietilhørighet, Fødselsår
- d. Avhengig variabel: VAR3A

Regresjonsmodell 1 i tabell 22, der bare den sosiale variabelen *kjønn* er tatt med, gir oss verdien $r^2 = .086$. Regresjonsmodell 2, der både *kjønn* og *familietilhørighet* er tatt med, gir oss verdien $r^2 = .305$. Variabelen *fødselsår* i regresjonsmodell 3 gir ei signifikant endring av regresjonsmodellens F-verdi (sig < .01), og ei endring av r^2 til $r^2 = .592$. Men *familietilhørighet* gir heller ikke her signifikant endring av regresjonsmodellen (F-endring, sig. > .05). *Familietilhørighet* er her beregna til å strukturere 22 % av variasjonen i utvalget.

Variabel 3B: alveolar [n] av <nn>

Regresjonsmodell 1 i tabell 23, der bare den sosiale variabelen *kjønn* er tatt med, gir oss verdien $r^2 = .094$. Regresjonsmodell 2, der både *kjønn* og *familietilhørighet* er tatt med, gir oss verdien $r^2 = .270$. Variabelen *fødselsår* i regresjonsmodell 3 gir ei signifikant endring av regresjonsmodellens F-verdi (sig < .01), og ei endring av r^2 til $r^2 = .536$. Familietilhørighet gir ingen signifikant endring av regresjonsmodellen (F-endring, sig. > .05). Familietilhørighet er her beregna til å strukturere knapt 18 % av variasjonen i utvalget, mens fødselsår derimot gir ei signifikant styrking og er estimert til å strukturere 27 % av variasjonen.

Tabell 23. Hierarkisk multipl linear regresjonsanalyse, variabel 3B: alveolar [n] av <nn>. Variablene 1) kjønn, 2) familietilhørighet, 3) fødselsår.

Model ^d	R ²	Endringsstatistikk			Durbin-Watson
		Endra R ²	F-endring	Sig. F-endring	
1	.094	.094	2.489	.128	
2	.270	.176	.915	.492	
3	.536	.266	10.327	.005	2.534

- Uavhengig variabel: Kjønn
- Uavhengige variabler: Kjønn, Familietilhørighet
- Uavhengige variabler: Kjønn, Familietilhørighet, Fødselsår
- Avhengig variabel: VAR3B

Variabel 3C: postalveolar [ŋ] av ([ŋ] og [ŋ])

Regresjonsmodell 1 i tabell 24, der bare den sosiale variabelen *kjønn* er tatt med, gir oss verdien $r^2 = .000$. Regresjonsmodell 2, der både *kjønn* og *familietilhørighet* er tatt med, gir oss verdien $r^2 = .254$. Regresjonsmodell 3, der både *fødselsår*, *kjønn* og *familietilhørighet* er tatt med, gir oss verdien $r^2 = .300$. *Familietilhørighet* gir inga signifikant endring av regresjonsmodellen (F-endring, sig. > .05), men er likevel den variabelen som er beregna til å strukturere 25 % av variasjonen i utvalget:

Tabell 24. Hierarkisk multipl linear regresjonsanalyse, variabel 3C: postalveolar [ŋ] av [ŋ] og [ŋ]. Variablene 1) kjønn, 2) familietilhørighet, 3) fødselsår.

Modell ^d	R ²	Endringsstatistikk			Durbin-Watson
		Endra R ²	F-endring	Sig. F-endring	
1	.000	.000	.005	.944	2.074
2	.254	.254	1.295	.308	
3	.300	.045	1.168	.294	

- Uavhengig variabel: Kjønn
- Uavhengige variabler: Kjønn, Familietilhørighet
- Uavhengige variabler: Kjønn, Familietilhørighet, Fødselsår
- Avhengig variabel: VAR3C

Variabel 4: /me:/

Regresjonsmodellene i tabell 25 kalkulerer estimasjonspotensialet for variabelen *familietilhørighet* for variasjonen i den avhengige variabel 4: /me:/

Tabell 25. Hierarkisk multipl linear regresjonsanalyse, med andel /me:/ i variabel 4 som avhengig variabel og de uavhengige variablene 1) kjønn, 2) fødselsår, 3) familietilhørighet.

Modell ^d	R ²	Endringsstatistikk			Durbin-Watson
		Endra R ²	F-endring	Sig. F-endring	
1	.064	.064	1.567	.223	2.479
2	.259	.195	5.803	.025	
3	.381	.122	.668	.653	

- Uavhengig variabel: Kjønn
- Uavhengige variabler: Kjønn, Fødselsår
- Uavhengige variabler: Kjønn, Fødselsår, Familietilhørighet
- Avhengig variabel: VAR4

Regresjonsmodell 1 i tabell 25, der bare den sosiale variabelen *kjønn* er tatt med, gir oss verdien $r^2 = .064$. Regresjonsmodell 2, der både *fødselsår* og *kjønn* er tatt med, gir oss verdien $r^2 = .259$. Variabelen *fødselsår* i regresjonsmodell 2 gir ei signifikant

endring av regresjonsmodellens F-verdi (sig. < .05). Innføringa av variabelen *familietilhørighet* gir ei endring av r^2 til $r^2 = .381$. Dette gir inga signifikant endring av regresjonsmodellen (F-endring, sig. > .05).

Oppsummering, hierarkisk multipel lineær regresjonsanalyse

For å estimere strukturen i variasjonen i de språklige variablene i utvalget valgte jeg å legge inn tre sosiale variabler i en hierarkisk multipel regresjonsanalyse: *fødselsår*, *kjønn* og *familietilhørighet*. Variabelen familietilhørighet ga *ikke* signifikante endringer av regresjonsmodellens F-verdi i noen av de regresjonsmodellene som blei beregna for de avhengige variablene i dette datasettet.

Dersom vi sammenligner regresjonsmodellens estimerte r^2 -verdier for de ulike sosiale variablene, kan vi med utgangspunkt i Larson-Hall (2010) undersøke hvilken av de tre sosiale variablene som er estimert til i størst grad å strukturere variasjonen i de avhengige variablene. Ei slik framstilling må imidlertid ikke ses uavhengig av signifikansverdiene (som også er oppgitt i tabellen):

Tabell 26. Oppsummering multiplert korrelasjonskoeffisient (r^2) fra multiple hierarkiske lineære regresjonsanalyser med de uavhengige variablene *fødselsår*, *kjønn* og *familietilhørighet* og avhengige språklige variabler fra datasett fra Berg (2007), Bugge (2007) og for seks avhengige språklige testvariabler i det nyinnsamla materialet fra Bolsøy.

Datsett	Språklig variabel ↓	Sosial variabel →	Alder/ fødselsår	Kjønn	Familie- tilhørighet
<i>Berg 2007</i>	<i>Lenisering i Grimstad</i>		$r^2 = .117$ <i>sig < .05 (i.s.)</i>	$r^2 = .272$ <i>sig > .1 (T)</i>	$r^2 = .347$ <i>sig < .1 (T)</i>
<i>Bugge 2007</i>	<i>Ordgjenkjenning på Shetland</i>		$r^2 = .716$ <i>sig < .001 (***)</i>		$r^2 = .147$ <i>sig < .05 (*)</i>
Bugge 2013	Variabel 1+2/By-bygd: bygdemålsvarianter/ bymålsvarianter av <ei> og <øy>		$r^2 = .078$ sig > .05 (i.s.)	$r^2 = .098$ sig > .05 (i.s.)	$r^2 = .209$ sig > .05 (i.s.)
	Variabel 1+2/Trad-mod: /æ/ av (ei og øy)		$r^2 = .003$ sig > .05 (i.s.)	$r^2 = .033$ sig > .05 (i.s.)	$r^2 = .218$ sig > .05 (i.s.)
	Variabel 3A: palatal [ɲ] av <nn>		$r^2 = .287$ sig < .01 (**)	$r^2 = .086$ sig > .05 (i.s.)	$r^2 = .219$ Sig > .05 (i.s.)
	Variabel 3B: alveolar [n] av <nn>		$r^2 = .266$ sig < .01 (**)	$r^2 = .094$ sig > .05 (i.s.)	$r^2 = .176$ sig > .05 (i.s.)
	Variabel 3C: postalveolar [ɲ] av variabel 3		$r^2 = .045$ sig > .05 (i.s.)	$r^2 = .000$ sig > .05 (i.s.)	$r^2 = .254$ sig > .05 (i.s.)
	Variabel 4: /me:/ av variabel 4		$r^2 = .195$ sig > .05 (i.s.)	$r^2 = .064$ sig > .05 (i.s.)	$r^2 = .122$ sig > .05 (i.s.)

I tabell 26 ser vi at variabelen *kjønn* aldri er beregna til å være den sterkest strukturerende av de tre sosiale variablene i analysen. *Fødselsår* er den sterkest strukturerende variabelen for Bugge (2007) og variabel for 3A, 3B og 4 i denne avhandlinga. Variabelen *familietilhørighet* er beregna til å være den av de tre sosiale variablene som i størst grad strukturerer variasjonen i Berg (2007) og variabel 1+2/By-bygd, 1+2/Trad-mod og 3C i avhandlinga mi.

To av de seks avhengige testvariablene som er tatt med her, representerer variasjon mellom én tradisjonell rural variant og én moderne rural variant, der begge varianter skiller seg fra tradisjonelle varianter i Molde bymål (variabel 1+2/Trad-mod og variabel 3C). For begge disse variablene er *familietilhørighet* den sosiale variabelen som i sterkest grad er estimert til å strukturere variasjonen i de avhengige variablene. Blant de fire avhengige variablene i denne analysen som representerer aksene mellom et tradisjonelt bymål og et tradisjonelt bygdemål, er tre variabler sterkest strukturert av den sosiale variabelen *fødselsår*.

For de seks avhengige testvariablene som er tatt med i dette utdraget, er variabelen *kjønn* estimert til å strukturere 0–10 % av variasjonen i datasettet og variabelen *fødselsår* 0–29 % av variasjonen i datasettet. Vi har altså et godt grunnlag for å hevde at *kjønn* er en lite relevant variabel for å beskrive variasjonen i utvalget. Variabelen *familietilhørighet* er estimert til å strukturere 12–25 % av variasjonen i datasettet.

Dersom vi velger å ta utgangspunkt i Larson-Halls (2010: 119) mål⁶¹ for effektstørrelse⁶² for r^2 , vil tolkinga av testresultatet bli et litt anna enn om vi bruker signifikant endring av F-verdi som kriterium for hypoteseforkasting. Etter Larson-Halls verdiskala får familietilhørighet her en høg effekt for variasjonen i de språklige

⁶¹ Som nevnt i kapittel 8.3, regner Larson-Hall (2010) en verdi på $r^2 = .01$ som uttrykk for en *lav* effekt, en verdi på $r^2 = .09$ som et uttrykk for en middels høg effekt, og $r^2 = .25$ som et uttrykk for en høg effekt (Larson-Hall 2010: 119).

⁶² Effektstørrelsen er forklart som «the magnitude of the impact of the independent variable on the dependent variable» (Larson-Hall 2010: 114). For en overkommelig introduksjon til effektutregning, se Thalheimer og Cook (2002).

variablene 1+2/By-bygd, 1+2/Trad-mod, 3A og 3C, en middels til høy effekt for variabel 3B og en middels effekt for variabel 4. Kjønn har fortsatt ikke en høy effekt for noen av testvariablene, mens fødselsår har en høy effekt for variablene 3A og 3B og en middels til høy effekt for variabel 4.

Mens ei hypoteseforkasting basert på signifikante endringer av F-verdi vil gi en relativt stor risiko for godtakingsfeil, vil en bruk av Larson-Halls verdiskala for effekt gi en tilsvarende høy risiko for forkastingsfeil. Der NHST (nullhypotese-signifikanstesting) lett kan bidra til at vi ikke oppdager reelle mønster i den sosiolingvistiske variasjonen, vil Larson-Halls effektskala like lett bidra til at vi antar at det finnes mønster i den sosiolingvistiske variasjonen som egentlig ikke er der.

På bakgrunn av de statistiske analysene i kapittel 8.4 velger jeg å akseptere denne faren for godtakingsfeil og å konkludere med at det *ikke* er samvariasjon mellom den sosiale variabelen familietilhørighet og språkvariasjon i Bolsøy, jf. hypotese 13 og hypotese 14. Jeg vil diskutere dette nærmere i kapittel 9.

8.5 De sosiale variablene 'foreldres oppvekststed', 'søskentilhørighet' og 'søskenrekkefølge'

I de hierarkiske multiple lineære regresjonsanalysene av de seks språklige variablene og de tre sosiale variablene kjønn, fødselsår og familietilhørighet i kapittel 8 ga den sosiale variabelen *familietilhørighet* ingen signifikante endringer av regresjonsmodellenes F-verdier, men en høy effekt for fire av seks variabler. På bakgrunn av de hierarkiske multiple lineære regresjonsanalysene konkluderer jeg for H13 at det ikke er en samvariasjon mellom den sosiale variabelen familietilhørighet og språkvariasjon i Bolsøy.

Men diskrepansen mellom effekt og estimert F-verdi gjør at jeg vil gå videre og undersøke andre sider av familien og undersøke om andre sosiale variabler er bedre

tilpassa språkvariasjonsmønster knytta til språktradering og språkvariasjon i og mellom familier.

I denne analysen vil jeg undersøke den sosiolingvistiske variasjonen hos de 32 skoleelevene i materialet som er født mellom 1995 og 1998. For det første vil jeg dele elevgruppa etter foreldres oppvekststed, slik det tidligere er blitt gjort i f.eks. Bjørkum (1974), Eskeland (2007), Haugen (1998), Haugen (2004), Hernes (2006), Jensen (1961), Kristoffersen (1980), Papazian (1999), Stokstad (2007), Sævik (2000), Ulset (2002) og Aasmundtveit (2008). For det andre undersøker jeg om *søskentilhørighet* er en relevant sosial variabel i elevgruppa, ved å sammenligne de språklige realiseringene til søskenpar og tvillingpar med variasjonen i de språklige realiseringene til jevnaldrende i materialet fra Bolsøy. For det tredje undersøker jeg om plassering i egen søskenrekkefølge er en relevant sosial variabel i den samme gruppa, ved å sammenligne språkbruken til de av elevene som har oppgitt å ha vokst opp som eldstebarn i egen søskenflokk, med språkbruken til de av elevene som har oppgitt å ha vokst opp med eldre søsken.

Foreldres oppvekststed

Ei rekke norske talemålsstudier har funnet en statistisk sammenheng mellom unge språkbrukeres bruk av lokale språktrekk på den ene sida og om foreldra deres er innflyttere, på den andre sida (se kapittel 1.1). Felles for disse studiene er at talemålet til informantenes foreldre ikke er underlagt ei variasjonslingvistisk kartlegging, men at talemålet til foreldra er kategorisert i større kategorier (lokal / ikke-lokal), oftest på grunnlag av ikke-språklige bakgrunnsopplysninger som oppvekststed og gjerne på grunnlag av andrehands opplysninger fra barna.

Sjøl om mange av foreldra, og særlig blant mødrene, er innflyttere, er de ofte innflyttere fra nærliggende bygder med nærliggende språkssystem. Jeg har derfor her valgt å dele foreldregruppa i to på grunnlag av om foreldra er oppvokst i ei bygd der den aktuelle lokale varianten *for hver enkelt variabel* har vært en del av

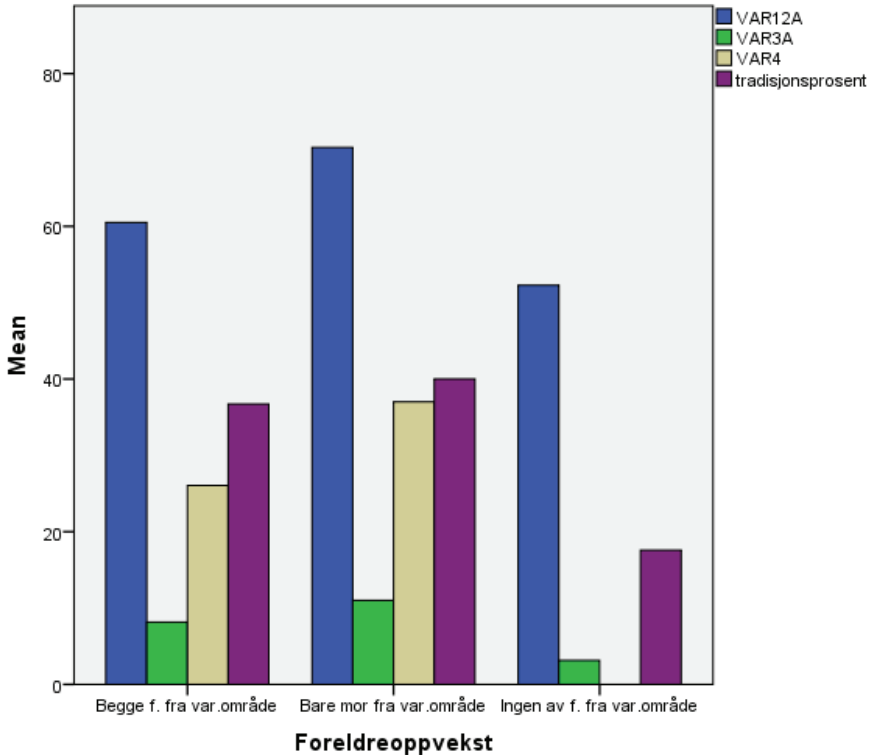
språkssystemet.⁶³ Med «foreldre» meiner jeg her de voksne som barna omtaler som foreldre og som de oppgir å ha vokst opp sammen med.

Ei slik kategorisering av foreldra ser ut til å gi et mønster i analysen av det språklige datasettet ved at gruppa av informanter som ikke har foreldre fra det samme språkområdet, også har lavere frekvenser av lokale språktrekk enn informanter som har foreldre fra det lokale språkområdet:

Tabell 27. 32 skoleelever etter foreldres oppvekststed.

<i>Foreldres oppvekststed</i>	N	Var 1+2/By –bygd	Var1+2/ Trad – mod	Var3A	Var3B	Var3C	VAR4
		Andel bygdeformer	Andel mod-former	Andel [j] av <nn>	Andel [n] av <nn>	Andel [ŋ] av <nn>	Andel /me:/'
<i>Begge foreldre fra relevant språkområde</i>	22	62,4 %	18,3 %	9,9 %	89,1 %	1,1 %	26 %
<i>Bare mor fra relevant språkområde</i>	3	70,3 %	0 %	11 %	87,3 %	1,7 %	37 %
<i>Ingen av foreldra fra relevant språkområde</i>	7	52,3 %	0 %	3,1 %	96,9 %	0 %	0 %
<i>Sum</i>	32	26,4 %	15,3 %	8,4 %	90,7 %	0,9 %	20,7 %

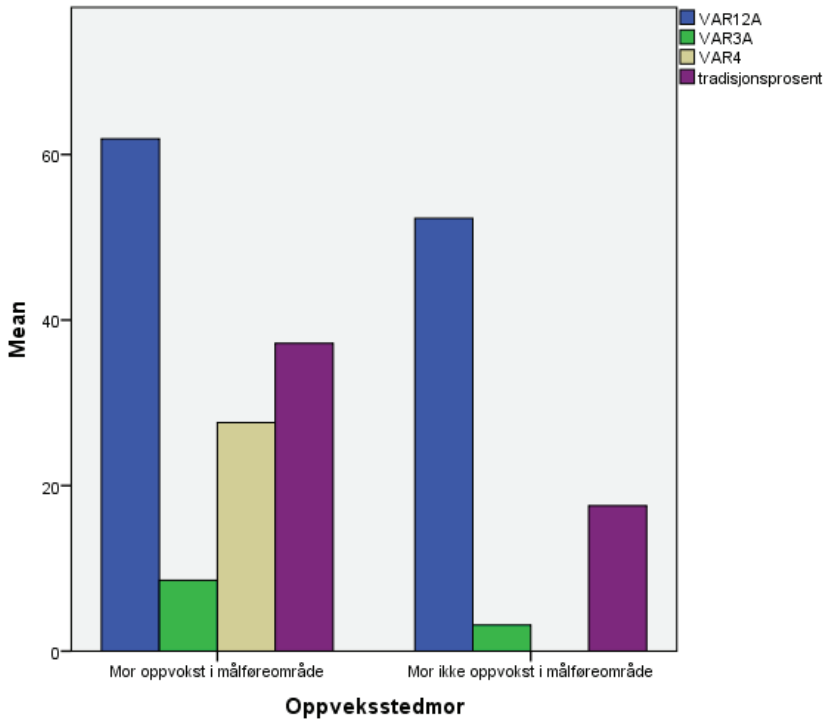
⁶³ Her gjelder det først og fremst bygder i ulike deler av Romsdal og Nordmøre

Figur 38. 32 skoleelever gruppert etter foreldres oppvekstssted, relativ frekvens av 4 språklige variabler.

De gruppene som har høyest gruppegjennomsnitt for de tradisjonelle variablene 1+2/ By-bygd, 3A og 4, er de som enten bare har mor fra bygda (men det er altså bare tre av de 32 elevene), eller som har begge foreldre fra et språkområde der aktuelle lokale varianten har vært en del av språksystemet.

Desom vi slår sammen gruppene av barn som enten har den ene eller begge foreldra fra målføreområdet, får vi todelt operasjonalisering av foreldrevariabelen. Elevgruppa med foreldre fra målføreområdet har høyere realisering av alle de tradisjonelle lokale variantene:

Figur 39. 32 skoleelever gruppert etter mors oppvekststed, relativ frekvens av 4 språklige variabler.

Tabell 28. 32 skoleelever gruppert etter mors oppvekststed, relativ frekvens av 6 testvariabler.

	Antall informanter i gruppa	Var 1+2/By-bygd	Var 1+2/Trad-mod	Var 3A	Var 3B	Var 3C	Var 4	TP
En eller begge foreldre fra målføreområde	25	63,3 %	17,2 %	10 %	89 %	1,2 %	27,6 %	40,6 %
Ingen foreldre ikke fra målføreområde	7	52,3 %	0 %	3,1 %	97 %	0 %	0 %	17,6 %
gruppe 1 ≠ gruppe 2	32	$p > 0.05$	$p < 0.05$	$p < 0.05$	$p < 0.01$	$p < 0.1$	$p < 0.01$	$p < 0.001$

I figur 39 og tabell 28 ser vi at skoleelever som enten har begge foreldra eller bare mor fra målføreområdet der den tradisjonelle varianten tradisjonelt har vært en del av målføret, har høyere frekvens av tradisjonelle varianter enn unger som ikke har

foreldre fra de aktuelle målføreområda. Det gjelder variant 1+2/By-bygd, 3A og variabel 4. Det er bare unger med foreldre fra de aktuelle målføreområda som bruker varianten /me:/ i variabel 4. Vi kan også merke oss at det bare er unger med foreldre fra målføreområdet som har belegg for de *nye rurale* variantene /æ/ (variabel 1+2/Trad-mod) og ɲ (variabel 3C).

Tvillingpar og søskenpar i elevmaterialet

I elevmaterialet er det to tvillingpar og ett søskenpar: Aslak og Astrid er tvillinger, Adam og Adrian er tvillinger, Isak og Ivan er brødre. I tillegg er Kim og Kamilla fra familie 1 i samme aldersgruppe som informantene i elevgruppa. Ivan er to år eldre enn Isak, Kamilla er to år eldre enn Kim. Figur 40 gir en oversikt over individuell frekvens for alle elevene for de mest frekvente variantene i datasettet. I oversikten er søskenpara og tvillingpara markert:

	TP	Var 1+2/By-		ϵ (av ei)	e (av ei)	ei (av ei)	var 4	var3A	Var3B							
		bygd														
INFORMANTER FØDT 1995–1998	Kamilla	100	Kamilla	100	Kamilla	100	Kamilla	0	Kamilla	0	Kamilla	100	Lone	50	Lone	50
	Kim	100	Kim	100	Kim	100	Kim	0	Kim	0	Kim	100	Anne	25	Anne	70
	Anne	77	Ingeborg	100	Ingeborg	100	Ingeborg	0	Anne	100	Njål	19	Njål	19	Njål	81
	Per	77	Per	96	Ivan	97	Per	0	Aslak	0	Ida	60	Per	17	Idun	82
	Ida	61	Ivan	95	Per	96	Ida	0	Are	0	Irene	59	Ingvild	17	Per	83
	Njål	60	Aslak	95	Aslak	95	Aina	0	Anne	0	Ivan	57	Irene	15	Ingvild	83
	Irene	55	Are	94	Are	94	Iver	0	Ivan	1	Isak	50	Ida	14	Irene	85
	Ivan	53	Anne	93	Anne	93	Ivan	2	Isak	3	Njål	33	Isak	13	Ida	86
	Lone	50	Njål	87	Isak	89	Iris	4	Per	4	Alma	11	Ingvar	10	Isak	88
	Are	50	Isak	84	Njål	87	Aslak	5	Njål	7	Ingrid	6	Iris	9	Ingrid	89
	Ingebor	50	Irene	72	Ingemann	70	Ingvild	5	Alma	11	Idun	4	Anette	9	Ivan	90
	g	50	Ida	70	Ida	69	Are	6	Irene	14	Idar	0	Alma	8	Ingvar	90
	Isak	38	Ida	70	Ida	69	Are	6	Irene	14	Idar	0	Alma	8	Ingvar	90
	Iver	33	Ingemann	70	Alma	68	Anette	6	Astrid	14	Are	0	Idun	8	Iris	91
	Aslak	32	Alma	68	Irene	67	Anne	7	Mikkel	18	Ingemann	0	Ingrid	7	Anette	91
	Alma	29	Astrid	55	Ingunn	58	Njål	7	n	20	Astrid	0	Inge	7	Alma	92
	Aina	27	Idun	52	Idar	55	Ingunn	8	Askil	24	Aslak	0	Idar	6	Inge	93
	Askil	26	Idar	52	Astrid	55	Isak	9	Iselin	27	Adam	0	Adrian	6	Idar	94
	Idun	24	Lone	50	Idun	54	Ingemann	10	Inge	28	Adrian	0	Are	5	Adrian	94
	Ingema	23	Ingunn	50	Iris	52	Idun	10	Lone	29	Aina	0	Mikkel	5	Are	95
	nn	23	Ingunn	50	Iris	52	Idun	10	Lone	29	Aina	0	Mikkel	5	Are	95
	Astrid	18	Inge	48	Lone	50	Irene	14	Idar	30	n	0	Ivan	2	Mikkel	95
	Anette	16	Aina	47	Askil	50	Idar	15	Ida	31	Inge	0	Adam	0	Adam	100
	Mikke	16	Aina	47	Askil	50	Idar	15	Ida	31	Inge	0	Adam	0	Adam	100
	Adrian	16	Iris	43	Inge	49	Ingrid	16	Ingunn	33	l	0	Astrid	0	Astrid	100
	Iris	15	Adrian	41	Ingrid	41	Adrian	18	Idun	36	Askil	0	Aslak	0	Aslak	100
Ingema	15	Adrian	41	Ingrid	41	Adrian	18	Idun	36	Askil	0	Aslak	0	Aslak	100	
nn	15	Adrian	41	Ingrid	41	Adrian	18	Idun	36	Askil	0	Aslak	0	Aslak	100	
Idar	15	Mikkel	41	Mikkel	41	Alma	21	Adrian	41	Anette	0	Kamilla	0	n	100	
Mikkel	15	Askil	39	Adrian	41	Lone	21	Iris	43	Iselin	0	Ingunn	0	Kamilla	100	
Ingvil	14	Anette	39	Anette	39	Inge	23	Ingrid	43	d	0	Aina	0	Ingunn	100	
Inge	14	Ingrid	39	Iselin	35	Askil	24	Ingvar	47	Ingvar	0	Askil	0	Aina	100	
Ingvar	14	Ingrid	39	Iselin	35	Askil	24	Ingvar	47	Ingvar	0	Askil	0	Aina	100	
Ingunn	14	Iver	33	Aina	33	Ingvar	26	Anette	56	Iris	0	Iselin	0	Askil	100	
Ingemann	14	Iver	33	Aina	33	Ingvar	26	Anette	56	Iris	0	Iselin	0	Askil	100	
Ingvild	12	Iselin	33	Iver	33	Adam	29	Adam	57	Kim	0	Iselin	0	Askil	100	
Ingbor	12	Iselin	33	Iver	33	Adam	29	Adam	57	Kim	0	Iselin	0	Askil	100	
g	12	Iselin	33	Iver	33	Adam	29	Adam	57	Kim	0	Iselin	0	Askil	100	
Ingvar	9	Ingvild	26	Ingvild	32	Astrid	32	Aina	58	Ingeborg	0	Ingeborg	0	Ingeborg	100	
Iselin	9	Ingvar	23	Ingvar	26	Iselin	38	Ingvild	63	Lone	0	Kim	0	Kim	100	
Adam	5	Adam	14	Adam	14	Mikkel	41	Iver	67	Iver	0	Iver	0	Iver	100	

Figur 40. Søskenpar og tvillingpar i elevmaterialet. Individuell frekvens for alle elevene for de mest frekvente variablene *Tradisjonsprosent* (TP), *Variabell*, *Variabel 4* og variantene ϵ /av $\langle ei \rangle$, e /av $\langle ei \rangle$, ei /av $\langle ei \rangle$, $[n]$ av $\langle nn \rangle$ og $[n]$ av $\langle nn \rangle$.

Blå farge = søsknene Kamilla og Kim, grå farge = brødrene Ivan og Isak, rosa farge = tvillingene Astrid og Aslak og grønn farge = tvillingene Adam og Adrian.

I figur 40 ser vi at Kamilla og Kim har like frekvenser for de variantene der de begge har språklige belegg. Kim er imidlertid en fåmælt gutt foran bandopptakeren, og belegga hans for de ulike variablene er få (se vedlegg 7–9). På grunnlag av samtaler med Kim og Kamilla før og etter opptak er det likevel klart at de begge bruker

språkssystem som er tradisjonelle sammenligna med det systemet barn i samme aldersgruppe i bygda har. Adam og Adrian ligger begge i den nedre delen av figuren i alle variabler. I samtaler med guttene oppfatter jeg at de bruker et språkssystem som kan karakteriseres som ikke-lokalt, med ei rekke trekk som knyttes til Molde bymål. Isak og Ivan ligger i den øvre delen av figuren. Eldstebroren Ivan ligger noe høyere for de fleste tradisjonelle variabler enn veslebroren Isak. Tvillingparet Aslak og Astrid opptrer i mindre grad som et språklig par enn de andre søskenpara.

Søskenrekkefølge

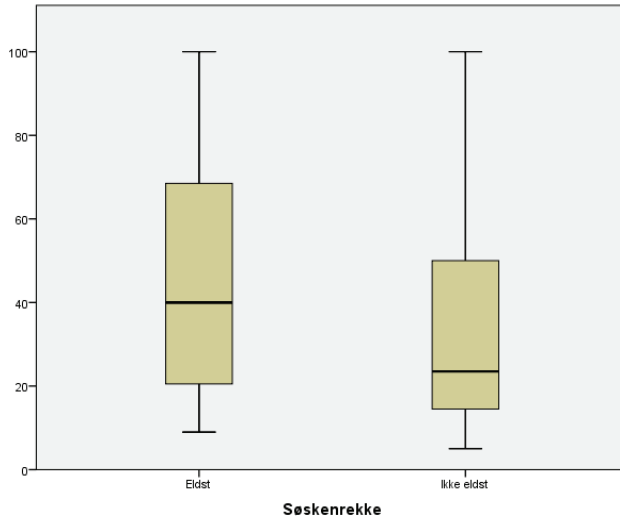
Alle informantene som jeg intervjuer til datamaterialet mitt blei bedt om å gi opplysninger om hvilke søsken de hadde vokst opp med. Disse opplysningene gir oss et grunnlag for å kategorisere skoleelevene etter plass i egen søskenrekke. Åtte av de 32 skoleelevene oppgir å være eldst i egen søskenflokk, mens 24 av elevene oppgir å ha vokst opp med eldre søsken.

Ei sammenligning av gruppene med hensyn til gjennomsnittlig frekvens for språklige variabler indikerer at eldstesøsknene som gruppe har en noe høyere gjennomsnittlig frekvens av tradisjonelle bydemålsvarianter enn yngresøsknene som gruppe:

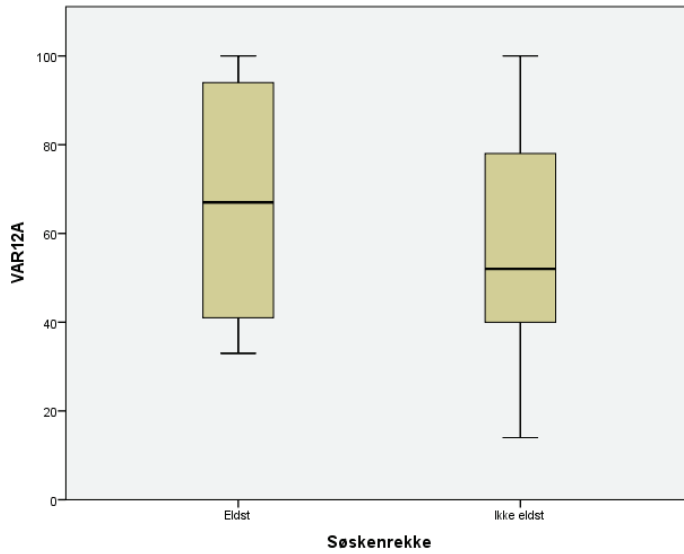
Tabell 29. Gjennomsnittlig frekvens, søskenrekkefølge.

	Søskenrekke	Antall elever	Gjennom-snitt	Standardavvik
VAR1+2/Bygd-by	Eldst	8	67 %	28.945
	Ikke eldst	24	59 %	25.791
VAR1+2/Trad-mod	Eldst	6	19 %	25.76626
	Ikke eldst	12	14 %	31.42765
VAR3A	Eldst	8	7 %	9.949
	Ikke eldst	22	9 %	10.764
VAR3B	Eldst	8	92 %	11.110
	Ikke eldst	22	90 %	10.910
VAR3C	Eldst	8	2 %	3.114
	Ikke eldst	22	1 %	2.258
VAR4	Eldst	8	36 %	44.442
	Ikke eldst	20	15 %	28.607
tradisjonsprosent	Eldst	8	46 %	32.100
	Ikke eldst	24	32 %	23.864

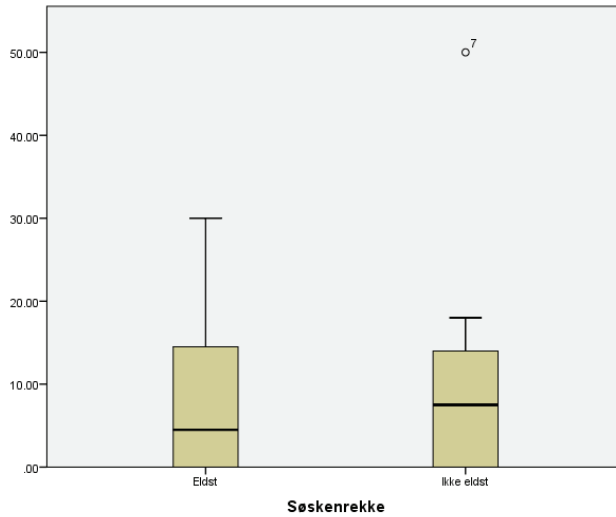
Unger som ikke har eldre søsken, som altså er født først i søskenrekka, har som gruppe en høyere gjennomsnittlig frekvens av lokale varianter enn som har eldre søsken. Standardavviket i gruppene er imidlertid høgt og informanttallet lavt, så forskjellene får ikke signifikante utslag – til det er strukturen i variasjonen for uensarta. Denne variasjonen er illustrert i figur 41–44:

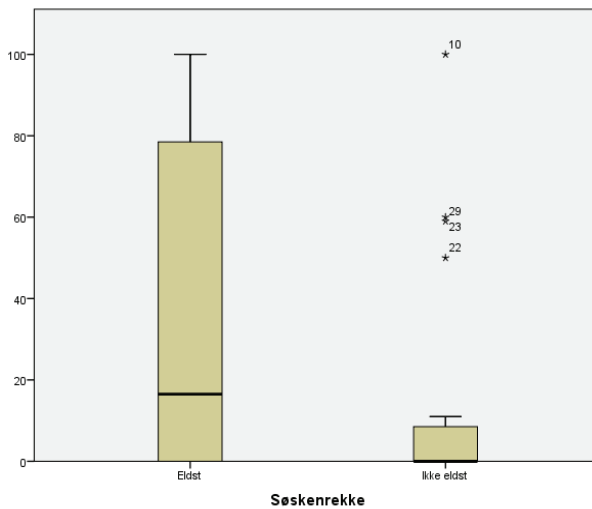
Figur 41. Søskenrekke/tradisjonsprosent.

Figur 42. Søskenrekke/variabel 1+2/By-bygd.

Figur 43. Søskenrekke/variabel 3A.

Figur 44. Søskenrekke/variabel 4.

Boksplotta i figur 41–44 viser variasjonen i utvalget og hvordan medianen og kvartilene er fordelt mellom høyeste og laveste observasjonsverdi: Den vertikale aksene viser frekvens for variabelen, fra 0–100 %. Den horisontale streken midt i de brune boksene viser medianverdi for utvalget. Ytterpunktene viser største og minste

observasjonsverdi. Mellom laveste observasjon og «bunnen» av boksen ligger 25 % av observasjonene, 25 % av observasjonene ligger i nedre halvdel av boksen, 25 % ligger i øvre halvdel av boksen, og 25 % ligger mellom «toppen» av boksen og høyeste observasjon. I figur 43 og 44 er det også noen elever som har så ulike verdier sammenligna med resten av utvalget at de er lagt inn som «uteliggere» (*outliers*). Figur 41–44 viser at eldstesøskengruppa har en noe høyere frekvens av tradisjonelle, lokale språkvarianter enn yngresøskengruppa.

I en hierarkisk multipel lineær regresjonsanalyse for den avhengige variabelen *tradisjonsprosent* og de tre uavhengige variablene *mors oppvekststed etter målføreområde*, *søskenrekkefølge* og *kjønn* er *mors oppvekststed* estimert til å ha en middels høy effekt ($r^2 = .169$, sig F Cange < 01). Søskenrekkefølge og kjønn er estimert til å ha en lav effekt.

I kapittel 7.6 presenterte jeg faren for godtakingsfeil, det vil si feilaktig godtaking av testens nullhypotese i variasjonslingvistikk. Et særlig problem for statistikk i talemålsgransking er at utvalgets størrelse får store utslag i signifikansutregning. Dette kan illustreres gjennom analysen av tradisjonsprosent og søskenrekkefølge. Her vil H_0 være at det *ikke er forskjell mellom eldstesøsken og yngresøsken med hensyn til relativ frekvens for variabelen tradisjonsprosent*. For en tosidig t-test mellom yngresøskengruppa (N: 24) og eldstesøskengruppa (N: 8) som uavhengige grupper, og tradisjonsprosent som avhengig variabel, får vi en p-verdi på .204. Dette gir en *lav*⁶⁴ effekt på Cohens d : 0.08.⁶⁵ På grunnlag av disse effektverdiene kan vi regne ut hvor stort informantutvalget *måtte vært for å gi signifikante resultat* på $p = .05$ og en teststyrke på 0.8, gitt at mønsteret for standardavvik og gjennomsnitt i gruppene holdt seg stabilt også med et større antall informanter. I dette tilfellet ville vi da trenge 3508

⁶⁴ Mål for hvilke tallverdier som skal regnes som uttrykk for lav, middels og stor effektstørrelse for ulike testtyper finnes i Cohen (1992: 157).

⁶⁵ Vesle Otilie (født 2005) er ekskludert fra testen fordi hun er så mye yngre enn de andre, og fordi hun bor annenhver uke hos mor i byen. Det bør nevnes at dersom vi tar med Otilie i eldstesøskengruppa i testen, økes Cohens d til 0.17, det vil si en lav til middels stor effekt. Idealantallet informanter synker da til 1090 totalt for en tosidig test.

informanter (1754 i hver gruppe) for en énsidig test og 4 452 informanter (2226 i hver gruppe) for en tosidig test.

Dersom mønsteret i utvalget mitt ikke skyldes tilfeldigheter i utvalget, men gjenspeiler et mønster i en større populasjon, ville dette mønsteret altså ikke få utslag i form av signifikans før informantutvalget mitt blei ganga med 278. Til sammenligning bruker Black mfl. (2005) et informantutvalg på 1 427 100 norske barn (kartlagt mellom 1986 og 2000) i sine økonomiske analyser av søskenrekkefølge (altså mitt informanttall ganger 44597). Bjerkedal mfl. (2007) baserer sine sosialpsykologiske analyser med søskenrekkefølge på data fra 250 000 norske vernepliktige (det vil si mitt informanttall ganger 7813).

8.6 Oppsummering kapittel 8

I kapittel 8 har jeg gjennomført ulike statistiske analyser for å teste de 14 hypotesene som blei presentert i kapittel 4.5. Ei samla framstilling av disse testresultata ser slik ut:

Oppsummering sosial variabel *fødselsår*

Variabelen *fødselsår* framstår som en relevant variabel for å beskrive variasjonen i det språklige materialet. Analysene gir følgende konklusjoner:

For H1 finner jeg at yngre språkbrukere har lavere relativ frekvens av varianten /ɛ/ av <ei> enn eldre ($r_s = 595$, $p < 0.001$).

For H2 finner jeg at yngre språkbrukere har lavere relativ frekvens av varianten /œ/ av <øy> enn eldre ($r_s = 602$, $p < 0.001$).

For H3 finner jeg at yngre informanter har lavere relativ frekvens av bygdemålsvarianter av <ei> og <øy> enn eldre ($r_s = 0.59$, $p < 0.01$).

I H4 var /ɛ/ og /œ/ slått sammen i variabel 1+2/Trad-mod, ut fra en antakelse om at den nye forma /æ/ kom inn i talemålet etter at et sammenfall mellom /ɛ/ og /œ/ var gjennomført i talemålet (jf. overgang frå system 2 til 3 i tabell 3 i kapittel 3.1). Grunnlaget for denne antakelsen blei testa i H4: *Andelen /æ/ av /ɛ/ og andelen /æ/ av /œ/ vil være omtrent likt, og forma /æ/ blir brukt av samme aldersgruppe*. I analysen fant jeg imidlertid at andelen /æ/ av /ɛ/ var lavere enn /æ/ av /œ/. Varianten /æ/ var brukt av samme aldersgruppe, nemlig informanter født etter 1960.

For H5 finner jeg at yngre har høyere relativ frekvens av varianten /æ/ av /ɛ/ og /œ/ enn eldre ($p < 0.05$, $r_s = 0.32$), men det er få informanter som bruker varianten også i de yngre aldersgruppene.

For H6 finner jeg at yngre har lavere relativ frekvens av [ŋ] i variabel 3 enn eldre ($p < 0.001$, $r_s = 0.78$).

For H7 finner jeg at yngre har høyere relativ frekvens av [n] i variabel 3 enn eldre ($p < 0.001$, $r_s = 0.797$).

Varianten [ŋ] i variabel 3 er en lavfrekvent variant. For H8 finner jeg ikke en signifikant korrelasjon mellom fødselsår og varianten [ŋ], og jeg kan derfor ikke si at yngre vil ha høyere relativ frekvens av /ŋ/ i variabel 3 enn eldre.

For H9 finner jeg at yngre har lavere relativ frekvens av /me:/ enn eldre ($p < 0.001$, $r_s = -.654$).

Oppsummering sosial variabel *kjønn*

For H10 finner jeg at det ikke er signifikante forskjeller mellom kvinner og menn med hensyn til noen av de språklige variablene. H11 (*Dersom det finnes en forskjell mellom kvinners og menns språkbruk, vil kjønnsforskjellen speile aldersvariabelen,*

slik at kvinner i større grad enn menn bruker former som assosieres med yngre språkbrukere) er derfor ikke aktuell.

Også i regresjonsanalysene av familiematerialet ser vi at kjønn i liten grad bidrar til å beskrive variasjonen i utvalget.

Oppsummering sosial variabel *bosted*

For H12 finner jeg at det ikke er forskjeller mellom språkbrukere i Vågsetra skolekrets og Kleive skolekrets med hensyn til noen av de språklige variablene.

Oppsummering sosial variabel *familietilhørighet*

For H13 finner jeg at det *ikke* er en samvariasjon mellom den sosiale variabelen familietilhørighet og språkvariasjon i Bolsøy.

For H14 finner jeg heller ikke at barn som har høy bruk av visse varianter sammenligna med jevnaldrende barn, har foreldre som også har høy bruk av de samme variantene sammenligna med jevnaldrende voksne i bygda. Et unntak her er variabel 1+2/By-bygd, der familie 1 skiller seg ut med høy bruk av bygdemålsvarianter i alle generasjoner. Vi ser at barna i familie 1 også ellers bruker tradisjonelle varianter i større grad enn de andre barna i bygda.

I de hierarkiske multiple lineære regresjonsanalysene ga den sosiale variabelen familietilhørighet ikke ei signifikant styrking av en regresjonsmodell for de språklige variablene i analysen. Variabelen gir likevel en middels til høy effekt for de samla språklige variablene.

I ei tradisjonell inndeling av de 32 skoleelevinformantene på grunnlag av foreldres oppvekststed (basert på språkområde) finner jeg imidlertid en høyere skår for tradisjonelle variabler for barn med foreldre som har vokst opp i områder der det

språktrekket som er regna som *tradisjonelt og lokalt* i denne analysen, også er regna som tradisjonelt og lokalt. Jeg ser også at det bare er unger med foreldre fra målføreområdet som har belegg for de *nye rurale* variantene /æ/ (variabel 1 og 2) og [ɲ] (variabel 3).

I sammenligninga av *søsken* i skoleelevmaterialet kan vi se tendenser til at søskenpar utviser likhetstrekk i språkbruksmønster sammenligna med variasjonsmønster hos jevnaldrende. I tillegg kan variasjonsmønster i materialet tolkes som et uttrykk for at eldstesøsken som gruppe har en noe høgere bruk av tradisjonelle former enn yngre søsken som gruppe. Forskjellene mellom eldstesøsken og yngre søsken er imidlertid ikke signifikante.

Resultatene fra de statistiske testene i kapittel 8 gir innblikk i statistisk samvariasjon og mangel på samvariasjon mellom de språklige og sosiale variablene, men de kan ikke fortelle oss om de sosiale variablene kan *forklare* den språklige variasjonen. I kapittel 9 vil jeg diskutere resultatene fra de språklige analysene i kapittel 8 i lys av kapittel 2–6. Her vil jeg diskutere hvilke konsekvenser resultatene i kapittel 8 vil ha i diskusjonen av avhandlingas to hovedproblemstillinger.

9. Oppsummering og diskusjon

De overordna problemstillingene i ph.d.-prosjektet mitt har vært å:

- 1) *Er det en samvariasjon mellom den sosiale variabelen familietilhørighet og språkvariasjon i Bolsøy?*
- 2) *Er det grunnlag for å hevde at en sosial variabel familietilhørighet bidrar til en større innsikt i språkvariasjonsmønster og språkendringsprosesser?*

I kapittel 1.1 viste jeg hvordan de to problemstillingene delvis var avhengige av hverandre. Dersom vi fant en samvariasjon mellom den sosiale variabelen familietilhørighet og språkvariasjon i Bolsøy, ville det kunne brukes som støtte for en teori om at variabelen familietilhørighet innvirker på språkvariasjonsmønster og språkendringsprosesser. Dersom vi ikke fant samvariasjon i den empiriske uttestinga, hadde vi ingen slik støtte. Denne mangelen på samvariasjon i den empiriske uttestinga, altså det negative funnet som blei resultatet i dette ph.d.-prosjektet (j.f. 8.6), gir imidlertid ikke grunnlag for ei generell avvising av problemstilling 2, for problemstillinga dreier seg ikke om at familietilhørighet er en nødvendig faktor i variasjonsbeskriving og endringsforklaring. En slik skjerpa påstand ville her ha blitt avvist. Som nevnt i kapittel 7.6 ser vi i Berg (2007) og Bugge (2007) tilfeller der samvariasjon forekommer, og slik samvariasjon mellom familietilhørighet og språklig praksis kan oppfattes som teoretisk sannsynlig (jf. 5.3). Derfor kunne det være naturlig å utvikle ei ny hypotese om at samvariasjon mellom familietilhørighet og språkvariasjonsmønster forekommer under gitte vilkår, der tilfellet Bolsøy faller utafor disse vilkåra. Dette vil jeg diskutere videre i 9.3.

I det følgende kapittelet vil jeg diskutere avhandlingas problemstillinger i lys av de foregående kapitlene. I kapittel 1 ga jeg en presentasjon av ph.d.-prosjektet og dets mål og problemstillinger. Kapittel 2 presenterte Bolsøy, det geografiske undersøkelsesstedet i denne avhandlinga. I kapittel 3 ga jeg en en oversikt over de

språklige variablene i prosjektet. Her skisserte jeg også fonemsystemet og pronomensystemet i tradisjonelt bolsøymål, og jeg viste hvilke varianter som er aktuelle for de fire språklige variablene i materialet som heilhet. Her antydte jeg også hvordan variantene innafor hver variabel kunne tolkes inn i en språkendringsprosess der noen varianter er assosiert til eldre talemål og andre varianter er assosiert til yngre talemål. Kapittel 4 ga en oversikt over de sosiale variablene i prosjektet: Fødselsår, kjønn, bosted og familietilhørighet. Her la jeg også fram 14 hypoteser om relasjonen mellom de språklige og de sosiale variablene i analysen i prosjektet. Kapittel 5 diskuterte familien og dens posisjon i sosiolingvistiske teorier om språklig variasjon og endring. Kapittelet inneholdt også et mindre empirisk arbeid, nemlig en analyse av informantutvalgskriterier i 102 norske avhandlinger om norske talemål. I denne analysen viste jeg at foreldrebakgrunn, men ikke familietilhørighet, har hatt en sentral plass som informantutvalgskriterium og sosial variabel i norsk sosiolingvistik. Kapittel 6 diskuterte noen samfunnsvilkår for språkendring. Kapittelet inneholdt også to mindre empiriske studier av Bolsøy, som begge kan gi oss innblikk i Bolsøy som samfunnstype og som språksamfunn: Hans-Olav Sollis materiale om flytting og kontaktmønster i Bolsøy fra 1991 og ei kvantitativ kartlegging av 128 informanternes sjørapporterte talemål og morsmål i Bolsøy fra 2011. Sammen ga disse to materialene et innblikk i mobilitet og stedsidentitet i Bolsøy og jeg viste hvordan Bolsøy kan beskrives som et sted med stor grad av demografisk og sosial stabilitet. Kapittel 7 presenterte de 63 informantene i utvalget i den sosiolingvistiske analysen og presenterte og diskuterte de metodiske sidene ved innsamlingsarbeid og databearbeiding. Kapittel 8 presenterte analyser og resultat fra det språklige datamaterialet.

Når det følgende kapittelet gir en samla diskusjon av problemstillingene, tar det utgangspunkt i analysene av det empiriske materialet i kapittel 8 og diskuterer disse i lys av de teoretiske diskusjonene i avhandlingens første del (kapittel 2–6). I en diskusjon om forholdet mellom familietilhørighet og språkvariasjon i Bolsøy er det nødvendig å begynne med ei kartlegging av variasjonsmønstra i det språklige datamaterialet som heilhet, det vil si variasjonsmønstra i kollektivet. Denne analysen gir også grunnlag for ei framstilling av språklig variasjon og endringsprosesser i

Bolsøy blant informanter født mellom 1880 og 2005, slik jeg har presentert det i kapittel 3 og 8.1.

Underkapittel 9.1 gir en oversikt over språkvariasjonsmønstra hos de 63 informantene i Bolsøy-materialet, og viser slik rammene for språklig variasjon som de 27 familieinformantene posisjonerer seg innafor. I underkapittel 9.2 diskuteres problemstilling 1 med utgangspunkt i de hierarkiske multiple lineære regresjonsanalysene med de uavhengige variablene kjønn, fødselsår og familietilhørighet (jf. også 8.4). I underkapittel 9.3 knyttes de empiriske analysene til prosjektets andre problemstilling, altså til spørsmålet om den sosiale variabelen familietilhørighet bidrar til en større innsikt i språkvariasjonsmønster og språkendringsprosesser.

9.1 Språklig variasjon i Bolsøy

I den statistiske analysen i denne avhandlinga har jeg valgt å introdusere familietilhørighet som en sosial variabel på nominalt nivå sammen med den nominale binære variabelen *kjønn*, den nominale binære variabelen *bosted* og den kontinuerlige variabelen *fødselsår* på skalanivå. Informantene i familiematerialet mitt er kategorisert i ulike familier, altså i ulike undergrupper i materialet, ut fra en tanke om at familiene representerer praksisfellesskap i språksamfunnet og dermed undergrupper i språksamfunnet i ei mesososiolingvistisk tilnærming (jf. Hazen 2006: 501). Her blir dermed familietilhørighet regna som én av flere sosiale variabler som kan virke inn på måten den individuelle språkbrukeren utnytter det kollektive språkssystemet på som ressurs.

Innafor et variasjonslingvistisk paradigme bruker jeg statistiske tester for å avgjøre om det er samvariasjon mellom de sosiale og språklige variablene. Resultatene fra disse testene kan ikke fortelle oss om de sosiale variablene kan *forklare* den språklige variasjonen (Amundsen 1980). Men analysene gir grunnlag for en teoretisk diskusjon

om de sosiale variablene er aktuelle for å forklare den språklige variasjonen i materialet og i populasjonen som informantutvalget er henta fra.

I den teoretiske tilnærminga til denne avhandlinga har jeg forutsatt at det finnes et kollektivt overindividuell system for språkvariasjon (jf. Labov 1989: 52), der det i språksamfunnet Bolsøy finnes felles språknormer og et kollektivt system for hvilke språklige uttrykk som tillegges sosial verdi, og for hvilken sosial verdi de språklige uttrykka skal tillegges. I denne forståelsen forholder individuell praksisfellesskapsbasert språkbruk seg til og er avhengig av dette kollektive språksystemet og denne kollektive verdisettinga, og hver individuelle ytring inngår som en del av opprettholdelsen av og ei eventuell omforming av det kollektive systemet. Dermed er enkeltindivid avhengige av felles kjennskap til språket som symbolsystem, og de plasserer seg sjøl sosialt gjennom dette symbolsystemet. I en slik forståelse eksisterer det kollektive systemet uavhengig av enkeltindivid, det vil si at systemet i utgangspunktet ikke vil endres om et enkeltindivid forsvinner fra språksamfunnet. Men den språklige praksisen til enkeltindivid som er bidragsytere i språklige praksisfellesskap innafor språksamfunnet, kan gi grunnlag for endring av det kollektive, overindividuelle språksystemet. Praksismønster i praksisfellesskapa blir da, slik Eckert (2000: 4) viser, avhengige av rammene i det større kollektivet.

Språklig variasjon: fødselsår

I de statistiske analysene i kapittel 8 framstår fødselsår som en relevant variabel for å beskrive variasjonen i det språklige materialet. I kapittel 4.5 satte jeg opp ni hypoteser knytta til den sosiale variabelen fødselsår og de språklige variablene. Hypotesene var retningsstyrt ut fra resonnement basert på hypotesen om at de synkrone variantene i variabelen også kunne representere varianter i diakrone endringsprosesser (jf. 4.1 og 6), slik vi også finner en del av variantene presentert i annen litteratur om romsdalsmål (jf. kapittel 3). I kapittel 8.6 viste jeg at samvariasjonen mellom fødselsår og bruk av gitte varianter disse språklige variablene stemte overens med retninga som var postulert i hypotesene i kapittel 4.5.

For variabel 1 merka jeg følgende varianter i variabel 1 i datasettet mitt: /ei/, /e/, /ɛ/ og /æ/, som i *heilt* /hei:lt/, /he:lt/, /hɛ:lt/ og /hæ:lt/. For variabel 2 ble følgende varianter merka: /øy/, /ø/, /œ/, /ɛ/ og /æ/, som i *bløyte* /bɽøy:te/, /bɽø:te/, /bɽœ:te/, /bɽɛ:te/ og /bɽæ:te/. Jeg regna variabel 1 og 2 for begge å være uttrykk for den samme språklige endringsprosessen med ei endring av en tidligere monoftongert diftong. Dette ga grunnlag for avhandlingas variabel 1 og 2 og for avhandlingas hypotese 1 og 2, med H1: *Yngre informanter har lavere relativ frekvens av varianten /ɛ/ av <ei> enn eldre* og H2: *Yngre informanter har lavere relativ frekvens av varianten /œ/ av <øy> enn eldre*. For H1 fant jeg at yngre språkbrukere har lavere relativ frekvens av varianten /ɛ/ av <ei> enn eldre ($r_s = 595$, $p < 0.001$), og for H2 fant jeg at yngre språkbrukere har lavere relativ frekvens av varianten /œ/ av <øy> enn eldre ($r_s = 602$, $p < 0.001$). Det vil si at analysen både støtta retninga i hypotesene og indikerte en korrelasjon mellom de språklige variablene og variabelen fødselsår. Dersom vi skal tolke resultatene for H1 og H2 for variabel 1 og variabel 2 som uttrykk for en diakron endringsprosess, vil det kunne støtte opp om antakelsen om ei endring av de tidligere monoftongerte diftongene.

I kapittel 3.2 viste jeg at det også tidligere er dokumentert et sammenfall mellom varianten /œ/ og /ɛ/ i variabel 1 og 2 (Bjerkeset 1976: 133, Hovdenak 1978: 33). I variabel 1+2/By–bygd valgte jeg derfor å framstille variabel 1 og 2 samla, men å gruppere variablene etter om de i andre framstillinger blir assosiert til bygdemål eller til bymål. Dette ga grunnlag for H3: *Yngre informanter har lavere relativ frekvens av bygdemålsvarianter av <ei> og <øy> enn eldre*. For H3 fant jeg også at yngre informanter har lavere relativ frekvens av bygdemålsvarianter av <ei> og <øy> enn eldre ($r_s = 0.59$, $p < 0.01$). Analysen ga slik støtte både for retninga i hypotesen og for korrelasjonen mellom fødselsår og variasjonen i de språklige variablene.

Variabel 1+2/Trad–mod grupperer variantene ut fra et anna skille i variantgruppa, nemlig det nyere fonemsammenfallet mellom /ɛ/ og /æ/ i romsdalsk bygdemål. I framstillinga mi i kapittel 3.2 gikk jeg ut fra at den nye forma /æ/ kommer inn i talemålet etter at et sammenfall mellom /ɛ/ og /œ/ er gjennomført. Grunnlaget for denne antakelsen blei testa i H4: *Andelen /æ/ av /ɛ/ og andelen /æ/ av /œ/ er omtrent*

lik, og formene blir brukt av samme aldersgruppe. I analysen fant jeg at varianten /æ/ var brukt av samme aldersgruppe, nemlig informanter født etter 1960. Men andelen /æ/ av /ɛ/ var lavere enn /æ/ av /œ/. Det vil si at jeg ikke har støtte for den første delen av H4, og det viser kanskje at den antatte kronologien i endringsprosessen der sammenfallet mellom /ɛ/ og /œ/ var gjennomført før /æ/ kom inn i talemålet, ikke er riktig.

Jeg fant imidlertid støtte for H5: *Yngre har høyere relativ frekvens av varianten /æ/ av /ɛ/ og /œ/ enn eldre* ($p < 0.05$, $r_s = 0.32$), men det er få informanter som bruker varianten, også i de yngre aldersgruppene. Dersom vi skal tolke variasjonen i variabel 1+2/Trad–mod og variabel 1+2/By–bygd som uttrykk for diakrone endringsprosesser, kan vi hevde at varianten /æ/ av /ɛ/ og /œ/ foreløpig ikke er en seirende variant. At /æ/ forekommer oftere for /œ/ enn for /ɛ/, gir ei komplisering av den foreslåtte endringsprosessen i kapittel 2.1. Men den nyere varianten /æ/ er fortsatt en monoftong av en tidligere diftong, og i informantintervjua ser /æ/ ut til å bli tillagt en sosial verdi som bygdemålsform. På grunnlag av uttestinga av variabel 1+2/By–bygd kan vi forestille oss at også varianten /æ/ i framtida vil måtte vike for former som også blir brukt i Molde bymål.

For variabel 3 valgte jeg å inkludere tre varianter for <nn> i datasettet: alveolar [n], palatal [ɲ] og en postalveolar [ɳ]. Varianten [ɲ] er her kategorisert som ei tradisjonell bygdemålsform, varianten [n] som ei bymålsform og varianten [ɳ] som ei moderne bygdemålsform. Romsdal ligger innafor det geografiske området for palatalisering av norr. *nn* og alveolar uttale av *nn* regnes som en bymålsuttale i området, knytta til Molde bymål. I tillegg er postalveolar [ɳ] av <nn> belagt i ei rekke norske talemål i palataliseringsområdet fra Romsdal og nordover, blant anna i Haltlebrekke (1976), Elstad (1982), Røynealand (2005), Nesse (2008), Neteland (2009), Fossheim (2010: 108) og Hårstad (2010). Variabel 3 blei delt inn i tre ulike testvariabler i analysen: Variabel 3A gir relativ frekvens av varianten [ɲ] i variabel 3, variabel 3B gir relativ frekvens av varianten [n] i variabel 3, og variabel 3C gir relativ frekvens av varianten [ɳ] sammenligna med [n]. Jeg postulerte tre hypoteser for forholdet mellom den

sosiale variabelen fødselsår og de tre testvariablene: H6: *Yngre har lavere relativ frekvens av [n] i variabel 3 enn eldre*, H7: *Yngre har høyere relativ frekvens av [n] i variabel 3 enn eldre*, og H8: *Yngre har høyere relativ frekvens av [n̄] i variabel 3 enn eldre*. Jeg fant støtte for H6 i analysen, der jeg fant at yngre har lavere relativ frekvens av [n] i variabel 3 enn eldre ($p < 0.001$, $r_s = 0.78$). Jeg fant også støtte for H7 i analysen, der yngre viste seg å ha høyere relativ frekvens av [n] i variabel 3 enn eldre ($p < 0.001$, $r_s = 0.797$). Varianten [n̄] i variabel 3 viste seg å være en lavfrekvent variant. For H8 fant jeg ikke signifikant korrelasjon mellom fødselsår og varianten [n̄] og dermed inga støtte for H8. Sett under ett peiker variasjonen i retning av en overgang fra varianten [n] til [n̄]. Mønsteret for varianten [n̄] kan tolkes som en indikasjon på at varianten aldri riktig har fått feste i Bolsøy, og at den kanskje heller ikke vil få det.

Variabel 4 hadde to varianter i datasettet: pronomena /vi:/ og /me:/. Av variantene /vi:/ og /me:/ kan vi regne /me:/ som den tradisjonelle lokale, med utgangspunkt i Bjerkeset (1976) og Hovdenak (1978). Varianten /vi:/ kan regnes som den tradisjonelle bymålsforma, slik også Hovdenak beskriver det (1978). Forholdet mellom variabelen fødselsår og variabel 4 blei testa i H9: *Yngre har lavere relativ frekvens av /me:/ enn eldre*, og analysen ga støtte til hypotesen ($p < 0.001$, $r_s = -0.654$).

I kapittel 2.5 foreslo jeg at den *synkrone* variasjonen i de ulike variantgruppene kunne tolkes som uttrykk for *diakron* variasjon langs to ulike endringsakser. Den ene endringsaksen gikk mellom et tradisjonelt og et moderne bygdemål, mens den andre endringsaksen gikk mellom bygdemål og bymål. Variabel 1+2/By-bygd, variabel 3A, variabel 3B og variabel 4 representerer da endringsaksen mellom bymål og bygdemål, mens variabel 1+2/Trad-mod og variabel 3C representerer variasjon mellom én tradisjonell rural variant og én moderne rural variant, der begge varianter skiller seg fra tradisjonelle varianter i Molde bymål.

I dette tolkingsforslaget står altså språksamfunnet Bolsøy på grensa mellom to ulike utviklingsspor. På den eine sida har vi endringstendenser som går i retning av et

urbant romsdalsmål, altså i retning av bymålet i Molde. De aktuelle trekka i Molde bymål finnes også i andre norske bymål og prestisjedialekter. På den andre sida ser vi endringstendenser som følger et ruralt utviklingsspor med nye varianter i bolsøymålet som ikke finnes i språkssystemet i bymålet i Molde. De aktuelle trekka i det urbane sporet er imidlertid også på frammarsj i andre romsdalske bygdemål utafor Bolsøy.

Uttestinga av de ni hypotesene knytta til variabelen fødselsår viser at det er motsetninga mellom bygdemålformer og tradisjonelle bymålsvarianter som gir de sterkeste korrelasjonene med informantenes fødselsår. For alle variablene der vi har ei motsetning mellom bymåls- og bygdemålsvarianter, finner vi at frekvensen av bygdemålsvarianter korrelerer positivt med informantenes alder. Dette forholdet er tydeligere enn korrelasjonen mellom fødselsår og moderne bygdemålsvarianter. Dersom vi skal tolke dette som uttrykk for ei diakron endring, vil vi kunne hevde at det er endringsaksen mellom bygde- og bymål som er den sterkeste i Bolsøy, og at talemålet i dag nærmer seg bymålet i Molde.

Denne motsetninga mellom bygd og by i Molde kommune eksisterer ikke i et vakuum. Blant mentale språklige størrelser som informantene mine synes å forholde seg til (jf. kap. 6.1), finner vi både et romsdalsk bymål, et ruralt regionalt *romsdalsmål* og lokale, bygdebaserte språkssystem. Gjennom språklig praksis signaliserer ulike informanter også tilhørighet til overløke praksisfellesskap, for eksempel når skoleelevene i materialet mitt bruker pragmatiske markører fra nasjonal og internasjonal ungdomssjargong. De variantene som er assosiert med Molde bymål i denne avhandlinga, er også (befolkningsmessig) dominerende i Norge, og de er også assosiert med andre bymål Norge. At varianter på frammarsj også brukes i andre norske dialekter med høg prestisje, vil kunne bidra til å styrke endringsmønsteret i Bolsøy.

Språklig variasjon: kjønn

De statistiske analysene i kapittel 8 viste at det ikke er signifikante forskjeller mellom kvinner og menn i materialet med hensyn til noen av de språklige variablene i denne avhandlinga. Også i regresjonsanalysene av familiematerialet ser vi at kjønn i liten grad bidrar til en god beskrivelse av variasjonen i utvalget. Kjønn er likevel en interessant variabel i en analyse som retter hovedfokus mot familiens innvirkning på språklig variasjon og språktradering. Arbeidsfordelinga mellom kvinner og menn i familien har fått blant andre William Labov (2001, 2007) til å tilskrive kvinner en større plass enn menn i de kollektive språktraderings- og språkendringsprosessene, fordi Labov antar at kvinner gjennom sin posisjon som mødre står for hoveddelen av den språklige innputten til små barn.

Andre deler av prosjektet mitt peker i retning av at kjønn er en relevant variabel for å beskrive andre sosiale mønster i språksamfunnet Bolsøy, og disse sosiale mønstra kan tenkes å danne vilkår for sosiale kontaktmønster og språklig praksis, selv om de ikke får utslag i språklige skiller mellom kjønn i materialet mitt. Et kjønna mønster som jeg finner igjen i materialet mitt, er knytta til informantenes flytte- og bosettingsmønster, som altså har en patrilokal tendens (jf. kap. 6). Det patrilokale bosettingsmønsteret, som altså også er gjenspeilt i datamaterialet mitt fra Bolsøy, har som konsekvens at det er flere barn som vokser opp med innflyttermødre enn med innflytterfedre. Dette mønsteret er interessant i et språktraderingsperspektiv.

Det finnes kanskje også et teoretisk fundament for en hypotese om at et kjønna mobilitetsmønsteret kan ha konsekvenser for menns og kvinners språklige praksismønster, i lys av Martin Skjeggelands observasjoner fra Agder om at ungdommer som planlegger å flytte fra heim-plassen, markerer dette språklig ved å bruke færre lokale trekk allerede før de har flytta (Skjeggeland 2009: 153). Et spørsmål for framtidlige undersøkelser kunne være hvilke språkvariasjonsmønster vi ville finne, dersom de heimkjære språkbrukerne oftere er menn og de utferdslystne språkbrukerne oftere er kvinner (jf. Skjeggelands personlighetstyper *homo domesticus* og *homo dynamicus*, 2009: 65). Dersom det norske flyttemønsteret er et

utslag av at menn i større grad enn kvinner sosialiseres til å være knytta til heimplassen sin, kunne vi også tenke oss at dette kunne få konsekvenser for språklige praksismønster og for kjønnskiller i den språklige sosialiseringa. Foulkes, Docherty og Watt (2005) viser hvordan mødre i Tyneside i England bruker flere lokale språktrekk når de snakker med guttebarna sine enn når de snakker med jentebarna sine (jf. også presentasjon i kap. 5.3). Vi mangler tilsvarende norske sosiolingvistiske studier av den språklige innputten som helt små barn får hjemme. Kanskje ville ei slik studie gitt oss nye perspektiv på den tidlige sosialiseringa til stedstilhørighet og geolektal identitet i Norge, og eventuelle sammenhenger mellom denne sosialiseringa og det kjønnsdelte flyttemønsteret hos voksne.

Språklig variasjon: bosted

Informantene i denne studien er bosatt innafor grensene til to ulike og tilgrensede skolekretser: Kleive skole og Vågsetra barne- og ungdomsskole. For å undersøke eventuelle geografiske forskjeller mellom disse to gruppene er bosted, definert ut fra skolekrets, tatt med som sosial variabel i analysen. Dette ga grunnlag for H12: *Det er ikke forskjeller mellom språkbrukere i Vågsetra skolekrets og Kleive skolekrets med hensyn til noen av de språklige variablene*. Analysene i kapittel 8 støtter H12. Det gir igjen støtte for valget mitt i analysen av datamaterialet, der jeg har gitt ei samla framstilling av informantene i de to skolekretsene i analysene av de andre sosiale variablene.

9.2 Er det en samvariasjon mellom den sosiale variabelen familietilhørighet og språkvariasjon i Bolsøy?

Den sosiale variabelen *familietilhørighet* ble introdusert som én av tre sosiale variabler i hierarkiske multiple lineære regresjonsanalyser. Målet med å bruke multiple modeller var å skille variabelen familietilhørighet fra andre sosiale variabler

som skilte de seks familiene, og som kunne gi utslag i analysen. Den viktigste sosiale variabelen her er fødselsår: Familiene har ulik alderssammensetting, og det er en signifikant korrelasjon mellom fødselsår og de språklige variablene 1, 2, 1+2A, 1+2B, 3A, 3B, 4 (men med unntak av 3C [n], jf. 9.1).

Den sosiale variabelen *familietilhørighet* ga ingen signifikante utslag for variasjonen i det språklige materialet i de hierarkiske multiple lineære regresjonsanalysene i kapittel 8. Velger vi altså å bruke signifikant endring av regresjonsmodellenes F -verdi som kriterium, må vi konkludere med at familietilhørighet ikke kan hevdes å være en relevant sosial variabel for å beskrive variasjonen i materialet som heilhet i prosjektet mitt. Med utgangspunkt i Larson-Halls (2010: 119) skala for effektstørrelse for r^2 i lineære regresjonsanalyser finner vi imidlertid resultat der familietilhørighet vurderes å ha middels eller høy effekt for alle variablene i den språklige analysen. Tolkinga av resultatene avhenger dermed av hvilke sannsynlighetsverdier for godtakingsfeil og forkastingsfeil vi er villige til å godta i hypotesetestinga vår. Jeg vurderer det slik at de statistiske testene ikke gir grunnlag for ei støtte til H13, om at det skulle være en samvariasjon mellom familietilhørighet og bruk av de språklige variablene i analysen, jf.8.6. I familiematerialet finner jeg heller ikke at barn som har høy bruk av visse varianter sammenligna med jevnaldrende barn, har foreldre som også har høy bruk av de samme variantene sammenligna med jevnaldrende voksne i bygda (jf. H14). Et unntak her er variabel 1, særlig variabel 1+2/By-bygd og variabelen tradisjonsprosent, der familie 1 skiller seg ut med høy bruk av bygdemålsvarianter i alle generasjoner. Vi ser også at barna i familie 1 ellers bruker tradisjonelle varianter i større grad enn de andre barna i bygda.

I spredningsdiagramma i kapittel 8.1 ser vi at den interindividuelle variasjonen øker i de yngre aldersgruppene, særlig for variabel 1, 2 og 4. For variabel 3 er den interindividuelle variasjonen størst hos foreldregenerasjonen, mens den er mindre hos skolebarna. Denne forskjellen i grad av interindividuell variasjon mellom generasjonene representerer ei utfordring for H14. I H14 er antakelsen at de individuelle språkbrukernes posisjonering internt i egen aldersgruppe vil reflektere foreldras posisjonering internt i foreldras aldersgruppe: Voksne som bruker en høyere

andel tradisjonelle former enn andre voksne i språksamfunnet er antatt å ha barn som bruker en høyere andel tradisjonelle former enn andre barn i det samme språksamfunnet. Dette er mønsteret i materialet fra Berg (2007) og Bugge (2007) (jf. kapittel 7.6). Disse materiala skiller seg imidlertid fra bolsøymaterialet ved at de mangler ei fokusering i alle generasjoner: Den interindividuelle variasjonen er stor, og i Bergs materiale nesten konstant, i hver generasjon. Det gjør kanskje at et mønster som det vi antar i H14, blir testbart og synlig i Berg (2007) og Bugge (2007), men ikke i bolsøymaterialet.

Den empiriske analysen viser altså at den sosiale variabelen familietilhørighet ikke gir signifikant styrking av regresjonsmodellene i de hierarkiske multiple lineære regresjonsmodellene, og jeg konkluderer derfor med at H13, hypotesen om at det er en samvariasjon mellom familietilhørighet og de språklige variablene i materialet fra Bolsøy, bør forkastes. H14, hypotesen om at barn som har høg bruk av visse varianter sammenligna med jevnaldrende barn, vil ha foreldre også som har høg bruk av de samme variantene sammenligna med jevnaldrende voksne i bygda, må også forkastes på grunnlag av det generelle mønsteret i familiematerialet. Her utgjør imidlertid familie 1 et unntak, med en høy andel av noen tradisjonelle former i alle generasjoner.

9.3 Bidrar den sosiale variabelen familietilhørighet til en større innsikt i språkvariasjonsmønster og språkendringsprosesser?

I 9.2 har jeg diskutert den empiriske utprøvinga av familietilhørighet som sosial variabel i en kvantitativ analyse av språkvariasjon i Bolsøy der jeg viste at jeg ikke fant samvariasjon mellom de språklige variablene og den sosiale variabelen *familietilhørighet*. Det er dermed tenkelig at ei slik tilnærming til familien vil være lite nyttig for å få innsikt i familiens funksjon for språklig variasjon og endring også i andre språksamfunn. Men gjennomgangen av sosiolingvistiske (empirisk funderte) modeller for språklig tradering og sosialisering viser at familien likevel på ulike

måter dukker opp som en sentral instans i mekanismene i språklig kontinuitet, språklig variasjon og språklig endring.

Mangelen på samvariasjon mellom variabelen familietilhørighet og de språklige variablene kunne kanskje brukes som empirisk fundament for ei vurdering av en utbredt metodisk tradisjon for bruk av *foreldrebakgrunn* som utvalgs-kriterium og kategoriseringsgrunnlag i norsk sosiolingvistik (jf. kapittel 5.6). Variabelen familietilhørighet i denne avhandlingen skiller seg imidlertid fra variabelen foreldrebakgrunn, ved at variabelen foreldrebakgrunn retter søkelyset mot foreldrenes innflytterstatus, og ingen av de seks familiene i denne avhandlingen kan regnes som rene innflytterfamilier (jf. presentasjon av familiene i 7.4). Alle skolebarna og alle foreldra i de seks familiene har vokst opp i bygder i Bolsøy. Men analysen i kapittel 8.5 med ei tradisjonell (jf. kapittel 5.6) inndeling av 32 skolebarn etter *foreldres oppveksted* ga signifikante forskjeller mellom gruppene med hensyn til bruk av tradisjonelt lokale språkvarianter.

Familiene i datamaterialet mitt blir i analysen antatt å være ulike praksisfellesskap som deler normer for språklig praksis innafor gruppa, men der familiene som grupper og hvert enkelt familiemedlem som individ samtidig er antatt å forholde seg til et kollektivt språkssystem og språknormsystem i det større språksamfunnet. I et praksisfellesskapsrammeverk har jeg betrakta familien som et fellesskap som både traderer og forhandler språklige praksiser som er spesifikke for den enkelte familien, og som et fellesskap som formidler og omformer kollektive språknormer fra språksamfunnet som familien sjøl er en del av. I en modell for språklig trading og språklig sosialisering vil familien ha en særskilt posisjon fordi familien står for den første språklige innputten til små barn. I tillegg utgjør familien intime og intense praksisfellesskap som barn (på en eller annen måte) forholder seg til gjennom heile oppveksten, og som mange språkbrukere også forholder seg til gjennom voksenlivet og alderdommen (jf. kap 6.1). Men resultatene i dette ph.d.-prosjektet gir ikke støtte til at familien er viktige praksisfellesskap med tanke på språklige variasjonsmønstre. Likevel betyr ikke det at familien ikke har en slik posisjon under andre vilkår i andre språksamfunn.

Resultata fra den variasjonslingvistiske analysen i kapittel 8 og operasjonaliseringa av variabelen *familietilhørighet* antar at familier er sammenlignbare størrelser, og har slik vært bygd på en samfunnsontologi der jeg valgte å definere *familier* som *undergrupper* i *språksamfunnet* (Hazen 2006: 501). Operasjonaliseringa mi tok utgangspunkt i at familier kunne behandles som intense og varige praksisfellesskap innafor språksamfunnet, der de ulike språkbrukerne i datamaterialet mitt blei gruppert etter medlemskap i familieavgrensa praksisfellesskap, og der jeg valgte å behandle familiene som sammenlignbare grupper. I denne avhandlinga har jeg altså argumentert med at det er *metodisk mulig* å velge å godta en samfunnsontologi med statiske samfunnsstrukturer og statiske makrososiale kategorier som dermed muliggjør en antakelse om familien som en objektiv sosial struktur. Jeg har også gjennomført en variasjonslingvistisk analyse som forutsetter en slik samfunnsontologi. For å vege opp for strukturelle forskjeller mellom familiene, som forskjeller i alders- og kjønns sammensetning, har jeg inkludert disse variablene i samla hierarkiske multiple lineære regresjonsanalyser av den språklige variasjonen i familiematerialet.

Jeg har imidlertid også, i kapittel 5.7, argumentert for at ei fornuftig operasjonalisering av familiebegrepet innafor et variasjonslingvistisk paradigme forutsetter ei eksplisering av tidligere implisitte antakelser om familiens ideelle og reelle struktur og funksjon. Ei oppdatering av sosiolingvistikkens familiemodell hindrer ikke ei videreføring av grunnprinsippa i tradisjonelle språktraderingsmodeller, men den forutsetter ei raffinering av modellene. I denne avhandlinga har jeg argumentert for at Labovs antakelse om et mødre- og kvinnemonopol på barns tidligste språkstimulering neppe kan være dekkende for norske familier i dag. I tillegg har jeg argumentert for at eldre *søsken* bør inkluderes i språktraderingsmodeller og språksosialiseringsmodeller. Dette vil føre til ei komplisering av modellen, der eldre søsken kan antas å stå i en språklig mellomposisjon mellom foreldre på den ene sida og andre jevnaldrende i språksamfunnet på den andre sida.

Dersom vi velger å anta ei grunnleggende konstruktivistisk tilnærming til språksamfunnet og språkbrukeren, er det vanskeligere å forsvare bruken av familietilhørighet som sosial variabel i en variasjonslingvistisk analyse slik det er gjort i denne avhandlinga. Det er et konstruktivistisk syn Mæhlum argumenterer for når hun hevder at kompleksiteten og omskifteligheten i familiestrukturer og i familieintern sosialisering gjør at «hver enkelt familie bør betraktes som en *eksepsjonell* enhet» i sosiolingvistiske analyser (1992: 69, jf. kap. 5.6). Med et utgangspunkt som Mæhlums vil familien være interessant som en av flere grunnleggende referansegrupper som den enkelte språkbrukeren i dag forholder seg til i utnyttinga av språklige ressurser i identitetsforhandlingsprosesser. Familier blir da interessante som små, men intense praksisfellesskap som fungerer som rammer for forhandling og formidling av språklige verdier og språklig praksis. Problemet med Mæhlums tilnærming til familiene som eksepsjonelle enheter er at ei slik tilnærming vanskeliggjør generaliserbarhet. Her risikerer vi at et praksisfellesskapsbegrep blir en «Trojan horse for extreme relativism», slik Meyerhoff (2002: 533) advarer mot.

Operasjonaliseringa av kategorien foreldrebakgrunn i norsk sosiolingvistikk synes å være basert på ei forestilling om at den språklige traderinga fra foreldre til barn er målbar og kanskje også forutsigbar (jf. kap. 5.6). Denne forestillinga avspeiles i den norske sosiolingvistiske metodiske tradisjonen for informantutvalg og informantkategorisering, men den har også innflytelse på norske talemålsgranskeres forklaringer av språkendringsprosesser (jf. kap. 5.6 og 6).

Når norske sosiolingvistiske studier viser at variasjon i språkbruk hos unge informanter samvarierer med foreldras oppvekststed, har en gjerne sett for seg at andelen voksne innbyggere som snakker det lokale talemålet vil være avgjørende for å styre farten til språkendringa i et dialektsamfunn. Tanken er at foreldre som har vokst opp på den lokale plassen, bidrar til å forme språket til egne barn i retning av et tradisjonelt talemål i større grad enn innflytterforeldre gjør det. Det er også empirisk belegg fra ei rekke norske samfunn for samvariasjon mellom foreldres oppvekststed og unges språkbruk (jf. kap. 1.1).

I ulike forklaringer av språkendring har ulike språkforskere antatt at endringer i de organisasjonelle vilkåra for kontakt mellom generasjonene i språksamfunnet, også gir endringer i vilkåra for språktradering (jf. kapittel 6). Dersom vi velger å anta at frekvent kontakt på tvers av generasjoner gir større sjanser for språklig kontinuitet, kan vi hevde at dagens norske samfunn gir gode vilkår for en slik kontinuitet. Den forventede levealderen har økt, og mye tyder på at barn i dag har mer kontakt med besteforeldra sine enn noen barnegenerasjoner før dem. At *far* synes å ha en større plass i barneomsorgen enn tidligere, skulle også kunne føre til større språklig kontinuitet enn tidligere om vi tar utgangspunkt i Labovs *sekstrinnsmodell for kjønnsforhold i språkendring nedafra*.

Familietilhørighet som dekkvariabel?

Er den nye sosiale variabelen *familietilhørighet* bare en dekkvariabel? Foreldrebakgrunn har tidligere vært brukt i sosiolingvistikk for å tilskrive informantene tilhørighet til andre sosiale variabler, som for eksempel *sosial klasse* (jf. 5.6). Også variasjonen mellom familiene i Berg (2007), jamfør nyanalysen av Bergs materiale i kapittel 7.4, kan tolkes som et utslag av familienes klassetilhørighet etter opplysninger om at den ene av familiene kunne karakteriseres som tilhørende et øvre samfunnslag (jf. fotnote 58). Ei slik tolking vil også være i tråd med Meyerhoff og Strycharz (2013), som viser hvordan praksisfellesskapsrammeverket og makrososiale analyser utfyller hverandre ved at gruppebasert språkpraksis og skillelinjer mellom praksisfellesskap kan tolkes som uttrykk for makrososiale skiller i språksamfunnet for øvrig.

Sosialisering til klassespråk er i stor grad knytta til familien og heimen. Den språklige sosialiseringa i familien er ikke frikobla fra traderinga av moralske og ideologiske verdier og vurderinger, og språklig variasjon kan slik knyttes til sosial arv, definert av Sæther (2009) som «Overføring av holdninger og adferd» (Sæther 2009, jf. kap. 5.4). Sosialiseringa til et klassespråk er dermed et familieansvar, men ikke bare en

familieintern mekanisme. Marianne Gullestad skriver om barndommen i en middelklassefamilie i Bergen i 1950-åra at

Som mange andre middelklasseforeldre oppmuntret ikke mine foreldre forbindelser med barn som «ikke førte et pent språk». Som middelklassebarn ble vi rettet på, ikke bare av egne foreldre, men også av venners foreldre og av foreldres venner, når vi snakket som arbeiderklassebarna, noe de kalte «gatespråk». (Gullestad 1996b: 49).

Hos Gullestad fører voksnes bevissthet om barns familietilhørighet til språklig korreksjon av andre medlemmer i språksamfunnet. Disse voksne er altså ikke del av Gullestads familie, men de deler sannsynligvis middelklasseidentitet med Gullestads foreldre.

Familiene i materialet i denne ph.d.-avhandlingen kan vanskelig deles inn i sosiale klasser, slik vi kan gjøre det med familiene i Berg (2007), eller kanskje kunne ha gjort det i Gullestads Bergen i 1950-åra. Hvis familietilhørighet er en dekkvariabel for sosial klasse, ville mangelen på samvariasjon mellom familietilhørighet og språkvariasjon i Bolsøy kunne forklares enten med at familiene i dette prosjektet har lik klassebakgrunn eller at sosiale klasse skiller ikke gir utslag i språklig variasjon i Bolsøy.

Medlemmene i de seks familiene i dette ph.d.-prosjektet kan betegnes å ha ei klar forestilling om lokale språknormer som de forventer at andre språkbrukere i bygda holder seg til (jf. kap. 7.5). På grunnlag av presentasjonen av familiene i kapittel 7.5 kan det også synes som om familiene utviser ulike språkideologier. Familie 1 skiller seg ut fra de andre familiene ved at flere familiemedlemmer i flere generasjoner har vært intervjua av forskere med interesse for lokalhistorie og dialektologi, og det kan være grunn til å spekulere over om de voksne medlemmene i familie 1 oppfatter seg sjøl å tilhøre et sjikt av tradisjonsbærere i bygda. Medlemmene i familie 1 har en relativt høy andel av noen tradisjonelle språklige varianter i alle generasjoner. Familie 4 skiller seg på den andre sida ut fra de andre familiene ved at alle medlemmene jeg har intervjuet, er lite interesserte i å snakke om språk. Språklig plasserer familie 4 seg

på «midten», de bruker verken et spesielt tradisjonelt eller et spesielt moderne språkssystem.

Informantenes språkideologier og sjøloppfatninger kan ha bidratt til informantenes språkstrategier i intervjusituasjonen. Kanskje har noen av informantene oppfatta si informantrolle som at de skulle prestere eller vise fram egen kompetanse i lokale språknormer, og kanskje gjelder det mer i noen familier enn i andre. Variasjonen mellom familiene kunne i så fall betegnes som en situasjonsbestemt variasjon, der familie 1 som praksisfellesskap har normer for språklig praksis i visse situasjoner som skiller seg fra normene de andre familiene har for tilsvarende situasjoner. Å kartlegge et slikt eventuelt situasjonsbestemt variasjonsmønster ville være krevende. Et interessant perspektiv i en videre analyse av denne familiens språklige praksis kunne være Gunnstein Akselbergs kultursosiologiske analyse av språksamfunnet Voss (Akselberg 1995). Akselberg viser hvordan det er en sammenheng mellom språkbruk og livsstil, med et skille mellom det moderne og det tradisjonelt forankra. Sammenhengen mellom språkbruk og sosiokulturell orientering står også sentralt i Unn Røynelands avhandling frå Røros og Tynset (Røyneland 2005). Ei teoretisk tilnærming som også tar inn familiemedlemmenes videre sosiokulturelle identifikasjonsmønster, kunne gitt nye og interessante analyser av den språklige sosialiseringa i familien.

En sosiolingvistisk utviklingsmodell for Bolsøy?

Som nevnt i kapittel 5, antar Hudson (1996: 14) at barns sosiolingvistiske utvikling følger mønsteret «first parents, then peers, then adults», der barns sosiolingvistiske utviklingsmønster er strukturert som en prosess med familien som den viktigste rollemodellen i den første delen av språktilegnelsesprosessen etterfulgt av jevnaldrende. Hvordan kan vi tenke oss at en sosiolingvistisk utviklingsmodell ser ut for språkbrukere i Bolsøy?

De fleste barn i Bolsøy i dag vokser opp i familier der én eller begge foreldre selv har vokst opp i bygder i Bolsøy og Romsdal (jf. figur 12 og 13, kap. 6 og tabell 32, kap

8). Foreldre og andre eldre språkbrukere uttrykker i mitt materiale to ideal for språkbruk: For det første bør voksne språkbrukere vise ei språklig markering av stedstilhørighet til plassen de bodde på i oppveksten (jf. familie 6, kap. 7.5). For det andre bør barn som ikke er ferdige med skolen, snakke som andre jevnaldrende barn i bygda. Det vil si at unger som kommer flyttende er forventet å bryte med foreldres eller egen geolekt dersom den er avvikende fra talemålet til de andre ungene i bygda (jf. familie 2, 3 og 4, kap. 7.5).

Det vanlige er at unger begynner i barnehagen før de fyller tre år, og de går på skole i Bolsøy til de er ferdige med ungdomsskolen. Over halvparten av ungene i Bolsøy har eldre søsken, det vil si at de er født inn i familier der det allerede er språkbrukere som snakker et språk som likner på språket til andre unger i bygda. Den lave andelen innflytterforeldre gjør altså at de fleste unger i Bolsøy møter et relativt ensarta talemål heime og ute. I materialet mitt ser jeg at unger som ikke har foreldre med talemål fra Bolsøy har en noe lavere andel lokale språktrekk enn unger som har foreldre fra Bolsøy (jf. figur 27 og tabell 38 og 39, kap. 8.5). Men selv om to av informantene meiner at det finnes én unge som snakker sunnmørsk i bygda (jf. familie 4, kap 7.5) har ikke jeg funnet unger i utvalget mitt som har et talemål som kan kategoriseres som noe anna enn romsdalsmål. Det tolker jeg som et uttrykk for at den sterke geolektale normen og den kollektive homogeniteten i Bolsøy som språksamfunn hindrer barn i å velge foreldres talemål foran stedes dialekt. Slik er det ikke nødvendigvis i språksamfunn uten slike sterke lokale kollektive språknormer (jf. Mæhlum 1992). I den grad barns tidlige språklige innputt fra foreldrene kommer til uttrykk i språkbruksmønster i Bolsøy, er det altså i form av en noe lavere andel lokale språktrekk hos barn som har foreldre med språkssystem som er klart avvikende fra romsdalsmål, enn hos barn som har én eller begge foreldre fra Romsdal.

Søskenpar i skoleelevmaterialet utviser likhetstrekk i språkbruksmønster sammenligna med variasjonsmønster hos jevnaldrende. Vi ser også at søskenparet Kim og Kamilla i familie 1 skiller seg ut blant de jevnaldrende ungene på plassen ved at de bruker mer tradisjonelle språkmønster og språktrekk enn de andre barna i området. I tillegg kan variasjonsmønster i materialet som heilhet tolkes som et

uttrykk for at eldstesøsken som gruppe har en noe høyere bruk av tradisjonelle former enn yngre søsken som gruppe. Forskjellene mellom eldstesøsken og yngre søsken er imidlertid små. Nye og større studier vil være nødvendige for å undersøke om tendensen til ulike språkbruksmønstre hos eldstesøsken og yngresøsken som kommer til uttrykk i materialet mitt, er utslag av et generelt mønster. Dersom det *skulle* vise seg at tendensen i mitt materiale er et utslag av et generelt mønster, kunne vi tenke oss ulike årsaker til det. I kapittel 5 viste jeg hvordan ulike teoretikere har antatt at den språklige sosialiseringa av barn er strukturert som en prosess der familien er den viktigste rollemodellen i den første delen av språktilegnelsesprosessen, etterfulgt av jevnaldrende. I disse modellene har *familien* i stor grad vært likestilt med *foreldre* og voksne omsorgspersoner, og kanskje særlig *mor*. Eldre *søsken* har i liten grad vært inkludert som språklige rollemodeller i framstillinger av barns tidlige språktilegnelse. Dersom vi inkluderer eldre søsken i en slik sosialiseringsmodell, ser vi at eldstesøsken som gruppe har grunnleggende ulike sosialiseringsrammer fra yngre søsken ved at yngre søsken allerede fra starten av vil kunne ha daglig kontakt med språklige representanter for ei jevnaldringsgruppe, fordi eldre søsken kan antas å ha påbegynt en språklig omstillingsprosess *fra* foreldres språkssystem *til* jevnaldrendes språkssystem, jamfør Labovs antakelse om at barn går fra foreldres språkssystem til det lokale språkssystemet innen femårsalderen (Labov 2001: 307). I en traderingsmodell der søsken er inkludert, vil man kunne ta høgde for at yngre søsken som gruppe kan møte ei tidligere daglig eksponering fra jevnaldringsspråket i livet enn eldstesøsken gjør. Her får yngre søsken en 'tjuvstart' i omstillingsprosessen fra et talemål som er basert på innputt fra foreldre til et mer jevnaldringsnært talemål, fordi de fra første dag i heimen møter storesøsken som har påbegynt en *vernacular re-organization* (op.cit) i retning av språkssystemet til jevnaldrende unger.

Ei differensiering mellom eldste og yngre søsken innafor rammene for tidlig språksosialisering vil føre til ei komplisering av modellen, men er teoretisk forsvarlig ettersom eldstesøsken som gruppe har ulike sosialiseringsrammer sammenligna med yngre søsken som gruppe. I en slik forståelse kan vi erstatte en sosialpsykologisk *uttynningshypotese* (jf. kapittel 6.1) med ei slags sosiolingvistisk *påfyllshypotese* der

yngre søsken får mer variert språklig innputt i de tidligste fasene av språktilegnelsesprosessen enn førstefødte i søskenflokket fikk da de var små.

På bakgrunn av analysene i kapittel 8, der fødselsår er den sosiale variabelen som best beskriver variasjonen i materialet, kan vi imidlertid hevde at jamaldringsgruppene er de mest interessante sosiolingvistiske fellesskapa i Bolsøy i dag. Dagens utdanningssystem, fra barnehage til endt utdanning, legger også rammer for barn og unges nettverk og interaksjonsmønster, der barn tilbringer store deler av barndommen og ungdomstida i kontakt med barn og unge i samme alderskohort (jf. kap. 6.2). De barna som jeg har intervjuet i dette ph.d.-prosjektet, gikk siste året på barneskolen og første året på ungdomsskolen og er i en livsfase der vi kanskje kan forvente at de både ønsker å unngå å skille seg ut fra de andre ungene på sin egen alder, og ønsker å markere en viss sosial og språklig avstand fra foreldrene. I kapittel 9.1 foreslo jeg at det kunne vært interessant å undersøke språksosialisering av yngre barn. Et spørsmål for seinere studier er kanskje også hva som skjer med disse unge ungdommene når de går over i eldre livsfaser. Sollis (1991) studie av kontaktmønster i Bolsøy viser at de voksne og eldre har hyppigere kontakt med egen slekt og familie enn de har med naboer i bygda. De har altså interaksjonsmønster i hverdagen som er svært annerledes enn de vi ser hos skolebarna, som på grunn av skole og barnehage har kontakt med jevnaldrende nabounger flere timer hver skole- og barnehagedag.

Solli (op.cit) viser også at over halvparten av de mannlige informantene i voksen alder valgte samme yrke som fedrene deres hadde hatt. Dette er mønster vi finner igjen i andre norske studier av sosial arv (jf. Sæther 2009, kap. 5.4). Vi kan spekulere i om språkbrukere i Hudsons tredje utviklingstrinn («first parents, then peers, then adults»), i større grad enn i ungdomsfasen utnytter både familieidentitet og stedstilhørighet som der av sin voksne identitetsbyggingssprosess.

Samla kan dette gi ei hypotese om en sosiolingvistisk utviklingsmodell for Bolsøy der familien, det vil si omsorgsgivere og eldre søsken, er viktig i barnets første leveår før barnet begynner i barnehagen og mens barnet tilegner seg et grunnleggende språkssystem. Familien går deretter over til å være en mindre sentral språklig

norminstans i en periode der barnet først og fremst orienterer seg mot å tilegne seg sosiolingvistiske praksismønster hos jevnaldrende barn. Men fordi familien som praksisfellesskap også formidler og forhandler normer for adferd, moral, kjønnsrollemønster, stedstilhørighet, klassetilhørighet og kulturell orientering, er familien viktig for identitetsbyggingsposessen som foregår i livsfasen etter ungdomstida. For å undersøke denne hypotesen om et slikt utviklingsmønster, må vi samle data fra informanter i andre aldersgrupper enn skolebarna som jeg har intervjuet i dette prosjektet.

Avslutning

I kapittel 1.2 antok jeg at språksamfunnet Bolsøy ville være godt egna for å studere familiens funksjon for språksamfunnets språktradering og språkvariasjon, fordi samfunnet var prega av så stor grad av språklig homogenitet og demografisk stabilitet. Som mentale steder er bygdene i Bolsøy nært knytta til folkelige forestillinger om egne, lokale, geografisk avgrensa språkssystem. Fra et språkvitenskapelig ståsted har også området vært prega av språklig kontinuitet, og fra et samfunnsgeografisk ståsted har området vært prega av lav geografisk mobilitet. Gjennom språkkartlegginga (jf. 6.1) viste jeg at flertallet av innbyggerne beskriver talemålet sitt og talemålet til de de deler husstand med som lokalt romsdalsmål, og denne språkidentitetsmessige homogeniteten støttes av kartlegginger av mobilitet, blant anna i Solli (1991, jf. 6.1). For barn i Bolsøy vil dette si at rammene for valg av geolekt og geolektidentitet er snevre, og de har mindre spillerom for å velge andre språkssystem enn Mæhlums barneinformanter på Svalbard har i sine valg av talemål (Mæhlum 1992). Det kunne vi tenke oss at har konsekvenser for foreldretalemålets relative innflytelse: Flere av barna på Svalbard velger å bruke foreldres dialekt, sjøl om det signaliserer en geografisk tilhørighet til et anna sted enn Svalbard. Et slikt valg vil kanskje være mindre attraktivt for barn i Bolsøy.

Jeg antok i dette ph.d.-prosjektet at den demografiske homogeniteten og stabiliteten i Bolsøy ville kunne bidra til å gi bedre kontroll over de ulike faktorene i

språktraderinga i språksamfunnet, og at det ville muliggjøre ei isolering av familievariabelen i en analyse av familiens funksjon for språklig variasjon og endring. Men valget av Bolsøy som testlokalitet kan også ha vanskeliggjort en slik studie av variasjon mellom familier i språksamfunnet. Det homogene bolsøysamfunnet bidrar til at familiene i min studie er svært like med hensyn til både migrasjonshistorikk og sosial status.

Hazen (2006) trekker nettopp fram motsetninga mellom familien og andre sosialiseringsagenter i språksamfunnet som et premiss for studiet av familiens innflytelse på språkvariasjon (jf. kap. 5). Jo mer stabilt og språklig homogent et samfunn er, jo mindre vil vi kunne vente oss at denne motsetninga mellom familien og andre sosialiseringsinstanser blir. Det legger til rette for språklig kontinuitet. Fordi språkmønstra som barn møter hos sine tidlige omsorgsgivere også blir bekrefta hos jevnaldringer seinere i oppveksten, kan hovedtrekka i familiens språkmønster ivaretas. Men fordi familiens språkmønster ikke skiller seg fra språksamfunnet for øvrig, vil familiens innvirkning bli umålbar.

Analysene av språkvariasjonen i Bolsøy viser en signifikant korrelasjon mellom fødselsår og språkbruksmønster, og tendensen er at former som også er i bruk i Molde bymål er høyere hos yngre informanter enn hos eldre. Denne variasjonen er imidlertid prega av et mønster med økende interindividuell variasjon i de yngre aldersgruppene. For variabel 1, 2 og 4 er det informanter født etter 1990 som har størst grad av interindividuell variasjon, for variabel 3 er den interindividuelle variasjonen størst hos foreldregenerasjonen, altså hos informanter født mellom 1960 og 1980. Denne forskjellen i grad av interindividuell variasjon mellom generasjonene representerer ei utfordring i uttestinga av variabelen familietilhørighet. I de andre materiala som jeg har testa i dette ph.d.-prosjektet, nemlig Berg (2007) og Bugge (2007) er den interindividuelle variasjonen er stor i hver generasjon. Det gjør kanskje at variabelen familietilhørighet er mer aktuell i disse samfunna, mens den sosiolingvistiske variasjonen innafor de yngre aldersgruppene i Bolsøy helst kan forklaras ved hjelp av andre sosiale variabler. Men dette mønsteret gjør også at variasjonen mellom familier blir testbar og synlig i Berg (2007) og Bugge (2007), i

motsetning til i materialet fra Bolsøy. Analysen av de 32 skoleelevene i dette materialet finner tendenser til at barn i samme søskenpar plasserer seg omtrent likt på skalaen for den interindividuelle variasjonen i jamaldringsgruppa (jf. kap. 8.5). Dette kan kanskje tolkes som et uttrykk for at familien som praksisfellesskap – her i betydninga søskenfellesskap – har en innvirkning som i materialet mitt ikke kan ses i de intergenerasjonelle mønstra.

I dette ph.d-prosjektet finner jeg ikke en samvariasjon mellom den sosiale variabelen familietilhørighet og språkvariasjon i Bolsøy. Men mangelen på samvariasjon i den empiriske uttestinga, altså det negative funnet i dette ph.d.-prosjektet (jf. 8.6), gir imidlertid ikke grunnlag for ei generell avvising av problemstilling 2, om at det er grunnlag for å hevde at en sosial variabel familietilhørighet bidrar til en større innsikt i språkvariasjonsmønster og språkendringsprosesser. Avhandlingas avsluttende hypotese blir dermed at *samvariasjon mellom familietilhørighet og språkvariasjonsmønster forekommer under gitte vilkår*. Et av vilkåra for en slik samvariasjon er at språksamfunnets variasjonsmønster utviser en språklig heterogenitet som går på tvers av flere generasjoner. Dette muliggjør ei intergenerasjonell tradering av språklige praksismønster, der familiepraksisfellesskapets språklige praksismønster blir synlige og målbare.

10. Vedlegg

Vedlegg 1	Brev til informantene (Kleive)
Vedlegg 2	Brev til informantene (Vågsetra)
Vedlegg 3	Kvittering fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
Vedlegg 4	Spørreskjema
Vedlegg 5	Intervjugaid
Vedlegg 6	Oversikt over informanter: antall ord, fødselsår og intervjuer i opptaket.
Vedlegg 7	Oversikt over alle belegg for alle informanter, variabel 1
Vedlegg 8	Oversikt over alle belegg for alle informanter, variabel 2
Vedlegg 9	Oversikt over alle belegg for alle informanter, variabel 3
Vedlegg 10	Oversikt over alle belegg for alle informanter, variabel 4
Vedlegg 11	Karoline, målføreprøve (Beito 1963)

10.1 Brev til informantene (Kleive)

Edit Bugge
 Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier
 Universitetet i Bergen
 Sydneplassen 7
 5007 Bergen

Innsamling av materiale til språkprosjekt

Jeg er stipendiat og arbeider med ei doktoravhandling om norsk språkutvikling. I 1976 skrev Rolf Bjerkeset ei hovedfagsoppgave om dialekten i Bolsøy herred, og i arbeidet med denne hovedfagsoppgava samlet han inn et svært verdifullt materiale med talemålsopptak fra området. Nå ønsker jeg å ta nye opptak fra de samme plassene for å se hvordan dialekten har endret seg på disse 30 åra.

Jeg særlig er interessert i å undersøke hvordan *familien* påvirker talemålet til den enkelte språkbrukeren, og jeg ønsker derfor å snakke med ulike medlemmer i ti familier. Jeg vil gjerne snakke med hvert familiemedlem hver for seg, og samtalene vil bli tatt opp på bånd. Du signerer bare for deg selv, og det er opptil de andre familiemedlemmene om de også har lyst til å delta. Tema for samtalen er språk og dialekt. Vi vil også kikke på ei liste med ord som tidligere er blitt brukt her i distriktet, der jeg ønsker å finne ut hvor mange av disse orda folk kjenner i dag.

Det er frivillig å delta. Selv om du velger å være med, kan du trekke deg underveis og få slettet alle personopplysningene dine. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS, og alle personene som deltar i prosjektet, blir anonymiserte i presentasjonen av resultatene. Prosjektet skal være ferdig i 2012. Da vil alle personopplysningene som er samlet inn i prosjektet bli slettet. Når prosjektet er ferdig, vil du også bli spurt om du ønsker at lydopptaka av deg skal slettes, eller om du ønsker at de skal bli lagret i Målføresamlinga ved Universitetet i Bergen. Dette er ei samling som inneholder opptak av ulike norske dialekter. Dersom opptaka av deg blir lagret her, vil de også kunne brukes i seinere forskningsprosjekt om norsk dialektutvikling.

Jeg håper du har lyst til å være med i prosjektet!

Med vennlig hilsen,

Edit Bugge

.....
 Ja, jeg vil være med i dette prosjektet.

Sted.....Dato.....Underskrift.....

Underskrift fra foresatte dersom du er under 18 år:

Sted.....Dato.....Underskrift.....

10.2 Brev til informantene (Vågsetra)

Edit Bugge
 Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier
 Universitetet i Bergen
 Sydneplassen 7
 5007 Bergen

Innsamling av materiale til språkprosjekt

Jeg er stipendiat ved Universitetet i Bergen og arbeider med ei doktoravhandling om norsk språkutvikling. På 1970-tallet skrev Rolf Bjerkeset og Marit Hovdenak hver sin hovedfagsoppgave om dialekten i Bolsøy kommune, og i arbeidet med disse hovedfagsoppgavene samlet de inn et svært verdifullt materiale med talemålsopptak fra området.

Nå ønsker jeg å ta nye opptak fra de samme plassene for å se hvordan dialekten har endret seg disse 30 åra, og vil derfor gjerne snakke med elever fra Vågsetra skole. Jeg vil gjerne snakke med to og to elever, og samtalene vil bli tatt opp på bånd. Tema for samtalen er språk og dialekt. I prosjektet er jeg særlig interessert i å undersøke hvordan *familien* påvirker språket vårt.

Det er frivillig å delta. Selv om du velger å være med, kan du trekke deg underveis og få slettet alle personopplysningene dine. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS, og alle personene som deltar i prosjektet, blir anonymiserte i presentasjonen av resultatene. Prosjektet skal være ferdig i 2012. Da vil alle personopplysningene som er samlet inn i prosjektet bli slettet. Når prosjektet er ferdig, vil du også bli spurt om du ønsker at lydopptaka av deg skal slettes, eller om du ønsker at de skal bli lagret i Målføresamlinga ved Universitetet i Bergen. Dette er ei samling som inneholder opptak av ulike norske dialekter. Dersom opptaka av deg blir lagret her, vil de også kunne brukes i seinere forskningsprosjekt om norsk dialektutvikling.

Jeg håper du har lyst til å være med i prosjektet!

Med vennlig hilsen,

Edit Bugge

.....

Ja, jeg vil være med i dette prosjektet.

Sted.....Dato.....Underskrift.....

Underskrift fra foresatte dersom du er under 18 år:

Sted.....Dato.....Underskrift.....

10.3 Kvittering fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hørlagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr: 985 321 884

Edit Bugge
Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier
Universitetet i Bergen
Sydnesplassen 7
5007 BERGEN

Vår dato: 12.08.2009

Vår ref: 21561 / 2 / GRH

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 12.03.2009. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 07.08.2009. Meldingen gjelder prosjektet:

21561	<i>Familiens rolle i dialektal sosialisering. En studie av språklig kontinuitet i ti rumsdalfamilier</i>
Behandlingsansvarlig	Universitetet i Bergen, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Edit Bugge

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

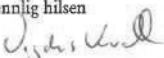
Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.12.2012, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Grethe Halvorsen

Kontaktperson: Grethe Halvorsen tlf: 55 58 25 83
Vedlegg: Prosjektvurdering

Aukningskontoren / District Offices

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHØIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7401 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. lyne.sjvema@ntnu.no
TRONDHØI: NSD, SIV, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdrua@iuh.uib.no

10.4 Spørreskjema

UNIVERSITETET I BERGEN
DET HUMANISTISKE FAKULTET
 Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier

Morsmål og fremmedspråk i Norge

Norge er et land med et stort språklig mangfold. Gjennom denne spørreundersøkelsen ønsker vi å gi et oversiktsbilde over hvilke språk folk i Norge kan i dag. Undersøkelsen er anonym.

1. Om deg selv

Hvilket tiår er du født? 19 0-tallet

Kjønn: kvinne mann

Hvilke(t) morsmål har du? _____

Hvilken dialekt snakker du? _____

Vil du si at du er flerspråklig? ja nei vet ikke

2. Dersom du skal snakke med folk som ikke kan morsmålet ditt, hvilke andre språk kan du da bruke for å gjøre deg forstått i samtalen? Ta med alle språk du kan, uavhengig av hvor god du er i språka.

	På en skala fra 1 til 6, der 6 betyr at du snakker språket så godt som en innfødt, og 1 betyr at du kan et par setninger, hvor godt vil du si at du snakker du dette språket?					
språk 1:	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6
språk 2:	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6
språk 3:	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6
språk 4:	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6
språk 5:	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6
språk 6:	☐	☐	☐	☐	☐	☐
.	1	2	3	4	5	6
.						
.						

3. Er det noen av de språka du har nevnt, som du skulle ønske du var bedre i? Hvilke(t)?

SNU ARKET!

UNIVERSITETET I BERGEN
DET HUMANISTISKE FAKULTET

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium

4. Hvilke andre språk skulle du ønske at du kunne?

--

5. Om de du bor sammen med nå:

Andre du bor sammen med (ikke skriv navn, men f.eks. far/ mor/ søsken/ venn/ utvekslingsstudent);	Hvilke(t) morsmål har han/ hun?	Hvilken dialekt snakker han/hun?	Hvilke fremmedspråk vet du at han/hun kan?

6. Hvilken type bolig bor du/dere i?

☐ frittstående enebolig	☐ leilighet i blokk, bygård,
☐ våningshus, kårbolig eller	terassehus eller annet flerbolighus
annet hus tilknyttet gårdsbruk	☐ hybel med egen inngang
☐ kjedet enebolig, rekkehus,	☐ hybel uten egen inngang
tomannsbolig eller generasjonsbolig	☐ annen type bolig:

Kommentarer til undersøkelsen:

--

Takk for hjelpa!

 Har du spørsmål til undersøkelsen, ta kontakt med Edit Bugge, Universitetet i Bergen
 tlf. 55 58 22 55/ 951 77 292, e-post: Edit.Bugge@lle.uib.no

10.5 Intervjugaid

Intervjutema

Gs1: Beskriv dialektene i familien din.

Gs2: Hva tror du har hatt størst innvirkning på talemålet ditt? Hva tror du har hatt størst innvirkning på talemålet til de andre i familien din?

Gs3: Hender det at dere retter på hverandre? Fortell om en slik episode. Tror du at den som blei retta på, tok det til seg?

Gs4: Når (om) du retter på de andre i familien, hva retter du på?

Gs5: Hvordan tror du at de andre familiemedlemmene ønsker at talemålet ditt skal være (foreldre, besteforeldre, søsken, barn)?

Til informanter med barn: Hvordan ønsker du at talemålet til barna dine skal være? Hva tror du de andre familiemedlemmene (egne foreldre osv.) ønsker eller skulle ha ønska?

10.6 Oversikt over informanter, antall ord, fødselsår, opptaksår og intervjuer i opptaket

Navn	Sekund	Fødselsår	Opptaksår	Intervjuer
Eirik	600	1890	1976	Marit Hovdenak
Elias	603	1893	1974	Rolf Bjerkeset
Eline	600	1893	1976	Marit Hovdenak
Erna	600	1897	1976	Marit Hovdenak
Elmer	462	1898	1976	Marit Hovdenak
Evert	598	1899	1974	Rolf Bjerkeset
Elna	625	1906	1976	Marit Hovdenak
Ester	462	1900	1976	Marit Hovdenak
Erling	610	1910	1974	Rolf Bjerkeset
Elsa	600	1916	1976	Marit Hovdenak
	Antall ord			
Karoline	429	1880	1952	Ingeborg Hoff?
Kari	1674	1901	1979	Arnfinn Hovde
Kåre	2525	1915	1979	Arnfinn Hovde
Knut	6889	1909	1974	Rolf Bjerkeset
Lars	3390	1933	2009	Edit Bugge
Liv	5428	1936	2009	Edit Bugge
Olava	4313	1945	1976	Marit Hovdenak
Kjellaug	10782	1946	2009	Edit Bugge
Kjetil	5176	1949	2009	Edit Bugge
Martin	3708	1957	2009	Edit Bugge
Nina	4661	1965	2009	Edit Bugge
Nils	4313	1965	2009	Edit Bugge
Odd	4811	1970	1976	Marit Hovdenak
Otto	7440	1973	1976 og 2010	Marit Hovdenak og Edit Bugge
Oda	6498	1970	2010	Edit Bugge
Kristine	2538	1969	2009	Edit Bugge
Kristian	2588	1971	2009	Edit Bugge
Lene-Britt	5417	1968	2009	Edit Bugge
Mari-Britt	5431	1966	2009	Edit Bugge
Pål	7813	1972	2010	Edit Bugge
Pia	6964	1977	2010	Edit Bugge
Anette	647	1996	2008	Edit Bugge
Anne	1583	1996	2008	Edit Bugge
Aslak	1113	1996	2008	Edit Bugge
Alma	987	1996	2008	Edit Bugge
Astrid	768	1996	2008	Edit Bugge
Are	1842	1996	2008	Edit Bugge
Askil	1816	1996	2008	Edit Bugge
Aina	1116	1996	2008	Edit Bugge
Adam	519	1996	2008	Edit Bugge

Adrian	1331	1996	2008	Edit Bugge
Isak	2026	1997	2010	Edit Bugge
Ida	1709	1997	2010	Edit Bugge
Ingvild	2305	1997	2010	Edit Bugge
Ingrid	2909	1997	2010	Edit Bugge
Iver	258	1997	2010	Edit Bugge
Ingunn	580	1997	2010	Edit Bugge
Iris	2055	1995	2010	Edit Bugge
Ingemann	635	1995	2010	Edit Bugge
Ivan	4056	1995	2010	Edit Bugge
Idun	3395	1995	2010	Edit Bugge
Ingeborg	786	1995	2010	Edit Bugge
Inge	1489	1995	2010	Edit Bugge
Idar	1495	1997	2010	Edit Bugge
Irene	2732	1997	2010	Edit Bugge
Iselin	2477	1997	2010	Edit Bugge
Ingvar	1564	1997	2010	Edit Bugge
Njål	511	1996	2008	Edit Bugge
Otilie	1307	2005	2010	Edit Bugge
Kamilla	641	1997	2009	Edit Bugge
Kim	152	1999	2009	Edit Bugge
Lone	581	1996	2008	Edit Bugge
Mikkel	1229	1996	2008	Edit Bugge
Per	2375	1996	2008 og 2009	Edit Bugge

10.7 Oversikt over alle belegg for alle informanter, variabel 1

Variabel 1, varianter av <ei>, belegg						Variabel 1, varianter av <ei>, prosent					
	/ɛ/	/e/	/ɛi/	/æ/	SUM		/ɛ/	/e/	/ɛi/	/æ/	SUM
Eirik	16	0	0	0	16	Eirik	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Elias	33	0	1	0	32	Elias	97,0	0,0	3,0	0,0	100,0
Eline	31	0	0	0	31	Eline	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Erna	6	0	0	0	6	Erna	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Elmer	24	0	0	0	24	Elmer	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Evert	15	0	0	0	15	Evert	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Elna	7	1	4	0	12	Elna	58,0	9,0	33,0	0,0	100,0
Ester	13	0	0	0	13	Ester	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Erling	44	0	2	0	46	Erling	95,7	0,0	4,3	0,0	100,0
Elsa	30	0	0	0	30	Elsa	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Karoline*						Karoline*					
Kari	32	0	12	0	44	Kari	72,7	0,0	27,3	0,0	100,0
Kåre	39	0	0	0	39	Kåre	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Knut	144	2	5	0	151	Knut	95,4	1,3	3,3	0,0	100,0
Kjellaug	185	5	8	0	198	Kjellaug	93,4	2,5	4,0	0,0	100,0
Kjetil	82	3	0	0	85	Kjetil	96,5	3,5	0,0	0,0	100,0
Kristine	43	3	2	0	48	Kristine	89,6	6,3	4,2	0,0	100,0
Kristian	18	1	0	0	19	Kristian	94,7	5,3	0,0	0,0	100,0
Kamilla	5	0	0	0	5	Kamilla	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Kim	3	0	0	0	3	Kim	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Lars	43	3	1	0	47	Lars	91,5	6,4	2,1	0,0	100,0
Liv	63	7	3	0	73	Liv	86,3	9,6	4,1	0,0	100,0
Lene-Britt	53	5	23	0	81	Lene-Britt	65,4	6,2	28,4	0,0	100,0
Lone	7	3	4	0	14	Lone	50,0	21,4	28,6	0,0	100,0
Martin	44	3	2	0	49	Martin	89,8	6,1	4,1	0,0	100,0
Mari-Britt	91	0	11	0	102	Mari-Britt	89,2	0,0	10,8	0,0	100,0
Mikkel	7	7	3	0	17	Mikkel	41,2	41,2	17,6	0,0	100,0
Nina	58	12	5	1	76	Nina	76,3	15,8	6,6	1,3	100,0
Nils	69	0	0	0	69	Nils	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Njål	26	2	2	0	30	Njål	86,7	6,7	6,7	0,0	100,0
Olava	93	1	2	0	96	Olava	96,9	1,0	2,1	0,0	100,0
Odd	13	0	0	0	13	Odd	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0

Otto	121	0	2	0	123	Otto	98,4	0,0	1,6	0,0	100,0
Oda	45	0	5	0	50	Oda	90,0	0,0	10,0	0,0	100,0
Otilie	0	4	5	0	9	Otilie	0,0	44,4	55,6	0,0	100,0
Pål	175	1	0	0	176	Pål	99,4	0,6	0,0	0,0	100,0
Pia	83	7	3	3	96	Pia	86,5	7,3	3,1	3,1	100,0
Per	52	0	2	0	54	Per	96,3	0,0	3,7	0,0	100,0
Anette	7	1	10	0	18	Anette	38,9	5,6	55,6	0,0	100,0
Anne	26	2	0	0	28	Anne	92,9	7,1	0,0	0,0	100,0
Aslak	18	1	0	0	19	Aslak	94,7	5,3	0,0	0,0	100,0
Alma	13	4	2	0	19	Alma	68,4	21,1	10,5	0,0	100,0
Astrid	12	7	3	0	22	Astrid	54,5	31,8	13,6	0,0	100,0
Are	31	2	0	0	33	Are	93,9	6,1	0,0	0,0	100,0
Askil	19	9	9	1	38	Askil	50,0	23,7	23,7	2,6	100,0
Aina	4	0	7	1	12	Aina	33,3	0,0	58,3	8,3	100,0
Adam	1	2	4	0	7	Adam	14,3	28,6	57,1	0,0	100,0
Adrian	7	3	7	0	17	Adrian	41,2	17,6	41,2	0,0	100,0
Isak	31	3	1	0	35	Isak	88,6	8,6	2,9	0,0	100,0
Ida	22	0	10	0	32	Ida	68,8	0,0	31,3	0,0	100,0
Ingvild	6	1	12	0	19	Ingvild	31,6	5,3	63,2	0,0	100,0
Ingrid	23	9	24	0	56	Ingrid	41,1	16,1	42,9	0,0	100,0
Iver	1	0	2	0	3	Iver	33,3	0,0	66,7	0,0	100,0
Ingunn	7	1	4	0	12	Ingunn	58,3	8,3	33,3	0,0	100,0
Iris	12	1	10	0	23	Iris	52,2	4,3	43,5	0,0	100,0
Ingemann	7	1	2	0	10	Ingemann	70,0	10,0	20,0	0,0	100,0
Ivan	83	2	1	0	86	Ivan	96,5	2,3	1,2	0,0	100,0
Idun	33	6	22	0	61	Idun	54,1	9,8	36,1	0,0	100,0
Ingeborg	6	0	0	0	6	Ingeborg	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Inge	19	9	11	0	39	Inge	48,7	23,1	28,2	0,0	100,0
Idar	11	3	6	0	20	Idar	55,0	15,0	30,0	0,0	100,0
Irene	28	6	6	2	42	Irene	66,7	14,3	14,3	4,8	100,0
Iselin	17	18	13	0	48	Iselin	35,4	37,5	27,1	0,0	100,0
Ingvar	5	5	9	0	19	Ingvar	26,3	26,3	47,4	0,0	100,0
SUM	2262	166	282	8	2718	SUM	83,2	6,1	12,4	0,3	100,0

*Karoline, se vedlegg 11

10.8 Oversikt over alle belegg for alle informanter, variabel 2

Variabel 2, varianter av <øy>, belegg							Variabel 2, varianter av <øy>, prosent						
	/æ/	/ø/	/œ/	/ɛ/	/øy/	SUM		/æ/	/ø/	/œ/	/ɛ/	/øy/	SUM
Eirik	0	0	3	0	0	3	Eirik	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	
Elias	0	0	1	0	0	1	Elias	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	
Eline	0	0	1	0	0	1	Eline	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	
Erna	0	0	0	0	0	0	Erna	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Elmer	0	0	7	2	0	9	Elmer	0,0	0,0	77,0	23,0	0,0	
Evert	0	0	0	0	1	1	Evert	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	
Elna	0	0	1	0	0	1	Elna	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	
Ester	0	0	5	1	0	6	Ester						
Erling	0	0	6	0	0	6	Erling	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	
Elsa	0	0	2	0	0	2	Elsa	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	
Karoline*							Karoline*						
Kari	0	0	2	0	0	2	Kari	0,0	0,0	100,0	0,0	0	100,0
Kåre	0	0	10	0	0	10	Kåre	0,0	0,0	100,0	0,0	0	100,0
Knut	0	0	3	1	0	4	Knut	0,0	0,0	75,0	25,0	0	100,0
Kjellaug	0	0	12	1	0	13	Kjellaug	0,0	0,0	92,3	7,7	0	100,0
Kjetil	0	6	0	0	0	6	Kjetil	0,0	100,0	0,0	0,0	0	100,0
Kristine	0	1	0	0	0	1	Kristine	0,0	100,0	0,0	0,0	0	100,0
Kristian	2	0	0	0	0	2	Kristian	100,0	0,0	0,0	0,0	0	100,0
Kamilla	0	0	0	0	0	0	Kamilla						
Kim	0	0	0	0	0	0	Kim						
Lars	0	1	0	1	0	2	Lars	0,0	50,0	0,0	50,0	0	100,0
Liv	0	0	12	0	0	12	Liv	0,0	0,0	100,0	0,0	0	100,0
Lene-Britt	0	12	0	2	0	14	Lene-Britt	0,0	85,7	0,0	14,3	0	100,0
Lone	0	0	0	0	0	0	Lone						
Martin	0	0	0	0	0	0	Martin						
Mari-Britt	0	5	4	3	0	12	Mari-Britt	0,0	41,7	33,3	25,0	0	100,0
Mikkel	0	0	0	0	0	0	Mikkel						
Nina	0	2	2	0	0	4	Nina	0,0	50,0	50,0	0,0	0	100,0
Nils	0	0	7	2	0	9	Nils	0,0	0,0	77,8	22,2	0	100,0
Njål	0	0	1	0	0	1	Njål	0,0	0,0	100,0	0,0	0	100,0
Olava	0	7	1	4	0	12	Olava	0,0	58,3	8,3	33,3	0	100,0
Odd	0	0	0	1	0	1	Odd	0	0	0	100	0	100,0
Otto	4	0	2	4	0	10	Otto	40	0	20	40	0	100,0
Oda	0	8	0	1	0	9	Oda	0,0	88,9	0,0	11,1	0	100,0
Otilie	0	0	0	0	0	0	Otilie						
Pål	7	0	4	6	0	17	Pål	41,2	0,0	23,5	35,3	0	100,0

Pia	0	0	11	2	1	14	Pia	0,0	0,0	78,6	14,3	7,1	100,0
Per	2	0	0	19	1	22	Per	9,1	0,0	0,0	86,4	4,5	100,0
Anette	0	0	0	0	0	0	Anette						
Anne	0	0	0	0	0	0	Anne						
Aslak	0	0	0	0	0	0	Aslak						
Alma	0	0	0	0	0	0	Alma						
Astrid	0	0	0	0	0	0	Astrid						
Are	0	0	0	1	0	1	Are	0,0	0,0	0,0	100	0,0	100,0
Askil	1	1	0	0	0	2	Askil	50,0	50,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Aina	0	1	0	2	0	3	Aina	0,0	33,3	0,0	66,7	0,0	100,0
Adam	0	0	0	0	0	0	Adam						
Adrian	0	0	0	0	0	0	Adrian						
Isak	0	2	0	0	0	2	Isak	0	100	0	0	0,0	100,0
Ida	1	0	0	0	0	1	Ida	100	0	0	0	0,0	100,0
Ingvild	0	4	0	0	0	4	Ingvild	0	100	0	0	0,0	100,0
Ingrid	0	3	0	0	0	3	Ingrid	0	100	0	0	0,0	100,0
Iver	0	0	0	0	0	0	Iver						
Ingunn	0	2	0	0	0	2	Ingunn	0	100	0	0	0,0	100,0
Iris	0	5	0	0	0	5	Iris	0	100	0	0	0,0	100,0
Ingemann	0	0	0	0	0	0	Ingemann						
Ivan	1	1	0	0	0	2	Ivan	50	50	0	0	0,0	100,0
Idun	0	3	1	0	0	4	Idun	0	75	25	0	0,0	100,0
Ingeborg	0	0	0	0	0	0	Ingeborg						
Inge	0	1	0	0	0	1	Inge	0	100	0	0	0,0	100,0
Idar	0	1	0	0	0	1	Idar	0	100	0	0	0,0	100,0
Irene	2	1	0	1	0	4	Irene	50	25	0	25	0,0	100,0
Iselin	0	4	0	0	0	4	Iselin	0	100	0	0	0,0	100,0
Ingvar	0	3	0	0	0	3	Ingvar	0	100	0	0	0,0	100,0
SUM	20	74	98	54	3	249	SUM	8	29,7	39,4	21,7	1,2	100,0

*Karoline, se vedlegg 11

10.9 Oversikt over alle belegg for alle informanter, variabel

3

belegg					prosent				
[n]	[n]	[n]	SUM	[n]	[n]	[n]	SUM		
Eirik	16	0	0	16	Eirik	100,0	0,0	0,0	100,0
Elias	46	1	0	47	Elias	98,0	2,0	0,0	100,0
Eline	30	1	0	31	Eline	97,0	3,0	0,0	100,0
Erna	7	0	0	7	Erna	100,0	0,0	0,0	100,0
Elmer	34	1	1	36	Elmer	94,0	3,0	3,0	100,0
Evert	21	11	2	34	Evert	62,0	32,0	6,0	100,0
Elna	12	2	0	14	Elna	86,0	14,0	0,0	100,0
Ester	10	0	0	10	Ester	100,0	0,0	0,0	100,0
Erling	40	1	1	42	Erling	95,0	2,5	2,5	100,0
Elsa	19	1	0	20	Elsa	95,0	5,0	0,0	100,0
Karoline*					Karoline*				
Kari	27	5	1	33	Kari	81,8	15,2	3,0	100,0
Kåre	38	6	0	44	Kåre	86,4	13,6	0,0	100,0
Knut	184	19	0	203	Knut	90,6	9,4	0,0	100,0
Kjellaug	154	2	0	156	Kjellaug	98,7	1,3	0,0	100,0
Kjetil	38	15	0	53	Kjetil	71,7	28,3	0,0	100,0
Kristine	18	5	0	23	Kristine	78,3	21,7	0,0	100,0
Kristian	7	8	0	15	Kristian	46,7	53,3	0,0	100,0
Kamilla	0	2	0	2	Kamilla	0	100,0	0,0	100,0
Kim	0	0	0	0	Kim				
Lars	54	4	0	58	Lars	93,1	6,9	0,0	100,0
Liv	82	5	1	88	Liv	93,2	5,7	1,1	100,0
Lene-					Lene-				
Britt	4	67	0	71	Britt	5,6	94,4	0,0	100,0
Lone	2	2	0	4	Lone	50,0	50,0	0,0	100,0
Martin	15	11	0	26	Martin	57,7	42,3	0,0	100,0
Mari-					Mari-				
Britt	72	10	1	83	Britt	86,7	12,0	1,2	100,0
Mikkel	1	18	0	19	Mikkel	5,3	94,7	0,0	100,0
Nina	12	67	2	81	Nina	14,8	82,7	2,5	100,0
Nils	46	13	1	60	Nils	76,7	21,7	1,7	100,0
Njål	3	13	0	16	Njål	18,8	81,3	0,0	100,0
Olava	62	3	0	65	Olava	95,4	4,6	0,0	100,0
Odd	25	1	0	26	Odd	96,2	3,8	0,0	100,0
Otto	80	7	0	87	Otto	92,0	8,0	0,0	100,0
Oda	6	53	2	61	Oda	9,8	86,9	3,3	100,0
Otilie	0	5	0	5	Otilie	0,0	100,0	0,0	100,0
Pål	58	18	7	83	Pål	69,9	21,7	8,4	100,0
Pia	26	111	6	143	Pia	18,2	77,6	4,2	100,0

Per	5	24	0	29	Per	17,2	82,8	0,0	100,0
Anette	1	10	0	11	Anette	9,1	90,9	0,0	100,0
Anne	5	14	1	20	Anne	25,0	70,0	5,0	100,0
Aslak	0	20	0	20	Aslak	0	100,0	0,0	100,0
Alma	1	12	0	13	Alma	7,7	92,3	0,0	100,0
Astrid	0	7	0	7	Astrid	0,0	100,0	0,0	100,0
Are	1	20	0	21	Are	4,8	95,2	0,0	100,0
Askil	0	12	0	12	Askil	0,0	100,0	0,0	100,0
Aina	0	12	0	12	Aina	0,0	100,0	0,0	100,0
Adam	0	2	0	2	Adam	0,0	100,0	0,0	100,0
Adrian	1	15	0	16	Adrian	6,3	93,8	0,0	100,0
Isak	2	14	0	16	Isak	12,5	87,5	0,0	100,0
Ida	2	12	0	14	Ida	14,3	85,7	0,0	100,0
Ingvild	4	19	0	23	Ingvild	17,4	82,6	0,0	100,0
Ingrid	2	24	1	27	Ingrid	7,4	88,9	3,7	100,0
Iver	0	0	0	0	Iver				
Ingunn	0	6	0	6	Ingunn	0,0	100,0	0,0	100,0
Iris	3	29	0	32	Iris	9,4	90,6	0,0	100,0
Ingemann	0	1	0	1	Ingemann	0,0	100,0	0,0	100,0
Ivan	1	44	4	49	Ivan	2,0	89,8	8,2	100,0
Idun	3	32	4	39	Idun	7,7	82,1	10,3	100,0
Ingeborg	0	5	0	5	Ingeborg	0,0	100,0	0,0	100,0
Inge	1	14	0	15	Inge	6,7	93,3	0,0	100,0
Idar	1	15	0	16	Idar	6,3	93,8	0,0	100,0
Irene	4	23	0	27	Irene	14,8	85,2	0,0	100,0
Iselin	0	28	0	28	Iselin	0,0	100,0	0,0	100,0
Ingvar	1	9	0	10	Ingvar	10,0	90,0	0,0	100,0
SUM	1287	911	35	2233	SUM	57,6	40,8	1,6	100,0

*Karoline, se vedlegg 11

10.10 Oversikt over alle belegg for alle informanter, variabel 4

	Belegg			Prosent			
	vi	me	SUM	vi	me	SUM	
Eirik	0	12	12	Eirik	0,0	100,0	100,0
Elias	0	0	0	Elias			
Eline	0	9	9	Eline	0,0	100,0	100,0
Erna	0	0	0	Erna			
Elmer	0	1	1	Elmer	0,0	100,0	100,0
Evert	0	4	4	Evert	0,0	100,0	100,0
Elna	4	5	9	Elna	44,4	55,6	100,0
Ester	0	4	4	Ester	0,0	100,0	100,0
Erling	0	6	6	Erling	0,0	100,0	100,0
Elsa	0	11	11	Elsa	0,0	100,0	100,0
Karoline*				Karoline*			
Kari	0	5	5	Kari	0,0	100,0	100,0
Kåre	0	8	8	Kåre	0,0	100,0	100,0
Knut	0	12	12	Knut	0,0	100,0	100,0
Kjellaug	0	55	55	Kjellaug	0,0	100,0	100,0
Kjetil	42	10	52	Kjetil	80,8	19,2	100,0
Kristine	1	14	15	Kristine	6,7	93,3	100,0
Kristian	0	8	8	Kristian	0,0	100,0	100,0
Kamilla	0	2	2	Kamilla	0	100,0	100,0
Kim	0	0	0	Kim			
Lars	3	11	14	Lars	21,4	78,6	100,0
Liv	2	55	57	Liv	3,5	96,5	100,0
Lene-Britt	72	0	72	Lene-Britt	100,0	0,0	100,0
Lone	0	0	0	Lone			
Martin	3	8	11	Martin	27,3	72,7	100,0
Mari-Britt	4	16	20	Mari-Britt	20,0	80,0	100,0
Mikkel	20	0	20	Mikkel	100,0	0,0	100,0
Nina	18	2	20	Nina	90,0	10,0	100,0
Nils	1	9	10	Nils	10,0	90,0	100,0
Njål	4	2	6	Njål	66,7	33,3	100,0
Olava	3	8	11	Olava	27,3	72,7	100,0
Odd	0	0	0	Odd			
Otto	1	42	43	Otto	2,3	97,7	100,0
Oda	0	35	35	Oda	0,0	100,0	100,0
Otilie	4	0	4	Otilie	100,0	0,0	100,0
Pål	2	61	63	Pål	3,2	96,8	100,0
Pia	30	5	35	Pia	85,7	14,3	100,0
Per	0	6	6	Per	0,0	100,0	100,0
Anette	4	0	4	Anette	100,0	0,0	100,0

Anne	0	3	3	Anne	0,0	100,0	100,0
Aslak	4	0	4	Aslak	100	0,0	100,0
Alma	8	1	9	Alma	88,9	11,1	100,0
Astrid	10	0	10	Astrid	100,0	0,0	100,0
Are	7	0	7	Are	100,0	0,0	100,0
Askil	3	0	3	Askil	100,0	0,0	100,0
Aina	8	0	8	Aina	100,0	0,0	100,0
Adam	8	0	8	Adam	100,0	0,0	100,0
Adrian	25	0	25	Adrian	100,0	0,0	100,0
Isak	7	7	14	Isak	50,0	50,0	100,0
Ida	4	6	10	Ida	40,0	60,0	100,0
Ingvild	11	0	11	Ingvild	100,0	0,0	100,0
Ingrid	16	1	17	Ingrid	94,1	5,9	100,0
Iver	0	0	0	Iver			
Ingunn	4	0	4	Ingunn	100,0	0,0	100,0
Iris	10	0	10	Iris	100,0	0,0	100,0
Ingemann	3	0	3	Ingemann	100,0	0,0	100,0
Ivan	6	8	14	Ivan	42,9	57,1	100,0
Idun	23	1	24	Idun	95,8	4,2	100,0
Ingeborg	0	0	0	Ingeborg			
Inge	5	0	5	Inge	100,0	0,0	100,0
Idar	7	0	7	Idar	100,0	0,0	100,0
Irene	9	13	22	Irene	40,9	59,1	100,0
Iselin	18	0	18	Iselin	100,0	0,0	100,0
Ingvar	12	0	12	Ingvar	100,0	0,0	100,0
SUM	426	466	892	SUM	47,8	52,2	100,0

*Karoline, se vedlegg 11

10.11 Karoline, målføreprøve etter Ingeborg Hoff (Beito 1963)

Teksten etter Karoline i familie1 er her gjengitt i tre ulike former. Den første er en skanna versjon fra Beito (1963: 338–341). Teksten er i følge Beito etter Ingeborg Hoff fra 1951, men Kari i familie 1 forteller i et intervjuopptak med Arnfinn Hovde fra 1976 at det var en mannlig intervjuer som var på besøk på garden i 1951, og som skrev ned det Karoline fortalte.

I den andre versjonen av teksten har jeg overført teksten fra Norvegia til IPA, først og fremst ved hjelp av Nes (1975).

I den tredje versjonen har jeg gjort noen rekonstruksjoner i teksten, med utgangspunkt i ei innlesing som Rolf Bjerkeset gjorde av teksten for Målføresamlinga ca. 1976. I denne rekonstruksjonen har jeg også fått hjelp fra Helge Sandøy.

Karoline, versjon fra Beito (1963)

Bolsøy
(Kleive).

155. Gjelsla.

me måtte jøte opi mar'fjenn.
i he jätt' männ' en däg' me ha ä skräp-
pe på akslä, ä meri skräppä felek me
potē'deskäke ä brö'gräut.
dä tö däi flatbrö ä smörz brö'gräut

utáver brö'ę, a ha en, lit'n smär'klatt på.
 de va mänge so ha äv ässe so där lä
 gräut'n neri, a so litt smär' neri, a so
 ha där kenär' te a smärę - på - mä. där
 sät' no på äv tū'a a ät'. a so va de te
 legge neri allę oppikomnä a sätte
 mü'n, mēpä a dre kęę. där bästę oppi-
 kommen där lætę me oppi', a so drakk'
 me. so läva - me äs i vat'na, a so läę
 me i sör'n te de tärna. me sättele) - äs
 på en stän allę inkrav! a hä'ka.
 i' kanę kęęgerhä'kę. de va äv oppi
 ränimäl, bakka" so va fänaste. om kęęl'n
 jekk där utom bū'a a kęęgerhä'ka
 på andę sętra.

i gam'mallę tē va de grä'bän
 i marf'nry, a so va de bjärny'.¹⁾ so sa
 där at bjä"ny slö oppi', nä?n kęmm
 i sommarfjös'n a tō inkrav! sä'un, allę
 kę jäga häst' på bläut' mýra. på rö'n-
 nerjä ha där en, lit'n sommarfjös, a
 so ha där skoffa kę' męha üt'. so sät
 bjä"ny på där dorjä. bjö!läę va
 äpe, so hanę kęnyę sätte lakkan mē-
 ri, a so fekk'n kröket kę'ö"n inri
 ul'ę a inri fätę på sä'ua, a sa
 drö"n üt sä'un. a so va de et smä' =

1) Romuld - bakkane dat. fl. (eller sg.)
 st. n. 2) og bjärny (yngre).

st¹⁾ fj²⁾ soda^(v) kaþþa baþþinn. dit' r³⁾ost'm a
 át. de va äto att' ätte mä. de v⁴⁾istest
 þa doþþa ätte mä kor'n ha söte.

de f⁵⁾art ä'lest at þa nyltr⁶⁾amm⁷⁾
 - fj⁸⁾yn' dära, där brukte a r⁹⁾ase at mar'
 fj¹⁰⁾inn, már där ha b¹¹⁾att út' há'grase þa att'
 löga. dá r¹²⁾oste fj¹³⁾yn' te fj¹⁴⁾alls', a so k¹⁵⁾amm
 dá) þe há'm' om kv¹⁶⁾allan¹⁷⁾. so va ä'va
 str¹⁸⁾i', a so r¹⁹⁾oste k²⁰⁾aran²¹⁾ opp²²⁾áver a skuf-
 þe) hánte fj²³⁾yn'. so ha där' má' se en
 st²⁴⁾ör' okse so ha där lakt'-se i mar'²⁵⁾inn
 oppá sm²⁶⁾ali mýra; á oks²⁷⁾inn, han²⁸⁾yn' st²⁹⁾o vakt'
 f³⁰⁾er k³¹⁾ú'ná. a oks³²⁾inn, han³³⁾ var³⁴⁾tt so g³⁵⁾ætt³⁶⁾
 már k³⁷⁾aran³⁸⁾ k³⁹⁾amm', at där k⁴⁰⁾unne-þe
 k⁴¹⁾amm - att⁴²⁾at k⁴³⁾ú'ná. so mátt⁴⁴⁾e k⁴⁵⁾aran
 r⁴⁶⁾ase há'm' ätte d⁴⁷⁾ättra þa g⁴⁸⁾á'ra ho
 (þ⁴⁹⁾ett⁵⁰⁾e máli, detta kv⁵¹⁾innf⁵²⁾att⁵³⁾e, a hó'ha
 st⁵⁴⁾öft má kr⁵⁵⁾ötora há'm⁵⁶⁾e ho s⁵⁷⁾at' þa
 hást⁵⁸⁾eridga⁵⁹⁾ a lákka þa fj⁶⁰⁾yn', a dá'
 r⁶¹⁾aste - där se opp' a fj⁶²⁾art⁶³⁾e - na. de va
 b⁶⁴⁾ekanna m⁶⁵⁾ortt⁶⁶⁾. 2) fj⁶⁷⁾yn' f⁶⁸⁾art⁶⁹⁾e ätte oks⁷⁰⁾a
 a han⁷¹⁾yn' gekk n⁷²⁾ärmast hána. so mátt⁷³⁾e
 k⁷⁴⁾aran⁷⁵⁾ g⁷⁶⁾á te sí' en; men báð⁷⁷⁾e ok⁷⁸⁾
 s⁷⁹⁾inn a fj⁸⁰⁾yn' gekk ätte hána⁸¹⁾ háðle
 v⁸²⁾á'nn test o k⁸³⁾amm há'm' má kr⁸⁴⁾ötora.

~~~~~

1) Ein del av Bolsøy har delabialisering av *yj* i
 Dette skal taka til i Ødegård skulekrins.
 Også i Ånesfjord. Finst dette, og i Vistdal og
 litt i Eikesdalen. 2) *Kleve* kan ein høyra på
 de i og of. 3) Bontal 11. 4) Om kasusbrukt ved et-
 te pers. sjå Ryndal, s. 46. 5) Romsdal ette N. Romsd.
 ette, sjå døme op eit. s. 56 (Gossa) og jfr. nr. 157.

Gjætsla.

Me måtte jete oppi markjijn. I he jøtt mång enjn dag. Me ha ei skrappe på akslå, å neri skrapppå fekk me potsedeskake å brøgrøut. Då to dæi flattbrø å smore brøgrøut utåver brøe, å ha enjn liten smærklatt på. De va månge so ha ei sssje, so dæi la grøuten neri, å so litt smør neri, å so ha dæi kniv te å smøre på mæ. Dæi sat no på ei tue å åt, å so va de te ligge¹⁾ neri aljle oppkommå å sette mu-njn nepå å drekke. Dæi beste oppkommen, dæi lètjte me opp, å so drakk me. So laua me åss i vatna, å so låg me i soj-n te de tånjna. Me sette åss på enjn stæn aljle injnkvart å hæuka. I kanjn kje klengerhauke; de va ei oppi Råmmåljlbakkå so va finaste. Om kvaljl-n jekk dæi ut om bua å klengerhauka på andre setra. I gammaljl ti va de gråben i markjijn, å so va de bjænjn. So sa dæi at bjæ:-njn "slo opp", når-n kåmm i sommarfjessen å to injn-kvar sse-un, aljle jaga hest på bløutmyra. På Rennengå ha dæi enjn liten sommarfjæs, å so ha dæi skoffa kumekja ut. So sat bjæ:-njn på dæi dongå. Bjærlae va åpe, so hanjn kunjne sette labbanjn neri, å so fekk-n krækt klær-n injni uljla å injni kjette på ssaå, å så dro-n ut sse-un. Å so va de stjtt småstykkje so dæi kaljla Bakkjijn. Dit ræste-n å åt. De va åto att sette nå. De vistest på dongå sette nå kor-n ha sote. De færtælest at på Yttråmmåljl - kjyn dæra, dæi brukte å ræse åt markjijn nå@dæi ha bætjt ut hågrase på attlegå. Då ræste kjyn te fjæljl, å so kåmm dæi kje høm om kvaljlanjn. So va silva stri, å so ræste karanjn oppåver å skuljle hænte kjyn. So ha dæi mæ se enjn stor okse. So ha dæi lakt se i markjijn oppå Smålimyrå, å oksinjn, hanjn sto vakt fæar kunå. Å oksinjn, hanjn vartt so galinjn når karanjn kåmm, att dæi kunjne - kje kåmm(e) attåt kunå. So måtte karanjn ræse høm sette dettra på gara. Ho stjtte Mali, detta kvinjn fålkje, å ho ha stjtljt mæ kræterå høm. Ho sat på hæsteryggja å låkka på kjyn, å då ræste dæi se opp å fejtte na. De va bekanne mærtt. Kjyn fejtte sette okså å hanjn jekk nærmest høm. So måtte karanjn ga te siers. Mæn både oksinjn å kjyn jekk sette høm na hæle væ-en test (h)o kåmm høm mæ kræterå.

1) Såleis oppskrive frå Kleive, men vanlegare i Romsdal:

lidde. Rypdal s. 35.

Karoline, rekonstruert versjon

Gjætsla Transkripsjon i Norske Målføretetekster (IPA)	Gjætsla Transkripsjon i Norske Målføretetekster Transkripsjonen er justert og rekonstruert med grunnlag i innlesing av og med Rolf Bjerkeset (1976) og i samråd med Helge Sandøy.
Me mɔte ²jɛ:tɛ upi ¹marĉij̃. I he ¹jat ¹mɔŋ ɛŋ ¹da:g! Me ha ai ²skrape pɔ ²akʃɔ, ɔ neri ²skrapɔ fek me pɔ¹te:deska:ke ɔ ²brø:gra:ʉt. Dɔ tu: dai fʃatbrø: ɔ smu:re ²brø:gra:ʉt ʉtɔver ¹brø:ɛ, ɔ ha ɛŋ ²li:tŋ ²smɑ:rkʃat pɔ. De va ²mɔŋe su ha ai ²afɛ sɔ dai la: ¹gra:ʉtŋ neri, ɔ su lit ¹smɑ:r ²ne:ri, ɔ su ha dai ¹kni:v te ɔ ²smɑ:re-pɔ-ma. Dai ¹sa:t nɔ pɔ ai ²tʉ:ə ɔ ¹ɔ:t. ɔ su va de te lige neri aʎe up²kɔmɔ ɔ satɛ ¹mʉ:ŋ ²ne:pɔ ɔ ²dreke. Dai bastɛ ²upkɔmen dai læɛ me ¹ʉp, ɔ su ¹drak me. Su ²læʉa-me ɔs i ²vatna, ɔ su lɔ:g me i ¹su:lŋ te de ²tɔŋa. Me ²sat(ɛ)-ɔs pɔ ɛŋ sta:ʉn æʎe ²ɪŋkvaʉt ɔ ²ha:ʉka. ¹I: kaŋ-ĉɛ ¹kʃɛŋɛr¹ha:ʉke. De va ai upi ²rɔmɔʎbakɔ su va ²fi:nastɛ. ʉm ¹kveʎŋ jek dai ʉtum ¹bʉ:a ɔ ¹kʃɛŋɛr¹ha:ʉka pɔ ²andre ²se:tra. I ²gamaʎ ti: va de ¹grɔ:ba:ʉn i ¹marĉij̃, ɔ su va de ¹bjaŋ. Su sa dai at ¹bja:ŋ ʃʉ: ¹ʉpp, nɔŋ kɔm i ²sumar¹fjø:sŋ ɔ tu: ɪŋkvaʉ ¹sa:ʉn ɛʎe ja:ga ¹hast pɔ ²bʃautmy:ra. Pɔ ²røneŋɔ ha dai ɛŋ ²li:tŋ ²sumarfjø:s, ɔ su ha dai skufa ¹kʉ:mø:ĉɛa ¹ʉ:t. Su sa:t ¹bja:ŋ pɔ dai	Me mɔte ²jɛ:tɛ upi ¹marĉij̃. I he ¹jæt ¹mɔŋ ɛŋ da:g! Me ha ei ²skræpe pɔ ²akʃɔ, ɔ neri ²skræpɔ fek me pɔ¹te:deska:ke ɔ ²brø:græʉt. Dɔ tu: dei ¹fʃatbrø: ɔ smu:re ²brø:græʉt ʉtɔver ¹brø:ɛ, ɔ ha ɛŋ ²li:tŋ ²smæ:rkʃat pɔ. De va ²mɔŋe su ha ei ²æfɛ sɔ dei la: ¹græʉtŋ neri, ɔ su lit ¹smæ:r ²ne:ri, ɔ su ha dei ¹kni:v te ɔ ²smæ:re-pɔ-mæ. Dæi ¹sa:t nɔ pɔ ei ²tʉ:ə ɔ ¹ɔ:t. ɔ su va de te lige neri aʎe up²kɔmɔ ɔ sæte ¹mʉ:ŋ ²ne:pɔ ɔ ²dreke. Dei bæstɛ ²upkɔmen dæi læɛ me ¹ʉp, ɔ su ¹drak me. Su ²læʉa-me ɔs i ²vatna, ɔ su lɔ:g me i ¹su:lŋ te de ²tɔŋa. Me ²sæt(e)-ɔs pɔ ɛŋ ste:n ɛʎe ²ɪŋkvaʉt ɔ ²hæʉka. ¹I: kaŋ-ĉɛ ¹kʃɛŋɛr¹hæʉke. De va ei upi ²rɔmɔʎbakɔ su va ²fi:nast. ʉm ¹kveʎŋ jek dei ʉtum ¹bʉ:a ɔ ¹kʃɛŋɛr¹hæʉka pɔ ²andre ²se:tra. I ²gamaʎ ti: va de ¹grɔ:bɛ:n i ¹marĉij̃, ɔ su va de ¹bjæŋ. Su sa dei at ¹bjæ:ŋ ʃʉ: ¹ʉpp, nɔŋ kɔm i ²sumar¹fjø:sŋ ɔ tu: ɪŋkvaʉ ¹se:ʉn ɛʎe ja:ga ¹hæst pɔ ²bʃautmy:ra. Pɔ ²røneŋɔ ha dei ɛŋ ²li:tŋ ²sumarfjø:s, ɔ su ha dei skufa ¹kʉ:mø:ĉɛa ¹ʉ:t. Su sa:t ¹bjæ:ŋ pɔ dei

²dunǰ. ²Bjǰø:ɹla:e va ²ɔ:pe, su haŋ
kupe sate ²labǰ ²ne:ri, ɔ su fekn
krø:kt ¹krø:ŋ iŋi ¹uɹa ɔ iŋi ¹ĉæte pǰ
²sæw, ɔ sǰ ¹drʊ:ŋ ʌ:t ¹sa:ʌn.

ɔ su va de ec ²smǰ:styĉe da(i)
kaɹa ²baĉĉiŋ. ¹Dir:t ²ra:stŋ ɔ ɔ:t. De va
²ɔ:tu ¹att æte nǰ. De ²vi:stest pǰ dunǰ
ate nǰ ku.ŋ ha ²su:te.

De fǰ¹tæ:ŋest at pǰ ²yttromǰɹ -
¹ĉy:n ²da:ra, dai brukte ɔ ra^ə:se ɔt
¹marĉiŋ nǰr dai ha bæc ¹ʌ:t
¹hǰ:gra:se pǰ ²atle:gǰ. Dǰ ra^ə:ste
¹ĉy:n te ¹fjæɹs, ɔ su kǰm dai ĉe
¹ha^əm um ²kvæɹaŋ. Su va ¹aŋva
¹stri:, ɔ su ra^ə:ste ka:raŋ ²ʊpǰver ɔ
skuɹe ²hante ¹ĉy:n.

Sǰ ha ¹dai ¹ma: se eŋ ¹stʊ:r
²ʊkse. Su ha dai ¹lakt se pǰ ¹marĉiŋ
ʊpǰ ²smǰ:limy:rǰ, ɔ ²ʊksij, ¹haŋ stʊ
¹vakt fær ¹kæ:nǰ. ɔ ²ʊksij haŋ vaɹt
su ²ga:riŋ nǰr ²ka:raŋ ¹kʊm, at dai
kupe-ĉe kǰm-²attǰt ¹kæ:nǰ.

Sǰ mǰte ²ka:raŋ ra^ə:se ¹ha^əm
ate ¹datra pǰ ¹ga:ra. Hu (h)æce
²ma:li, deta ²kvijfǰrĉe, ɔ ¹hu: ha
stæɹt ma ²krø:terǰ ²hæ^əme. Hu ¹sa:t
pǰ hasterijǰa ɔ ²ɹka pǰ ¹ĉy:ŋ, ɔ ¹dǰ:
²ra^ə:ste-dai se ¹ʊp ɔ ²fǰ:ɹte-na.

De va ²be:kane ¹mǰt. ¹ĉy:ŋ
fǰ:te ate ²ʊksǰ ɔ ¹haŋ jek ²narmast
hana. Su mǰte ²ka:raŋ ga: te ²si:eŋ
mǰn bǰde ²ʊksij ɔ ¹ĉy:ŋ jek ate
²hana ²ha^ə:le ¹va^ə:n test ʊ kǰm
¹ha^ə:m ma ²krø:terǰ.

²dunǰ. ²Bjǰø:ɹla:e va ²ɔ:pe, su haŋ kupe
sæte ²labǰ ²ne:ri, ɔ su fekn krø:kt
krø:ŋ iŋi ¹uɹa ɔ iŋi ¹ĉæte pǰ ²sæw, ɔ
sǰ ¹drʊ:ŋ ʌ:t ¹se:ʌn.

ɔ su va de ec ²smǰ:styĉe dei
kaɹa ²baĉĉiŋ. ¹Dir:t ²ra:stŋ ɔ ɔ:t. De
va ²ɔ:tu ¹att æte nǰ. De ²vi:stest pǰ
dunǰ ætte nǰ kuŋ ha ²su:te.

De fǰ¹tæ:ŋest at pǰ ²yttromǰɹ -
¹ĉy:n ²de:ra, dei brukte ɔ re:se ɔt
¹marĉiŋ nǰr dei ha bæc ¹ʌ:t
¹hǰ:gra:se pǰ ²atle:gǰ. Dǰ ræ:ste
¹ĉy:n te ¹fjæɹs, ɔ su kǰm de ĉe he:m
um ²kvæɹaŋ. Su va ¹aŋva ¹stri:, ɔ su
re:ste ka:raŋ ²ʊpǰver ɔ skuɹe ²hante
¹ĉy:n.

Sǰ ha ¹dei ¹mæ: se eŋ ¹stʊ:r
²ʊkse. Su ha dei ¹lakt se pǰ marĉiŋ
ʊpǰ ²smǰ:limy:rǰ, ɔ ²ʊksij, ¹haŋ stʊ
¹vakt fær ¹kæ:nǰ. ɔ ²ʊksij haŋ vaɹt
²ga:riŋ nǰr ²ka:raŋ ¹kʊm, at dei
kupe-ĉe kǰm-²attǰt ¹kæ:nǰ.

Sǰ mǰte ²ka:raŋ re:se ¹he:m
æte ¹dætra pǰ ¹ga:ra. Hu hece ²ma:li,
deta ²kvijfǰrĉe, ɔ ¹hu: ha stæɹt mæ
²krø:terǰ ²he:me. Hu ¹sa:t pǰ
hasterijǰa ɔ ²ɹka pǰ ¹ĉy:ŋ, ɔ ¹dǰ:
²re:ste-dei se ¹ʊp ɔ ²fǰ:ɹte-na.

De va ²be:kane mǰt. ¹ĉy:ŋ fǰ:te
æte ²ʊksǰ ɔ ¹haŋ jek ²nærmast hæna.
Su mǰte ²ka:raŋ ga: te ²si:eŋ mǰn
bǰ:de ²ʊksij ɔ ¹ĉy:ŋ jek æte ²hæna
²he:le ¹ve:ŋ test ʊ kǰm ¹he:m mæ
²krø:terǰ.

Summary

The aim of this Ph.D.-project is to *gain insight into the effect of family on intergenerational language variation and language transmission and to evaluate the relevance of family affiliation as a sociolinguistic variable through a quantitative variationist analysis in a rural community in West Norway.*

The main research questions of the project are:

- 1) *Is there a co-variation between the social variable family affiliation and language variation in Bolsøy?*
- 2) *Does the social variable family affiliation give insights to patterns of linguistic variation and to the processes of language change?*

The empirical material has been collected in the eastern part of Molde municipality in Western Norway. The project includes data from a total of 63 individual informants. The 63 recorded individual speakers include 27 members from six families.

Chapter 1 gives an introduction to the research scope, object and methodology of the thesis. Chapter 2 gives an account of the locality of the sociolinguistic survey of this thesis, Bolsøy. Chapter 3 introduces the project's linguistic variables. This chapter also includes an overview of the phonetic system and pronoun system of Bolsøy dialect as recorded from speakers born around 1900. The linguistic variants in the four variables that are included in the project may be interpreted as representing a diachronic change, in which some variants are associated with traditional speech and older speakers and other variants are associated with modern speech and younger speakers. Chapter 4 gives an overview of the social variables in the analysis: Family affiliation, geographic settlement area, gender and birth year. Chapter 4.5 presents 14 test hypotheses reflecting the relationship between the social and linguistic variables.

Chapter 5 provides an overview of the position assigned to the family in various Norwegian and non-Norwegian sociolinguistic models of linguistic transmission and language socialization. Chapter 5 also offers an analysis of methodological traditions in Norwegian sociolinguistics for the use of parental background as a selection criteria and social variable. Chapter 6 discusses some societal conditions for language change, emphasizing the role of family in the process of language transmission. In addition to discussing some major changes in the institution of the family in the 20th century, the chapter also presents a survey of self-reported mother tongue and dialectal identity with 331 correspondents from Bolsøy. The survey indicated a homogenous community with regard to self-assigned geolectal identity. As a comparison to this survey, the chapter also gives an account of a data material on migration in Bolsøy among inhabitants born in the early 1930s. Chapter 7 gives an overview of the project field work and its collection of empirical data. Chapter 8 offers an investigation of the statistical co-variation between the selected linguistic variables and the social variables *birth year*, *gender*, *area of settlement* and *family affiliation*. Chapter 9 discusses the two research questions and the findings from chapter 8 in light of the previous eight chapters.

In chapter 8, the tests of hypotheses 1–9, concerning the social variable *birth year*, give a significant correlation between birth year and the linguistic variables of this thesis ($p < 0.05$, r_s range between $r_s = 0.32$ and $r_s = 0.8$). There are no significant differences in the linguistic variation with regards to the social variables *gender* and *settlement area* (hypotheses 10–12).

The statistical analyses for hypotheses 13 and 14, concerning the relation between the linguistic variables and the social variable family affiliation, indicate that family affiliation gives no significant F change, and has no significant effect on the variation in the linguistic material, when included as a factor in a hierarchical multiple linear regression analysis with the three independent variables *family affiliation*, *gender* and *birth year*. When choosing to use *significant change* of F-value as a criterion for hypothesis rejection, we must conclude that the family relationship cannot be claimed to be a relevant social variable to explain the variation in any of the variables

included in the analysis. This gives a basis for a rejection of research question 1, concluding that *there is no co-variation between the social variable family affiliation and language variation in Bolsøy*. However, we do find some patterns of interest when analyzing the children in the data material according to their parent's place of birth, as well as some indications of a pattern to be further explored concerning the sociolinguistic pattern of the birth order of siblings.

This Ph.D.-project rejects the question of a covariation between the social variable *family affiliation* and language variation in Bolsøy. However, the lack of co-variation does not enable a rejection of a general rejection of the second research question, that *the social variable family affiliation gives insights to patterns of linguistic variation and to the processes of language change*. Thus the concluding hypothesis of the thesis is that covariation between family affiliation and language variation patterns occurs under certain conditions. One of these conditions is a continuous inter-individual variation pattern across at least two generations in the speech community. This pattern enables an intergenerational transmission of language practice patterns, in which the language practice of the family as a community of practice is both visible and measurable.

11. Litteratur

- Aikio, Marjut og Anna-Riitta Lindgren. 1982. Den finske minoriteten i Nord-Noreg. I *Nordnorsk. Språkav og språkforhold i Nord-Noreg*. Redigert av T. Bull og K. Jetne. Oslo: Det Norske Samlaget, 118–133.
- Akselberg, Gunnstein. 1994. Phenomenology, sociolinguistics and sociology. *Nordica Bergensia* 1, 26–60.
- . 1995. *Fenomenologisk dekonstruksjon av det labov-milroyske paradigmat i sosiolingvistikken. Ein analyse av sosiolingvistiske tilhøve i Voss kommune*. Avhandling for dr. art.-graden, Universitetet i Bergen.
- Amundsen, H. T. 1980. Korrelasjonskoeffisienten – enda en gang. I *Interne notater*. *Statistisk sentralbyrå*, 80/30, 1–33.
- Anderson, Ragnhild (tidligere Ragnhild Haugen). 2005. The role of gender and parental background in language attitudes. *Acta Linguistica Hafniensia* 37/1, 101–106.
- Aukrust, Vibeke Grøver. 2004. Talk about talk with young children. Pragmatic socialization in two communities in Norway and the US. *Journal of Child Language* 31, 177–201.
- . 2005. *Tidlig språkstimulering og livslang læring – en kunnskapsoversikt. Rapport utarbeidet for Utdannings- og forskningsdepartementet*. Oslo: Pedagogisk forskningsinstitutt, Universitetet i Oslo.
- Austigard, Liv Dagrun Gjelsvik. 1995. *Eikesdalen. Eit marginalt språksamfunn*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Trondheim.
- Austigard, Dagrun Gjelsvik. 1974. *Jamvektord og jamvekt i Eikesdalsmålet*. Nordisk: Universitetet i Oslo.

- Baker, Colin. 1992. *Attitudes and Language*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Beito, Olav T. 1963. *Norske målføretekster*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Berg, Gro Austenå. 2007. *Ut i båd. Om endring i forholdet mellom blaude og harde konsonanter i grimstaddialekten*. Masteroppgave, Høgskolen i Agder.
- Berggreen, Harald og Sirkku Latomaa. 1994. Språkbytte og språkbevaring blant vietnamesere i Bergen og Helsinki. I *Sprogbrug og sprogvalg blandt indvandrere i Norden*. Redigert av S. Boyd, A. Holmen og J. N. Jørgensen. København: Danmarks Lærerhøjskole, 137–182.
- Bernstein, Basil. 1964. Elaborated and restricted codes. Their social origins and some consequences. *American Anthropologist* 66/6, 55–69.
- Bjarnar, Ove. 2008. *Fagmiljøer, pasienter og samfunnsendring i en psykiatrisk institusjon. Opdøl sjukehus (191–2013)*. Arbeidsnotat 2008: Høgskolen i Molde.
- Bjerkedal, Tor, Petter Kristensen, Geir A. Skjeret og John I. Breivik. 2007. Intelligence test scores and birth order among young Norwegian men (conscripts) analyzed within and between families. *Intelligence* 35/5, 503–514.
- Bjerkeset, Rolf. 1976. *Bolsøymålet. Ei synkron framstilling av foneminventaret med ei geografisk-historisk og målgeografisk innleiing*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo.
- Bjugn, Elisabeth. 2001. «Jeg snakker det språket alle forstår». *Språkbruk, språkvalg og sosiale nettverk blant kvinner med russisk og filippinsk bakgrunn i Kirkenes*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo.
- Bjørkum, Andreas. 1974. *Generasjonsskilnad i indresognsmål . Talemålet i industribygdi Årdal og dei fire næraste jordbruksbygdene*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Bjørn, Anders. 1995. *Jei vil ikk snakk – æ vil syng. Fem barn i studentbarnehagane i Trondheim*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Trondheim.
- Black, Sandra E., Paul J. Devereux og Kjell G. Salvanes. 2005. The More The Merrier? The Effect Of Family Size And Birth Order On Children's Education, *Quarterly Journal of Economics* 120/2, 669–700.
- Blom, Kari. 2004. *Norsk barndom gjennom 150 år*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Blom, Jan-Petter og John J. Gumperz. 1972. Social meaning in linguistic structures. Code-switching in Norway. I *Directions in sociolinguistics*. Redigert av J. Gumperz og D. Hymes. New York: Holt, Reinhart and Winston, 407–434.
- Bloomfield, Leonard. 1933. *Language*. New York: Holt.
- Bogen, Hanna og Kaja Reegård. 2009. *Gratis kjernetid i barnehagen*. Fafo-rapport 2009/31.
- Brandal, Solveig. 1996. «Ingen såm kan si det...på dialekten...vor jæ ær fra». *En studie av språklige strategier blant forsvarsbarn*. Hovedfagsoppgave, NTNU.
- Brautaset, Anne. 1974. *Nordisk språkforskning og den faglige selvforståelse*. Oslo: Novus.
- Britain, David. 2006. Space and Spatial Diffusion. I *The Handbook of Language Variation and Change*. Redigert av J. K. Chambers, P. Trudgill og N. Schilling-Estes. Maldon: Blackwell, 603–637.
- Brox, Ottar. 1964. Natural Conditions, Inheritance and Marriage in a North Norwegian Fjord. *Folk* 6/1, 35–45.
- Bucholtz, Mary og Kira Hall. 2008. All of the above. New coalitions in sociocultural linguistics. *Journal of sociolinguistics* 12/4, 401–431.
- Bugge, Edit. 2007. *Shetlan wirts. En studie av kjennskap til og oppfatninger om det shetlandske dialektordforrådet*. Masteroppgave, Universitetet i Bergen.

- . 2010a. Foreldrebakgrunn som utvalgskriterium og sosial variabel i norsk sosiolingvistik. *Maal og Minne* 2, 79–101.
- . 2010b. The role of «family» in intergenerational transmission of Shetland dialect vocabulary. I *Northern Lights, Northern Words*. Redigert av R. McColl Millar, Aberdeen. Forum for Research on the Languages of Scotland and Ireland, 70–97.
- . 2011. Noen metodiske utfordringer knyttet til orddødsstudier. *Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Skrifter* 2011/1, 177–199.
- Bull, Tove. 1996. Språkskifte hos kvinner og menn i ei norsk fjordsamebygd. I *Nordnorske dialektar*. Redigert av E. H. Jahr og O. Skare. Oslo: Novus, 185–200.
- . 2009. Knot. I *I mund og bog. 25 artikler om sprog tilegnet Inge Lise Pedersen på 70-årsdagen d. 5. juni 2009*. Redigert av H. Hovmark et al. Afdeling for dialektforskning: Københavns universitet, 47–58.
- Bøe, Per Sigmund Sævik. 2013. *Språkendringer sør på Jæren. En sosiolingvistisk studie i virkelig tid fra Ognå*. Masteroppgave, Universitetet i Bergen.
- Chambers, J. K. 2009. *Sociolinguistic Theory. Language variation and its social significance*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Cheal, David. 2002. *Sociology of Family Life*. New York: Palgrave Macmillan.
- Cheshire, Jenny. 2002. Sex and gender in variationist research. I *Handbook of Language Variation and Change*. Redigert av J.K.Chambers, P. Trudgill og N. Schilling-Estes. Oxford: Blackwell, 423–443.
- . 2006. Age and generation-specific use of language. I *Sociolinguistics. An international handbook of the science of language and society*. Redigert av U. Ammon, N. Dittmar og K. J. Mattheier. Berlin: Mouton de Gruyter, 1552–1563.

- Christoffersen, Mogens Nygaard. 1999. Familiens udvikling – den danske model. I *Børn og familie i det postmoderne samfund*. Redigert av L. Dencik og P. S. Jørgensen. København: Hans Reitzels Forlag, 79–107.
- Cohen, Jacob. 1992. A power primer. *Psychological bulletin*, 112/1, 155–159.
- Cools, Sara, Jon H. Fiva og Lars J. Kirkebøen. 2011. Causal effects of paternity leave on children and parents. *CESifo working paper No. 3513*, 1–39.
- Coupland, Nikolas. 2001. Age in social and sociolinguistic theory. I *Sociolinguistics and Social Theory*. Redigert av N. Coupland, S. Sarangi og C. N. Candlin. Harlow: Longman, 185–211.
- . 2009. Dialects, standards and social change. I *Language attitudes, standardization and language change*. Redigert av M. Maegaard, F. Gregersen, P. Quist og J. N. Jørgensen. Oslo: Novus, 27–49.
- Cukor-Avila, Patricia og Guy Bailey. 2013. Real time and apparent time. I *The Handbook of Language Variation and Change*. Redigert av J. K. Chambers, P. Trudgill og N. Schilling-Estes. Malden, MA, Oxford, Victoria: Blackwell, 239–262.
- Dalbakken, Liv O. 1996. *Distinksjonen kje/sje i lydendringsperspektiv. En empirisk undersøkelse av barns og unges beherskelse av distinksjonen kje/sje i Trondheim*. Masteroppgave, Universitetet i Oslo.
- Dalen, Arnold. 1971. Nyare monoftongeringstendensar i Inntrøndelag. I *Mål og Namn. Studiar i nordisk mål-og namnegransking*. Redigert av H. Magerøy og K. Venås. Oslo: Universitetsforlaget, 39–51.
- Dencik, Lars. 2007. Fremtidens børn – om postmodernitet og sosialisering. I *Børn og familie i det postmoderne samfund*. Redigert av L. Dencik og P. S. Jørgensen. København: Hans Reitzels Forlag, 19–44.

- Dickinson, David K. og Patton O. Tabors (red.). 2001. *Beginning literacy with language. Young children learning at home and school*. Baltimore: Paul H. Brookes.
- Doublet, Maria-Rosa Raphaëla. 2012. *Bare fra Bergen, eller fra Fana i Bergen? En intern språkkrig mellom bergensvarietetene*. Masteroppgave, Universitetet i Bergen.
- Eckert, Penelope. 1989. The whole woman. Sex and gender differences in variation. *Language Variation and Change* 11, 245–268.
- . 1998. Age as a sociolinguistic variable. I *The Handbook of Sociolinguistics*. Redigert av F. Coulmas. Oxford, UK Malden, Mass., USA: Blackwell Publishers, 151–167.
- . 2000. *Linguistic variation as a social practice*. Oxford: Blackwell.
- . 2005. Variation, convention, and social meaning. I *The annual meeting of the Linguistic Society of America*. Oakland, California, 1–33.
- Eckert, Penelope og Sally McConnel-Ginet. 1999. New generalizations and explanations in language and gender research. *Language in Society* 28, 185–201.
- Eidsør, Lene. 2007. Dialektforandringer på Eidsøra. I *Romsdal Sogelag Årsskrift*, 116–122.
- Ellingsen, Dag. 2008. Tryggere, men kanskje kjedeligere. *Samfunnsspeilet* 3, 16-18.
- Elseth, Berit Brenden. 1982. *Talespråk og normer. Ei sosiolingvistisk undersøkning av talemålet til en del barn og ungdommer i Lier*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo.
- Elstad, Kåre. 1982. Nordnorske dialektar. I *Nordnorsk. Språkarv og språkforhold i Nord-Noreg*. Redigert av Bull, T. & Jetne, K. Oslo: Samlaget, s. 11–100.

- Eskeland, Bård. 2007. *Ordtradering på Stord*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo.
- Evans, Carol. 1996. Ethnolinguistic vitality, prejudice, and family language transmission. *The Bilingual Research Journal* 20/2, 177–207.
- Evenshaug, Oddjörn og Dag Hallen. 1974. *Barne- og ungdomspsykologi*. Oslo: Fabritius forlag.
- Farstad, Georg. 1939. *Målet i Hustad herred*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo.
- Fishman, Joshua. 2006. Reversing language shift. Successes, failures, doubts and dilemmas. I *Language Loyalty, Language Planning and Language Revitalization*. Redigert av N. H. Hornberger og M. Pütz. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 69-82.
- Fossheim, Marie. 2010. *Språket på Midøya. En sosiolingvistisk oppfølgingsstudie av talemålene på ei øy i Romsdalen*. Masteroppgave, Universitetet i Bergen.
- Foulkes, Paul, Gerard Docherty og Dominic Watt. 2005. Phonological variation in child-directed speech. *Language* 81/1, 177–206.
- Foulkes, Paul og Gerard Docherty. 2006. The social life of phonetics and phonology. I *Journal of phonetics* 34, 409–438.
- Gabrielsen, Finn. 1991. *Haugesund bymål*. Bergen: Alvheim og Eide.
- Garrett, Peter, Nikolas Coupland og Angie Williams. 2003. *Investigating language attitudes. Social meanings of dialect, ethnicity and performance*. Cardiff: University of Wales Press.
- Gernhardt, Ariane, Hartmut Rübeling og Heidi Keller. 2013. «This Is My Family». Differences in Children's Family Drawings Across Cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology* XX(X), 1–18.

- Gether-Rønning, Tiina Öispuu. 2008. *Man må være dårlig i norsk for å få morsmålsundervisning. Opplæringslov §2–8 er gammeldags.* Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo.
- Gjerdset, Hans Petter. 1982. *Stadnamn frå Eid.* Hovedfagsoppgave, Universitetet i Trondheim.
- Goksøyr, Odd. 1980. *Vokalar på vandring. Ein studie i endringa av målet i Ytre Herøy med vekt på vokalsystemet etter motsetningane eldre-yngre og sentrum-periferi.* Hovedfagsoppgave, Universitetet i Trondheim.
- Graven, Andreas. 2007. Smart å være først. Artikkel på <http://forskning.no/hjernen-biologi-barn-og-ungdom/2008/02/smart-vaere-forst> (22.6.2007)
- Grytten, Harald. 1973. *Ei gransking av talemålet på Midøy.* Hovedfagsoppgave, Universitetet i Bergen.
- Guldal, Reidunn. 1977. *Språklige uttrykk for årsaksrelasjonen i et talemålsmateriale. Delprosjekt av Taus.* Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo.
- Gullestad, Marianne. 1984. *Kitchen-table society.* Oslo: Universitetsforlaget.
- . 1996a. From obedience to negotiation. Dilemmas in the transmission of values between the generations in Norway. *The Journal of the Royal Anthropological Institute* 2, 25–42.
- . 1996b. *Hverdagsfilosofer. Verdier, selvforståelse og samfunnssyn i det moderne Norge.* Oslo: Universitetsforlaget.
- . 2002. *Det norske sett med nye øyne.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Gumperz, John J. 1962. Types of Linguistic Communities. *Anthropological Linguistics* 4/1, 28–40.
- Hagness, Kristin. 1978. *Bruken av passiv i et talemålsmateriale. Delprosjekt av talemålsundersøkelsen i Oslo.* Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo.

- Hannaas, Jorunn. 1999. *En sosiolingvistisk studie av kj- og skj- realiseringen blant ungdommer i Bergen*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Bergen.
- Hanssen, Eskil. 1978. *Oslomål. Prosjektbeskrivelse og syntaktisk analyse av Oslomål med henblikk på sosiale skilnader*. Oslo: Novus.
- Hareide, Lidun og Beate Bjørkli. 2010. *La alternancia de código en una familia colombo-noruega*. IF, Universitetet i Bergen.
- Haslerud, Cecilie B. 2010. *Trygghet, omsorg, tilsyn og lek. En studie av en norsk SFO*. Masteroppgave, Universitetet i Oslo.
- Haslev, Marianne. 1981. Spørsmålet om begynnende sammenfall mellom palatoalveolarer og palatal frikativ i bergensk. I *Maal og minne* 3-4, 205-209.
- Hatlebrekke, Hildur. 1976. *Språkforhold i Vadsø by med særlig vekt på sterke verb*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Trondheim.
- Haugen, Ragnhild (nå Ragnhild Anderson). 1998. *Variasjon og endring i sogndalsdialekten. Ei sosiolingvistisk undersøkning av talemålet i Sogndal*. Norsk sosiolingvistisk nettverk, Universitetet i Bergen.
- . 2004. *Språk og språkhaldningar hjå ungdomar i Sogndal*. Avhandling for graden doctor artium, Universitetet i Bergen.
- Hazen, Kirk. 2006. The Family. I *The Handbook of Language Variation and Change*. Redigert av J. K. Chambers, P. Trudgill og N. Schilling-Estes. Malden, MA, Oxford, Victoria: Blackwell, 500–525.
- Hernes, Reidunn. 2006. *Talemål i endring? Ein longitudinell studie av talemålsutvikling og språkleg røyndomsoppfatning hjå ungdomar i Os*. Avhandling for graden doctor artium, Universitetet i Bergen.
- . 2007. Som ein ropar i skogen, får ein svar? Metodeval og resultatolking i svensk og norsk sosiolingvistikk etter år 2000. *Maal og Minne* 2, 208–221.

- Hinton, Perry. 2004. *Statistics explained*. London og New York: Routledge.
- Hirsch, Agnes Aaby. 2010. Færre barn med kontantstøtte. *Samfunnsspeilet* 4, 2–6.
- Hirsch, Eric og Charles Stewart. 2005. Introduction. *Ethnographies of Historicity. History and Anthropology*, 16/3, 261–274.
- Hockett, Charles F. 1958. *A course in modern linguistics*. New York: MacMillan.
- Holsbøvåg, Kåre Magne. 2010. *Stadnamn i Molde kommune*. Molde: Romsdal Sogelag.
- . 1987. *Nemningar for ymse vette i stadnamn frå Trøndelag, Nordmøre og Romsdal*. Trondheim: Universitetet i Trondheim.
- Holy, Ladislav. 1996. *Antropological perspectives on kinship*. London: Pluto Press.
- Hornberger, Nancy H. og Kendall A. King. 2000. Reversing Quechua Language Shift in South America. I *Can Threatened Languages Be Saved? Reversing Language Shift Revisited. A 21st Century Perspective*. Redigert av J. Fishman. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 166–194.
- Hovde, Arnfinn. 1978. *Målføret i Tresfjord og Vikebukta med nokre morfologiske variablar*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo.
- Hovdenak, Marit. 1978. *Noko om språkforholda i ei romsdalsbygd*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo.
- Hudson, Richard A. 1996. *Sociolinguistics*. Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University Press.
- Huss, Leena. 1999. *Reversing language shift in the far north. Linguistic revitalization in Northern Scandinavia and Finland*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis
- Hymes, Dell. 1972. On communicative competence. I *Linguistic Anthropology. A Reader*. Redigert av A. Duranti. Oxford: Blackwell, 53–73.

- Høyland, Brita. 2000. *Norsk i Etiopia*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Bergen.
- Hårstad, Stian. 2010. *Unge språkbrukere i gammel by. En sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Trondheim*. Doktoravhandlinger ved NTNU. Trondheim: Det humanistiske fakultet, NTNU.
- Hårstad, Stian og Opsahl. 2013. *Språk i byen. Utviklingslinjer i urbane språkmiljøer i Norge*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Imperator, Susanne Marianne. 2009. *Norsk, morsmål, eller begge deler? Holdninger til en tospråklig oppvekst hos minoritetsspråklige barn med patologiske språkkavvik*. Masteroppgave, Universitetet i Oslo.
- Jahr, Ernst Håkon. 1997. On the use of dialects in Norway. I *Language in time and space. Studies in honour of Wolfgang Viereck on the occasion of his 60th birthday. Zeitschrift für Dialektologie und Linguistic, Beihefte 97*. Redigert av H. Ramisch og K. Wynne. Stuttgart: F. Steiner, 363–369.
- Jensen, An-Magritt og Stein-Erik Clausen. 1997. *Barns familier. Samboerskap og foreldrebrudd etter 1970*. Oslo: NIBRs prosjektrapporter.
- Jensen, Martin Kloster. 1961. *Tonemicity*. Bergen/Oslo: Norwegian University Press.
- Johannessen, Stig Helge. 1983. Om 'skjendisar' og 'chipsreiarar'. Bruken av sje-lyd og kje-lyd i bergensmålet. I *Talemål i Bergen* 1/83, 5–28.
- Johansen, Åse Mette. 2009. «Velkommen te' våres Norge». *En kvalitativ studie av språkbytte og språkbevaring i Mandalen i Gáivuotna/Kåfjord*. Oslo: Novus.
- Johnson, Daniel Ezra. 2009. Getting off the GoldVarb Standard: Introducing Rbrul for Mixed-Effects Variable Rule Analysis. I *Language and Linguistics Compass* 3/1: 359–383.
- Junttila, Jorid Hjulstad. 1988. *Språkval og språkbruk på Skibotn*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Tromsø.

- Junttila, Jorid Hjulstad og Paula Andersson. 1994. Språkbruk hos finnar i Göteborg og Finnmark. I *Sprogbrug og sprogvalg blandt indvandrere i Norden*. Redigert av S. Boyd, A. Holmen og J. N. Jørgensen. København: Danmarks Lærerhøjskole, 55–101.
- Jørgensen, Per Schultz. 1999. Familieliv – i børnefamilien. I *Børn og familie i det postmoderne samfund*. Redigert av L. Dencik og P. S. Jørgensen. København: Hans Reitzers forlag, 108–131.
- Kerswill, Paul. 1994. *Dialects Converging. Rural Speech in Urban Norway*. Oxford: Claredon Press.
- Kristensen, Petter og Tor Bjerkedal. 2007. Explaining the Relation Between Birth Order and Intelligence. *Science* 316, 1711–1712.
- Kristiansen, Daniel Aspnes. 2013. *Bindal. Et språksamfunn på grensen*. Masteroppgave, NTNU.
- Kristoffersen, Gjert. 1980. *Dialektutvikling hos skolebarn. En undersøkelse av forbindelser av vokal + r i talemålet til skolebarn i Arendal*. Oslo: Novus.
- . 2008. *Kort innføring i norsk fonologi*. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Kroken, Agnes Thrastardottir. 2014. *Talemålet i Bærum*. Masteroppgave, Universitetet I Bergen.
- Kvale, Steinar. 1996. *InterViews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Thousand Oaks: Sage.
- Labov, William. 1966. *The social stratification of English in New York City*. Washington, D.C.: Center for Applied Linguistics.
- . 1972. *Sociolinguistic patterns*. Philadelphia: University of Philadelphia Press.

- . 1989. The exact description of the speech community. Short a in Philadelphia. I *Variation and change in geographically isolated communities. Appalachian English and Ozark English*. Redigert av D. Christian, W. Wolfram og N. Dube. Tuscaloosa, Ala.: University of Alabama Press, 1–57.
- . 2001. *Principles of linguistic change. Social factors*. Hoboken: Wiley-Blackwell.
- . 2007. Transmission and diffusion. *Language* 83/2, 344–387.
- Lanza, Elizabeth. 1997. *Language mixing in infant bilingualism. A sociolinguistic perspective*. Oxford: Clarendon Press.
- Larsen, Amund B. 1917. Naboopposisjon – knot. I *Maal og Minne* 1917, 24–46.
- Larson-Hall, Jenifer. 2010. *A Guide to Doing Statistics in Second Language Research Using SPSS*. New York: Routledge.
- Lave, Jean og Etienne Wenger. 1991. *Situated learning. Legitimate peripheral participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Le Page, R. B. og Andrée Tabouret-Keller. 1985. *Acts of Identity. Creole-based approaches to language and ethnicity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lee, Tiffany og Daniel McLaughlin. 2000. Reversing Navajo Language Shift, Revisited. I *Can Threatened Languages Be Saved? Reversing Language Shift Revisited. A 21st Century Perspective*. Redigert av J. Fishman. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 23–43.
- Lianes, Anna. 2013. *Endringar i talemålet i Åram på Søre Sunnmøre. Ei sosiolingvistisk gransking i tilsynelatande tid*. Masteroppgave, Universitetet i Bergen.
- Lid, Halvard. u.a. *Dialekten i Ullensvang*. Masterprosjekt, Universitetet i Bergen.

- Lyons, John. 1970. *New horizons in linguistics*. Harmondsworth: Penguin.
- Løken, Katrine, Kjell Erik Lommerud og Shelly Lundberg. 2011. *Your place or mine? On the residence choice of young couples in Norway. Discussion Papers / Centre for Economic Policy Research*. London: Centre for Economic Policy Research.
- Løvik, Karoline. 2002. *Dialekten på øya Gossen i ytre Romsdal. Utviklingslinjer i talemålet til yngre språkbrukarar*. Hovedfagsoppgave, Høgskolen i Agder.
- Løvås, Gunnar. 1999. *Statistikk for universiteter og høyskoler*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Melhuus, Marit. 2001. Kan skinnet bedra? Noen meninger om assistert befruktning. I *Blod – tykkere enn vann? Betydninger av slektskap i Norge*. Redigert av S. Howell og M. Melhuus. Bergen: Fagbokforlaget, 45–72.
- Mendoza-Denton, Norma. 2006. Language and Identity. I *Language Variation and Change*. Redigert av J. K. Chambers, P. Trudgill og N. Schilling-Estes. Malden, MA, Oxford, Victoria: Blackwell, 475–499.
- Meyerhoff, Miriam og Anna Strycharz. 2013. Communities of practice. I *Handbook of Language Variation and Change*, 2ed. Wiley-Blackwell. Redigert av J.K. Chambers and Natalie Schilling, 428–447.
- Milroy, Lesley. 1987. *Language and social networks*. Oxford: Blackwell.
- . 2001. The social categories of race and class. Language ideology and sociolinguistics. I *Sociolinguistics and Social Theory*. Redigert av N. Coupland, S. Sarangi og C. N. Candlin. Harlow: Longman, 235–260.
- Milroy, Lesley og Matthew Gordon. 2003. *Sociolinguistics. Method and interpretation*. Malden: Blackwell.

- Milroy og Llamas. 2006. Social networks. I *The Handbook of Language Variation and Change*. Redigert av J. K. Chambers, P. Trudgill og N. Schilling-Estes. Malden, MA, Oxford, Victoria: Blackwell, 409–428.
- Molde, Ann-Kristin. u.a. *Utflyttede østlandsbarn*. Ph.d.-prosjekt, Universitetet i Bergen.
- Molde, Else Berit. 2007. *Knot*. Masteroppgave, Universitetet i Bergen.
- Morris, Delyth og Kathryn Jones. 2007. Minority Language Socialisation within the Family. *Journal of multilingual and multicultural development* 28/6, 484–501.
- Myrvoll, Klaus Johan. 2007. Når sosiolingvistikken forlèt lingvistikken. *Maal og Minne* 1, 75–87.
- Mæhlum, Brit. 1992. *Dialektal sosialisering. En studie av barn og ungdoms språklige strategier i Longyearbyen på Svalbard*. Oslo: Novus forlag.
- . 1996a. Norsk og nordisk sosiolingvistikk. En historisk oversikt. I *Studies in the development of linguistics in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden*. Redigert av C. H. et al. Oslo: Novus forlag, 175–224.
- . 1996b. Codeswitching in Hemnesberget – Myth or reality? I *Journal of Pragmatics* 25, 749–761.
- . 1999. *Mellom Skylla og Kharybdis. Forklaringsbegrepet i historisk språkvitenskap*. Oslo: Novus.
- Nes, Oddvar. 1975. *Storms norske lydskriftsystem (med tillegg) definert ved hjelp av IPA's lydskriftsystem*. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Nesse, Agnete. 2008. *Bydialekt, riksmål og identitet. Sett fra Bodø*. Oslo: Novus.
- Neteland, Randi. 2009. «vann og kan og mann». *En sosiolingvistisk studie av nn-variabelen og andre språktrekk blant ungdommer i Narvik*. Masteroppgave, Universitetet i Bergen.

- Nettle, Daniel og Suzanne Romaine. 2000. *Vanishing voices. The extinction of the world's languages*. Oxford: Oxford University Press.
- Niedzielski, Nancy A. og Dennis R. Preston. 2000. *Folk linguistics*. Berlin: de Gruyter.
- Nilssen, Torbjørg Torp. 2007. «Nye mødre». *En antropologisk analyse av paradokser i norsk moderskap*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo.
- Normann, Tor Morten. 2009. Sosial og politisk deltakelse. Mest familie- og nabokontakt på bygda. *Samfunnsspeilet* 5–6, 114–123.
- Nornes, Marianne. 2011. *Bergensk i Bergenhus. Ei sosiolingvistisk oppfølgingsgransking av talemålet i Bergenhus bydel*. Masteroppgave, Universitetet i Bergen.
- Nødtvedt, Aud Frøydis. 1991. *Molde bymål. Språklege variasjonar hos eldre og yngre brukarar*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Trondheim.
- Oakley, Ann. 1981. Interviewing women. A contradiction in terms? I *Doing feminist research*. Redigert av H. Roberts. New York: Routledge, 30–62.
- Ochs, Elinor. 1988. *Culture and language development. Language aquisition and language socialization in a Samoan village, Studies in the Social and Cultural Foundations of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ochs, Elinor og Bambi Schieffelin. 2008. Language socialization. An historical overview. I *Encyclopedia of Language Education*. Redigert av P. A. Duff og N. H. Hornberger. New York: Springer, 3–16.
- Okita, Toshie. 2002. *Invisible work. Language choice and child rearing in intermarried families*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Olafsen-Holm, Jørgen. 1939. *Bolsøyboka*. Molde: Mindor Bolsøs trykkeri.

- . 1948. *Bolsøyboka, annen del*. Molde: Mindor Bolsøs Trykkeri.
- Olsen, Mirjam Harkestad. 2004. «De tror ikke han har kapasitet til to språk». *Språkvalg når barn i tospråklige miljøer har spesifikke språkvansker*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Tromsø.
- Omdal, Helge. 1994. *Med språket på flyttefot. Språkvalg og språkstrategier blant setesdøler i Kristiansand*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.
- Papazian, Eric. 1999. Dialektdød i Numedal? Om språkutviklinga i Nore og Uvdal. I *Austlandsmål i endring*. Redigert av T. Kleiva et al. Oslo: Samlaget, 49–62.
- . Om sje-lyden i norsk, og ombyttinga av den med kje-lyden. *Norskraft* 83, 1–35.
- Patrick, Peter L. 2006. The Speech Community. I *The Handbook of Language Variation and Change*. Redigert av J. K. Chambers, P. Trudgill og N. Schilling-Estes. Malden, MA, Oxford, Victoria: Blackwell, 573–598.
- Pedersen, Inge Lise. 2006. Språk og språkhaldningar hjå ungdomar i Sogndal. Første opponent. Doktordisputas ved Universitetet i Bergen 17.12.2004. *Maal og Minne* 1, 58–74.
- . 2009. Sociolinguistic Classification in a Gender Perspective. I *Fra folkemål til multietnolekt og 23 andre artikler inden for nordisk dialektologi, sociolingvistik og sproghistorie*. Redigert av F. Gregersen og T. Kristiansen. Oslo: Novus, 357–369.
- Perregaard, Bettina. 2010. 'Luckily it was only for 10 minutes'. Ideology, discourse positions, and language socialization in family interaction. *Journal of sociolinguistics* 14/3, 370–398.

- Preston, Dennis. 2009. Are you really smart (or stupid or cute, or ugly, or cool)? Or do you just talk that way? I *Language attitudes, standardization and language change — perspectives on themes raised by Tore Kristiansen on the occasion of his 60th birthday*. Redigert av M. Maegaard et.al. Oslo: Novus Forlag, 105–29.
- Preston, Dennis R. og Nancy A. Niedzielski. 1997. Family values. The evidence from folk linguistics. *Linguistics* 100, 131–160.
- Quist, Pia. 2009. Sociolingvistik i bevegelse. I *Dialektforskning i 100 år*. Redigert av A. Gudiksen, H. Hovmark, P. Quist, J. Scheuer og I. Sletten. København: Nordisk Forskningsinstitut, 101–126.
- Qvortrup, Jens. 2007. Barndom og samfund. I *Børn og familie i det postmoderne samfund*. Redigert av L. Dencik og P. S. Jørgensen. København: Hans Reitzels Forlag, 45–78.
- Reine, Tord Arnljot. 1980. *Leddsetninger i et talemålsmateriale fra Oslo. med særskilt drøfting av de nominale leddsetningene*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo.
- Roberts, Julie og William Labov. 1995. Learning to talk Philadelphian. Acquisition of short a by preschool children. *Language Variation and Change* 7/1, 101–112.
- Robinson, Patricia A. 1989. French mother tongue transmission in mixed mother tongue families. *Canadian Journal of Sociology / Cahiers canadiens de sociologie* 14/3, 317–334.
- Romaine, Suzanne. 1999. *Communicating gender*. Mahwah, N.J.: L. Erlbaum.
- Rypdal, Hans. 1929. *Romsdalsmål (Tresfjorden)*. Formlæra. Oslo: Olaf Norli.
- Rød, Hild Meland. 2014. *Molde bymål. Ein kvantitativ korrelasjonsstudie i verkeleg tid*. Masteroppgave, Universitetet i Bergen.

- Røsstad, Rune. 2005. *Den språklege røynda. Om oppfatta og realisert talemål i austre Vest-Agder*. Høgskolen i Agder: Doktoravhandlingar ved Høgskolen i Agder.
- . 2009. Foundations of language perceptions and the role of external factors. A Norwegian case. *Language Awareness* 18/2, 96–112.
- Røyneland, Unn. 2005. *Dialektnivellering, ungdom og identitet*. Avhandling for graden doctor artium, Universitetet i Oslo.
- Sandal, Reidar Jørgen. 1976. *Talesyntaks hos utvalde informantar i Vågsøy*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Bergen.
- Sandøy, Helge. 1976. *Laust samansette verb i vestnordisk. Ein samanliknande leddstillingsanalyse for islandsk, færøysk og romsdalsmål*. Magisteravhandling, Universitetet i Oslo.
- . 1982. *Romsdalsmålet. Skisse til ein grammatikk*. Nordisk Institutt: Universitetet i Bergen.
- . 1985. *Norsk Dialektkunnskap*. Oslo: Novus.
- . 2011. *Romsdalsk språkhistorie*. Oslo: Novus.
- Schwartz, Mila. 2008. Exploring the relationship between family language policy and heritage language knowledge among second generation Russian-Jewish immigrants in Israel. *Journal of multilingual and multicultural development* 29/5, 400–418.
- Seim, Tone. 1977. *Talemålsvarianter i Kragerø. En studie i forholdet mellom dialekt og normalmål i et østnorsk bygdesamfunn*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Bergen.
- Selås, Magnhild. 2011. Nordisk språksosialisering i ei spennande framtid. I *Vestnordisk språkkontakt gjennom 1200 år*. Redigert av G. Akselberg og E. Bugge. Tórshavn: Fróðskapur, 201–218.

- Skjekkeland, Martin. 2009. *Språk og samfunn i endring. Ein studie av tilhøvet mellom lokal identitet og talemålsutvikling*. Oslo: Novus
- Skrede, Kari og Kristin Tornes. 1983. *Studier i kvinners livsløp*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Slettebø, Kjersti Wold. 2014. "Men det er jo klart at av og til må eg jo legga om". *Ei sosiolingvistisk gransking av situasjonsbetinga variasjon i Hå kommune*. Masteroppgave, Universitetet i Bergen.
- Slobin, Dan (red.). 1967. *A Field manual for Cross-cultural Study of the Acquisition of Communicative Competence*. Berkely: University of California.
- Sogner, Sølvi. 2003. *I gode og vonde dagar. Familieliv i Noreg frå reformasjonen til vår tid*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Solheim, Randi. 2006. *Språket i smeltegryta. Sosiolingvistiske utviklingslinjer i industrisamfunnet Høyanger*. Doktoravhandling ved NTNU. Trondheim: Det historisk-filosofiske fakultetet, NTNU.
- Solli, Hans-Olav. 1991. *Flytting i Bolsøy. Livsløpsanalyse av en konfirmanthokort i Bolsøy sogn 1942-45*. Hovedfagsoppgave, Norges Landbrukshøgskole.
- Stanford, James N. 2008. Child dialect acquisition. New perspectives on parent/peer influence. *Journal of sociolinguistics* 12/5, 567–596.
- . 2010. The role of marriage in linguistic contact and variation. *Journal of sociolinguistics* 14/1, 89–115.
- Statistisk sentralbyrå. 1963. *Folketellingen 1. november 1960*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Stokke, Løve. 1937. *Hus og husbyggjing i Romsdal*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo.

- Stokstad, Ingunn. 2007. *Talemål og livsverd. Ein aldersavgrensa populasjonsstudie blant ungdomar i Aurland i Sogn*. Masteroppgave, Universitetet i Bergen.
- Svendsen, Bente Ailin. 2004. *Så lenge vi forstår hverandre. Språkvalg, flerspråklige ferdigheter og språklig sosialisering hos norsk-filippinske barn i Oslo*. Avhandling for dr.art.-graden. Oslo: Unipub.
- Sæther, Frank Ove. 1982. *Dialekt og miljø. En undersøkelse av dialekten til åtte seksåringer i et dialektblanda miljø*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Bergen.
- Sæther, Jan-Petter. 2009. *Sosial arv. Utdanning, yrke og materielle kår*. Rapporter, Statistisk sentralbyrå.
- . 2010. *Barn i barnehage. Foreldrebakgrunn og utvikling de seneste årene*. Rapporter, Statistisk sentralbyrå.
- Sævik, Ragnhild. 2000. *Variasjon og endring i talemålet på søre Sunnmøre. Ei sosiolingvistisk gransking av talemålet i Herøy, Ulstein, Hareid og Sande*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo.
- Tagliamonte, Sali A. og Alexandra D'Arcy. 2009. Peaks beyond phonology. Adolescence, incrementation, and language change. *Language* 85/1, 58–108.
- Thalheimer, Will og Samantha Cook. 2010. How to calculate effect sizes from published research articles. A simplified methodology. *Work-Learning Research*, 1–19.
- Thelander, Mats. 1974. *Grepp och begrepp i språksociologin*. Lund: Studentlitteratur.
- Thorsen, Liv Emma. 1994. *Det fleksible kjønn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Trudgill, Peter. 2006. Domains. I *The Handbook of Language Variation and Change*. Redigert av J. K. Chambers, P. Trudgill og N. Schilling-Estes. Malden, MA, Oxford, Victoria: Blackwell, 473–473.

- Ulset, Kari Anne Vold. 2002. *Språklig regionalisering i Trøndelag? En studie av ungdommers talemål i nedre Melhus*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Trondheim.
- Vangsnes, Øystein. 2012. «Hvem bil likær du best a?». Artikkel, <http://www.dagbladet.no/2012/09/08/kultur/debatt/kronikk/sprak/norsk/23316297/> (8. september 2012).
- Vestad, Jon Peder. 2006. *Moldedialekt før og no*. Molde bymuseum.
- Villanger, Silje. 2010. «Da hadde vært litt kult visst vi hadde snakke strilsk om hondra år». *Ei sosiolingvistisk oppfølgingsgransking av talemålet i Øygarden*. Masteroppgave, Universitetet i Bergen.
- Wei, Li. 1994. *Three Generations, Two Languages, One Family. Language Choice and language Shift in a Chinese Community in Britain*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Williams, Ann og Kerswill, Paul. 1999. Dialect levelling. Change and continuity in Milton Keynes, Reading and Hull. I *Urban voices. Accent studies in the British Isles*. Redigert av P. Foulkes og G. Docherty London: Arnold, 141–162.
- Williams, Glyn. 1992. *Sociolinguistics. A sociological critique*. London og New York: Routledge.
- Young, Richard og Robert Bayley. 1996. VARBRUL analysis for second language acquisition research. I *Second Language Acquisition and Linguistic Variation*. Redigert av D. R. Preston og R. Bayley. Amsterdam: John Benjamins, 253–306.
- Øyehaug, Olbjørn. 1972. *Ein studie i delar av lydverket hos eldre og yngre i Ørsta. Litt om korleis og kvifor det har vorte brigda*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Bergen.

Aasen, Kristine Nymark. 2011. *Stavanger-dialekten 30 år etter. Ei sosiolingvistisk oppfølgingsgransking av talemålet i Stavanger*. Masteroppgave, Universitetet i Bergen.

Aasmundtveit, Olav. 2008. *Høtt skjer'a? Ei sosiolingvistisk gransking av talemålet til unge i Vest-Telemark*. Masteroppgave, Universitetet i Bergen.

